

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI**

**ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİ
VE KUR'AN EĞİTİMİNE KATKISI
(KONYA SELÇUKLU MUSTAFA BÜYÜKKAPLAN
HAFIZ İMAM HATİP ORTAOKULU ÖRNEĞİ)**

EKREM KOZAKOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ALİ ÖGE**

KONYA- 2019

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI**

**ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİ
VE KUR'AN EĞİTİMİNE KATKISI
(KONYA SELÇUKLU MUSTAFA BÜYÜKKAPLAN
HAFIZ İMAM HATİP ORTAOKULU ÖRNEĞİ)**

EKREM KOZAKOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ALİ ÖGE**

KONYA- 2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ekrem KOZAKOĞLU		
	Numarası	158106091014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kuran Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ekrem KOZAKOĞLU
İmzası

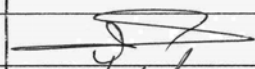
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ekrem KOZAKOĞLU
	Numarası	158106091014
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali ÖGE
	Tezin Adı	Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kuran Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kuran Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)” başlıklı bu çalışma 08/02/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ali ÖGE	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Süleyman NAROL	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Recep KOYUNCU	

ÖNSÖZ

Yaratıcının kullarına göndermiş olduğu ilahi kitaplar silsilesinin son halkasını oluşturan Kur'an-ı Kerim, indirildiği dönemden itibaren kimi zaman levhalar üzerinde, kimi zaman hafızların dimağlarında, kimi zaman iki kapak arasındaki mushaflarda nesilden nesile bozulmadan aktarılmış, günümüzde de yeni eklenen yöntemlerle korunmaya devam etmektedir. Tarih boyunca değişen ve gelişen yöntemler içinde değişmeyen; Kur'an'ın ezberlenerek hıfzedilmesi olmuştur.

Geçmişte zaman zaman sekteye uğrayan Türkiye'deki Kur'an eğitiminin ve hafızlık müessesesinin, son yıllarda devlet tarafından daha fazla desteklenmesi, yapılan kalite yükseltme çalışmalarının artmasına neden olmuştur. Bu anlamda hafızlık eğitiminin sorunları tekrar masaya yatırılmış, bunlara yönelik çözümler geliştirilmiştir. Araştırmamızın konusunu oluşturan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi genel anlamda Kur'an eğitimi özel anlamda ise hafızlık müessesesinin yolunu açmaya ve geliştirmeye yönelik ortaya konulan çözüm odaklı çalışmalardan birisidir.

Kimisi basit düzeyde, kimisi ise daha profesyonel olarak birçok İslam ülkesinin yıllardır uyguladığı bu sistemin geç de olsa Türkiye'de uygulanmaya başlaması, hafızlık eğitimi adına yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur. Araştırmada yurt genelindeki 22 okul arasında proje usul ve esaslarını uygulayabilme ve başarı oranı yüksek olan Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu incelenmeye çalışılmış ve böylece teorideki unsurlara en yakın pratik örneğin ele alınması düşünülmüştür.

Öncelikle Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi'nin dayanakları, amaçları ve yöntemlerine dair genel başlıklar açılmış, araştırmanın temeli ise projeyi en iyi değerlendirebilecek olan proje dâhilinde çalışan Kur'an kursu öğretmenlerinin ve öğrenci velilerinin görüşleri üzerine bina edilmiştir. Bu çerçevede çalışmamızın sonuçları açısından daha isabetli olacağı düşüncesiyle nicel yöntem takip edilerek bu yöntem içerisinde en yaygın olan anket tekniği kullanılmış ve elde edilen bulgular SPSS istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda önemli olduğu düşünülen bazı bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma konusunun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar her aşamada araştırmama yön veren danışman hocam Doç. Dr. Ali ÖGE'ye şükranlarımı sunarım. Araştırma sürecinde yardım ve desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Muhammet Vehbi Dereli ve Dr. Mustafa Derviş Dereli'ye, samimi ve içten tavırlarından dolayı okul idaresine ve öğretici olarak görev yapan hocalarıma, cevaplarıyla çalışmanın şekillenmesini sağlayan tüm öğrenci velilerine çok teşekkür ederim.

Ekrem KOZAKOĞLU

Konya 2019

ÖZET

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ekrem KOZAKOĞLU		
	Numarası	158106091014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali ÖGE		
Tezin Adı	Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kuran Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)			

Araştırmamızın amacı, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin hafızlık sürecinde takip ettiği eğitim aşamalarını incelemek, hedeflerini ve bu hedeflere ulaşabilme yolunda geline seviyeyi tespit etmek, sonuçta ise projenin Türkiye'deki hafızlık sisteminin problemlerine çözüm üretip üretmediğine dair tespitlerde bulunmaktır.

Araştırmamızın örneklemini projenin Konya'da uygulandığı tek okul olan Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulunda görev yapan Kur'an kursu öğretmenleri ve hafızlığını tamamlamış öğrenci velileri oluşturmaktadır. Nicel bir mahiyete sahip olan araştırmamızın bulgularına çok büyük ölçüde anket verilerinden hareketle ulaşmakla birlikte araştırma sahasına dair bazı gözlemlerden de istifade edilmiştir.

Konunun daha iyi anlaşılması için birinci bölümde Müslümanların Kur'an eğitimi ve hafızlığı tarih boyunca nasıl anlayıp onlara ne gibi anlamlar yüklediklerine dair bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca hafızlık eğitimi ve bu eğitimi veren kurumlar tarihsel bir gözle incelenmiş, yurtdışındaki bazı ülkelerde uygulanan hafızlık tekniklerine değinilmiş ve hafızlık eğitiminin Türkiye'deki mevcut durumu genel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, araştırmamızın temel hipotezleri doğrultusunda, 61 hafız öğreticisi ve 70 hafız öğrenci velisinin anket sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular ortaya konularak yorumlanmıştır.

Sonuç olarak henüz yeni olmasına rağmen başarılı bir çıkış yakalayan proje okulunda, nihâi hedeflere henüz ulaşılmadığı, başarı seviyesini artırabilmek için değişik teknikler uygulandığı, eleştirel yorumlara değer verilip gelişme adına gayret içinde olunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Hafızlık, Hafızlık Eğitimi, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi

ABSTRACT

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ekrem KOZAKOĞLU		
	Student Number	158106091014		
	Department	Basic Islamic Sciences / Quranic Recitation		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	Assoc. Prof. Ali ÖGE		
Title of the Thesis/Dissertation	The Project of Quran Recitation with Formal Education and The Contribution to Quran Education (The Example of Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız Imam-Hatip Secondary School)			

The aim of our research is to examine the stages of The Project of Quran Recitation with Formal Education and to determine the purposes of this project and the level of achieving these goals. And in the end our main goal is to investigate whether this project has generated solutions to the problems of the system of Quran recitation in Turkey.

The sample of our study is composed of the Quran teachers who work in Mustafa Büyükkaplan Hafız Imam-Hatip Secondary School, is the only school which the project is carried out in Konya, and parents of the students who have completed their Quran recitation at this school. Although the findings of our quantitative research, of course, have been largely based on survey data, some observations on the research area have also been utilized.

In order to get a better understanding of the subject, the first chapter includes information about how Muslims have understood the Quran education and Quran recitation and what meanings they have attributed throughout the history. In addition, the education of Quran recitation and the Quran institutes were observed with a historical view, the techniques of Quran recitation applied in some counties abroad and the current situation of the education of Quran recitation in Turkey were discussed.

In the second chapter, in accordance with the basic hypotheses of our study, the findings obtained from the answers given by 61 Quran teachers and 70 parents of students were interpreted.

As a result, at the project school which has started education recently but has proved its success, even though it is seen that the final targets have not yet been reached, different techniques have been applied in order to increase the level of success and the critical interpretations are valued for development.

Keywords: Quran, Quran Recitation, Education of Quran Recitation, Project of Quran Recitation with Formal Education

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xvii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu	2
2. Araştırmanın Amacı	3
3. Araştırmanın Önemi	3
4. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri	4
5. Araştırmanın Hipotezleri	5
6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
7. Araştırmayla İlgili Literatür	6
8. Araştırmanın Yöntemi	8
8.1. Evren ve Örneklem	8
8.2. Veri Toplama Araçları	9
8.3. Veri Analizi	9
8.4. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği	9

I. BÖLÜM

HAFIZLIĞIN TARİHİ SEYRİ VE GÜNÜMÜZDE HAFIZLIK TEKNİKLERİ

1.1. Kur'an-ı Kerim ve Korunması	11
1.1.1. Kur'an-ı Kerim ve Tanımı	11
1.1.2. Kur'an'ın Mütevatir Olması ve Korunması	12
1.1.3. Kur'an Okumanın Fazileti	14
1.1.4. Kur'an Eğitimi ve Tebliği	14
1.1.5. Kur'an'ın Korunmasında Hıfzın Önceliği	15
1.2. Hafızlık ve Önemi	18
1.2.1. Hafız Kavramı	18
1.2.2. Hafızlığın Fazileti	21
1.2.3. Hafızlığın Önemi	23
1.2.4. Hafızlığa Yönelten Etkenler	24
1.2.5. Lafız, Anlam ve Yaşam Bağlamında Hafızlık	25
1.3. Hafızlığın Tarihsel Süreci	30
1.3.1. Hz. Peygamber'in Hafızlığı ve Peygamber Döneminde Hafızlık	30
1.3.2. Hz. Peygamber Döneminde Kur'an Eğitim Merkezleri	31
1.3.3. Hz. Peygamber Döneminde Hafız Sayısı	33
1.3.4. Kur'an-ı Kerim'in Cem Edilmesi	34

1.3.5. Hz. Peygamber'in Vefatından Sonra Hafızlık	34
1.3.6. Hafızlıkla Alakalı İlk Dönem Eserleri	35
1.3.7. İlk Dönem Hafızlık Metotları ve Fem-i Muhsin	36
1.3.8. Osmanlı'da Hafızlık Eğitimi	40
1.3.9. Cumhuriyet Dönemi Hafızlık Eğitimi	44
1.3.10. 28 Şubat Sürecinde Hafızlık Eğitimi	46
1.3.11. Türkiye'de Hafızlığın Tekrar Yükselişi ve Yeni Arayışlar	48
1.4. Yurtdışındaki Bazı Hafızlık Uygulamaları	50
1.5. Türkiye'deki Hafızlık Eğitimi	54
1.5.1. Türkiye'deki Mevcut Hafızlık Sistemi	54
1.5.2. Türkiye'deki Hafızlık Eğitimi Yöntemleri	56
1.5.3. Proje İmam Hatip Okulları	60
1.6. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi	61
1.6.1. Hafızlık Projesi Eğitiminin Aşamaları	66
1.6.2. Proje Okullarının Eğitim Ortamları ve Sosyal Etkinlikler	69
1.6.3. Hafızlık Eğitiminde Lafız-Mânâ Öğretimi ile İlgili Etkinlikler	72
1.7. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Çalışması/Programı Uygulayan Okullar	73
1.8. Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu, Öğrenci Kabul Sınavları ve Kabul Edilen Öğrenci Sayıları	74
1.9. Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Hafızlık Eğitimindeki Mevcut Seviyeleri	78

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

2.1. Öğreticilerin Özellikleri	82
2.2. Öğrencilere ve Ailelerine Dair Genel Özellikler	85
2.3. Öğrencilerin Evdeki Çalışma Ortam ve İmkânlarına İlişkin Bilgiler	91
2.4. Öğreticilerin Hafızlık İçin En Uygun Yaşa Dair Görüşleri	94
2.5. Öğreticilerin Proje ile Alakalı Görüşleri	94
2.6. Velilerin Proje ile Alakalı Görüşleri	107
2.7. Hafız Öğreticilerinin Yeterliliklerine Dair Görüşler	112
2.8. Öğreticilerin Öğrenci Seçiminde Uygulanan Tekniklere Dair Görüşleri	122
2.9. Projede Uygulanan Hafızlık Eğitim Teknikleri ile Alakalı Görüşler	124
2.10. Kur'an'ın Mânâ Eğitimine Dair Görüşler	142
2.11. Öğretici-Veli-Öğrenci İlişkilerine Dair Görüşler	147
2.12. Hafızlık Sürecindeki Sosyal Aktivitelere Dair Görüşler	151
2.13. Okulun Fiziksel İmkânlarına Dair Görüşleri	156
2.14. Öğrencilerin Hafız Olma İstek ve Nedenlerine Dair Görüşleri	158
2.15. Öğrencilerin Verimliliğine Etki Eden Faktörlere Dair Görüşler	160
2.15. Velilerin Çocuklarının Geleceğine Dair Görüşleri	169
SONUÇ	172
TEKLİFLER	178
KAYNAKÇA	180
EKLER	187
Ek 1. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Kapsamındaki İmam Hatip Ortaokullarına Ait Bilgiler	187

Ek 2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Kapsamındaki İmam Hatip Ortaokullarına Yıllara Göre Kaydolan Öğrenci Sayıları	189
Ek 3. Araştırmada Kullanılan Öğretici Anketi Formu.....	191
Ek 4. Araştırmada Kullanılan Veli Anketi Formu	197
Ek 5. Okulda Anket Uygulanmasına Dair Resmî İzin Belgesi	202

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.	Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Yıllara Göre Yazılı Sınava Müracaat Eden Öğrenci Sayıları	77
Tablo 1.2.	Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO 2018-2019 Öğretim Yılı 7. Sınıf Öğrencilerinin Hafızlık Seviyeleri	78
Tablo 1.3.	Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO 2018-2019 Öğretim Yılı 8. Sınıf Öğrencilerinin Hafızlık Seviyeleri	79
Tablo 1.4.	Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO İlk Mezunlarının Hafız Olma Durumları	80
Tablo 2.1.	Öğreticilerin Yaş Aralıkları.....	82
Tablo 2.2.	Öğreticilerin Cinsiyetleri.....	82
Tablo 2.3.	Öğreticilerin Medenî Durumları	83
Tablo 2.4.	Öğreticilerin Eğitim Düzeyleri.....	83
Tablo 2.5.	Öğreticilerin Meslekî Kıdemleri	84
Tablo 2.6.	Öğreticilerin Proje İçerisinde Görevde Oldukları Toplam Süreler	84
Tablo 2.7.	Öğreticilerin Pedagojik Formasyon Eğitimi Almış Olma Durumları	85
Tablo 2.8.	Velilerin Öğrenciye Yakınlık Dereceleri	85
Tablo 2.9.	Öğrencilerin Cinsiyetleri.....	86
Tablo 2.10.	Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri.....	86
Tablo 2.11.	Öğrencilerin Yaşları	86
Tablo 2.12.	Öğrencilerin Kardeş Sayıları.....	87
Tablo 2.13.	Ailelerin Ortalama Aylık Gelirleri	87
Tablo 2.14.	Annelerin Yaşları	88
Tablo 2.15.	Annelerin Tahsilleri	88
Tablo 2.16.	Annelerin Meslekleri.....	89
Tablo 2.17.	Babaların Yaşları.....	89
Tablo 2.18.	Babaların Tahsilleri	90
Tablo 2.19.	Babaların Meslekleri	90
Tablo 2.20.	Aynı Evde Yaşayan Hafız Bireyler.....	91
Tablo 2.21.	Hafızlık Sürecinde Evde Öğrencinin Derslerini Dinleyen ve Takip Edenler	91
Tablo 2.22.	Ailelerin Evde Öğrencinin Çalışabileceği Kendine Özel Oda Ayırabilme Durumları.....	92
Tablo 2.23.	Öğrenci Hafızlığa Başladıktan Sonra Evde Televizyon, Bilgisayar, Tablet gibi Dikkat Dağıtan Cihazların Kullanımdan Kaldırılma Durumları	93
Tablo 2.24.	Öğreticilerin Hafızlık İçin En Uygun Yaşa Dair Görüşleri	94
Tablo 2.25.	Öğreticilerin Proje Amaç, Hedef ve İşleyişi ile Alakalı Bilgi Yeterlilikleri	94
Tablo 2.26.	“Proje, Nitelikli Hafız Yetiştirme Bakımından Genel Olarak Amacına Ulaşmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	95
Tablo 2.27.	“Proje, Çıkardığı Hafız Sayısı Bakımından Genel Olarak Amacına Ulaşmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	96
Tablo 2.28.	“Proje, Her Geçen Sene Eğitim-Öğretim ve Öğrenci Kalitesini Daha da Artırmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	96

Tablo 2.29.	“Projenin Geleceği Parlaktır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	97
Tablo 2.30.	“Bir Daha Fırsat Verilse Yine Aynı Proje Okulunda Görev Yapmak İsterim” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	98
Tablo 2.31.	“Proje, Geleneksel Kurslarda da Hafızlık Başvurularının Artmasına Sebep Olmuş ve Bu Anlamda Genel Olarak Hafızlık Müessesine Katkıda Bulunmuştur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	99
Tablo 2.32.	“Proje, Statüsü ve Gelir Düzeyi Yüksek İnsanların da Çocuklarını Hafızlık Yapmaya Yönlendirmesinde Etkili Olmuştur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	100
Tablo 2.33.	“Proje İçerisinde, Veli-Öğretici-İdare İlişkileri Genel Manada Düzenli ve Verimli İşlemektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	101
Tablo 2.34.	“Okul ve Kurs İdaresi, Düzenli İstişare ve Karşılıklı Anlayış Çerçevesinde Projeyi Yönetmektedirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	102
Tablo 2.35.	“İdare, Öğreticiler Tarafından Yapılan Öneri ve Eleştirilere Değer Vermekte, Fikirlerini Önemsemektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	102
Tablo 2.36.	“Proje İçerisinde Görev Alan Hafız Hocaları Arasında Saygı ve Dostluk Ortamı Hakimdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.	103
Tablo 2.37.	“Projede Görev Alan Hafız Hocaları ile Kültür Dersi Öğretmenleri, Ekip Ruhu İle Birlikte Hareket Etmektedirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	104
Tablo 2.38.	“Öğretici Olarak, Çocukların Sınıfta ve Sınıf Haricinde Bana Karşı Gösterdikleri Saygı Düzeyinden Memnunum” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	105
Tablo 2.39.	“Hafızlığı Başarı ile Bitiren Öğrencilere, Şan Eğitimi Olarak da Bilinen, Ses Tellerini Eğitime ve Sesi Bilinçli Tonlama Dersleri Verilmelidir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	106
Tablo 2.40.	“Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ile İlgili Mevcut Bilgilerinizi Nereden Edindiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.	107
Tablo 2.41.	“Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Hafızlık Sürecinin, Okul Sürecine Engel Olmadan, İki Eğitimin Birlikte Yürütülmesidir” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri.....	108
Tablo 2.42.	“Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Proje Okulu, Öğreticileri ve İdaresinin Kalitesine Güvenmemizdir” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri	108
Tablo 2.43.	“Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Hafızlık İçin İdeal Yaş Olan Ortaokul Çağında Hafız Olma İmkânı Sağlamasıdır” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri.....	108
Tablo 2.44.	“Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Okul Binasının Evimize Yakın Olmasıdır” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri	109

Tablo 2.45.	“Çocuğunuzu Proje Okuluna Kayıt Yaptırdığınız İçin Pişman mısınız?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri	109
Tablo 2.46.	“Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Olmasaydı, Yine de Çocuğunuzu Geleneksel Hafızlık Kurslarına, Hafızlık Eğitimi İçin Kayıt Yaptırır mıydınız?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri	111
Tablo 2.47.	“Hafız Hocalarının, Pedagojik Formasyon Eğitimi Almış Olmalarını Önemser misiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	112
Tablo 2.48.	“Hafız Öğreticilerinin Tamamı, Pedagojik Formasyon Eğitimi Almış Olsalardı, Projenin Başarısı Daha Fazla Olurdu” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	114
Tablo 2.49.	“Hafız Öğreticileri, Çocuklara Rehberlik Edebilecek, Çocukların Özel Sorunları ile İlgilenip, Çözümler Konusunda Alternatifler Sunabilecek Kapasitede Öğreticilerdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	115
Tablo 2.50.	“Hafız Hocalarının Öğrenci ile İlişkilerinden, Öğrencilere Yönelik Tutum ve Tavırlarından Memnunum” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri.....	116
Tablo 2.51.	“Öğrenciler, Sorunlarını Çözmek İçin Rahatlıkla Hocalarına ya da Kurs İdaresine Başvurabilirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	117
Tablo 2.52.	“Hafız Öğreticileri, Meslekleri İçin İhtiyaç Duyulan İslamî İlimler Noktasında, Yeterli Donanıma Sahiptirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	118
Tablo 2.53.	“Hafız Öğreticisinin Dindarlık ve Ahlak Seviyesi, Çocuğun Dine Bakışında Doğrudan, Olumlu ya da Olumsuz Etki Etmektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	119
Tablo 2.54.	“Hafızlık ve Ezber Teknikleri ile Alakalı Güncel Gelişmeleri Takip Eder ve Alanımda Kendimi Geliştirmeye Çalışırım” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	119
Tablo 2.55.	“Okul İdaresi ve Hafız Hocaları; Hafızlık ve Teknikleri ile Alakalı Konulara Hâkim Olup, Güncel Gelişmeleri Takip Ederek Alanlarında Kendilerini Sürekli Geliştirme ve Kaliteyi Yükseltme Çabasındadırlar” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri	120
Tablo 2.56.	“Okul İdaresi Gayretli, Fedakar ve Sorunlara Karşı Duyarlı Kimselerden Oluşmaktadır” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri	121
Tablo 2.57.	“Öğrenci Seçiminde Uygulanan (Yazılı Sınav, Sözlü Mülakat gibi) Yöntemler Amacına Uygundur, Gerçekten Nitelikli Öğrencileri Seçmeye Yöneliktir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	122
Tablo 2.58.	“Öğrenci Seçiminde Uygulanan Yöntemlerde Hakkaniyete Riayet Edilmektedir ve Tarafsızdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	123
Tablo 2.59.	“Projenin, Geleneksel Hafızlık Kurslarından Tek Farkı, Hafızlığın Okul Dersleri ile Beraber Yürütülmesidir, Hafızlık Yapma/Yaptırma Yöntemlerinde Bir Farklılık Yoktur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	124

Tablo 2.60.	“Projede, Belirlenmiş ve Bütün Öğreticiler İçin Geçerli Olan Hafızlık/Ezber Yöntemleri Yoktur, Her Öğretici Kendi Uygun Gördüğü ve Başarılı Olduğu Yöntem ile Öğrencilerine Hafızlık Yaptırmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	125
Tablo 2.61.	“Öğrenciler, Yüzünden Okuma Döneminde İken En Az Bir Kur’an Hatmi Yapmadan Hafızlığa Başlatılmamalıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	126
Tablo 2.62.	“Yüzünden Okuma Döneminde, Meharic-i Huruf Konusunda ve Yüzünden Okuma Performansında Eksikleri Olan Bir Öğrenciyi, Ezberi Çok Kuvvetli Olsa Bile Hafızlığa Başlatmam” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	127
Tablo 2.63.	“Ham Sayfaları Ezberleme Tekniği Olarak, Sınıfta ‘Koro Yöntemi’ Uygulayıp Toplu Talim Yaptırmak, Ezber Sürecini Kolaylaştıran Verimli Bir Yöntemdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	128
Tablo 2.64.	“Çocuğunuzun Sınıfta Koro Tekniği ile Ezber Yapması, Kendi Başına Ezber Yapmasından Daha Kolay Oldu mu?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	129
Tablo 2.65.	“Hafızlık Eğitiminde, Seviye Sınıfları Oluşturulması ve Öğrencilerin Seviyelerine Göre Sınıflarda Ders Yapmaları, Hafızlık Sürecini Olumlu Etkileyen Bir Uygulamadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	131
Tablo 2.66.	“Kur’an-ı Kerim’i, 30 Cüzü Bir Bütün Olarak Ele Alıp Ezberlemek Yerine ‘Son 5 Cüz’ ya da ‘Son 10 Cüz’ gibi Parçalara Ayırıp, Bölümler Halinde Hafızlık Yapmak Daha Verimli Bir Uygulamadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	132
Tablo 2.67.	“Ham Bir Sayfa Ezberlerken, Sayfanın Son Ayetinden Başlayarak, Aşağıdan Yukarı Doğru Ayet Ayet, Toparlayarak Ezberlemek, Dersin Sağlamlığını Artıran Verimli Bir Uygulamadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	133
Tablo 2.68.	“Ham Bir Sayfa Ezberlerken, Sayfayı Aşağıdan Yukarı ya da Yukarıdan Aşağı Doğru Ezberleme Konusunda, Öğrencileri Serbest Bırakmak Daha Doğrudur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	134
Tablo 2.69.	“Bilgisayar Destekli Hafızlık Tekniği Proje Kursunda Pratik Olarak Uygulanmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri ..	135
Tablo 2.70.	“Öğrencilerin Sabahları İlk Ders Verme Sırasını, Önceden Liste Halinde Belirlerim” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	136
Tablo 2.71.	“Öğrencilerin, Derslerini Bütün Halinde Değil Parça Parça Vermelerini Kabul Etmem” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	138
Tablo 2.72.	“Hafızlıkta Önemli Olan; Öğrencinin Çok Ham Alıp Hafızlığı Kısa Sürede Bitirmesi Değil, Düzenli Ders Verip, Sağlam Hafızlık Yapmasıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	139
Tablo 2.73.	“Hafızlığa Başlayan Bir Öğrenci, Sonradan Ezber Yapmada Çok Güçlük Çekse de, Mutlaka Hafızlığını Tamamlaması İçin Zorlanmalıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	140

Tablo 2.74.	“Sınıf Hakimiyeti ve Dersler Konusunda Disiplinli Hocaların Sınıfları, Aynı Konularda Daha Rahat Olup Öğrencileri Sıkmayan Hocaların Sınıflarına Göre, Daha Başarılı Olmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	141
Tablo 2.75.	“Çocuğunuzun Kur’an-ı Kerim’in Arapça Lafzını Ezberlemekle Beraber Anlam Bilgisine de Sahip Olmasını ve Bu Yönde Gerekli Derslerin Verilmesini Önemser misiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	142
Tablo 2.76.	“Hafızlık Eğitimi ile Beraber İtikad, İbadet, Siyer, Ahlak, Meal-Tefsir gibi Derslerin de Bir Yandan Verilmesi Gereklidir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	143
Tablo 2.77.	“Kuran-ı Kerim’i Anlam Bağlamından Koparıp, Sadece Lafız Düzleminde Bir Hafızlık Eğitiminin Yapılması, Hafızlardan Bir Kısımının Hayatlarının İlerleyen Dönemlerinde, Dindarlık Çizgisinden Uzaklaşmalarında Etkili Olmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	144
Tablo 2.78.	“Öğrencinin Kur’an Bilgisine Katkısı Olması ve Hatırlama Etkinliğini Artırması Amacı ile Ezberlediği Sureler ya da Bazı Ayetler ile Alakalı Kısa Anlam/Meal Bilgileri Veririm” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	145
Tablo 2.79.	“Öğrencinin Hangi Dersi Verdiği, Dersi Geçip Geçemediği ve Yarın Okuyacağı Ders ile Alakalı Bilgileri Günlük Olarak Ailelerine Mesaj ile Bildiririm” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	147
Tablo 2.80.	“Kur’an Kursu Hocaları, Çocuğun Ödev ve Dersleri ile Alakalı Mesajlar Göndererek, Aileleri Günlük Olarak Bilgilendirmektedirler” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri.....	147
Tablo 2.81.	“Çocuğun Düzenli Ders Verirken, Bir Süre Derslerinin Aksaması, Ders Verememesi Durumunda, Ailesi ile İrtibata Geçerek, Sorunları Tespit Etmeye Çalışır ve Çözüm Arayışına Girerim” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	148
Tablo 2.82.	“Veli Toplantılarının Yapılma Sıklığından ve Toplantıların Verimliliğinden Memnun Musunuz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	149
Tablo 2.83.	“Veli Toplantıları Dışında, Çocuğunuzun Hafızlık Hocası ile Görüşmek ve Durum Bilgisi Almak İçin Ne Sıklıkla Okula Gidersiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri	150
Tablo 2.84.	“Öğrencilerin Hafızlığa Olan Motivasyonlarını Artırmak İçin Zaman Zaman (Başarılı Öğrencileri Ödüllendirme, Sınıfın Toplu Başarılarında Onları Sınıfça Yemeğe ya da Pikniğe Götürme gibi) Değişik Teknikler Uygularım” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	151
Tablo 2.85.	“Hafızlığa Çalışan Bir Öğrenci Ailesi Olmak, Sizi Sosyal ya da Bireysel Bazı Etkinliklerden (Akraba Ziyaretleri, Akşam Oturmaları vs.) Alıkoydu mu?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri	152
Tablo 2.86.	“Hafızlık Esnasında, Tatil Günlerinde, Ailecek, (Akraba Ziyaretleri, Piknik, Yürüyüş, Tiyatro, Sinema gibi) Ev Dışı	

	Etkinlikleri Düzenli Olarak Yapmaya Çalıştınız mı?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	153
Tablo 2.87.	“Çocuğunuzu Hafızlık Esnasında, Kurs Haricinde (Sportif Faaliyetler ya da El Becerisi Geliştirme gibi) Sosyal Etkinliklere Yönlendirdiniz mi?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	154
Tablo 2.88.	“Okul ile Kurs Binalarının Birbirinden Uzak Olmayıp, Aynı Bahçe İçerisinde Olması, Öğrenci Başarısını Olumlu Yönde Etkilemektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	156
Tablo 2.89.	“Kurs Binası ve Bahçesi Fizikî Mekan Olarak Hafızlık Eğitimi Açısından Uygunur, Yeteri Kadar Yeşil Alana Sahip Olup Sportif Faaliyetler İçin de Gerekli Alanlara Sahiptir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	157
Tablo 2.90.	“Okulun Isıtma Sisteminden, Yemeklerinden ve Eğer Çocuğunuz Yatılı Kalıyorsa Yurt İmkanlarından Memnun Musunuz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	158
Tablo 2.91.	“Öğrencilerin Genel Olarak Hafızlığa Olan İlgileri ve Gayretleri Yüksek” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	158
Tablo 2.92.	“Hafızlığını Tamamlayan Öğrencilerin, Gelecekte Eğitim ve İş Hayatlarında Önlerinin Açık Olması, Halkın Çocuklarını Hafızlığa Yönlendirmesinde Etkili Olmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	159
Tablo 2.93.	“Çocuğun Hafızlığa Yönelmesinde En Fazla Kim Etkili Oldu?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	160
Tablo 2.94.	“Çocuğunuz Yeterince Çalışmasına Rağmen Hafızlık Sürecinde Tahminlerinizden Daha Çok Zorlandı mı?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	160
Tablo 2.95.	“Öğrencinin Yaşadığı Evde, Ailesinden (Anne, Baba ya da Kardeşlerinden) Hafız Birisinin Olması, Çocuğun Başarısına Doğrudan Olumlu Etki Etmektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	162
Tablo 2.96.	“Hafızlığa Başladığı Halde Devam Ettiremeyip, Hafızlığı Bırakan Çocukların Bırakma Sebepleri; Proje ile Alakalı Değil, Genelde Bireysel ya da Ailesel Nedenlerdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	163
Tablo 2.97.	“Çocuğunuzun Hafızlığı Yatılı ya da Evcil Olarak Yapmasının, Performansına Herhangi Bir Etkisi Olduğunu Düşünüyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	164
Tablo 2.98.	“Evcil Öğrencilerin Hafızlık Performansları Yatılı Öğrencilerden Daha Düşüktür” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	165
Tablo 2.99.	“Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Kâbiliyetli Olmalarına Rağmen, Gayretsiz ve İlgisiz Olmalarıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	166
Tablo 2.100.	“Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Ezber Kâbiliyetlerinin Olmamasıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri	167

Tablo 2.101.	“Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Dikkat Dağınıklığı ve Yoğunlaşamama Problemleridir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	167
Tablo 2.102.	“Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Ailenin Çocukla Yeterince İlgilenmemesidir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	167
Tablo 2.103.	“Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Seçeneklerde Bulunmayan Diğer Nedenlerden Kaynaklanmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri.....	168
Tablo 2.104.	“Çocuğunuzun Ortaokuldan Sonra Öğrenimine Hafız Proje Lisesinde Devam Etmesini İster misiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	169
Tablo 2.105.	“Çocuğunuzun İlerde Hangi Meslek Alanını Seçmesini İsterdiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri.....	170

KISALTMALAR

a.s.	:	Aleyhi's-selâm
Bkz.	:	Bakınız
Bs.	:	Basım/baskı
Çev.	:	Çeviren
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DÖGM	:	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
Ed.	:	Editör
H.	:	Hicrî
Hz.	:	Hazreti
İFAV	:	İlahiyat Fakültesi Vakfı
İHL	:	İmam Hatip Lisesi
İHO	:	İmam Hatip Ortaokulu
mad.	:	Maddesi
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı/Basımevi
MÜİFV	:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Neşr.	:	Neşriyat
ö.	:	Ölümü
r.a.	:	Radıyallahu anh
s.	:	Sayfa
s.a.s.	:	Sallâllahu aleyhi ve sellem
ss.	:	Sayfadan sayfaya
thk.	:	Tahkik
ts.	:	Tarihsiz
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	:	Ve benzeri
vd.	:	Ve devamı
vs.	:	Ve saire
yy.	:	Yayın yeri yok

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim, bütün insanlığa rehber olarak gönderilen en son ilahi kitaptır. Hükmü kıyamete kadar geçerli olan Kur'an-ı Kerim, İslam'ın en temel kaynağıdır. Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'den (s.a.s.) günümüze kadar tek bir harfi dahi değişmeden sözlü ve yazılı olarak nesillerden nesillere aktararak ulaşmıştır. Kıyamete kadar da Rabbimizin koruması altında kalmaya devam edecektir. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen hafızlarımız da bu korunmuşluğa hizmet eden güzide insanlardır.

Kur'an-ı Kerim'in aktarımı, vahyedilen ilk ayetlerden itibaren ezberlenmesi, ağızdan ağza ve kulaktan kulağa nakledilmesi yoluyla gerçekleşmiştir. Bir yandan daha Peygamberimiz (s.a.s.) zamanından itibaren yazıya geçirilmeye başlanmış, Hz. Ebu Bekir (r.a.) döneminde mushaf haline getirilerek cem edilmiş, Hz. Osman (r.a.) döneminden itibaren ise mushaflar halinde çoğaltılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla Kur'an'ın tespiti, hem şifâhî hem kitabî olarak devam ede gelmiştir.

Hafızlık, Peygamberimiz'e (s.a.s.) ilk vahyin gelmesi ile başlayan ve tarihsel süreç içerisinde ilginin artarak devam ettiği bir müessesedir. Bununla birlikte bu müessese dünya üzerinde zaman zaman yapılan kanunî düzenlemeler ile önünün kesilmesine yönelik uygulamalara maruz kalmış, darbeler almıştır. Örneğin Türkiye'de 28 Şubat post modern darbesi ile uygulamaya konulan kesintisiz zorunlu 8 yıllık eğitim sisteminin, sadece hafızlık eğitime değil genel manada Türkiye'deki Kur'an eğitime büyük darbe vurduğu resmî istatistiksel rakamlar ve bilimsel çalışmalar ile kanıtlanmıştır.

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra devletin Kur'an eğitime daha fazla değer vermesi ve bu yönde yeni imkânlar oluşturmasıyla beraber Kur'an eğitimi yeniden nefes almaya başlamıştır. Toparlanma sürecine giren hafızlık müessesesi, kendisine tanınan imkânlara rağmen, halk tabanında beklenen talebi bulamamıştır. Bunda özellikle 4+4+4 şeklinde tabir edilen 12 yıllık zorunlu eğitim sisteminin, ilk 8 yıllık döneminin zorunlu-kesintisiz olarak şekillendirilmesinin büyük etkisi bulunmaktadır. Örgün eğitimle, hafızlık eğitimi arasında bir seçim yapmak durumunda kalan aileler

çocuklarının geleceklere için örgün eğitimi seçmekte ve hafızlık ya 8. sınıftan sonraki dönemlere ertelenmekte ya da tamamen hedeften çıkarılmakta idi. Bu bağlamda Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi'nin en önemli avantajı, ailelerin örgün eğitimle hafızlık eğitimi arasında seçim yapma mecburiyetlerini ortadan kaldırmasıdır. Öğrenciler proje okullarında sene kaybına uğramadan, bir yandan örgün eğitimlerine devam ederken diğer yandan hafızlıklarını da yapabilmektedirler.

1. Araştırmanın Konusu

Millî Eğitim Bakanlığı “Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği Madde 32/4” kapsamında, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında, ortaokul seviyesindeki öğrencilere hafızlık eğitimi yapabilme hakkı tanımıştır. Çocuklarının erken yaşlarda, örgün eğitimde sene kaybına uğramadan, Kur'an muhtevasını anlamaya da önem verilen bir hafızlık eğitimi almalarını isteyen velilerin, bu projeye ilgileri yüksek olmuş ve hafızlık eğitimi bu aşamadan sonra ayrı bir boyut kazanmıştır.

2014-2015 eğitim öğretim yılında başlayan “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi” ilk olarak Ankara, Konya, Düzce ve Kayseri illerinde açılmış olup 2018 yılında ilk hafızlarını mezun etmiştir.

Araştırmamızın konusunu, açıldığı ilk yıllardan itibaren yüksek başarılarla imza atan “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi” oluşturmaktadır. Araştırmada, projenin 2014-2015 eğitim öğretim yılında açılan ilk uygulama okullarından olan Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu¹ örneği üzerinde çalışılmıştır.

¹ İlk olarak 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ahmet Hazım Uluşahin İmam Hatip Ortaokulu bünyesinde “Hafız Yetiştirme ve Akademik Başarıyı Destekleme Projesi” kapsamında 60 öğrenciyle başlayan Hafız İHO projesi, 2016 yılında iş adamı Mustafa Büyükkaplan tarafından yaptırılan ve 32 derslik ile 240 öğrencilik yatılı pansiyona sahip olan yeni binaya taşınmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaklaşık altı bin 4. sınıf öğrencisinin katıldığı sınavla seçilen 200 kişi ile eğitime başlayan Mustafa Büyükkaplan İmam Hatip ortaokulunda halen 363'ü erkek, 365'i kız olmak üzere toplam 728 öğrenci öğrenim görmektedir. Bir yazılı sınav ve iki mülakatla seçilen öğrencilerin beşinci sınıf sonunda yarım hafızlığa ulaşmaları, altıncı sınıfın sonunda ise hafızlıklarını tamamlamaları hedeflenmektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın öncelikli amacı, geleneğimizde önemli bir yeri olan hafızlık müessesini anlam ve amaç bağlamında ele almak ve Peygamber (s.a.s.) döneminden itibaren tarihsel süreçteki gelişimine göz atmak suretiyle son birkaç yıldır bazı şehirlerde uygulanmakta olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin, hafızlığın günümüzdeki problemlerine çözüm üretip üretmediğini incelemektir. Bu çerçevede ülkemizdeki hafızlık çalışmalarının geçmişi bağlamında, Selçuklular ve Osmanlı Devleti dönemindeki hafızlık uygulamalarına kısaca değinildikten sonra Cumhuriyet dönemi ve sonrasında hafızlık müessesesinin ulaştığı seviye ile ilgili tespitlerde bulunulacaktır.

Günümüzde dünyanın değişik ülke ve bölgelerinde uygulanan farklı hafızlık tekniklerinden bazıları incelemeye alınıp ülkemizde yaygın olarak yıllardır uygulanan geleneksel tekniklerin bunlar ile karşılaştırılması yapılacaktır. Gerek yurtdışında gerekse ülkemizde uygulanan hafızlık tekniklerinin avantaj ve dezavantajları ortaya konulacak, bazı problemlere dikkat çekilecektir. Böylece araştırmamızın asıl konusunu oluşturan ve 2014 yılında resmî olarak faaliyete geçen “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi”nin başlatılmasına zemin hazırlayan ve bu projeyi gerekli kılan sebepler de gün yüzüne çıkarılmaya çalışılacaktır.

3. Araştırmanın Önemi

Konya'da her yıl ilkokulu bitiren 5000 civarında öğrencinin, kayıt hakkı kazanan yaklaşık 200 öğrenci arasına girebilmek için kıyasıya yarıştığı proje okulu olan Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu, açılmasından sonra sadece birkaç sene içinde halk tarafından büyük bir ilgi görmüştür. Bu ilgide hafızlık gibi ulvî bir hedef elbette ana etken olmakla birlikte, projenin yıllardır halk tabanında cevap bekleyen taleplere karşılık verebilecek iddialarla ortaya çıkması, oluşan ilginin bir diğer önemli sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Projenin açılmasını takip eden ilk birkaç yıl içinde gösterdiği başarılar, sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan başarıların bir göstergesi olarak kabul edilmiş ve bu etken projeye yönelik yüksek talep oluşmasını sağlamıştır.

Sayısı binlerle ifade edilen 4. sınıf mezunu 10 yaş grubu kız ve erkek öğrencilerin, Kur'an-ı Kerim hafızı olabilme hedefi ile ailelerinin de desteğini alarak, “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi” uygulama okullarına girebilmek için büyük bir yarışa girmeleri, hafızlığa olan rağbet açısından Cumhuriyet tarihinde benzeri görülmemiş bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Hafız imam hatip ortaokul projesine başvuran genel öğrenci profiline bakıldığında, geldikleri ilkokullarda yüksek not ortalamaları ve başarı belgelerine sahip zeki öğrenciler oldukları görülmektedir. Öğrencilerin aile yapıları incelendiğinde, eğitim ve gelir düzeyi görece yüksek ailelerin çoğunlukta olduğu fark edilmektedir.

Bu bağlamda araştırmamız, halk düzeyinde oldukça rağbet görmekle birlikte çeşitli açılardan eleştiriye de tabi tutulan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini pek çok açıdan ele alması ve günümüzde ortaya çıkan bu yeni hafızlık uygulamasının olumlu ve olumsuz yönlerine dair bir fotoğraf ortaya çıkartması bakımından önemli gözükmektedir. Söz konusu proje özelinde yüksek lisans ve doktora düzeylerinde hemen hiç çalışmanın bulunmaması dikkate alındığında, çalışmanın önemi daha da belirginleşmektedir.

4. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri

Araştırmamızın temel problemini “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi, Türkiye’deki hafızlık eğitiminin temel problemlerine çözüm üretmekte midir?” şeklinde ifade edebiliriz. Bu temel araştırma problemimizi açıklamaya yardımcı olacak alt araştırma problemlerimiz ise şunlardır:

- ❖ Bu proje kapsamında hafızlık eğitiminde doğrudan rol alan Kur'an kursu öğretmenleri, projenin başarısı hakkında ne düşünmektedirler?
- ❖ Proje dâhilinde hafızlık eğitimi alan öğrenci velilerinin, projenin işleyişine dair memnuniyet düzeyleri nedir?
- ❖ Örgün eğitimle birlikte yürütülen hafızlık eğitimi, okul derslerine olumlu mu yoksa olumsuz yönde mi etki etmektedir?

5. Araştırmanın Hipotezleri

- ❖ Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi, öğrencilerin bir yandan okul öğrenimlerini görürken diğer yandan hafızlıklarını yapmalarına imkân tanımaktadır.
- ❖ Proje kapsamında görev yapan Kur'an kursu öğretmenleri projeyi büyük ölçüde başarılı bulmaktadırlar.
- ❖ Velilerin projeden beklentileri yüksek düzeydedir.
- ❖ Proje okulu, projeye dâhil olmayan diğer kurslarda da hafızlık başvurularının artmasına sebep olmuştur.
- ❖ Proje, normalde hafızlığı düşünmeyen ailelerin de çocuklarını hafızlığa yönlendirmelerinde etkili olmuştur.
- ❖ Proje, statüsü ve gelir düzeyi yüksek insanların çocuklarını hafızlığa yönlendirmesinde artışa neden olmuştur.
- ❖ Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO proje okulu her sene yükselen bir başarı grafiği çizse de henüz ideal hedeflere ulaşmamıştır.
- ❖ Öğrencilerin eğitimlerine yatılı olarak devam etmeleri, evci olarak eğitim görmelerinden daha verimli olmaktadır.
- ❖ Aile zoruyla hafızlığa yönelen öğrenciler, genellikle hafızlık eğitimi sürecinde zorluk çekmekte ve hem ailelerine hem hocalarına zorluk yaşatmaktadırlar.
- ❖ Kur'an kursu öğretmenlerinin bir kısmı, ortaokul çağındaki çocukların eğitimleri konusunda yeterli pedagojik formasyon eğitimine sahip değildir.
- ❖ Proje okulunda uygulanan bazı hafızlık teknikleri gerek bazı öğretmenler gerekse birtakım veliler tarafından eleştirilmektedir.
- ❖ Proje okulu, hafızlık eğitiminde lafız-mânâ bütünlüğüne de önem vermekte, bilinçli hafız yetiştirmek için gayret etmektedir.

❖ Proje için mekân teşkil eden okul ve yurt binalarının modern bir şekilde dizayn edilmesi, hafızlık eğitiminde öğrencilerin motivasyonunu artırmaktadır.

❖ Kurs öğretmenleri kendi aralarında ve idare ile uyumlu olarak çalışmaktadırlar.

❖ Proje okulunun başarısında okul ve kurs idarelerinin karşılıklı anlayış ve yardımlaşma çerçevesinde çalışmalarının büyük etkisi bulunmaktadır.

6. Araştırmanın Sınırlılıkları

İlki 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili Pursaklar ilçesi, Medine İmam Hatip Ortaokulu'nda başlayan proje, 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle Türkiye genelinde 15 ayrı şehirde 22 okulda sürdürülmektedir. Bizim araştırmamız, yalnızca Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu ile sınırlı tutulmuştur. Projeye neden gerek duyulduğu, hangi problemlere çözüm olduğu, hafızlık müessesine katkıları detaylı olarak Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu örneği üzerinde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde rol alan öğrenci, veli, Kur'an kursu öğretmenleri, kurs idarecileri ve okul ders öğretmenleri gibi paydaşlardan yalnızca Kur'an kursu öğretmenleri ve hafızlığını bitirmiş öğrencilerin velileriyle sınırlı tutulmuştur. Ayrıca araştırmamız 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde yapıldığı için, ulaşılan bulgular da bu dönemdeki mevcut veriler ve anket sonuçları ile sınırlı olarak ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan çalışmamızda Hafızlık Öğretim Programında yer alan İtikat, İbadet, Siyer ve Ahlak derslerinin amaç, hedef ve verimlilikleri ile alakalı ayrıntılı değerlendirmelere yer verilmemiştir.

7. Araştırmayla İlgili Literatür

Ülkemizde Temel İslam Bilimleri alanında yapılan araştırmalar giderek artmaktadır. Bu bilimin konu alanlarından birini de Kur'an Eğitimi ve Kur'an kursları oluşturmaktadır. Kur'an Eğitimi ve Kur'an kursları çeşitli açılardan incelenerek farklı anabilim dallarının araştırma konusu haline gelmiştir. Kur'an kursları üzerine

yapılmış bazı alan araştırmaları mevcut olmakla birlikte, Kur'an Eğitimi ve Kur'an kurslarının bir bölümü olan “hafızlık öğretimi” üzerine yapılmış olan araştırmalar oldukça azdır. Kur'an kursları üzerine yapılmış mevcut araştırmalarda, hafızlık öğretimi üzerinde genel itibariyle yüzeysel durulduğu mülahaza edilmiştir. Yeni dönemde Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile hafızlığı teşvik mahiyetinde projelere imza atılması, hafızlık öğretimi konusunun daha geniş araştırmalara konu olmasını gerektirmektedir.

Araştırma konumuzla ilgili olabilecek çalışmalardan biri “Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri (Göller Bölgesi Örneği)” (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005) başlığıyla Ahmet Fatih Çaylı tarafından kaleme alınan yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çaylı bu çalışmasında “Kur'an kursu öğreticilerine göre hafızlık öğretiminin problemleri nelerdir?” temel araştırma probleminden hareketle Göller Bölgesine (Isparta, Burdur ve Antalya) bağlı olan Kur'an kurslarında hafızlık yaptıran öğrencilerden oluşturduğu örneklem grubuna anket uygulamıştır. Bilal Ünsal tarafından yine bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)” (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006) başlıklı çalışmada yazar, İstanbul'da hafızlık eğitimi veren Kur'an kurslarından hareketle hafızlık eğitimine dair tespit ettiği problemlere yönelik çözümler üretmeyi denemektedir. “Türk Milli Eğitim Sisteminde Meydana Gelen Değişikliklerin Hafızlık Eğitime Etkileri” (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016) başlıklı yüksek lisans tezinden uyarladığı makale çalışmasında Vahap Vahapoğlu, Trabzon merkez ve ilçelerinde görev yapan 30 Kur'an kursu öğreticisiyle nitel görüşmeler yapmış ve değişen Milli Eğitim politikalarının hafızlık eğitimini etkileyip etkilemediğini mercek altına almıştır. Bizim araştırmamız 2014-2015 eğitim öğretim yılı içerisinde hayata geçirilen Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine odaklanması bakımından bahsi geçen çalışmalardan önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Ayrıca hem söz konusu ettiğimiz bu araştırmaların hem de konumuzla ilgili yapılan diğer çalışmaların genel anlamda Din Eğitimi disiplini çerçevesinde ele alındığını ve Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi bilim dalı bağlamında çalışmalara konu olmadığını da eklemek önem arz etmektedir.

8. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ulaşılan sonuçların objektif ve ilmi gerçeklik düzeyinde olması için betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Betimsel araştırma, çalışılan konunun mevcut durumuna ilişkin hipotezler test etmek için veriler toplamayı gerektirir. Biz de bu kapsamda Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine dair projede yer alan Kur'an kursu öğretmenlerinin ve proje kapsamında hafızlığını tamamlamış olan öğrenci velilerinin görüşlerini ortaya koymak amacıyla, projenin olumlu ve olumsuz yönleri ve bilhassa hafızlığın günümüzdeki problemlerine çözüm üretip üretmediği konusunda ileri sürdüğümüz hipotezleri test etmeye çalıştık. Bu bakımdan nicel bir mahiyete sahip olan araştırmamızın bulgularına çok büyük ölçüde anket verilerinden hareketle ulaşmakla birlikte, araştırma sahasına dair bazı gözlemlerimizden de istifade ettik.

8.1. Evren ve Örneklem

Özellikle nicel araştırmalarda kullanılan önemli kavramlardan biri olan evren, “araştırma sonuçlarının genellendiği gerçek veya varsayımsal kişi, olay ya da nesnelerin bütünü”² şeklinde tanımlanmaktadır. Araştırmalarda evrenin bütününe dair verilerin elde edilmesi hemen hemen imkânsız olduğu için “evreni temsil etme gücüne sahip sınırlı sayıda bireyi ya da olayı”³ işe koşarız ki buna örneklem denmektedir. Çalışmamızın evrenini, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin uygulandığı 15 ilde faaliyet gösteren 22 imam hatip ortaokulu ve lisesinde görev yapan bütün Kur'an kursu öğretmenleri ve bu okullarda hafızlığını bitirmiş bütün öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemimiz ise bu projenin Konya'da uygulandığı tek okul olan Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu'nda görev yapan Kur'an kursu öğretmenleri ve hafızlığını tamamlamış öğrenci velilerinden meydana gelmektedir. Bu çerçevede proje okulunda görev alan toplam 74 Kur'an kursu öğreticisi ve bu okulun 7. ve 8. sınıflarında öğrenim gören toplam 111 öğrenci arasından tesadüfî örnekleme suretiyle seçilmiş 61 Kur'an kursu

² Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 11. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2015, s. 87.

³ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 129

hafız hocasına (35 erkek, 26 kadın) ve 70 öğrenci velisine (37'si anne, 32'si baba, 1'i dede) anket uygulanmıştır.

8.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma için ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Anket formunun hazırlanmasında bilhassa Din Eğitimi alanında konuyla ilgili yapılan araştırmalardan istifade edilmiştir. Anket formunun geliştirilmesi için araştırma konusu olan okula gidilmiş, bizzat idare ve öğretmenler ile görüş alışverişinde bulunulmuştur. Daha sonra konuyla ilgili uzmanlar ve öğretim üyesi hocalarımızla da istişare edilerek Kur'an kursu öğretmenlerine ve öğrenci velilerine özel olmak üzere sırasıyla 63 ve 52 sorudan oluşan iki anket formuna son hali verilmiştir. Bu formlar ilgili okula bizzat gidilerek okulun idarecilerine verilmiş ve onlar vasıtasıyla hem Kur'an kursu öğretmenlerine hem de hafızlığını tamamlamış öğrenci velilerine dağıtılması ve kapalı bir zarf içerisinde toplanması gerçekleştirilmiştir. Anketin bahsi geçen okulda uygulanabilmesi için gerekli resmi izinler de alınmıştır.⁴

8.3. Veri Analizi

Anketlerin uygulanması sonucunda elde edilen veriler, istatistik programları arasında en meşhur ve yaygın olan SPSS'e (sürüm 25) aktarılarak analiz edilmiştir. Analiz edilerek ulaşılan bu bulgular anlamlı bir şekilde tablolar halinde sunulmuş, tablolarda yüzde ve frekans dağılımı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, hem anketlerden elde edilen verilerden hem de araştırma örneklemimizi oluşturan okulda yapılan gözlemlerden hareketle yorumlanmıştır. Sonuç kısmında ise gerek proje yönetim merkezinin gerekse okul idarecilerinin ve proje uygulayıcılarının faydalanabileceği bazı tespit ve önerilere yer verilmiştir.

8.4. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliliği

Geçerlik, güvenirlik ve etik kaygı, yapılan çalışmalarda dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlardır. Çalışmaya uygun ölçme aracının belirlenmesi, ölçme

⁴ Bkz. Ek 3, Ek 4, Ek 5.

aracında yer alacak soruların sayısı ve nitelikleri, bu veri toplama aracının hangi birey ya da gruplara uygulanacağı ve ölçmenin hangi zaman ve koşullarda gerçekleşeceği gibi pek çok husus, çalışmanın geçerliği ve güvenilirliği açısından hayli önemlidir. Bu kapsamda araştırmamızda kalabalık bir örneklem grubundan olabildiğince ayrıntılı istatistiki veriler elde etmeyi hedeflediğimizden anket tekniği uygulanmış, konuyla ilgili doyurucu veriler elde etmemize imkân verecek ve formu dolduracak kişiyi aşırı derecede yormayacak ölçüde soru sayısı belirlenmiş, örnekleme dâhil edilen bireylerin özellikleri dikkate alınarak, kendilerini rahat hissettikleri bir ortamda istedikleri bir vakitte anketleri doldurmaları sağlanmış ve böylece çalışmanın geçerliği ve güvenilirliği sağlanmıştır. Diğer taraftan araştırmamıza dâhil olacak bireylerin gönüllü katılımlarına önem vererek ve geniş bir zaman dilimi içerisinde sorularımıza cevaplar vermelerini rica ederek etik kaygılar mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

HAFIZLIĞIN TARİHİ SEYRİ VE GÜNÜMÜZDE HAFIZLIK TEKNİKLERİ

Bu bölümde araştırma konusuna zemin hazırlaması için Kur'an-ı Kerim ve hafızlık gibi temel kavramlar üzerinde durulacaktır. Genel çerçevede Kur'an'ın indiği dönem ve toplumun özelliklerine, ilk dönemlerden itibaren Kur'an'ın korunmasına yönelik çaba ve uygulamalara dikkat çekilecek, bu anlamda ilk dönem Müslümanlarının Kur'an eğitime verdikleri önem ve bu eğitime yükledikleri anlamlara dair kısa açıklamalarda bulunulacaktır. Böylece hafızlığın önemi ve hafızlığı teşvik eden sebepler de ortaya çıkacaktır.

Bu aşamadan sonra genelde Kur'an eğitimi ve özelde hafızlık eğitiminin Peygamber (s.a.s) döneminden itibaren tarihsel sürecine göz atılacak, günümüze gelinceye kadar hafızlık eğitiminin geçirdiği evreler incelenecektir.

Yurtdışındaki mevcut uygulanan bazı hafızlık tekniklerine dikkat çekilerek, farklı Müslüman ülkelerde takip edilen hafızlık eğitimleri hakkında kısa bilgiler verilecek, aralarında ufak karşılaştırmalar yapılacaktır.

Bölüm sonunda ise araştırmanın asıl konusunu oluşturan ve Türkiye'de 2014-2015 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanılan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi tanıtılacak, projeye zemin hazırlayan etkenler, projenin usul ve esasları ve eğitim aşamaları ortaya konulacaktır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini oluşturan Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu hakkında bazı genel ve istatistiksel bilgilere yer verilecektir.

1.1. Kur'an-ı Kerim ve Korunması

1.1.1. Kur'an-ı Kerim ve Tanımı

Yüce Allah, insanoğluna olan mesajlarını, emirlerini ve nehiylerini gönderdiği kitaplar ile iletmiştir. İnsanlar arasından seçtiği elçileri olan peygamberler aracılığıyla gönderdiği kutsal kitaplar silsilesinin sonuncusu Kur'an-ı Kerim'dir. Hz.

Peygamber'den (s.a.s.) bize kadar tek bir harfî dahi değişmeden şifahî ve kitabî olarak nesiller boyu aktarılmış ve kıyamete kadar da bu şekilde korunacaktır.

Kelime olarak “okuma”⁵ anlamına gelen Kur'an-ı Kerim'i âlimler; “Arap dili ile Hz Muhammed'e (s.a.s.) indirilen, bize rivâyet ve kitabet (yazım yolu) üzere mütevatir olarak nakledilen, mu'ciz, tilaveti ile ibadet edilen, Fatiha Sûresi ile başlayıp Nâs Sûresi ile son bulan Allah kelamı”⁶ şeklinde tarif etmişlerdir.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) döneminde yazıya geçirilen, Hiz. Ebu Bekir (r.a.) döneminde cem edilen, Hiz. Osman (r.a.) döneminden itibaren mushaflar halinde çoğaltılmaya başlanan Kurân-ı Kerim'in korunmasında Kur'an'ı hafızalarına ve kalplerine nakşeden hafızlar elbette en büyük ve önemli paya sahiptirler.

“Pek çok bakımdan orijinallik ve fevkalâdelik arz eden Kur'an-ı Kerim, nâzil olduğu günden bu yana insanların nazar-ı dikkatini celp etmiş, onun hak kitap olduğuna inanan da inanmayan da onunla meşgul olma ihtiyacı hissetmiştir. Şu kadar var ki ona sıdk-u sadâkatle sarılanlar, onun feyz ve bereketine nâil olarak, rahmetle anılmak sûretiyle yaşamaya devam etmiş, aleyhinde duranlar ise bâtıla örnek olmanın vebaliyle, tarihin karanlık sayfalarına gömülmüşlerdir.”⁷

1.1.2. Kur'an'ın Mütevatir Olması ve Korunması

Kur'an-ı Kerim'in mütevatir olarak nakledilmiş olması, gerek ezberlenerek gerekse yazım yolu ile nesiller boyu orijinal şekli ile aktarıldığını göstermektedir. “Hiç şüphe yok ki o zikri Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz'iz”⁸ ayetinin açık ifadesi ile daha önce indirilen kutsal kitapların maruz kaldığı tahrifler Kur'an'ın

⁵ Kur'an isminin lügat anlamı konusunda değişik görüşler de bulunmaktadır. Hiçbir kökten türememiş, Allah kelamına özel bir isim olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, “âyet ve sureleri içinde barındıran” anlamında كُرْآن kökünden türemiş bir isim, “okunan kitap” manasında قُرْآن kökünden türemiş bir mastar ya da “toplama ve biriktirme” anlamlarına gelen قُرْآن kökünden türemiş bir mastar olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Celâluddîn Abdurrahman es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut, ts., I, 50-51.

⁶ Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, *Usul*, Beyrut, ts., I, 38; Muhammed Abdulazîm ez-Zürkânî, *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Mekke, ts., I, 12; Abdulvehhâb Hallâf, *İlmu Usûli'l-Fıkıh*, İstanbul, 1984, ss. 22-23.

⁷ İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an İlmi ve Edebi Sırları*, MÜİFV, İstanbul, 2012, s. 11.

⁸ Hicr, 15/ 9.

başına gelmeyecek ve âhirete kadar Hz. Peygamber'e (s.a.s.) geldiği şeklini ve orijinalliğini koruyacaktır.

Kur'an-ı Kerim'in "Kur'an" ismi onun sözlü olarak, "Kitap" ismi de yazılı olarak korunmasını ifade etmekte ve dolayısıyla her iki şekilde de koruma altında olacağına dikkat çekilmektedir.⁹

Kur'an'ın ilahi koruma altında olduğunun ayetle sabit olması¹⁰ yanında, kulların da bu konuda gerekli tedbirleri alma gayesi ile onun hıfzı ile uğraşmaları, Kur'an'ın günümüze kadar muhafazasında ana etkenlerden birisinin hafızlık olduğunu göstermektedir. Her devirde Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen hafızlar var olmuş, yazılı metinlerdeki Kur'an ile hafızların ezberlerindeki Kur'an mükemmel bir uyum halinde, Kur'an metninin sahihliğinin dayandığı temelleri oluşturmuştur.¹¹

Kur'an ayetleri nazil oldukça, Hz. Peygamber (s.a.s.) onları ezberlemiş ve sahabeye de tebliğ etmiştir. Sonrasında ilgili ayetleri vahiy kâtiplerine¹² titizlikle yazdırmış, yazılan ayetlerin yüksek sesle okunmasını kâtiplere emretmiş ve eksik, fazla ya da yanlış yazımlara müdahalede bulunmuştur.¹³ Sahabe de kendilerine tebliğ edilen ayetleri yazarak ve ezberleyerek, hem satırlara hem sadırlarına nakşetmişlerdir. Böylece Kur'an en ufak bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in muhafazası ile alakalı değinilmesi gereken bir diğer husus da Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Cebrail (a.s.) arasında her Ramazan ayında gerçekleşen "arza" olayıdır. O zamana kadar nazil olan Kur'an ayetleri, her yıl Ramazan ayında Hz. Peygamber tarafından Cebrail'e (a.s.) okunup arz edilmekte, Cebrail (a.s.) da dinleyip doğrulamakta idi. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefat edeceği sene iki defa

⁹ Hatice Şahin Aynur, "Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı," *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt 11, sayı 2, 2011, ss. 199-220; M. Abdullah Draz, *En Mühim Mesaj Kur'an*, Çev. Suat Yıldırım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1985, ss. 4-5. Ayrıca bkz. Halis Albayrak, *Tefsir Usulü*, Şule Yayınları, İstanbul, 1998, s. 25.

¹⁰ Hicr 15/ 9.

¹¹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 585 ve s. 24.

¹² Hz. Peygamber'in (s.a.s.) 40'tan fazla vahiy kâtibi vardı.

tekrar edilerek yapılan¹⁴ “arza-i ahire”, vahyin geldiği ilk yıllarda, Mekke’de inen ayetlerin, yazı ile tespit edilemediği ve bazı bölümlerin eksik olabileceği yönündeki iddiaları boşa çıkaran bir uygulamadır. Ramazan aylarında Müslümanların yüzyıllardır devam ettirdikleri mukabele geleneği de sema ve arza olayının hatırasının yaşatılmasıdır. Aynı zamanda sema ve arza tekniği, Kur’an ve kıraat öğretiminde bir usul olarak yerleşmiş, özellikle hicri ilk asırlarda yaygın olarak kullanılmıştır.

1.1.3. Kur’an Okumanın Fazileti

“Kur’an’ı tane tane oku”¹⁵, “Kur’an’dan kolayınıza geleni okuyun”¹⁶ gibi Kur’an okumayı emreden ayetlerin yanında, Kur’an okumanın bir ibadet olduğunu beyan eden hadisler de mevcuttur.¹⁷ Bununla beraber ibadetlerin en üstünü olarak kabul edilen ve günde beş vakit kılınması farz olan namazın rükunlarından biri de Kur’an okumaktır. Âlimler, Kur’an okumaksızın namazın caiz olmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir.¹⁸ Dolayısıyla Kur’an okumak dini anlamının ilk adımını oluşturduğu gibi, Müslüman birey için de vazgeçilemeyecek bir ibadettir.

1.1.4. Kur’an Eğitimi ve Tebliği

“İnsanlara kendilerine indirileni açıklamak için sana bu Kur’an’ı indirdik”¹⁹ ayetine muhatap olan Hz. Peygamber, kendisinin bir muallim olarak görevlendirildiğini söylemiş,²⁰ ideal mü’min bireyler de ideal İslam toplumu inşa etmek için hayatı boyunca eğitim-öğretim ile meşgul olmuştur. İdeal İslam

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Cami’u’s-Sahih*, thk. Kasım eş-Şemmâ’î er-Rifâ’î, Dâru’l-Erkâm, Beyrut, ts., Fezail, 4. Ayrıca bkz. Ebu’l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heysemî, *Mecmâ’uz-Zevâid ve Menbeu’l-Fevâid*, 2. bs., Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1967, I, 152.

¹⁴ Buhârî, Fedâil 7.

¹⁵ Müzzemmil 73/4.

¹⁶ Müzzemmil 73/20. Benzer anlamdaki diğer âyetler için bkz. Bakara 2/121; Neml 27/92; Âl-i İmrân 3/113.

¹⁷ Suyûtî, *İtkân*, I, 104; Abdullah Sirâcuddîn, *Tilâvetu’l-Kur’ani’l-Mecîd*, Halep, 1984, s. 36.

¹⁸ Ahmed b. Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd, *Bidâyetu’l-Müctehid ve Nihâyetu’l-Muktesid*, İstanbul, 1985, I, 98. Hanefî mezhebine göre farz olan kıraat için, her rekatta üç kısa âyet yahut üç kısa âyet uzunluğunda bir âyet okunması yeterlidir. Alâuddîn Abidîn, *el-Hediyyetu’l-Alâiyyeh*, İstanbul, 1984, s. 45; Ömer Nasuhî Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, 1962, s. 164.

¹⁹ Nahl 16/44.

²⁰ Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce, *es-Sünen*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, ts., Mukaddime 17.

toplumunun oluşması, insanlığı en doğru yola iletmek için gönderilmiş olan²¹ Kur'an rehberliğinde olmuştur. Çünkü İslam eğitiminin temelinde Kur'an vardır ve Hz. Peygamber'in sünneti dâhil bütün İslamî öğretileri Kur'an'dan beslenmektedir.

Cebrail'in (a.s.) kendisine ilahi mesajları okuması ile başlayan süreç, Hz. Peygamber'in ashabına okumasıyla devam etmiş ve yüzyıllar boyu devam eden Kur'an eğitim geleneği ile günümüze kadar ulaşmıştır. Kur'an eğitim ve öğretimi, İslam din eğitim-öğretiminin ilk örneği olduğu gibi, Kur'an okumak da İslam eğitim-öğretim faaliyetlerinin en temel noktasını oluşturmaktadır.²²

Kur'an öğretiminin mahiyeti üç aşamada özetlenebilir:

A) Tilavet öğretimi: Bu da kendi içinde üç şekilde gerçekleşir:

a) Yüzünden okumayı öğretme/Elif-bayı bitirip Kur'an'ı yüzünden okuyacak şekilde öğretme

b) Kur'an'ı doğru okuma kurallarını öğretme

b1) Tashih-i huruf/harflerin mahreçlerini ve sıfatlarını öğretme

b2) Tecvid öğretimi

c) Kur'an'ı ezberlemek (hıfz)

c1) Belli sûreleri ezberlemek

c2) Tümünü ezberlemek

B) Meal düzeyinde anlamını öğrenme

C) Tefsir ve te'vil boyutu.²³

1.1.5. Kur'an'ın Korunmasında Hıfzın Önceliği

Sözlü kültürün hâkim olduğu toplumlarda hafıza, bilgilerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç olarak görülmüştür. Yazılı kültürlerde yazının verdiği güveni sözlü kültürlerde hafıza vermektedir.²⁴ Okuma yazma oranının çok düşük olduğu coğrafyalarda bilgiler nesilden nesile daha çok

²¹ Bakara 2/97, 185; İsrâ 17/17, 82; En'âm 6/157; Lokman 31/3; Zümer 39/23; Câsiye 45/11; Necm 53/23; Şûrâ 42/52.

²² Adnan Adıgüzel, "İslamiyet'in İlk Dönemlerinde Eğitim Öğretim", *Diyanet İlmi Dergi*, cilt 37, sayı: 2, Nisan-Haziran 2001, s. 44.

²³ Ali Öge - M. Vehbi Dereli, *Kur'an Bilgisi*, 5. bs., Kitap Dünyası, İstanbul, 2016, s. 115-116.

²⁴ Süleyman Gezer, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'an*, 2. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015, ss. 42-43.

sözlü kültürle aktarılmıştır. Sözlü kültürün temel iki ögesi; “güçlü bir hafıza” ve “hitabettir”. Arap toplumu bu iki özelliği sayesinde kendilerine ait kültürü sonraki nesillere aktarabilmiştir.²⁵

Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki Mekke, genel itibariyle okuma yazma bilinmeyen (ümmî),²⁶ yazı malzemelerinin oldukça kısıtlı²⁷ ve sözlü kültürün hâkim olduğu bir toplumdur.²⁸ Bu nedenle atalar kültürü dilden dile aktarılmakta, edebî sanatlardan olan şiir ise toplum nezdinde özel bir yer tutmaktaydı. Hicaz bölgesinin Hint, Yunan ve onların karışımlarından oluşan fikrî ve felsefî akımlardan nispeten uzak olması da bu toplumun hafızasının duru ve keskin olmasına imkân sağlıyordu. O nedenle bazen bir mecliste, henüz duydukları iki üç sayfalık bir şiiri aynı mecliste ezberden okuyabilme kabiliyetini sergileyebiliyorlardı. Kur'an, hafızalarını kullanma konusunda bu kadar yetenekli insanlardan oluşan bir topluma inmiştir. Dolayısıyla İslam'ın ilk dönemlerinde Kur'an'ın muhafazasında “hıfz” yöntemi doğal bir sosyal olgu olarak ortaya çıkmış, yazının henüz yeterince gelişip yaygınlaşmadığı toplumda hafızlık Kur'an-ı Kerim'i korumanın bir yolu olarak görülmüştür.²⁹

Yüce Allah, Kur'an'ı “kitap” diye isimlendirmekle³⁰ onun yazı ile korunması gereken mukaddes bir metin olduğunu bildirmiştir.³¹ Elde bulunan yazılı metinlerin, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonraki Kur'an'ı cem etme işinde ne kadar önemli rol oynadığı ve ayrıca genişleyen İslam topraklarındaki Kur'an öğretiminde yazılarak çoğaltılmış mushafların ne kadar büyük rolünün olduğu bilinmektedir.

²⁵ Şakir Gözütok, *Resulullah Döneminde Eğitim ve Öğretim*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2014, s. 100; Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983, s. 24; Halil Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2018, s. 40.

²⁶ Mustafa Demirci, *Kur'an Tarihi*, MÜİFV Yayınları, İstanbul, 1997, s. 107.

²⁷ İlhan Yıldız, “Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998/ 2, s. 322.

²⁸ W. Montgomery Watt, *Kur'an'a Giriş*, Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000, s. 45; Muhammed Hamidullah, *İslam'a Giriş*, Çev. Cemal Aydın, TDV Yayınları, Ankara, 1996, s. 24.

²⁹ Suat Cebeci & Bilal Ünsal, “Hafızlık Eğitimi ve Sorunları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, cilt 4, sayı 11, 2006, s. 28.

³⁰ Bakara 2/2; Sa'd 38/29.

³¹ Faruk Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları*, Fecr Yayınları, Ankara, 2008, s. 118.

Bununla beraber Kur'an-ı Kerim ilk nazil olmaya başladığı dönemlerden itibaren yazıya geçirilse bile temelde sözlü olarak muhafaza edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in ilk inen ayetlerinde “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı alâktan (kan pıhtısı-embriyo) yarattı. Oku! İnsana bilmediğini öğreten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir”³² ifadeleriyle, “oku” emrinin daha önce gelmesi, Kur'an'ı korumada sözlü kültür olan ezberin daha öncelikli ve evlâ olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.³³ Ayrıca ilgili ayetlerde “oku” emrinin iki kez geçiyor olması da sözlü kültürün önemine işaret olabileceği gibi, “kalem”e vurgu yapılması, Kur'an'ın muhafazası için ilahi vahyin kaleme alınıp yazılmasına dair dolaylı bir emir olabileceği değerlendirilmektedir.³⁴

İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) Müslim'den bir rivâyetle³⁵ desteklediği kanaatine göre Kur'an'ın naklinde, mushafların ve kitapların korunmasına (yazıya) değil, kalplerin ve zihinlerin korunmasına (ezbere) güvenilmiştir. Bu durum, Allah'ın bu ümmete nasip ettiği en değerli özelliklerden biridir.³⁶ Nazil olan ayetlerin önce Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hafızasına nakşedilmiş, sonra sahabeye okunmuş ve sonrasında da vahiy katiplerine yazdırılmış olması, vahyin tespitinde ilk sırayı hıfzın aldığını göstermektedir.³⁷

Kur'ân'ın muhafazasında hıfzın önemini gösteren bir diğer husus, Kur'an'ın cem' ve teksir heyetinin kabul şartlarında, kitabetin yanında hıfzı da şart olarak kabul etmeleridir. Bunun yanında kıraat vecihlerinin Mushaf'tan değil, ezberden aktararak yaşatılması, kârifler arasında, ihtilaf vukuunda Mushaf'a başvurulması, hafızanın

³² Alâk 96/ 1-5.

³³ Fahrüddin er-Râzî, *Mefatihul-Gayb*, Çev. Heyet, Akçağ Yayınları, Ankara, ts., XXIII, 258.

³⁴ Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, s. 41. Ayrıca bkz. Ebû'l-Fidâ İsmail b. Kesîr el-Kureşî, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul ts., XV, 8523.

³⁵ Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc, *es-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/ 1992, “Cennet”, 63.

³⁶ Bkz. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabba', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, ts., I, 6 vd.

³⁷ Ahmet Fatih Çaylı, *Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri (Göller Bölgesi Örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005, s. 2; Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yayınları, 34. Baskı, Bursa, 2016, s. 65.

ve hafızlığın Kur'an'ın aktarılmasındaki değerini göstermesi bakımından bir diğer önemli ayrıntıdır.³⁸

Buna göre Kur'an'ın naklinde hıfz ana unsurdur ve en önemli korunma şekli ezberdir. Bununla birlikte ister hafızlık isterse kitabet yoluyla olsun, Kur'an'ın muhafazası Allah tarafından garanti altına alınmıştır.

1.2. Hafızlık ve Önemi

1.2.1. Hafız Kavramı

Kur'an'ı baştan sona ezberleyen kişiye hafız,³⁹ bu ezberleme işine de hafızlık (Hıfzu'l-Kur'an) denmektedir. “Korumak, saklamak, ezberlemek” gibi manalara gelen حفظ kökünden türemiş Arapça bir kelime olan hafız (çoğulu huffâz), sözlükte “Kur'an ve hadis ezberleyen, açık ve doğru yol” anlamlarına gelmektedir.⁴⁰ İnsanın bilgileri koruyup saklayan zihinsel yapısına da “hafıza” denmektedir. Hafız kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de farklı kalıplarda kırk iki ayette geçmekte olup⁴¹ Allah'ın güzel isimlerinden biri olarak (bütün mahlukatın koruyucusu anlamında) Kur'an'ın üç yerinde “hafız”,⁴² üç yerinde de “hafız”⁴³ şeklinde bir sıfat durumunda kullanılmaktadır.

Çok sayıda hadis ezberleyip hadis nakil ve rivâyetleri konusunu meslek edinenlere de hadis literatüründe hafız denilmiştir. Kaynaklarda Buharî'nin 300 bin, Ahmed b. Hanbel'in 700 bin hadis ezberlediği kayıtlıdır. Öte yandan 100 bin hadis ezberleyenlere de hafız denebileceği ifade edilmektedir.

³⁸ Yaşar Kurt, “Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, cilt 11, sayı 22, s. 236; Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, thk. Ali Muhammed Bicavi, İsa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1974, II, 1040.

³⁹ Seyyid Murtaza Muhammed b. Muhammed ez-Zebîdî el-Huseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Abdülkerîm İbrahim el-Azbâvî, el-Kuveyt, 1403/1983, XX, 218 (H-F-Z mad.); Nebi Bozkurt, “Hafız”, *DİA*, İstanbul, 1997, XV, 74–78.

⁴⁰ Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihah*, thk. Şihabüddin Ebû Amr, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1998, c. I, s. 224.

⁴¹ “Gözetleyen” manasında, Tarık 86/4; Allah'ın bir sıfatı olarak “koruyucu” manasında Yusuf 12/64 ve Hicr 15/9; Allah'ın sıfatı olarak “gözlem altında tutmak” manasında Enbiya 21/82 gibi farklı kalıplarda kırk iki âyette geçmektedir. Bkz. Muhammed Fuad Abdülbaki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, Dârü'l-Hadis, Kahire, 2001, ss. 254-255.

⁴² Yusuf 12/64; Hicr 15/9; Enbiyâ 21/82.

Kur'an-ı Kerimin korunmasını ve muhafaza edilmesini sağladığı için Kur'an'ın bütünü ezberleyenlere hafız denilmiştir. Kur'an hafızları, Allah'ın seçkin kulları olarak övülmektedirler. Elmalılı, "Sonra Kur'an'ı kullarımız arasından seçtiklerimize miras verdik"⁴⁴ ayetini tefsir ederken, ayetin hafızlığa işaret ettiğini şu cümlelerde ifade etmektedir: "Yani senden sonra ümmetin olan kullarımız içinden seçip beğendiğimiz seçkin kulları ona varis kıldık. Bu şekilde Muhammed ümmeti en ileri, en seçkin ümmet olduğu gibi, onlar içinde de en seçkinleri, Kur'an'ı ezberleyen kimseler olarak peygambere varis olan bilginlerdir."⁴⁵

Kur'an-ı Kerim'i ezberleyenlerle ilgili tarihte farklı kelimeler kullanılmıştır. İlk dönemlerde Kur'an-ı Kerim'i tamamen veya kısmen ezberleyenler için cem' kelimesinin kullanıldığı, isimleri ve sayıları değişmekle birlikte "Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde Kur'an'ı cem edenler"⁴⁶ başlığı altında verilen bilgilerden bunların Kur'an hafızı oldukları anlaşılmaktadır. Rivâyetlerde Hz. Osman'ın namazda Kur'an'ın tamamını ezbere okuduğunu belirtmek için "kıraat", "hatm" ve "cem" kelimelerinin kullanılmış olması da bunu teyit etmektedir.⁴⁷ Ayrıca İbn-i Sa'd ve İbn-i Nedim "cem" kavramı ile "hıfz" kavramını aynı anlamda kullanmışlardır.⁴⁸

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) çeşitli kabilelere gönderdiği ashab-ı suffa ehline ve Bi'ri Maûne'de şehid edilen sahabeye "kurrâ" denmesi de ilk dönemlerde Kur'an'ın ezberlenmesiyle ilgili "kurrâ" kelimesinin kullanıldığına delildir.⁴⁹

İlk dönemlerde Kur'an'ın tamamını ezberleyen ve ondaki kıraatlere hakkıyla vakıf olanlar için "el-Kârî" tabiri kullanılırken,⁵⁰ Kur'an'ı ezberlemekle beraber onu başkalarına öğretmek ile meşhur olmuş kişilere de "Kurrâ" adı veriliyordu.⁵¹

⁴³ Hûd 11/57; Sebe 34/51; Şûrâ 42/6.

⁴⁴ Fâtır 35/32.

⁴⁵ M. Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili*, sadeleştiren: İsmail Karaçam ve diğerleri, Azim Dağıtım, İstanbul, ts., VI, 388.

⁴⁶ Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'an* 8; İbn Sâd, *Tabakât*, Daru Sadır, Beyrut 1968, II, 355; Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, İdaretü't-Tibaati'l-Müniriyye, Kahire, ts., XVI, 208.

⁴⁷ İbn Sâd, *Tabakât*, III, 75.

⁴⁸ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara, 2015, s. 68.

⁴⁹ Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'an* 8, Vitr 7; Müslim, *Mesâcid* 301.

⁵⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 66.

⁵¹ Osman Kesioğlu, *Nüzulünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, TDV Yayınları, 7. bs., Ankara 2014, ss. 78-90. Kurrâ kavramı ile ilgili olarak için ayrıca bkz. Mustafa Öz, "Kurrâ", *DİA*, Ankara,

Sonraki dönemlerde ise Kur'an-ı Kerîm'in tamamını ezberlememiş olsa bile ahkâmı konusunda geniş bilgi sahibi olanlara ya da manasını anlamasa bile Kur'an'ı ezberleyen ve kıraat vecihlerinden bir veya birkaçını bilen kimselere de “kurrâ” denildiğine dair rivâyetler vardır. Örneğin tâbiûn döneminde Kur'an'ın dil özellikleri, harflerin mahreçleri, ayet, sure, hizb gibi şeklî konulara yönelenlere “Kurrâ” denilmiştir.⁵²

İbn-i Haldun (ö. 808/1406), Kur'an'ı hıfzetmiş, Kur'an ile ilgili bütün konuları (nasih-mensuh, muhkem-müteşâbih vb.) Hz. Peygamber'den telakki etmiş ya da kendinden öncekilerden işiterek öğrenmiş olma özelliklerine sahip kişilere kitabı okuyanlar anlamında “kurrâ” dendiğini ifade ederek, Arap toplumunda zamanla ümmîliğin azalması ve kitaplarla haşır neşir olmanın artmasıyla “kurrâ” kavramı yerine “fukahâ” ve “ulemâ” kavramlarının kullanıldığını vurgulamaktadır.⁵³

Hz. Peygamber'in (s.a.s.), ezberledikten sonra Kur'an'ı unutmayan hamil-i Kur'an'a saygının dolaylı olarak Allah'a saygı demek olduğunu ifade eden hadisinde⁵⁴ olduğu gibi, hafız kelimesinin karşılığında “hâmil” kelimesi kullanıldığı da olmuştur. Bu kavram bazı hadislerde, “Kur'an'ı ezberleyen kimseler” anlamında “Hameletu'l-Kur'an”⁵⁵ şeklinde de geçmektedir.

Âhiretteki derecelerinin, bildikleri ayetler sayısınca yüksek olacağı ifade edilen hadiste, hafızlar için “sahibü'l-Kur'an” ifadesinin kullanılması, yine başka bir hadiste hafızlar için “hadimü'l-Kur'an”⁵⁶ ifadesine yer verilmesi, bununla birlikte Kur'an'la meşgul olanlar için “Allah'ın has kulları” manasında “ehlüllah”, “ehlü'l-

2002, XXVI, 445.

⁵² Muhammed Abdülhay b. Abdülkebîr el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-İdâriyye*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts., III, 3.

⁵³ Ahmed Çelebi, *İslam'da Eğitim-Öğretim*, Çev. Ali Yardım, Damla Yayınları, İstanbul, 1998, s. 29; Abdurrahman b. Muhammed b. Haldun el-Hadramî, *Mukaddime*, Çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Kültür Armağanı, Ankara, 2004, II, 623-624.

⁵⁴ Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as, *es-Sünen*, thk. Muhammed Avvame, Dârü'l-Kable li's-Sekâfeti İslâmiyye, Cidde, 1998, Edeb 20.

⁵⁵ Abdurrahmân ed-Dârimî, *es-Sünen*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407 H., Fedâilü'l-Kur'an 33; Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Musul, 1983, XI, 125.

⁵⁶ Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce, *es-Sünen*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts., Edeb 52; Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1986, Sevâbü'l-Kur'an 18.

Kur'an" ve "sahibü'l-Kur'an"⁵⁷ ifadelerinin kullanılması, kaynaklarda hafızlar için farklı kelimelerin kullanıldığına delalet etmektedir.

1.2.2. Hafızlığın Fazileti

Kur'an'ın okunması, ezberlenmesi ve yaşanması bizzat Kur'an tarafından istenmektedir. Kamer suresinde dört defa tekrar eden "Andolsun ki Kur'an'ı düşünölsün diye kolaylaştırdık. Düşünecek yok mu?"⁵⁸ ayetini bazı müfessirler lafzının tatlılığı ve nazımının fesahati nedeniyle⁵⁹ dillerde okunmasını kolaylaştırdık,⁶⁰ eğer onun okunmasını âdemoğullarının dilinde kolaylaştırmasaydık, hiç kimse Allah'ın kelamıyla konuşmaya güç yetiremezdi,⁶¹ onu ezberlenmesi için kolaylaştırdık, onu ezberlemek isteyeneye yardım ederiz, artık ezberlemek isteyen yok mu ki, kendisine yardım edilsin⁶² manalarında yorumlamaktadırlar.⁶³

Hadis eserlerinde Fezâilu'l-Kur'an başlığı altında, genel olarak Kur'an-ı Kerim'in üstünlüğünden, onu okumanın, anlamının ve yaşamanın öneminden, bazı ayet ve surelerin faziletlerinden bahsedip onları ezberlemeye teşvik eden rivâyetler bulunduğu gibi, açık olarak "hafizu'l-Kur'an" gibi ifadelerle hafızlığa ve Kur'an'ın hıfzedilmesine delalet eden rivâyetler de bulunmaktadır.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) bizzat kendisinin ashaba Kur'an öğretmesi⁶⁴ Kur'an eğitimine verdiği önemi göstermektedir. "Ümmetimin en şereflileri Kur'an'ı ezberleyenlerdir,"⁶⁵ "Gerçekten sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve

⁵⁷ Dârimî, Fedâilü'l-Kur'an 1; İbn Mace, Edeb 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Dâru Sâdır, Beyrut, ts., III, 128.

⁵⁸ Kamer 54/17, 22, 32, 40.

⁵⁹ Ebu's-Suûd Muhammed el-İmâdî, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Abdülkadir Ahmed Atâ, Mektebetü'r-Riyad, Riyad, ts., V, 236.

⁶⁰ Ebû Muhammed İsmail b. Abdurrahman es-Süddî, *Tefsîru's-Süddî el-Kebîr*, thk. Muhammed Ata Yusuf, Dâru'l-Vefâ, yy., 1993, s. 446.

⁶¹ Celâlüddin es-Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdölmühsin et-Türkî, Merkezü Hicr li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye, Kahire, 2003, XIV, 78.

⁶² Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru's-Şu'ûb, Kahire 1372 H., XVII, 134.

⁶³ Kurt, "Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi", s. 234.

⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 157, 335.

⁶⁵ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI, 125.

öğretenlerinizdir”⁶⁶, “Ey Ebû Zer, sabahleyin evinden, Allah’ın kitabından bir ayet öğrenmek için çıkman, senin için yüz rekât namaz kılmaktan daha hayırlıdır”⁶⁷ gibi sözleriyle ashabının⁶⁸ ve bütün Müslümanların Kur’an’ı öğrenmelerini tavsiye etmiştir. Göğsünde Kur’an’dan bir şey olmayanın harap bir ev gibi olduğuna⁶⁹ dikkat çekerek, bunun yanında Kur’an’ın bir harfine on sevap verileceğine,⁷⁰ Kur’an’ı güzel okuyan hafızların vahiy getiren şerefli meleklerle benzediğine⁷¹ ve cennette onlarla birlikte olacaklarına,⁷² Kur’an’ın öğrenilmesi ve öğretilmesi görevini⁷³ üstlenen kimselere kıyamet gününde Kur’an’ın şefaatçi olacağına ve bu kimselerin anne babalarına kıyamet günü taç giydirileceğine⁷⁴ dair müjdelere de hadis kaynaklarında yer almaktadır.

Hiz. Peygamber’in (s.a.s.), ashabından Kur’an ezberleyenleri diğerlerine göre daha üstün tuttuğu uygulamalarında da görülmektedir. Bir görev için yolculuğa çıkanlar içerisinde Kur’an’ı en iyi okuyanı namaz kıldırmak üzere diğerlerine imam tayin etmiş,⁷⁵ evleneceği eşine verecek hiçbir malı olmayan gence, mehir olarak eşine Kur’an öğretmesini yeterli görmüş,⁷⁶ Uhud savaşında şehit düşen sahabilerden aynı kabre defnedilecek her iki sahabeden ezberi daha çok olanı kabre önce koydurmuştur.⁷⁷ Bütün bu rivâyetlerden çıkan sonuç, değerini bilenler için hafızlığın; Allah’ın insana verdiği en büyük şeref ve lütuflardan biri olduğudur.

⁶⁶ Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'an* 21; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 14; Tirmizî, *Fedâilü'l-Kur'an* 15; İbn Mace, *Mukaddime* 16; Dârimî, *Fedâilü'l-Kur'an* 2.

⁶⁷ İbn Mace, *Mukaddime* 16; Ahmed b. Ebû Bekr el-Kinâne, *Misbâhü'z-Züccâce*, Dâru'l- Arabiyye, Beyrut, 1403 H., I, 29; Muhammed Abdülkerîm b. Abdülkavî el-Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1417 H., I, 54; II, 232.

⁶⁸ et-Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, VIII, 291.

⁶⁹ Tirmizî, *Fedâilü'l-Kur'an* 18; Dârimî, *Fedâilü'l-Kur'an* 2.

⁷⁰ Said b. Mensûr, *Sünen*, Dâru'l-Âsımî, Riyâd, 1414 H., I, 17; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, *Musannef*, Mektebetü'r-Riyâd, Riyad, 1409 H., VI, 118.

⁷¹ Buhârî, *Tevhîd* 52; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, II, 395.

⁷² Dârimî, *Sünen*, *Fedâilü'l-Kur'an* 11; Tirmizî, *el-Cami*, *Fedâilü'l-Kur'an* 13.

⁷³ Tirmizî, *Ferâiz* 30; Dârimî, *Ferâiz* 21.

⁷⁴ İbn Hibbân, *Sünen*, I, 322; Dârimî, *Fedâilü'l-Kur'an* 2.

⁷⁵ Müslim, *Mesâcid* 5; Ebû Dâvûd, *Salât* 2; Tirmizî, *Ebvâbu's-Salât* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 163.

⁷⁶ İbn Kesîr, *Fedâilü'l-Kur'an*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1987, s. 128.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, *Cenaiz* 15; Tirmizî, *Cenâiz* 8; İbn Mâce, *Cenâiz* 6.

1.2.3. Hafızlığın Önemi

Kur'an'ı Kerim'i ezberlemek farz-ı kifayedir.⁷⁸ Müslümanlardan içinde bir topluluk Kur'an hıfzı ile meşgul olmazsa bütün Müslümanlar sorumlu olacaklardır. Bu nedenle tarih boyunca tüm Müslümanlar Kur'an öğretimine ve hafızlığa büyük önem vermişlerdir.

Kur'an ezberine yönelten etkenlerden biri de ibadet dili olması yani namazlarda okunmasının farz olmasıdır. Hanefî mezhebine göre Fatiha ve en az üç kısa ayet ezberlemek vaciptir.⁷⁹ Şafîî,⁸⁰ Malikî⁸¹ ve Hanbelî⁸² mezheplerine göre ise Fatiha sûresini okumak farzdır. Yani namazın caiz olması için az ya da çok Kur'an ezberlenmesi gerekmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sabah namazlarında Kur'an'dan altmış ile yüz ayet arasında okuduğuna dair rivâyetler göz önüne alınırsa, O'nun sünnetine uyma gayretinde olan bir Müslümanın yaklaşık olarak en az ne kadar ezber yapması gerektiği anlaşılabacaktır.

Kur'an ve ona dayalı ilimlerin eğitim ve öğreniminde Kur'an'ın ezberlenmesi çok önemlidir. Geçmişte İslamî ilimlerde derinlemesine ilim tahsil etmek isteyenlerin hafız olmalarına büyük önem verilmekte, kıraat ilimleri ile meşgul olmak isteyenler için ise hafızlık şart koşulmaktaydı. Günümüzde de İslami ilimler alanında eğitim alan bir hafız öğrencinin, hafız olmayan öğrencilere nazaran ne denli hareket kabiliyetine sahip olduğu herkesin malumudur.

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ümmetine miras kalan dinin tebliği görevini üstelenen tüm Müslümanların hafızalarında Kur'an'dan ne kadar çok ayet varsa, bu görevlerinde o kadar faydalı olup gerekli durumlarda isabetli görüşler beyan edecekleri muhakkaktır. Özellikle din görevlileri ve dinî ilimlerle uğraşan meslek

⁷⁸ Muhammed Ebu Said el-Hadimî, *Kur'an'ı Kerim'i Okuma Âdâbı ve Faziletleri*, (Hazırlayan: Yavuz Fırat), Kayseri, 2007, s. 33.

⁷⁹ Alâuddîn el-Haskefî, *ed-Dürü'l-muhtâr*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1987, I, 361 (Reddül-Muhtâr kenarında); Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl et-Tahtâvî, *Hâşiyetü't-Tahtâvî alâ Merâki'l-Felâh*, Mısır, 1356 H., s. 123; Mehmed Zihni, *Nimet-i İslâm (Kitâbu's-Salât)*, İstanbul 1322 H., s. 93.

⁸⁰ Muhammed b. İdris eş-Şafîî, *el-Ümm*, Bulak, Mısır, 1321 H., I, 305; Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu'*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts, III, 221.

⁸¹ Abdüsselam b. Saîd (Sahnun) et-Tenuhî, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1905, I, 163; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, thk. Abdülmuti Emin Kal'aci, Dâru Kuteybe, Beyrut, 1993, I, 446.

insanları için, meslek hayatlarının her kademesinde ihtiyaç duydukları hafızlık, çok daha önemlidir. Gerek namaz kıldırırken, gerek çeşitli vesilelerle farklı ortamlarda ezberden Kur'an okumak için veya dinî konuşma ve vaazlar yaparken hafızlığa gereksinim duydukları bir gerçektir. Yine davet ve irşad görevini meslek olarak üstlenmiş olan vaizler ve din âlimleri, Kur'an'ın bütününe iyice aşina olmak zorunda olmaları bakımından, hafızlığa oldukça ileri düzeyde ihtiyaç hissetmektedirler. Bu minvalde; "Biz onu (Kur'an'ı) senin dilinle (indirerek) kolaylaştırdık ki, onunla (günahlardan sakınıp, Allah'ın azâbından) korunanları müjdeleyesin ve inatçı bir kavmi onunla uyarasın"⁸³ ayetine binaen iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesinin yani tebliğ görevinin yerine getirilmesi için ilahi kelâmın ezberlenmesi gerektiğine işaret edildiğini söyleyenler bulunmaktadır.

1.2.4. Hafızlığa Yönelten Etkenler

Kur'an'ın ezberlenmesi ilk zamanlar onun korunması bakımından önemli görülmüş olsa da bunun daha çok bir ibadet olarak telakki edilmesi, söz konusu eğitimin her devirde yaygın bir şekilde devamını sağlamıştır.

Hiz. Peygamber'in de içinde yaşadığı Arap toplumu gibi sözlü kültürün hâkim olduğu⁸⁴ toplumlarda hafıza, büyük ölçüde bilgilerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç olarak görülmüştür.⁸⁵ Yazılı kültürlerde yazının verdiği güveni sözlü kültürlerde hafıza vermektedir. Okuma yazma oranının çok düşük olduğu bir coğrafyada bilgiler nesilden nesile daha çok sözlü kültürle aktarılmıştır.⁸⁶ Dolayısıyla henüz yazının yeterince gelişip yaygınlaşmadığı İslam'ın ilk dönemlerinde hafızlık, Kur'an-ı Kerim'i korumanın bir yolu olarak görülmüştür. Yazı malzemesinin oldukça kısıtlı olduğu⁸⁷ ve yazının yaygın olmadığı bu dönemlerde Kur'an, sahabenin hafızasında diyardan diyara ulaşma imkânı bulmuştur.

⁸² Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Mektebetü'r-Riyadi'l-Hadise, Riyad, ts., II, 381.

⁸³ Meryem 19/97.

⁸⁴ Watt, *Kur'an'a Giriş*, s. 45; Hamidullah, *İslam'a Giriş*, Çev. Cemal Aydın, TDV Yayınları, Ankara 1996, s. 24.

⁸⁵ Gezer, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'an*, s. 42.

⁸⁶ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon...*, s. 40.

Hafızlıkta tek amacın onun korunması olduğunu söylemek elbette doğru değildir. Aksi halde ilerleyen dönemlerde zamanla yazı kullanımının yaygınlaşması, Kur'an nüshalarının çoğalması, baskı tekniklerinin keşfedilmesi ve günümüzde gelişen teknoloji ile Kur'an metnini dijital ortamlarda yazılı, sesli ve görüntülü olarak kaydetme ve muhafaza etme imkânlarının bulunması karşısında hafızlığa olan ilginin azalması beklenirdi. Oysa böyle olmamış, aksine hafızlığa olan ilgi tarih boyunca önemini hep korumuş ve hafızlık eğitimi İslam kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Hz. Peygamber'in Kur'an'la meşgul olmaya, hafızlığa teşvik eden sözleri ve uygulamaları,⁸⁸ dünya ve âhirette nail olunacağına dair vaat edilen müjdeler nedeniyle Kur'an'ın tamamını ezberleyip hafız rütbesini almak müminleri hep heyecanlandırmış ve hafızlık, tarih boyunca Müslümanlar arasında her kesim tarafından en büyük şeref olarak kabul edilmiştir. Kur'an'a uzun zaman emek vererek bu onurlu görevi başarıp "hafız" olan müminler, bu rütbeyi her zaman şerefle taşımışlar ve taşımaya devam etmektedirler. Kur'an öğretisini gönüllere nakşetmenin ve hayatın her alanına taşımanın temel bir yolu olan hafızlık eğitimi, kıyamete kadar aynı ilgi ve hassasiyetle devam edecektir.

1.2.5. Lafız, Anlam ve Yaşam Bağlamında Hafızlık

İslam'da Kur'an'ın anlaşılmasına büyük önem ve öncelik verilmiştir. Bu doğrultuda Kur'an-ı Kerîm'de, Allah'ın, okuyanların anlaması için Kur'an'ı kolaylaştırdığı,⁸⁹ gönüllerin onunla kuvvet bulması için Kur'an mesajının tane tane okunduğu,⁹⁰ parçalara ayrıldığı⁹¹ ve insanların Kur'an'ı ağır ağır okumaları gerektiği⁹² gibi konulara yer verilmektedir.⁹³ "Sana bu mübarek Kitâb'ı indirdik ki, ayetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar."⁹⁴, "İşte bu (Kur'an) mübârek bir

⁸⁷ Yıldız, "Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları", s. 322.

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 223; VI, 110; IV, 270.

⁸⁹ Kamer 54/17, 22, 32, 40; Meryem 19/97.

⁹⁰ Furkan 25/32.

⁹¹ İsra 17/106.

⁹² Müzzemmil 73/14.

⁹³ Kurt, "Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi", s. 232.

⁹⁴ Sâd 38/29.

Kitâb'tır. Onu biz indirdik. Ona uyun ve (Allah'tan) korkun ki size rahmet edilsin!”⁹⁵ mealindeki ayetler de Kur'an'ın indiriliş amacının, üzerinde düşünülmesi, ondan öğüt alınması, emirlerinin, yasaklarının ve diğer esaslarının insan ve toplum hayatına tam anlamıyla yansıtılması olduğunu açıkça beyan etmektedir.

Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) “gözlerinize ibadetten payını (nasibini) veriniz” buyruğuna sahabenin “gözlerin nasibi nedir, Yâ Rasûlallah?” şeklinde soru ile karşılık vermesi üzerine; “Mushaf'a bakmak, onu derinlemesine tetkik etmek (ayetleri üzerinde düşünmek) ve inceliklerinden ibret (ders) almaktır”⁹⁶ şeklinde cevap vermesi ve hafızlıkla alakalı olarak; “Her kim Kur'an'ı okur, onu ezberler, helâlini helâl ve harâmını harâm kılarırsa, Allah bu Kur'an sebebiyle onu cennete sokar.”⁹⁷ hadisi de bu konuyu desteklemektedir.

Ebû Ömer'in Kur'an hafızını “Kur'an'ın hükümlerini, helâlini ve harâmını bilen ve onun içindekilerle amel edendir”⁹⁸ şeklinde tarif etmesi ve Abdullah b. Amr'ın “(Kur'an hafızının) Kur'an'ın hükümlerini (ahkâmını) öğrenmesi, Allah'ın murâdını ve üzerine farz olanı anlaması, okuduğundan yararlanması, okuduğuyla amel etmesi gerekmektedir. (Onun), Kur'an'ın farzlarını ve hükümlerini ezberden okuyup da okuduğunu anlamaması ne kötü bir şeydir”⁹⁹ şeklindeki sözleri de açıkça Kur'an'ı anlamının ve hükümlerini uygulamanın, hafızlığın temel unsurlarından olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁰⁰

Gazali'nin “Kur'an, hükmüyle amel edilmek için nâzil olmuş iken onlar, yalnız okumasını amel olarak kabul etmişlerdir. Bazı kimseler, Fâtîha'dan başlayarak hiç yanılmamak şartıyla Kur'an'ı sonuna kadar okudukları halde hükmüyle amel etmemektedir” ifadeleriyle Hasan el-Basri'nin “Önceleri insanlar Kur'an'ı Allah'ın bir emri-fermanı bilir öyle davranırdı. Gece gündüz onun üzerinde titizlik gösterir, onu gözetir, göz önünde bulundurur, ona göre amel ederdi. Şimdi siz onun harflerine,

⁹⁵ En'âm 6/155.

⁹⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XX, 66.

⁹⁷ Tirmizî, *Fezâ'ilu'l-Kur'an* 13.

⁹⁸ Kurtubî, *el-Câmi*, I, 26.

⁹⁹ Kurtubî, *el-Câmi*, I, 21.

¹⁰⁰ Bahattin Dartma, “Günümüzdeki Hafızlık ile Asr-ı Saadetteki Hafızlığın Karşılaştırılması”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, sayı 29, s. 182.

harekelerine çok dikkat ediyorsunuz, ama ilâhî emirlere, içinde neler bulunduğu hiç dikkat etmiyorsunuz. Hatta onları anlamıyorsunuz bile”¹⁰¹ şeklindeki tespitleri de burada zikredilmelidir.

Ashab-ı Kiram, Kur'an'ı öğrenme, anlama ve ezberleme konusunda âdeta birbirleriyle yarışıyor, ezberledikleri yerleri birbirlerine okuyor ve evlerinde ailelerine aktarıyorlardı. Onlar Kur'an'ı hayatlarının merkezine koymuşlardı. Kur'an'ı öğrenme ve öğretme faaliyetleri onlar için o kadar şevkli ve yoğun idi ki geceleri sahabe evlerinin yakınından geçenlerin, içeriden arı uğultusuna benzer şekilde Kur'an okuyanların sesini işitmesi mümkündü.¹⁰²

Ashab-ı Kiram'ın bu şekilde yoğun Kur'an faaliyetlerine rağmen, onların içlerinde Kur'an'ın tamamını ezber olanların sayısı azdı. Bu durumun bir gerekçesi olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde Kur'an ezberleyenlerin, Kur'an ayetlerinin düşünülmesi ve ibret alınması amacıyla okunması gerektiğini bildiren ayetteki¹⁰³ emre itaat ederek, anlayarak, onun emir ve yasaklarını (hükümlerini) tatbik etmek suretiyle yaşayarak ezberlemeleri ifade edilmektedir.¹⁰⁴ Yani sahabe Kur'an öğreniminde tedricî bir yaklaşım benimsemiş; öncelikli amaç Kur'an'ın anlaşılması ve yaşanması olmuştur. Kur'an'ın parça parça indirilmesi de bu tedricî yaklaşımın uygulanmasına katkı sağlamıştır.¹⁰⁵

Abdullah b. Mes'ûd bu uygulamayı şöyle nakletmektedir: “Bizden birisi on ayet öğrenince, o ayetlerin manasını öğrenip onlarla amel etmeden diğer ayetlere geçmezdi.”¹⁰⁶ Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî de aynı tespitleri şu şekilde

¹⁰¹ Kandehevî, Muhammed Zekerîyyâ, *Fezâ'il-i 'Amal*, Çev. Yusuf Karaca, İstanbul, 1997, s. 383.

¹⁰² İdris Şengül, *Hiz. Osman Döneminde Kur'an-ı Kerim'in İstinsahı, Çoğaltılıp Neşredilmesi, Kur'an'ın Mucizevi Korunması*, Işık Yayınları, İstanbul, 2004, s. 122.

¹⁰³ Sâd 38/29.

¹⁰⁴ Keskiöglü, *Nüzulünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, s. 78; Muhammed Abdülhay el-Kettânî, *Hiz. Peygamber'in Yönetimi*, Çev. Ahmet Özel, İz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s. 349; Şakir Gözütok, *İlk Dönem İslâm Eğitim Tarihi*, Fecr Yayınevi, Ankara, 2002, s. 158; Çelebi, sahabe'nin bir Müslümanın öncelikli amacının sadece Kur'an'ı ezberlemek değil, Kur'an'ın koyduğu esaslara göre tefekkür ve amel etmek olduğunu düşündüğünü ve bu düşünce sebebiyle ilk dönemde hafız sahabe sayısının az olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Çelebi, *İslam'da Eğitim-Öğretim*, s. 28.

¹⁰⁵ Keskiöglü, *Nüzulünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, s. 63. Ayrıca bkz. Tâhâ 20/114, Furkan 25/32 ve Kıyame 75/17-20.

¹⁰⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, Neşr. Mektebetü İbn Teymiyye, 2. bs., el-Kahire, I, 80; Ebû Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, Dâru'l-Marife, Beyrut, I, 557.

aktarmaktadır: “Biz Resûlullah'tan Kur'an'dan on ayet öğrenince, onun içeriğini, (yani) helâlini-harâmını, emrini-nehyini öğrenmeden başka bir on ayete geçmezdik.”¹⁰⁷ Süleymân Dârânî ise kendi uygulamasını şöyle anlatıyor: “Ben bir ayet okurum, dört-beş gece onu düşünürüm, onu iyice anlamadan başka bir ayete geçmem.”¹⁰⁸ Bunun en tipik misâlini İbn Ömer'in şu rivâyetinde görmekteyiz: “Ömer b. el-Hattâb (r.a.), Bakara sûresini on iki senede (anlayıp, uygulayarak) öğrenmiş, öğrendikten sonra da bir deve kurban etmiştir.”¹⁰⁹ İmâm Mâlik'in rivâyetine göre de “Abdullah b. Ömer, Bakara sûresini öğrenmek için üzerinde (tam) sekiz sene durmuştur.”¹¹⁰ Bu rivâyetlerden anlaşılıyor ki Hz. Ömer ve oğlu Abdullah söz konusu sûreyi uzun bir zaman zarfında okumuşlar, anlamışlar ve pratik hayatlarına yansıtmışlardır. Yoksa bu kadar uzun bir zaman içinde onu sadece yüzünden okumak veya ezberlemekle yetinmemişlerdir. Enes'in (r.a.) “Bizden birisi Bakara ve Al-i İmrân Sureleri'ni ezberlediklerinde o kişi gözümüzde çok büyür ve aramızdaki değeri oldukça artardı”¹¹¹ dediği de rivâyetlerde geçmektedir. Bütün bu anlatılanlardan, asr-ı saâdet ve sahâbe döneminde Kur'an'ın, “anlaşıp uygulanmak” için okunduğu ve ezberlendiği sarâhaten anlaşılmaktadır.¹¹²

Dolayısıyla hafızlığı sadece lafızların hafızalara kaydedilmesi olarak anlamamak gerekmektedir. Bilakis Kur'an'ın satırlardan sadırlara girmesi gerekir ki geçmişten günümüze Kur'an'ın ezberlenerek muhafaza altına alınmasıyla vurgulanmak istenen de budur. Hz. Peygamber'in her inen ayeti özenle yazdırmış olmasına rağmen, sahabenin Kur'an'ın tamamını ezberlemelerinin, Kur'an metnini güvenceye almaktan öte bir anlamı olmalı ki o da Kur'an'ı manası ve öğretileriyle zihinlere nakşetmek olmalıdır.

Zaman içerisinde hafızlık eğitimi, sahabe dönemindeki çizgisinden kayarak maalesef sadece Kur'an lafzını ezberlemekle sınırlı bir etkinliğe dönüşmüştür.

¹⁰⁷ Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn el-Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, thk. Ebû Hecir Muhammed es-Sa'îd b. Besyûnî Zeğlûl, 1. bs., Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990/1410, II, 331; Kurtubî, *el-Câmi*, I, 39.

¹⁰⁸ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, Çev. Heyet, Erkam Yayınları, İstanbul, 2016, II, 277.

¹⁰⁹ Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, II, 331; Kurtubî, *el-Câmi*, I, 40.

¹¹⁰ Mâlik, *el-Muvatta*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Mahmûd Muhammed Halîl, 1. bs., Beyrût, 1992/1412, Kur'an, 11.

¹¹¹ Zerkeşî, *Menâhil*, I, 256.

Hafızlık eğitiminde, sadece hatasız okuma üzerinde yoğunlaşmış, onun anlaşılması ve muhtevası arka planda kalmıştır. Aslında bu kayma, son dönemlerde değil, Abdullah b. Mesud'un (ö. 32/652-653) "Bize Kur'an'ın lafzını ezberlemek zor, onunla amel etmek ise kolay gelirdi; bizden sonrakilere ise Kur'an'ı ezberlemek kolay, onunla amel etmek zor gelmektedir"¹¹³ sözüne bakılırsa, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatı sonrasında başlayan bir değişimdir.

Hafızlığın, Kur'an'ın anlamı ile ilgilenmeksizin sadece lafzını ezberlemek olarak anlaşılması endişesi, Hulefa-i Raşidin döneminde Hz. Ömer (r.a.) tarafından da hissedilmiştir. Dönemin Basra valisi Ebu Musa el-Eş'ari, Basra'da birçok insanın Kur'an ezberleyip hafızlık ile meşgul olduğunu yazınca, halife Hz. Ömer onlara maaş bağlamasını emretmiştir. Ertesi sene Ebu Musa el-Eş'ari hafızlığa çalışanların sayılarının giderek arttığını, bazı insanların maaş almak için Kur'an ezberine başladıklarını haber verdiğinde, Hz. Ömer (r.a.) cevaben: "Onları kendi hallerine bırak, insanların Kur'an ezberlemekle meşgul olup onun hükümlerini öğrenmeyi terk etmelerinden korkuyorum" demiştir.¹¹⁴

Hafızlıkta amaç salt ezber olduğu takdirde, Kur'an'ın yaşanan hayatla bir ilgisi kalmayacak ve hafızlık, hafız olan kişinin yaşamında beklenen müspet değişikliğe sebep olmayacaktır. Hatta bu etki sadece hafızın kendisi ile sınırlı kalmayıp topluma da sirayet edecektir. Çünkü toplum algısında hafız olmak ile hoca olmak neredeyse eş anlamlı olarak görülmektedir. Hafızın Kur'an'ı anlamaya yönelik çabasının olduğu düşünülmekte ve dolayısıyla iyi bir din eğitimi almış birinden bekledikleri tutum ve davranışları hafızdan da beklemektedirler. Hafızın yaşamında Kur'an'a muhalif unsurlar gördüklerinde ise hafızdan, hatta hafızlıktan soğuyabilmektedirler. Bu da anlam ve yaşam bağlamından uzaklaştırılmış bir hafızlığın, dolaylı olarak hafızlık müessesesinin kendisine zarar vermesine sebep olmaktadır.

¹¹² Dartma, "Günümüzdeki Hafızlık ile Asr-ı Saadetdeki Hafızlığın Karşılaştırılması", s. 186.

¹¹³ Kurtubî, *el-Câmi*, I, 39.

¹¹⁴ Cebeci & Ünsal, *Hafızlık Eğitimi ve Sorunları*, s. 46; İbn Rüşd el-Cedd, *el-Beyân ve't-Tahsil*, XVIII, 331-332; Kettânî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, II, 350.

Sonuç olarak Kur'an tilaveti ile ibadet edilmesinden dolayı onu hatasız okuma gerekir. Arapça bir metin olan Kur'an'ın aynı zamanda doğru anlaşılması ve beyan ettiği eşsiz umdelerin hayata aktarılması da gerekir. Hafızlık eğitim sisteminin en başından itibaren bu istikamet üzere yapılandırılması, hafız olacak bireylere de bu konunun aşılması önem arz etmektedir.

1.3. Hafızlığın Tarihsel Süreci

1.3.1. Hz. Peygamber'in Hafızlığı ve Peygamber Döneminde Hafızlık

Kur'an nazil olmaya başladığı¹¹⁵ andan itibaren ayetlerin ezber süreci ve dolayısıyla Kur'an hıfzı da başlamıştır. Kur'an'ın ilk hafızı da Hz. Peygamber'dir. Dolayısıyla ilk hafız öğreticisi Cebrail (a.s.), ilk eğitim yeri Hira mağarası olarak değerlendirebilir.¹¹⁶

Hafızların seyyidi olarak değerlendirilen¹¹⁷ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hıfzı vehbî olarak kabul edilmektedir. Çünkü O'nun Kur'an ayetlerini ezberlemesi özel çaba gerektirmemekteydi. Bilakis Hz. Peygamber (s.a.s.), Cebrail vahyi getirdiği esnada ayetleri eksik ya da fazla ezberleme endişesi ile acele etmiş,¹¹⁸ dilini oynatarak tekrar etmeye çalışmış; fakat bu endişesinin yersiz olduğunu bildirmek ve elçisini teselli etmek için vahyin gelmesi tamamlanmadan acele ile dilini oynatmaması Allah tarafından bildirilmiştir:

“(Resûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphen olmasın ki onu açıklamak da bize aittir.”¹¹⁹ Görüldüğü gibi ayet Hz. Peygamber'i (s.a.v.) Cebrail ile okumaya değil, onu takip etmeye yönlendirmektedir.¹²⁰ Aynı manaya işaret eden

¹¹⁵ Buhârî, Bed'u'l-Vahy, 3.

¹¹⁶ Bilal Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2006, s. 10.

¹¹⁷ Zürcânî, *Menâhil*, I, 218.

¹¹⁸ Tâhâ 20/114.

¹¹⁹ Kıyâme 75/ 16- 19.

¹²⁰ Râzî, *Mefatihul-Gayb*, XXIII, ss. 299- 300.

“(Ey Muhammed!) Sana (Kur’an’ı) okutacağız ve sen hiç unutmayacaksın”¹²¹ ayeti ile de Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hafızlığının ilahî garanti altında olduğu vurgulanmaktadır.

1.3.2. Hz. Peygamber Döneminde Kur’an Eğitim Merkezleri

Tebliğ ve eğitim için ilk önceleri evini kullanan Hz. Peygamber (s.a.s.), Mekke’li müşriklerin baskılarına maruz kalması sebebiyle, ilk Müslümanlardan olan Erkam’ın Safa tepesi civarındaki gözlerden nispeten uzak olan evinde faaliyetlerini devam ettirmiştir. Erkam’ın evi hem mescit olarak kullanılıyor¹²² hem de Hz. Peygamber’e (s.a.s.) inzal olunan ayetleri burada okuyor, ezberletiyor ve yazma bilenlere yazdırıyordu.¹²³

Akabe biatlarında Müslüman olan Medinelilerin Hz. Peygamber’den (s.a.s.) kendilerine Kur’an öğretecek bir muallim istemeleri ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Mus’ab bin Umeyr’i (r.a.) öğretmen olarak Medine’ye göndermesi¹²⁴ ile Kur’an eğitimi Mekke dışına taşınmış oldu.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Mekke’den Medine’ye hicret ederken konakladıkları, Medine’ye yakın bir yer olan Kuba’da hemen bir mescit inşa ettirmesi¹²⁵ ve aynı şekilde Medine’ye varıldığında Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ilk işinin Mescid-i Nebevi’nin inşası olması,¹²⁶ İslam tarihi bakımından çok önemli işaretler bırakmış, yine Mescid-i Nebevi’nin yanına yapılan odacıklar (Suffa), sonraki dönemlerde örnek alınmış, camilerin birer eğitim kurumu rolü üstelenmesinde rol model olmuş¹²⁷ ve İslam medeniyetindeki cami-mektek birlikteliği yüzyıllarca devam etmiştir.

¹²¹ A’lâ 87/6.

¹²² Ali b. Burhaneddin el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1400 H., II, 21.

¹²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, ss. 242-245.

¹²⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Sakka, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1955, I, 434.

¹²⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 344; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevahibü'l-ledünniyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1996, s. 156.

¹²⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 345; Kastallânî, *el-Mevahibü'l-ledünniyye*, I, 157.

¹²⁷ Mustafa Baktır, “Suffe”, *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVII, 469.

“Üstü örtülü yer”, “gölgelik” gibi anlamlara gelen Suffa, İslam tarihinin öğretim faaliyetleri için kullanılan ilk medresesi¹²⁸ hatta üniversitesi¹²⁹ olarak tanımlanmıştır. Burada kalanlar özel bir eğitim ve öğretime tabi tutuluyorlar, Kur’an’ı ezberleyip ahkâmını öğreniyorlardı.¹³⁰ Abdullah b. Mesud ve Übey b. Ka’b gibi sahabilerin yanında¹³¹ bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından da ders verilen Suffa’da yetişen öğrencilerin (ashab-ı suffa¹³²) çoğunun hafız olması, Kur’an’ı okumak ve incelemekle meşgul olmaları sebebiyle kendilerine “kurrâ”¹³³ ya da “kâri” deniliyordu.¹³⁴ Suffa’da kalanların sayılarıyla alakalı bir netlik olmayıp otuz ila dokuz yüz kişinin olduğuna dair değişik rivâyetler vardır.¹³⁵ Suffa, belli bir süre sonra ihtiyaçları karşılayamaz olunca, Medine’nin değişik yerlerinde ilkokul ya da hazırlık okulu niteliğinde okullar açılmıştır.¹³⁶

Suffa’da Hz. Peygamber’in (s.a.s.) gözetiminde çok sayıda hafız yetişmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) konuşmalarını dinleyip ezberlemek suretiyle orada olmayan Müslümanlara aktarılmasında ve İslam hükümlerinin naklinde önemli bir rol oynamışlardır. Suffa, bu yönüyle Kur’an hıfzı geleneğinde önemli bir yere sahiptir.

¹²⁸ Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, 3. Baskı, İnsan Yayınları İstanbul, 2011, s. 438; Halis Ayhan, “İslam Tarihinde İlk Eğitim ve Öğretim Müesseseleri”, *İslam Medeniyeti*, Nisan 1973, s. 7; İbrahim Sarıçam, “Hz. Peygamber Dönemi”, *İslam Tarihi*, Ed. Eyüp Baş, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 123; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 158; Cahid Baltacı, *İslam Medeniyeti Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2013, s. 118; Baktır, “Suffe”, *DİA*, XXXVII, 470; Celâl Yeniçeri, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2000, s. 214; Selahaddin Parlador, “Asr-ı Saadette Eğitim”, Ed. Vecdi Akyüz, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, cilt 3/4, Ensar Neşr., 2. Baskı, İstanbul, 2007, s. 192.

¹²⁹ Ziya Kazıcı, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 12-22; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 158; Muhammed Hamidullah, *Muhtasar Hadis Tarihi*, Çev. Kemal Kuşçu, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 28.

¹³⁰ Elmalılı, II, 940-941.

¹³¹ Buhari, *Fedâilu’l-Kur’an*, 8; Ali Akyüz, “Bir Yetişkin Eğitim Kurumu Olarak Suffa”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri*, İstanbul, 2006, ss. 23-36; Ziya Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, 5. Baskı, İFAV Yayınları, İstanbul, 2003, s. 334.

¹³² Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, s. 438; Sarıçam, “Hz. Peygamber Dönemi”, s. 123.

¹³³ Müslim, *Sahih*, İmâret 33.

¹³⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 636.

¹³⁵ Gözütok, *İlk Dönem İslâm Eğitim Tarihi*, s. 129.

¹³⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 635; Mustafa Baktır, *İslâm’da ilk Eğitim Müessesesi Ashâb-ı Suffa*, Yayıncılık Matbaası, İstanbul, 1984, s. 47. Suffada yer alan sahabe isimleri ile ilgili bkz. Baktır, *Ashab-ı Suffa*, ss. 48-226; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İFAV Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2005, I, 26.

Suffa'yı da içinde barındıran Mescid-i Nebevi sadece erkeklerin eğitim-öğretim gördüğü bir mekân değildi. Hz Peygamber gelen vahiyleri ilk önce erkeklerden oluşan bir topluluk içinde tebliğ ediyor, sonra da ikinci defa hanımlardan oluşan bir grup içinde ayrıca açıklıyordu.¹³⁷ Kadınların isteği üzerine Hz Peygamber (s.a.s.) bir gününü onlara ayırıyor, o gün mescide gelen kadınlara nasihat ediyor ve dinin emirlerini anlatıyordu.¹³⁸

1.3.3. Hz. Peygamber Döneminde Hafız Sayısı

Kur'an-ı Kerim'i okuma, ezberleme, öğrenme ve tebliğ faaliyetlerinin son derece yoğun olup Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatta olduğu asr-ı saadet döneminde Kur'an'ın tamamını ezberleyip hafız olan sahabe sayısına dair kesin bir rakam bulunmamaktadır.

el-Aynî (ö.855/1451), içlerinde kadınlardan Ümmü Varaka, Hz. Âişe, Ümmü Seleme ve Hafsa'nın da yer aldığı otuza yakın hafız sahabenin ismini zikretmektedir.¹³⁹ Yine o dönemde yaşanmış bazı olaylar, sahabelerin arasında çok sayıda hafız bulunduğunu göstermektedir. Mesela hicri 4. yılda meydana gelen Bi'r-i Maûne olayında 70 kadar hafız sahabenin,¹⁴⁰ hicri 11. yılda gerçekleşen Yemame Savaşında da şehit edilen beş yüz kişi içinde pek çok hafız sahabenin bulunması, o dönemdeki hafız sahabelerin çokluğu ile alakalı bize bir fikir vermektedir.¹⁴¹

Sayıları yüz binlerle ifade edilen sahabe içerisinde Kur'an'ın tamamını hafız olanların sayıları azımsanmamalıdır. Çünkü Hz. Peygamber'in vefatına kısa bir süre kalıncaya kadar vahiy süreci devam etmekteydi. Hatta genel kanaate göre Kur'an'ın son ayetlerinin inişi ile Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatı arasında dokuz gece gibi kısa bir zaman bulunmaktadır. Pek tabii olarak bu kısa zamanda Kur'an'ın tamamını ezberleyen sahabe sayısının az olması da normaldir.¹⁴²

¹³⁷ Ebû Abdullah İbn İshâk, *Siretü İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah, yy., ts., s. 128; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 42

¹³⁸ Buhârî, İlim 8.

¹³⁹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVI, 209.

¹⁴⁰ Hakkı Dursun Yıldız (Heyet), *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, I, 475.

¹⁴¹ Halife bin Hayyat, *Tarihu Halife bin Hayyat*, Çev. Abdulhalik Bakır, Ankara, 2001. s. 138

¹⁴² Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1988, s. 54.

Hız. Peygamber (s.a.s.) hayatta iken hıfzını tamamlayamayan sahabilerin pek çoğunun O'nun vefatından sonra hıfzlarını tamamlayıp¹⁴³ Kur'an'ın tamamını ezberledikleri rivâyet edilmektedir.¹⁴⁴ Hız. Peygamber'in (s.a.s.) rahle-i tedrisinde yetişen hafız sahabeler Mekke, Medine, Basra, Kufe, Şam, Mısır gibi merkezlerde dersler vererek Kur'an ilimlerini gelecek nesillere aktaracak talebeler yetiştirmişlerdir.

1.3.4. Kur'an-ı Kerim'in Cem Edilmesi

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra, Yemâme (ö. 11/633) savaşı ve diğer bazı savaşlarda hafız sahabeden bir kısmının şehit olması Kur'an'ın muhafazası konusunda Hız. Ömer'i (ö. 23/644) telaşlandırmıştır. Kur'an'ın dağınık haldeki yazılı nüshalarının cem edilip toplanması fikrini Hız. Ebu Bekir'e (ö.13/634) açan Hız. Ömer; "Rasûl'ün yapmadığı bir işi nasıl yapayım?" tepkisiyle karşılaşınca, savaşlarda çok sayıda hafızın şehit düşmesi ve bu sebeple Kur'an'ın muhafazası konusunda endişelerini dile getirerek halifeyi ikna etmiştir. Böylece Kur'an'ın cem edilmesi vazifesi; vahiy kâtibi olması, Hız. Peygamber'in (s.a.s.) son kıraatinde hazır bulunması ve hafız olması sebebi ile Zeyd b. Sabit başkanlığında gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁵

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından altı ay sonra başlayan ve bir yıl süren¹⁴⁶ Kur'an'ın toplanması, bir araya getirilmesi ve iki kapak arasında yazıya geçirilmesi işi, onun değiştirilmesinin önlenmesi ve korunması bakımından oldukça önemli bir adım olmuştur.

1.3.5. Hız. Peygamber'in Vefatından Sonra Hafızlık

Hız. Peygamber döneminde camilerde başlayan Kur'an öğretimi, râşid halifeler ve sonraki dönemlerde de hızla yayılmış ve Kur'an hıfzına olan ilgi giderek

¹⁴³ Subhi es-Sâlih, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*, Dersaadet, İstanbul, ts., s. 73.

¹⁴⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, I, 226.

¹⁴⁵ Zürkânî, *Menâhil*, I, 205; Mennâ'u'l-Kattân, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*, Kahire, ts., s. 121.

¹⁴⁶ Keskiöğlü, *Nüzulünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, s. 95; Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, s. 45; İrfan Aycan, "Emeviler Döneminde İlmî Hayat", *Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2003, s. 31; Draz, *En Mühim Mesaj Kur'an*, s. 37; İbrahim Sarıçam, *Hız. Ebubekir*, TDV Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, ss. 51-52.

artmıştı. İslam'ın yayılmasına paralel olarak, İslam'la şereflenen yerleşim yerlerinde bir veya birden fazla mescit yapmak ve buraları Peygamber mescidinin birer şubesi olarak Kur'an, hadis ve diğer ilimlerin okutulduğu ilim merkezleri yapmak âdet olmuştu. Özellikle Hz. Ömer'in (r.a.) hilafeti döneminde Kur'an öğretimine hız verilmiş, hafızlık teşvik edilmiş ve çeşitli şehirlere maaşlı Kur'an öğretmenleri tayin edilmiştir.¹⁴⁷ Ayrıca Hz. Ömer'in (r.a.) ganimetleri dağıtırken şahısların Kur'an'dan ezber miktarlarını göz önünde bulundurduğuna dair rivâyetler de bulunmaktadır.¹⁴⁸

O dönemde hafızların çokluğunu gösteren bir rivâyette, Basra'da, Ebu Musa el-Eş'ari'nin kendilerine nasihat etmek için o bölgedeki hafızları davet ettiğinde, davete icabet edip gelen hafızların sayılarının 300'e ulaştığı haber verilmektedir.¹⁴⁹

Hicretin 63. yılında cereyan eden Harre Savaşında yedi yüz kadar hafızın şehit olduğu bilgisi, daha ilk yüzyılda hafızlığın ne denli yayıldığını gösteren önemli bir kayıttır.¹⁵⁰ Yine hicri II. yüzyılda Harun Reşid'in (ö.193/809) hanımı Zübeyde'nin üç yüz kadar hafız câriyesinin bulunduğu, sarayın dışına arı kovana gibi seslerin yayıldığı kaydı¹⁵¹ göz önüne alındığında hafızlığın erken dönemde ne kadar itibar gördüğü ve bunun kadınlar arasında bile ne kadar yaygınlaştığı ortaya çıkacaktır.

1.3.6. Hafızlıkla Alakalı İlk Dönem Eserleri

Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi asr-ı saadet dönemi dâhil olmak üzere her dönemde güncelliğini korumasına rağmen, erken dönem yazılı literatürde aynı rağbeti görmemiştir. Hafızlık eğitimi ve tarihi müstakil bir esere konu olmamış, daha çok Ulûmu'l-Kur'an, kıraat, hadis, tarih ve tabakat alanında kaleme alınmış olan eserler içerisinde dağınık bir şekilde yer almıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) ve sahabe-i kiram döneminde özellikle Kur'an'ın ve Kur'an okumanın faziletleri, inen ayetlerin öğrenilmesi ve hayata aktarılması

¹⁴⁷ Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, ss. 37-38.

¹⁴⁸ Kettânî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, s. 362.

¹⁴⁹ Müslim, *Zekât*, 119.

¹⁵⁰ Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dârul-Cil, Beyrut, 1412, VI, 247.

¹⁵¹ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâi'z-Zemân*, Beyrut, 1978, II, 314. Bazı kaynaklarda bu sayı, yüz olarak da geçmektedir.

kapsamında bilgiler yer alırken, daha sonraki dönemlerdeki kaynaklarda daha çok hafızlık yapılan kurumlar hakkında yüzeysel bilgiler yer almaktadır.¹⁵²

Bazılarına göre farz-ı kifaye hükmünde olan¹⁵³ ve Müslümanların sosyal hayatta çok önem verdikleri hafızlığın, tarihsel yazılı dokümanlarda fazla rağbet görmemesi, onun tabiatı gereği sözlü geleneğe ait bir alan olmasına dayanmaktadır.¹⁵⁴ Hafızlık sözlü kültüre dayalı olarak devam etmiş, klasik kitaplarda çok fazla yer almamıştır. Çünkü yazılı kültürdeki kitaplar belli başlı kuralları öğretseler bile doğru okuyuş ancak duyma ve görme ile gerçekleşebilir. Bu yüzden kıraat eğitiminde kitaplardan çok “fem-i muhsin”e¹⁵⁵ önem verilmiştir.

1.3.7. İlk Dönem Hafızlık Metotları ve Fem-i Muhsin

Allah Teâlâ Kur'an'ı Hz. Peygamber'e (s.a.s.) Cebrail (a.s.) aracılığıyla vahyetmiş, sahabe de Kur'an'ı Hz. Peygamber'den (s.a.s.) doğrudan ağızdan tekrarlama yolu ile öğrenmiştir. O dönemde Kur'an'ın ezberlenmesinde metot olarak, tedricilik söz konusudur ve ezber yapmada “tedârüs” yolunu benimsedikleri görülmektedir. Bu metoda göre bir sahabi on ayet okumakta ve diğerleri dinlemekte, ikinci aşamada ise bir başka sahabi on ayeti okumakta ve böylece ayetler karşılıklı okunarak ezberlenmiş olmakta idi.¹⁵⁶ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) de ayetleri sahabeye onar onar öğrettiğine ve birinci on ayetlik bölüm bitmeden diğer on ayete geçmediğine dair rivâyetler bulunmaktadır.¹⁵⁷

Yine Rasulullah da sahabeden bazılarını (İbn Mes'ud ve Mus'ab b. Umeyr gibi) kabilelere Kur'an'ı şifahî olarak öğretmeleri için göndermiştir. Böylece Kur'an'ı

¹⁵² Ramazan Altınay, “Giriş”, *Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı*, İlahiyat, Ankara, 2003, s. 13.

¹⁵³ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İFAV, İstanbul, 2008, s. 92 (eş-Şâfiî ve el-Cürcânî'den naklen).

¹⁵⁴ Hatice Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, DİB Yayınları, Ankara, 2015, s. 21.

¹⁵⁵ Ağız ve güzel kelimelerinden oluşan bir tamlama olup Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel bir şekilde kurallarına uygun olarak okuma adına kendisinden ders alınacak öğreticide bulunması zaruri olan bir özeliğe işaret etmektedir. Bkz. Nihat Temel, *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtida*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2001, s. 21.

¹⁵⁶ Kettanî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, II, 221-222.

¹⁵⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Hüseyin Erat, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1405/1985, I, 350; Heysemî, *Mecmâ'uz-Zevâid*, I, 165.

okumak, anlamak, ezberlemek isteyen her Müslüman O'nu mükemmel okuyan ve ezberi sağlam olan Kur'an muallimlerinden öğrenmiştir. Bu şekilde Kur'an'ın öğrenilmesi şifahî yolla devam edegelmiştir.¹⁵⁸

Kur'an okumak, anlamak ve ezberlemek isteyen her Müslüman, onu mükemmel okuyan ve ezberi sağlam olan “fem-i muhsin” vasıflı Kur'an muallimlerinden öğrenmiş ve Kur'an'ın öğrenilmesi bu şekilde şifahî yolla devam edegelmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) her sene Ramazan ayında Cebrail (a.s.) ile o güne kadar vahyedilmiş olan ayetleri karşılıklı okuyup arza yapmaları ve yine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'an'ın dört kişiden öğrenilmesini isteyerek isimlerini sayması,¹⁵⁹ İslam bilginleri tarafından, Kur'an'ın bir “fem-i muhsin”den öğrenilmesi gerektiğine, özellikle başlangıçta kıraat yöntem ve bilgilerinin kitaplardan değil bir üstattan alınması gerektiğine delil olarak gösterilmiştir. Hatta bazı selef âlimleri, kendisine Kur'an'ı güzelce öğretecek bir fem-i muhsin olduğu halde, bir insanın tek başına Mushaf'tan okumayı öğrenmesini men etmişlerdir.¹⁶⁰ Herhangi bir sebeple bu üstün nitelikleri taşıyan bir üstat bulunamazsa, o takdirde en azından bu üstatlardan öğrenim görmüş ve hafız olan bir muallimden ders almak gerekmektedir.

Klasik uygulamada hafızlık icazet belgesinin altında hocanın isminin yazması da hoca-talebe ilişkisinin ve hocanın fem-i muhsin bir muallim olmasının önemine işaret etmektedir. Bu uygulamada öğrenci, öğrenim görüp hafızlık yaptığı hocasının onayını alırsa, hocasına kadar gelen senet silsilesine dâhil olur ve listenin son kısmına hocası tarafından eklenir. Hz. Peygamber'den (s.a.s.) Kur'an'ı öğrenen sahabe, sonrasında tabiîn, tebe-i tabiîn ve onlardan öğrenenler şeklinde devam eden senet silsilesi günümüze kadar bu uygulama ile ulaşmıştır.

İlk dönemlerde hafızlık, ezberlenecek ayeti önce hocanın okuması, arkasından öğrencilerin tekrar etmesi şeklinde yapılmaktaydı. Kur'an'ı Hz. Peygamber (s.a.s.) hayatta iken ezberleyen sahabilerden Ebû'd-Derda' (ö. 33/654), Şam'daki mescitlerde ve Ümeyye Camii'nde bu yöntemlerle Kur'an eğitimi

¹⁵⁸ Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları*, s. 118.

¹⁵⁹ Bunlar: Abdullah b. Mes'ud, Salim, Muaz b. Cebel ve Ubey b. Ka'b'dır (Buharî, *Fedailü'l-Kur'an* 8).

¹⁶⁰ Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları*, s. 119.

vermekte ve hafız yetiştirmektedir. Ebû'd-Derda'nın mescitte Kur'an eğitimi verirken öğrencilerini onar kişilik gruplara ayırdığı ve her grubun başına bir okutman (kaynaklarda "arif" olarak geçmektedir) koyduğu belirtilmektedir. Bu sırada kendisi de mihrapta durmakta ve onları takip etmekteydi. Gruplardan birisi yanıldığında onu öncelikle grup başkanı düzeltir, o da yanıldığında Ebu'd-Derda' nihai düzeltmeyi yapardı.¹⁶¹ Başka bir rivâyette Müslim bin Mişkem şöyle demektedir: "Ebu'd-Derda' bana dedi ki: "Yanımda Kur'an okuyanları say." Ben de saydım, 1600 küsur kişi vardı ve her on kişilik grubun başında bir belletmen vardı. Ebu'd-Derda' ayakta durarak onların çevresinde dolaşırdı. Onlardan biri hıfzını sağlamlaştırdıca Ebu'd-Derda'ya yönelirdi."¹⁶²

İlk dört asırda yüksek seviyedeki Kur'an eğitimleri camilerde verilmekteydi. Camilerde huzur ve ibadete engel olacağı endişesi ile küçük çocukların Kur'an eğitimleri "küttab" denilen mahalle mekteplerine kaydırılmıştı.¹⁶³ Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde de var olan¹⁶⁴ bu mekteplerde Kur'an dersi dışında farklı dersler de verilmekteydi. Küttablar içinde, Kur'an dersi ağırlıklı olanlarına sonraları "Kur'an Küttabları" denilmiştir.¹⁶⁵

Küttablarda okutulan dersler ve müfredat hakkında detaylı bilgiler olmamakla birlikte bazı rivâyetlerden hareketle, özellikle Emeviler döneminde açılanların programlarında, hafızlığın en sona bırakılmış olduğu tespit edilmektedir. Hafızlık öncesinde fıkıh, tefsir gibi alanlarda eğitim verilirken, bu uygulamanın gerekçesi olarak da "Bu Kur'an, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır"¹⁶⁶ ayeti delil olarak gösterilmektedir.¹⁶⁷

Küttablarda öncelikle Kur'an'ın ilk suresi olan Fatiha suresi ezberlenmekte, sonrasında Kur'an'ın son suresi olan Nas suresi ezberlenmekte ve daha sonra da Bakara suresine kadar surelerin ezberlenmesi sondan başa doğru devam

¹⁶¹ Şahin Aynur, *Başlangıcından Günümüze...*, ss. 199-220.

¹⁶² Zehebî, *Ma'rifetü'l-Kurrâ*, I, 23 vd.

¹⁶³ Nebi Bozkurt, "Dârülkurrâ", *DİA*, İstanbul, 1993, VIII, 543.

¹⁶⁴ Buhârî, Diyet 27.

¹⁶⁵ Bozkurt, "Dârülkurrâ", *DİA*, VIII, 543-544.

¹⁶⁶ Sa'd 38/29.

¹⁶⁷ Çelebi, *İslam'da Eğitim-Öğretim*, ss. 23-34.

etmekteydi.¹⁶⁸ Kur'an ayetlerinin ezberlenmesinde birinci aşama olarak hocanın ilgili bölümü okuması, öğrencilerin ise dinleyip tekrar etmesi yer alırken, ikinci aşamada öğrencinin ezberlediği bölümü tashih için hocasına arz etmesi yer almaktaydı. Kur'an'dan bir günde ne kadar ezberleneceği ise hocaların inisiyatifinde olan bir durumdu. Bazıları günde birkaç ayeti yeterli görürken bazıları birkaç sayfa okutabilmekteydi.¹⁶⁹ Talebelerin çokluğu sebebi ile bazı öğreticiler birkaç öğrenciyi aynı anda dinlemek zorunda kalmakta hatta yolda yürürken bile öğrencilerini dinleyen hocalar bulunmaktaydı.¹⁷⁰

Küttaplarda görev yapan öğretmenlere “kurrâ” denilmekteydi.¹⁷¹ Emeviler döneminde küttaplarda ders veren bazı muallimlerin hafızlık dışında, İslami ilimlerde yeterliliklerinin olmadığı, hafız hocalığını bir gelir kapısı gibi gördükleri ve muallimliğin değerini düşürdükleri gibi eleştirilere muhatap olduklarına ve bu yüzden toplum tarafından pek değer görmediklerine dair dikkat çekici rivâyetler de kaynaklarda yer almaktadır.¹⁷²

Fatımilerin (ö. 567-1171) sonuna kadar camilerin Kur'an öğretimindeki fonksiyonu devam etmiş¹⁷³ ve bu döneme kadar yetişen âlimlerin çoğu camilerde yetişmiştir.¹⁷⁴ Sonraları Kur'an öğretimi, camilerin yanlarında oluşturulan medreseler bünyesindeki “Dâru'l-Kur'an” veya “Dâru'l-Huffâz” adı verilen bölümlerde yürütülmüş¹⁷⁵ ve böylece camiler dışında yüksek seviyede Kur'an öğretimi için kurulan ilk müstakil medreseler “Dâru'l-Kur'an”lar olmuştur. İlk kurulan Dâru'l- Kur'an, Dımaşk'ta (Şam) hicri 391'de (M. 1001) kurulan Sadiriyye Medresesi'dir.

¹⁶⁸ Jacob M. Landau, “Küttab”, *DİA*, Ankara, 2003, XXVII, 3-4.

¹⁶⁹ M. Mahfuz Söylemez, “İslam'ın Erken Dönemlerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri”, *Dini Araştırmalar*, 2002, sayı 13, s. 67.

¹⁷⁰ Bozkurt, “Hafız”, *DİA*, XV, 78.

¹⁷¹ Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, s. 76.

¹⁷² Çelebi, *İslam'da Eğitim-Öğretim*, s. 77, 172-176; Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ, İFAV Yayınları İstanbul, 2011, s. 557.

¹⁷³ Jons Pedersen, “Mescid”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, VIII, 47-48.

¹⁷⁴ Değişik şehirlerdeki camilerde ders veren hocalar için bkz. Çelebi, *İslam'da Eğitim-Öğretim*, ss. 73-82.

¹⁷⁵ Geniş bilgi için bkz. Bozkurt, “Dârülkurrâ”, s. 543; Kazıcı, *İslâm Medeniyet ve Müesseseleri Tarihi*, s. 351.

1.3.8. Osmanlı'da Hafızlık Eğitimi

Selçuklular zamanında Kur'an öğretimi, hafızlık, kıraat ilimleri ve vecihlerinin okutulduğu medreselere genellikle "dârülhuffâz" denilmiş ve bunların çoğu şahıslar tarafından açılmıştır.¹⁷⁶ Osmanlı döneminde büyük bir kısmı faaliyetlerini devam ettirirken, pek azı günümüze kadar ulaşmıştır. Dârülhuffâzların başındaki kişilere "Reisülkurrâ" ve "Reisülhuffâz" denilirdi.¹⁷⁷

Anadolu Selçukluları şehirlere hafızlar tayin etmiş, bu hafızlar medreselerde, tertip edilen çeşitli merasimlerde ve önemli şahısların türbelerinde Kur'an okumak üzere görevlendirilmişlerdi. Yolculukta ya da sarayda her zaman sultanın yanında bulunması gereken "hassa hafızı" denilen bir birim de bu dönemde kurulmuştur.¹⁷⁸

Osmanlı Devleti, kurulduğu ilk yıllardan itibaren ilme ve eğitime büyük önem vermiş,¹⁷⁹ bu kapsamda kütüphaneler, dârülkurrâlar ve medreseler faaliyete geçmiştir. Kütüphaneler, Osmanlı'da sıbyan mektebi, taş mektep ya da mahalle mektepleri adıyla görev yapmışlardır.¹⁸⁰

Çocuklar ebeveynleri tarafından eğitim-öğretimin ilk kademesi olan ve bugünkü ilkokul seviyesine denk düşen sıbyan mekteplerine gönderilirdi. Sıbyan mekteplerinin programları zaman zaman değişmesine rağmen Kur'an-ı Kerim tilaveti ve tecvit dersleri hep olmuş,¹⁸¹ yetenekli çocuklar hafızlığa başlatılmıştır.¹⁸²

¹⁷⁶ Bozkurt, "Dârü'l-Kurrâ", s. 544; Ziya Kazıcı, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Dârülkurrâ", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, İstanbul, 2000, s. 36; Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, s. 366; Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2014, I, 69.

¹⁷⁷ Baltacı, "Türk Eğitim Sistemi İçinde Kur'an Kursları", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 16.

¹⁷⁸ Seyfullah Kara, *Selçukluların Dini Serüveni: Türkiye'nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Planı*, Şema Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 613-614.

¹⁷⁹ Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, ss. 57-60.

¹⁸⁰ Mehmet Dağ, Hıfzır Rahman R. Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, MEB, Ankara, 1974, ss. 77-78

¹⁸¹ Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, ss. 88-90; Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Kültür Yayınları, İstanbul, 1977, I, 82-96; Ali Yılmaz, *XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun'da Eğitim ve Öğretim*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2013, ss. 3-25.

¹⁸² Ömer Özyılmaz, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s. 37.

Çocuklar, mahalle mekteplerinde derslere elif cüzü denilen elifba kitabı ile başlar, onu bitirince heceleyerek okumaya Amme cüzü ile devam edip okumalarını geliştirirlerdi. Bundan sonra Tebâreke cüzü denilen 29. cüze devam ederler, bundan sonra da öğrencinin durumuna göre 28. ve 27. cüzler de okutulduktan sonra Fatiha suresinden başlamak suretiyle hatim indirilirdi. Kur'an'a başlayan öğrencilere aynı zamanda tecvit dersi de verilerek tilavetleri geliştirilmeye çalışılırdı. Kur'an'ı hatmedip tecvit dersini tamamlamayan öğrenciler hafızlığa başlatılmazdı. Bazı hocalar bununla da yetinmeyip Sübhâneke'den başlamak suretiyle namaz dualarının ve namaz sureleri denilen Kur'an'ın son on kısa suresinin meharic-i huruf talimini de yaptırırlardı. Bu mekteplerde görev yapan muallimlerde hafız olma, iyi düzeyde kıraat ve tecvit bilgisine sahip olma gibi özellikler aranırdı.¹⁸³ Hafız olmak isteyen çocuklar, eğer okudukları sıbyan mektebinin hocası hafız ve kurrâ değil ise Kur'an hafızı yetiştirmekle uğraşan huffâz ve kurrâdan olan bir hocaya müracaat ederek onun rahle-i tedrisinde hafızlığa çalışırlardı.¹⁸⁴

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde sıbyan mekteplerinin süresinin dört yıl olduğu; fakat hafızlık yapan öğrenciler için bu sürenin bir müddet daha uzatılabileceği ifade edilmiştir.¹⁸⁵ Okula başlama yaşı erkek çocuklar için yedi, kız çocuklar için altı olarak belirlenmiştir.¹⁸⁶ Hafızlık yapmak isteyen çocukların ise sıbyan mektebinden sonra 9-10 yaşlarında hafızlığa başladıkları anlaşılmaktadır.

Osmanlı döneminde oldukça yaygın görülen ve Kur'an eğitiminin verildiği merkezlere "dârülkurrâ" denilmiştir. Büyük bir kısmı selâtin, vüzera, âyân ve eşraf camilerinin bünyesinde açılan dârülkurrâların öğrenci sayıları çeşitlilik arz etmekteydi.¹⁸⁷

¹⁸³ Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, s. 79.

¹⁸⁴ Suat Cebeci, "Kur'an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi", *Diyanet İlmi Dergi*, cilt 46, sayı 4, s. 13.

¹⁸⁵ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi Yayınları, 24. Baskı, Ankara, 2013, ss. 161-163. Sıbyan mekteplerinin öğretim süresi ilk yıllarda sabit olmayıp öğrencinin kapasitesine ve Anadolu'dan İstanbul'a doğru vilâyete göre değişirken 19. yy.'da bu sürenin dört yıl olduğu görülmektedir. Bkz. Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, s. 91.

¹⁸⁶ Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, s. 91.

¹⁸⁷ Yahya Akyüz, *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 67-68.

Sıbyan mektebini bitirip temel eğitimini tamamlayan bir öğrenci, önce alt seviyedeki bir dârülkurrâya gider, orada hafızlığını tamamlardı. Sonra da ihtisas için yüksek bir seviyedeki dârülkurrâya devam eder, burada kıraat-ı seb‘a, aşere-takrîb gibi ileri seviye kıraat ilimleri ile Kur’an’ın okunuş vecihleri ve usûllerini öğrenirdi.¹⁸⁸

Osmanlıdaki hafızlık sistemi hakkında Tire Vakfiyesi değerli bilgiler vermektedir. Sultan Selim Han’ın Tire şehrinde kurduğu dârülkurrâda bir öğreticinin öğrenci sayısının yedi ile sınırlandırıldığı ve haftada dört gün ders yapıldığı¹⁸⁹ belirtilmektedir.¹⁹⁰ Konya dârülhuffâzlarında, bir öğreticiye verilen öğrenci sayısının bazı yerlerde 10 iken bazılarında 3 ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Öğrenci sayısının bu kadar az tutulmasındaki amaç; hafızlığın daha sağlam olması, sağlıklı bireyler yetiştirebilmek için öğreticilerin öğrencilere daha fazla vakit ayırabilmesinin sağlanması ve (ihtisas için) bir üst seviyedeki dârülkurrâlara gidecek öğrencilerin daha nitelikli yetiştirilebilmesidir. Dârülhuffâzlarda dersler, öğrencilerin zihinleri berrak olduğu zaman dilimlerinde ezber yapmalarını sağlamak için, sabahın erken vakitlerinde yani işrak saatlerinde başlatılmakta idi.¹⁹¹

Dârülkurrâlarda ders veren hocalara *Şeyhu’l-Kurrâ*¹⁹², *Şeyhu’l-Kırâe*; yerine getirdikleri görevlerine de *Meşîhâtü’l-Kırâe* denilmekteydi.¹⁹³ Bu medreselerde cami hizmetlerinde görev alan imam, müezzin, vaiz gibi görevliler ve sayısı binlerle ifade edilen hafız yetiştirilmiştir.¹⁹⁴ Evliya Çelebi, Sultan 4. Murat döneminde (yaklaşık

¹⁸⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, IX, 272.

¹⁸⁹ Selahattin Yıldırım, *Kur’an Eğitimi Açısından Şehzade Selim’in Tire’deki Vakfiyesi*, Dürulhadis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 78.

¹⁹⁰ Burada ilginç olan husus, öğrenci sayısının yedi ile sınırlandırılmasıdır. Günümüzde 2010 yılında yayımlanan hafızlık eğitim programına kadar ülkemizdeki Kur’an kurslarındaki sınıf mevcudu en az on beş olmalıydı. Bu bağlamda yer yer bir sınıfta otuz hafız adayının ders gördüğüne şahit olmak mümkündü. Yaklaşık beş saat süren resmi görev esnasında öğreticinin bu sayıdaki öğrencilerin derslerini dinlemesinin imkansızlığının yanında, onlara ilave zaman ayırma ve sosyal aktivite gibi unsurları gerçekleştirmedeki aksamalar kaçınılmazdır. Yeni programa göre ise öğrenci sayısı en az beşe kadar indirilebilecektir.

¹⁹¹ Emin Kılınç, “Klasik Osmanlı Eğitim Kurumlarından Konya Dârülhuffâzları (XVII. Yüzyıl)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), ss. 18-43, 2008, s. 22.

¹⁹² Yıldırım, *Şehzade Selim’in Tire’deki Vakfiyesi*, s. 76.

¹⁹³ Bozkurt, “Dârülkurrâ”, s. 543.

¹⁹⁴ Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim Öğretim*, s. 131.

1630'lu yıllar) İstanbul'da üç bini kadın olmak üzere dokuz bin hafızın bulunduğunu *Seyahatname*'sinde bildirmektedir.¹⁹⁵

Dârülkurrâlardaki eğitim metodunun, gerek hafızlık sürecinde gerekse diğer ilimlerin öğretimi sürecinde sık sık tekrar ve uygulamaya dayandığı görülmektedir. Zaten büyük çoğunluğu camilerin yanında inşa edilmiş olan dârülkurrâlar, camileri birer uygulama alanı ve laboratuvar olarak rahatlıkla kullanmışlardır.

Cumhuriyet döneminde 1924 yılında kapatılan¹⁹⁶ dârülkurrâlardaki Kur'an eğitimi ile ilgili müfredat ve eğitim sistemi seviyesine halen günümüzde bile ulaşamadığına dair değerlendirmeler yapılmaktadır.¹⁹⁷ Dârülkurrâlarda oluşan köklü geleneğin temelinde çok iyi yetişmiş ilim adamlarının olduğu bir gerçektir. Saltanat erkânı tarafından bizzat desteklenen ve himaye edilen bu kurumların hoca kadroları ülke dışından davet edilen meşhur kıraat âlimleri tarafından yetiştirilmiştir.¹⁹⁸ Örneğin Yıldırım Bayezid devrinde, kıraat imamlarından İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) Mısır'dan Bursa'ya davet edilerek gelmesinden sonra Osmanlı dönemi kıraat ilminde büyük gelişmeler olmuştur.¹⁹⁹

Kânûnî Sultan Süleyman, Ahmed el-Mesyerî'yi (ö. 1006/1597) Mısır'dan İstanbul'a davet etmiş ve bu zâta reîsülkurrâ ünvanı vererek Eyüp Sultan Camii'nde imâmete tayin etmiş ve cami yanındaki dârülkurrâda müderrislikle görevlendirmiştir. Eserleri ve yetiştirdikleri talebelerle ünlü Evliyâ Muhammed Efendi (ö. 1044/1634), Muhammed b. Ahmed el-Avfî (ö. 1050/1640) ve Dersiâm Muhammed Efendi (ö. 1054/1644) gibi Osmanlı kıraat âlimleri hep onun rahle-i tedrisinde yetişmişlerdir.²⁰⁰

Köprülü Fazıl Mustafa Paşa Mısır'da vali olduğu sırada tanıdığı büyük kıraat âlimi Ali el-Mensûrî'yi (ö. 1134/1721) sadrazam olunca İstanbul'a davet etmiş ve

¹⁹⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, I, 524.

¹⁹⁶ Süleyman Akyürek "Kur'an Kursu öğreticisinin Mesleki Yeterlilikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 18, 2005, s. 176.

¹⁹⁷ Bkz. Ahmet Akın, "Osmanlı'da Din Görevlisinin Konumu Üzerine Değerlendirmeler (Bursa Örneği)", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 8, 2006, ss. 74–75.

¹⁹⁸ Akın, "Osmanlı'da Din Görevlisinin Konumu", s. 77.

¹⁹⁹ Ziya Kazıcı, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Dâru'l-Kurrâ", s. 38.

²⁰⁰ Mustafa Atilla Akdemir, *Zübdetü'l-İrfan*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999, s. 27.

Çemberlitaş'ta bulunan Köprülü Dârülhadi'si'nde ve kütüphanesinde görevlendirmiştir. Osmanlı'nın o dönemdeki bu uygulamasını bugün Malezya, Endonezya, Bosna Hersek gibi ülkeler bir şekliyle tatbik ederek, ülkelerindeki Kur'an eğitimine kalite katmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye'de yetişen ve eserleri bugün de yurt dışında tanınan ve neşredilen kıraat alimlerimiz; Muhammed b. Ahmed el-Avfî (ö. 1050/1640), Mustafa b. Abdurrahman el-İzmîrî (ö. 1155/1743), Yusuf Efendizâde²⁰¹ (ö. 1167/1753), Abdülfettah el-Paluvî (m. 18. asrın ikinci yarısı), en bereketli dönem diyebileceğimiz m. 1600-1800 arasında yetişmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitimde yapılan ıslah hareketleri neticesinde bazı dârülkurrâlarda da değişiklikler yapılmış ve ihtisaslaştırma düşünceleri ile bir kısmı Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ, Medresetü'l-Müezzinîn ve'l-Kurrâ, Medresetü'l-Vâizîn ve Medresetü'l-Müderri'sîn olarak değiştirilmiştir.²⁰²

1.3.9. Cumhuriyet Dönemi Hafızlık Eğitimi

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılında (1924) çıkarılan Tevhidi Tedrisat kanunu ile birlikte eğitim alanında köklü değişikliklere gidilmiştir. Medreselerin kapatılması ile birlikte dârülkurrâlar ve bu çerçevede eğitim veren yerler de kapatılmış oldu. Dârülkurrâların yerini tutacak herhangi bir okul açılmadı. Bunun yerine Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan hüküm gereği İstanbul Üniversitesi'nde bir İlâhiyat Fakültesi açıldı ve kapatılan medreselerden 29 tanesi İmam-Hatip Mektebine dönüştürüldü.²⁰³ Fakat bu okullarda hafızlık eğitimi yaptırılmıyordu. Bu eksikliğin farkında olan bazı milletvekillerinin meclise verdikleri bir tavrile "Hafız-ı Kur'an yetiştirmek üzere on kişi için 50.000 liralık bir tahsisat konulması" sağlanmıştır. Böylece hafızlık eğitimi, sayılı birkaç Kur'an kursu içinde başlamıştı ki kısa bir süre sonra 1928 yılında

²⁰¹ Ali Öge, *18. Yüzyıl Osmanlı Âlimlerinden Yusuf Efendizâde'nin Kıraat İlmindeki Yeri*, Hüner Yayınları, Konya, 2015, s. 167

²⁰² Salih Zeki Zengin, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s. 64.

²⁰³ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s. 142.

yapılan harf inkılabı ile Arapça okuyup yazmak yasaklandı. Böylece mevcut Kur'an kursları da kapatılmış oldu.

İlerleyen dönemde bazı girişimler sonucu, 1930 yılında “on iki yaşından küçüklere hiçbir şey öğretmemeleri, on iki yaşından büyüklere ise sadece Kur'an-ı Kerim ve namaz sûre ve dualarını (sıkı kontroller altında) öğretebilmeleri için bazı hoca efendilere izin verildi.” Bu gelişmenin ardından, iki yıl sonra (1932) Türkiye genelinde Kur'an kurslarının sayısı dokuza kadar yükselmiştir.²⁰⁴ Fakat bu kurslarda hafız yetiştirmek değil, sadece belli dini bilgiler verilerek din görevlisi yetiştirmek amaçlanıyordu.²⁰⁵ Böylece Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren uzun yıllar Türkiye'de hafız yetiştirecek resmi bir kurum bulunmadığından, bu süre içerisinde bazı cami hocaları ve gayretli müderrisler istekli olan çocukları kendi inisiyatifleri ile zor şartlar altında hafız yetiştirmeye çalışmışlardır. Çok partili sisteme geçilip din eğitimi alanında başlatılan kurumsallaşma süreci ile birlikte hafız yetiştiren Kur'an kursları açılınca kadar, bu sıkıntılı süreç devam etmiştir.

1950 yılında çok partili sisteme geçilmesinden sonra din eğitimi alanında olumlu gelişmeler hız kazanmıştır. İzinli Kur'an kurslarının sayısı artırılırken, gayri resmi kursların faaliyetlerine de mani olunmamıştır. 1923–1933 yılları arasında Türkiye'deki Kur'an kursu sayısı sadece 9 iken,²⁰⁶ 1950 yılında 130'a yükselmiş, 1960 yılında 301'e, 1964–65 öğretim yılında 434'e, 1971'de 786'ya, 1978-79 öğretim yılında 1538'e ulaşmıştır.²⁰⁷ 1971 yılında “Kur'an Kursları Yönetmeliği” yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmelikte Kur'an kurslarının açılış, yönetim, denetim ve çalışma usulleri belirtilmiştir. Buna göre Kur'an kurslarında yüzüne okuma ve hafızlık eğitimi yapılmaktadır. Kur'an kurslarının denetimi bu yönetmeliğe kadar sadece Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yapılırken bu yönetmelikle birlikte hem MEB hem de DİB tarafından yapılabilmektedir.²⁰⁸

²⁰⁴ Baltacı, “Türk Eğitim Sistemi İçinde Kur'an Kursları”, s. 16.

²⁰⁵ Cebeci, “Kur'an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi”, s. 13.

²⁰⁶ Jaschke Gotthard, *Yeni Türkiye'de İslamcılık*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1972, s. 76; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, ss. 410–411.

²⁰⁷ Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 476–477.

²⁰⁸ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 484–485.

1990–91 öğretim yılında kurs sayısı 4998’e ulaşmıştır. Bu kurslarda 6555’i kız, 11206’sı erkek olmak üzere toplam 17761 öğrenci hafızlık eğitimi almıştır. Hafızlık eğitimi alan öğrenci sayısı toplamı 2000–2001 öğretim yılına kadar 17.000 ile 20.000 arasında değişerek devam etmiş, 2001–2002 öğretim yılından itibaren “28 Şubat süreci” ve sekiz yıllık eğitimin etkisiyle bu sayı hızla düşmüştür. 2001–2002 öğretim yılında 4713’ü kız, 3161’i erkek olmak üzere toplam 7874 öğrenci; 2002–2003 öğretim yılında 5834’i kız 3573’ü erkek toplam 9407 öğrenci; 2003–2004 öğretim yılında 5843’ü kız, 3595’i erkek olmak üzere toplam 9438 öğrenci hafızlık eğitimi almıştır. 1999–2000 öğretim yılına kadar hafızlık eğitimi alan erkek öğrenci sayısı kız öğrenci sayısından fazla iken; bu tarihten sonra kız öğrenci sayısı, erkek öğrenci sayısına oranla artmıştır.²⁰⁹

1.3.10. 28 Şubat Sürecinde Hafızlık Eğitimi

1997 yılına kadar Türkiye’de zorunlu eğitim beş yıllık ilköğretim ile sınırlı idi. Çocuklar 11–12 yaşlarına geldiklerinde zorunlu eğitim olan ilköğretim mezun olmakta ve dileyen aileler çocuklarını Kur’an eğitimi ve hafızlık için Kur’an kurslarına yönlendirebilmekteydiler. Kesintili eğitim modeli sebebiyle, öğrenciler Kur’an eğitimi aldıktan ya da hafız olduktan sonra örgün eğitimlerine kaldıkları yerden devam etme imkânlarına sahiptiler.

“Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Yasası” olarak bilinen 4306 sayılı kanun, 18 Ağustos 1997 tarih ve 23084 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiş, 1997–98 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.²¹⁰ Kanunla 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 9’uncu maddesi ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 23. Maddesi “İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir” şeklinde değiştirilmiştir. Zorunlu temel eğitimin sekiz yıla

²⁰⁹ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 477-484; Ahmet Koç, *Kur’an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*, Avrasya Yayınları, Ankara, 2005, s. 502

²¹⁰ MEB (1997). 18 Ağustos 1997 Tarih ve 23084 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. I. cilt, Resmi Gazete.

çıkartılmasıyla birlikte ilkokul programı (1–5. sınıflar) ve ortaokul programı (6–8. sınıflar) birleştirilerek sekiz yıllık ilköğretim programı oluşturulmuştur.

28 Şubat sürecinde örgün eğitim alanında yaşanan gelişmelerin benzeri yaygın eğitim kurumlarından biri olan Kur'an kurslarında da belirgin şekilde kendini göstermiştir.²¹¹ 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonunda yayınlanan bildirgenin 3. maddesinin b fıkrasında yer alan “Sekiz yıllık temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak devam edebileceği Kur'an kurslarının denetimi Millî Eğitim Bakanlığı'nca yapılmalıdır.” ibaresi kurslar için olumsuz bir sürecin başlamasına yol açmıştır. 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmelik²¹² ve bu yönetmeliğe bağlı olarak hazırlanan yönergeye göre 12 olarak belirlenen yaş sınırlaması Diyanet İşleri Başkanlığının programı için de geçerli sayılmıştır.²¹³

Netice olarak 28 Şubat 1997 tarihinde olağanüstü toplanan Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonucu açıklanan kararlar Türkiye’de din eğitimi alanında olumsuz gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. İmam hatip liselerinin ortaokul kısımları kapatılmış, Kur'an kurslarına başlama yaşı sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitim sebebiyle yükselmiş ve Kur'an kursları büyük oranda öğrenci kaybına uğramış, hafızlık yapmak isteyenler en erken 15 yaşında buna imkân bulabilir hale gelmiş ve hafızlık eğitimi alanların sayısında büyük ölçüde azalma olmuştur.²¹⁴ Öyle ki, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında hafızlık yapmakta olan öğrencilerin sayısı 1996 yılında 22.385 iken, bu rakam 2001 yılında 6.025'e kadar düşmüş, 2004 yılına gelindiğinde 7340 Kur'an Kursundan 3119'u öğretime kapanmıştır.²¹⁵

²¹¹ Ahmet Koç, “Kur'an Kurslarında Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, Ed. M. Köylü - N. Altaş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 381.

²¹² DİB, 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Kur'an Kursları Yönetmeliği, Ankara, 2000.

²¹³ Bayramali Nazıroğlu & Vahap Vahapoğlu, “Türk Milli Eğitim Sisteminde Meydana Gelen Değişikliklerin Kur'an Kurslarındaki Öğrenci Yapısına Etkisi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Haziran 2017, 6 (11), s. 157.

²¹⁴ 28 Şubat süreci ve Kur'an eğitimine etkileri ile alakalı daha geniş bilgi için Bkz. Mustafa Büyükdinç, *Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim sonrası Kur'an Kurslarında eğitim ve öğretim*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler, Sakarya, 2001.

²¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri, Ankara, 2004.

1.3.11. Türkiye’de Hafızlığın Tekrar Yükselişi ve Yeni Arayışlar

2002 yılında siyasi iktidarın değişmesi ile zaman içerisinde “28 Şubat post modern darbesi”nin etkileri azalmış, din eğitiminde yaşanan olumlu gelişmelerin yanı sıra hafızlık eğitimi alan öğrenci sayısında da yeniden artış olmuştur. 19 Mart 2010 ve 27526 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Anayasa Mahkemesi kararıyla yaş problemi ortadan kalkmış ve böylece ister ilkokul öncesine ister örgün eğitime devam etsin öğrencilerin Kur’an kurslarına kayıt yaptırmalarında herhangi bir yasal engel kalmamıştır.²¹⁶

11 Nisan 2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6287 sayılı kanunla 2012 yılından itibaren 12 yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmiştir. Kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen düzenlemeyle birlikte zorunlu eğitim üç kademeye bölünmüştür. Birinci kademe dört yıl süreli ilkokul, ikinci kademe dört yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe dört yıl süreli lise olarak yapılandırılmış, mezuniyet diploması ise lise sonuna bırakılmıştır. Böylece kademeler arası yatay ve dikey geçişlere imkân tanınmıştır. Yapılan değişiklikle ilköğretim çağı 6-13 yaş olarak belirlenmiş ve Eylül ayı sonu itibarıyla beş yaşını doldurmuş, altı yaşına girmiş çocukların ilköğretime başlamasına imkân tanınarak erken yaşta eğitime başlayan bireyin hayata bir yıl erken adım atması amaçlanmıştır.²¹⁷ Bu kanunla eğitim sisteminde büyük bir değişiklik daha yapılmış, düzenlemede “kesintisiz eğitim” vurgusu kaldırılarak ilkokul 4’üncü sınıfı tamamlayan çocuklar için imam hatip veya normal ortaokul alternatifleri oluşturulmuştur.²¹⁸

Türkiye’de 21.07.2012 tarihli ve 28360 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan MEB İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in 15. maddesinin (a) bendi ile birlikte getirilen “İmam-Hatip ortaokuluna kayıt yaptıran veya devam eden ve hafızlık eğitimine başladığını belgelendirenlerden o eğitim öğretim yılı içinde devam zorunluluğu aranmaz” hükmü ile birlikte isteyen İHO öğrencilerine hafızlık eğitimi için bir yıl müsaade

²¹⁶ Resmi Gazete, 2010: 27526.

²¹⁷ MEB, 2012a: Madde: 3, 22, 24

edilmektedir.²¹⁹ Benzer şekilde 26.07.2014 tarihli ve 29072 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği madde 32/3 ile MEB İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in 15. maddesinin (a) bendi değiştirilmiştir. Bu değişikliğe göre imam hatip ortaokullarına devam edenlerle birlikte diğer ortaokullara devam edenler de belgelendirmeleri halinde hafızlık eğitimi için okula bir yıl ara verebilecektir. Bu öğrenciler okula döndüklerinde, devam edemedikleri eğitim ve öğretim yılına ait derslerden okul müdürünün sorumluluğu ve koordinesinde alan öğretmenlerinden oluşturulacak komisyonca sınava alınırlar. Başarılı olanlar bir üst sınıfa devam ettirilir.²²⁰ Ortaokul öğrencilerine verilen bu izin hakkı 5, 6 ve 7. sınıflardan herhangi birinde kullanılabilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın öğrencilere tanıdığı bu haklar çerçevesinde hafızlık eğitimine başlama yaşı tekrar aşağı inmiştir. Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Kur’an Kursları Uygulama Esaslarında yeni düzenlemeler için özel bir başlık açarak bu öğrencilere verilecek hafızlık eğitimi süreci için tavsiyelerde bulunmuştur. Öğrencilere tanınan bir yıllık sürenin tatillerle birlikte on beş ay olduğu, söz konusu sürede hafızlık eğitiminin tamamlanabilmesi için öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyinin yüksek olması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla öğrencinin hazırlık dönemini geçmiş, hafızlık yapmaya hazır olması gerektiği ifade edilmiştir. Bunun için öğrencinin örgün eğitime devam ederken Kur’an kursuna da kayıt yaptırarak okuldan kalan zaman ve tatillerde eğitime katılması önerilmiştir. Ayrıca hafızlık eğitimini ortaokuldan mezun olduktan sonra yapmak isteyen öğrencilerin açık liseye devam edebilecekleri hatırlatılmıştır. Lise öğrenimi devam ederken bir öğrencinin, 08.12.2004 tarihli ve 25664 sayılı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği’nin 57. maddesinde yer alan “öğretim hakkını kullanmama hakkından” istifade edebileceği de

²¹⁸ MEB, 2012b: 17

²¹⁹ Resmi Gazete, “MEB İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, S. 28360, 21.07.2012, Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120721-9.htm> (Erişim Tarihi: 11.11.2018).

²²⁰ Resmi Gazete, “MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği”, S. 29072, 26.07.2014 Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm> (Erişim Tarihi: 11.11.2018).

belirtilmiştir.²²¹ Böylece öğrenciler aynı anda örgün eğitimde ve Kur'an kurslarında eğitim görme hakkına sahip oldukları gibi imam hatip lisesini de açıktan tamamlayabilme imkanına sahip olmuşlardır.

1.4. Yurtdışındaki Bazı Hafızlık Uygulamaları

Dünya üzerinde uygulanan hafızlık yöntemlerinde yer yer farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığın temel sebebini kişilerin ve toplumların hafızlıktan ve hafızlardan beklenti ve hedefleri oluşturmaktadır. Ülkelerdeki toplum dilinin Kur'an dili olan Arapça olması ya da olmaması da hafızlık yöntemlerinde farklılığın bir sebebini oluşturmuştur. Arap toplumlar ve bazı Arap olmayan toplumlar, sadece hafızlık eğitimi için hayatlarının birkaç senelik bir bölümünü ayırıp hafızlık eğitimine odaklanmamaktadırlar. Onlar hayatın normal akışı ve eğitim-öğretim süreçleri içerisinde zaman zaman Kur'an hıfzına da vakit ayırıp belli bir zaman kısıtlaması olmaksızın, bazen uzun yıllar sürebilecek bir süre içerisinde hafızlık yapmaktadırlar.²²² Türkiye ve Pakistan gibi anadili Arapça olmayan ülkelerde ise, hafızlık çoğunlukla yatılı olarak kalınan kurslarda, sadece Kur'an hıfzına yoğunlaşmak suretiyle belli bir zaman diliminde yapılmaktadır. Her iki yöntemin de kendine göre avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

Yine dili Arapça olan toplumlarda, Kur'an'ın anlamına vukufiyetin üst düzeyde olması sebebiyle ve ezberlerken Kur'an'ın anlam bütünlüğünü de koruyabilmek adına, hafızlık Kur'an'ın başından sonuna doğru yapılırken, Singapur'da Kur'an sondan başa doğru ezberlenmektedir. Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde, hafızlık sürecinde ve sonrasında Arapçayı bilmenin önemi kavranmış olup hafızlığa başlamadan önce öğrencilere yeteri kadar Arapça dersi verilmekte ve sonrasında hafızlığa başlatılmaktadır.

Sudan, Çad gibi Afrika ülkelerinde hafızlık genellikle özel hazırlanmış levhalara ayetlerin yazılması ile yapılmaktadır. Öğrenciler ayetleri, hocalarının

²²¹ DİB, 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara, 2016, ss. 28-29.

²²² Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği*, s. 66. Dünyada uygulanan farklı hafızlık eğitim uygulamaları ile ilgili bilgiler bu eserden alınmıştır. Arapça dil bilgisinin yöntem seçmeye etkisi ile ilgili bkz. Safwat Halilovic, *Hıfz Memorization of Qur'an*, Boşnakçadan İngilizceye Çev. Tajip Pasanbegovic, Islamic Pedagogical Academy, Zenica, 2005, ss. 69-72.

gözetiminde, mısır sapından yapılmış kalemleri, kömürden elde edilen mürekkeplere batırarak levhaların üzerine yazmaktadırlar. Dersini ezberleyen öğrenci yeni dersini yazmak için levhasını yıkayarak önceki dersi silmek zorundadır. Bu yöntemle hafızlık yapan bir öğrenci hafızlığı süresince Kur'an'ın tamamını en az iki kez yazmış olmaktadır.

Bu uygulamanın asıl sebebi bölgede yaşanan kısıtlı ve dar imkânlar olmasına rağmen, son dönemlerde bölgeye çok sayıda mushaf gönderilmesi, bu geleneğin terk edilmesine sebep olmamıştır. Halk, yüzyıllardır devam eden bu geleneği, mushaflar yaygınlaşsa bile bırakmamıştır. Çünkü bu yöntemde ezber hem yazarak hem de okuyarak yapılmaktadır ki böylece hafızlık daha sağlam olmaktadır. Günümüzde yazarak çalışmanın daha iyi kavrama ve hatırlamaya yardımcı olduğunun bilimsel olarak da kanıtlandığını göz önüne alırsak Afrika halkının levhalarla hafızlık geleneğine bağlılıklarında ne denli haklı oldukları da anlaşılmaktadır.

Suudi Arabistan'da hafızlık eğitimi yatılı olmayan Kur'an kurslarında verilebildiği gibi okulla birlikte de yapılabilmektedir. Ezber sırası Kur'an'ın başından sonuna doğru olup öğrenciler her beş cüzü ezberlediklerinde, o güne kadar yaptıkları bütün ezberlerden sınav olmaktadır. Haftanın dört günü ezber çalışmaları ve bir günü tekrar için ayrılırken kalan iki günde de tatil yapılmaktadır. Kur'an kurslarında sabah ve akşam grupları olup sabah eğitimlerine sadece öğrenciler katılabilirken, akşam eğitimlerine halktan isteyenler de dahil olabilmektedir.

Okul ile birlikte hafızlık eğitimi veren okullarda yoğunlaştırılmış Kur'an dersleri kapsamında 6 yıl süren ilkokulun başından itibaren çocuklar hafızlık eğitimine alınırlar. İlkokulun sonuna kadar Kur'an'ın ikinci yarısının ezberlenmiş, 3 yıl süren ortaokul süresince de ilk yarısının ezberlenmiş olması planlanmaktadır. Yine 3 yıl süren lise döneminde hafızlığın pekiştirilmesi yapılırken, buna ek olarak Kur'an ilimlerine dair dersler de verilmektedir.²²³

²²³ Yusuf Bahri Gündoğdu, "Suudi Arabistan'ın İHL'si: Hafızlık Okulları", *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 2017, ss. 117-128.

Suriye, Ürdün ve Mısır’da hafızlık eğitimi yatılı olmayan Kur’an kurslarında ya da okul ile birlikte yapılabilir. Okul öncesinde 4 yaşında hafızlık eğitimleri vermeye başlanır. Hazırlık aşamasında öğrenciler denenir, isteği ve yeteneği olan öğrenciler hafızlık eğitimine devam ettirilir. Mısır’daki hafızlık eğitiminin en dikkat çekici özelliklerinden birisi, hafızlığı bitiren öğrencilere, güzel okuma, diksiyon ve ses eğitimin de verilmesidir. Hafızlık ile güzel Kur’an okuma birlikte düşünülmekte ve öğrencilere Mısır’ın meşhur hafızlarından dinleyerek ezber yapmaları tavsiye edilmektedir. Klasik Mısır yönteminde ezber sırası Mushaf’ın başından sonuna doğru ilerler ve her yeni sayfa eski sayfalarla birlikte dinletilir. Günlük verilecek toplam sayfa sayısı yirmiye ulaşınca, sondaki sağ sayfalar bırakılarak günlük sadece yirmi sayfa ezber verilmektedir.

Suriye’de camilerde hafızlık eğitimi hayli yaygındır. 3 yılda tamamlanması planlanan hafızlıkta ezber sırası Fatiha’dan başlayıp Nas sûresine doğru ilerlemektedir.²²⁴ Mısır’da okul ile birlikte yürütülen hafızlık eğitiminde ise hıfzın lise sonuna kadar bitirilmesi planlanır. Hafız öğrenciler üniversitede hafızlık pekiştirme programlarına alınırlar.²²⁵

Somali, Sudan, Çad ve Moritanya gibi Afrika ülkelerinde hafızlık eğitimi genellikle hocaların inisiyatiflerindedir. Buralarda ezber sırası Mushaf’ın başından sonuna doğrudur. Ezberler genellikle levhalara yazılarak yapılır. Somali’de sadece hazırlık aşamasında Kur’an levhalara yazılarak 3 hatim yapılır. Aşinalık kazandıktan sonra ise Mushaf’tan ezber yapılmaya başlanır.

Çad’da da ezberlenecek olan bölümleri herkes kendi el yazısı ile levhasına yazar ve levhadan okuyarak ezber yapar. Ezberleme yöntemi olarak yüksek miktarlarda tekrar uygulaması vardır. Bir hayli sabır ve tahammül isteyen bu uygulamada, ezberlenecek ham sayfa 500 kere okunarak tekrar edilmektedir. Bir gün önceki ham-has sayfa 150 kere, 2 gün önceki sayfa 50–75 kere, 3 gün önceki sayfa

²²⁴ Şahin Aynur, *Kur’an Hıfzı Geleneği*, ss. 75-84.

²²⁵ Şahin Aynur, *Kur’an Hıfzı Geleneği*, ss. 95-98. Mısır’da Osmanlı’da yer alan “dâru’l-kurrâ” benzeri “eş-Şıbrâ” adında bir kurum vardır. Buradan mezun olmak, hafızlık öğreticiliği yapan hocalar için önemlidir. Bu kurumda hafız olan bireylere kıraat üzerine ihtisas dersi verilmektedir. Sekiz yıl süren eğitimde yaş sınırlaması yoktur.

10 kez tekrar edilmelidir. Bu yöntemi uygulayan Afrika hafızlarının hıfzları çok kuvvetli olmasına rağmen, günlük bir hatimden fazla Kur'an okuma gerekliliğinin insan takatinin sınırlarını zorlayacağını ve Afrika'da halen öğrencilere kaba disiplin kurallarının geçerli olduğunu düşündüğümüzde, hafızlık bittikten sonra öğrencinin yaşamında hoş olmayan hatıralar kalmasına sebep olan bir uygulama olarak bilinmektedir. Çad'da hafızlık bitirildikten sonra, hafızlık şهادeti denilen hafızlık belgelerini almak için öğrenciler, Kur'an'ı hem okuyarak hem de yazarak imtihan olunurlar.

Endonezya'da Kur'an eğitimi dört yaşlarında başlamakta ve bu eğitim camilerde, tamamen gönüllülerce yürütülen kurslar tarafından verilmektedir. Küçük yaşlardaki çocuklar çok zorlanmadan, sadece temel tecvit eğitimi ile beraber doğru bir şekilde Kur'an okumalarına yetecek kadar eğitim verilmekte, daha üst seviyedeki eğitimler sonraki yıllara bırakılmaktadır. Okul öncesi dönemde, dört yaşlarında Kur'an eğitimine başlanılmasından dolayı Endonezya'da Kur'an okumayı bilmeyen Müslüman neredeyse yoktur.

Endonezya'da hafızlık, hem örgün eğitimle birlikte hem de yaygın eğitimle birlikte Kur'an kurslarında yapılabilmektedir. Örgün eğitimde hafızlık desteği, isteyenler için ilkokuldan itibaren başlamaktadır. Ülkede Eğitim Bakanlığına bağlı yatılı olan ve olmayan hafızlık okulları vardır. Hafızlık ilkokullarında hafızlığı tamamlayamayan öğrenciler yine hafızlık yaptıran ortaokul ya da liselere devam ederek, hıfzlarını oralarda tamamlama imkânına sahiptirler. Örgün eğitim ile Kur'an eğitiminin tamamen paralel şekillendirilmiş olması ve iç içe geçmesinden dolayı, sonradan hafızlığa başlayan ya da ortaokul veya lisede hafızlığını tamamlayamayanlar için hafızlıkla birlikte eğitim veren üniversitelere gitme imkânı bulunmaktadır. Hatta yüksek lisans ve doktora bile hıfza devam edebilme imkânı vardır.

Bütün öğrenciler hafız olmak zorunda değildir. Hafızlığı tamamlayamayacak olan öğrenciler sadece güçlerinin yettiği kadar ezber yaparlarken, öğrencilerin yüzde altmışı Kur'an'ın tamamını ezberleyerek mezun olabilmektedirler. Endonezya hafızlık sistemi oturmuş ve başarısını kanıtlamış yıllardan beri devam eden bir sistem

olmasına rağmen, hafızlık süresini kısaltmaya dair bir endişeleri bulunmadığı görülmektedir. Doğrusu buna gerek olmadığı ve hatta yapılmaması gerektiğini düşündükleri değerlendirilmektedir. Hafızlığı tamamlama süresi genel olarak 2.5 yıl ile 4-5 yıl arasında değişebilmektedir. Hafızlığa önce Kur'an'ın son üç cüzü ezberlenerek başlanmakta, sonrasında ise başa dönülerek Fatiha Suresinden itibaren başa doğru ezberlenmektedir. Her 10 öğrenci ile bir hoca ilgilenmektedir.²²⁶

Malezya'da da Endonezya'da olduğu gibi hafızlık eğitimi hem Kur'an kurslarında hem de okul ile birlikte verilebilmektedir. Aslolan ise eğitim hayatından taviz vermeden okul ile birlikte hafızlık eğitimin bitirilmesidir. İlkokul ve ortaokul sürecinde hafızlıklarını bitiremeyenler, lisede bitirme imkânına sahiptirler. Lisede bitiremeyenler eğitim hayatlarına bir süre ara verip Kur'an kurslarına giderek hıfzlarını tamamlama ya da lisans ve yüksek lisans eğitimleri ile birlikte de tamamlama imkânlarına sahiptirler. Malezya ve Endonezya'da genellikle Kur'an'ın baştan sona ezberlenmesi esas olup hafızlık yapmak isteyen öğrencilere hem hafızlıktan önce hem de sonrasında Arapça dil eğitimi verilmektedir.²²⁷

1.5. Türkiye'deki Hafızlık Eğitimi

1.5.1. Türkiye'deki Mevcut Hafızlık Sistemi

Türkiye'deki hafızlık eğitimi, resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kurslarında yürütülmektedir. Kur'an kursları örgün eğitim kurumları olmayıp dayanağını Anayasanın 24. maddesinden alan, isteğe bağlı din eğitimi talebine cevap veren resmi yaygın din eğitimi kurumları olarak kabul edilir.²²⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı hafızlık eğitimini ayrı bir program şeklinde veya kurum olarak düzenlememiş, bu eğitimi Kur'an Kurslarında yürütülen eğitim öğretim faaliyetlerinin bir parçası olarak ele almıştır. Hafızlık konusu, Kur'an Kursları ve

²²⁶ Şahin Aynur, *Başlangıcından Günümüze...*, ss. 199–220.

²²⁷ Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği*, ss. 106-109.

²²⁸ Geniş bilgi için bkz. M. Şevki Aydın, *Bir Din Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yayınları, Ankara, 2008.

öğrenci yurtları ile ilgili yönetmeliğin²²⁹ içinde Kur'an Kurslarının amaçları arasında yer almıştır.²³⁰

Kur'an kurslarında Kur'an ve temel dinî bilgiler öğretimi verilmesinin yanı sıra isteyenlere öğretim kadrosu ve fiziki durumu müsait olan kurslarda hafızlık eğitimi verilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı en son 7 Nisan 2012 tarih ve 28257 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği ve bu yönetmeliğe dayanılarak hazırlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Yönergesi" yürürlükte olup en son düzenlemeler bu yönetmelik ve yönergede yapılmıştır.

Hizmet ve kaliteyi artırmak amacıyla başkanlık, Kur'an kurslarının öğrenci sayısını, verilecek eğitimin ve öğretimin niteliği ile kullanılacak binanın fiziki koşullarını dikkate alarak Kur'an kurslarını; A grubu, B grubu, C grubu ve D grubu olarak tasnif etmiştir. Tasnife ilişkin usul ve esaslar ile kurs binalarına ilişkin teknik şartların, başkanlık tarafından yayımlanacak yeni yönergeyle belirleneceği ifade edilmiş, kurslarda sınıf açma mevcudunun minimum düzeyde; yüzünden okuyanlar için on iki, hafızlığa çalışanlar için ise sekiz öğrenci olması esası getirilmiştir. Bunun yanı sıra hafızlığa çalışan öğrenci sayısının beşin altına düşmesi hâlinde müftünün teklifi ve mülki amirin onayı ile ilgili dönemde eğitim-öğretime devam edilebilme kolaylığı getirilmiştir.²³¹

Bu yönetmeliğe göre bir yıllık kurs sonunda hafızlığa ayrılacak olan öğrenciler, yılsonu sınavlarında, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden işlek olarak okuma ve ezber kabiliyetleri de dikkate alınarak, sınav komisyonlarınca seçilirler. Hafızlığa başlatılan öğrenciler, hafızlıklarını tamamlayıncaya kadar iki yıl eğitim-öğretime devam ederler. Bu süre en çok bir yıl daha uzatılabilir. Hafızlık çalışması yapılan kurslarda; haftalık ders programları 24 saat üzerinden düzenlenir. Bu sürenin 20 saati Kur'an-ı Kerim, 1 saati İtikat, 1 saati İbadet, 1 saati Siyer ve 1 saati de Ahlâk dersi

²²⁹ DİB, *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği*, Ankara, 2000.

²³⁰ Cebeci & Ünsal, *Hafızlık Eğitimi ve Sorunları*, s. 30.

²³¹ DİB, 7 Nisan 2012 tarih ve 28257 sayılı Kur'an Kursları Yönetmeliği, Madde 12, 17, Ankara, 2012; Nazıroğlu & Vahapoğlu, *Türk Milli Eğitim Sisteminde Meydana Gelen Değişikliklerin...*, s. 158.

için ayrılır. Bu programla yürütülen eğitim sonunda hıfzını tamamlamış olanlar hafızlık tespit sınavına girerek kazandıkları takdirde hafızlık belgesi alırlar. DİB'e bağlı Kur'an kursları haricinde, (dışardan) özel bir hocanın nezaretinde hafızlık yapmış olanlar da hafızlık tespit sınavlarına girme ve başarılı bulunmaları halinde hafızlık belgesi alma hakkına sahiptirler. Hafızlık tespit sınavı bir heyet tarafından sözlü olarak yapılır.

1.5.2. Türkiye'deki Hafızlık Eğitimi Yöntemleri

Ülkemizde hafızlık eğitiminin DİB bünyesindeki Kur'an kurslarında verilmesi, bu eğitimin belli bir profesyonellik ve sistem dâhilinde yürütülmesine kolaylık sağlamaktadır. Hafızlık Eğitim Programı'nı daha nitelikli hale getirebilmek için, eğitim bilimleri ile alakalı araştırmalar dikkate alınmakta, hafızlık eğitim veren kurs hocalarının görüşlerine başvurulmakta ve gerekli düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır.

Kur'an kurslarında DİB'in hazırlamış olduğu Hafızlık Eğitim Programı'nda belirtilen metotlar esas alınarak hafızlık eğitimi verilmektedir. Bu programda, hafızlık eğitimiyle ilgili temel esasların yer aldığı "geleneksel yöntem" ile Hatice Şahin Aynur tarafından geliştirilen "tekrarlara dayalı yöntem"²³² olmak üzere iki yöntem önerilmiştir.²³³ Geleneksel yöntem, hafızlığını standart olarak belirlenen 24 aylık sürede bitirmeyi planlayan öğrenciler için, tekrarlara dayalı yöntem ise hafızlığı oldukça kısa sürede tamamlamayı arzu eden ve durumu buna müsait olan öğrenciler için önerilmektedir. Tekrarlara dayalı yöntem; sayfanın en kısa sürede ve en kolay şekilde ezberlenmesi, özel olarak belirli bir sisteme göre yapılandırılmış aralıklarla tekrar edilip hafızada tutulmasını esas alan bir tekniktir. Hafızlık eğitiminde kullanılabilecek alternatif bir yöntem olarak gösterilen bu yöntem "ezberleme" ve "ezberi koruma" olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır.

"Ezberleme" aşamasında yöntemden olumlu sonuçlar alınabilmesi ve sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle sayfa sayısı birbirine yakın öğrencilerden

²³² Bu yöntem önerisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin Aynur, *Başlangıcından Günümüze...*, ss. 181-203.

²³³ DİB, *Hafızlık Eğitim Programı*, Ankara, 2010, ss. 14-16.

üçer/dörder kişilik gruplar oluşturulur. Bu sayede sayfa ezberlenirken diğer taraftan öngörülen dinletmelerin düzenli bir şekilde yapılması, öğrencilerin birbirini takip etmesi, motive etmesi ve varsa yanlışlarının düzeltilmesi sağlanır. Ezberlemeyi kolaylaştırmak amacıyla zihnin çalışma sistemi dikkate alınır. Bütüne nazaran parçaların ezberlenmesi daha kolay olacağından ezber yapılırken sayfa iki bölüme ayrılır. Her bir bölüm ayet ayet ezberlenir. Uzun ayetler, vakf işaretleri ve/veya ezberleyen nefesi dikkate alınarak uygun parçalara bölünerek ezberlenir. Her yeni ezberlenen parça öncekilerle birleştirilerek tekrar edilir. Öğrenci sayfanın ilk bölümünü tamamen ezberledikten sonra yeter miktarda, yani en az dört defa ezberi tekrar eder. Dört kez ezber tekrar edilen bölüm daha sonra grubundan iki arkadaşına, son olarak ise mutlaka hoca veya görevlendirilen diğer bir öğreticiye birer kez dinletilir. İkinci bölümde de aynı işlemler tekrarlanır. Son olarak sayfa birleştirilerek grubundan iki arkadaşına ve mutlaka hoca veya görevlendirilen diğer bir öğreticiye birer kez dinletilir.²³⁴

Tekrarlara dayalı yöntemin ikinci aşaması olan ezberi koruma aşamasında, tekrarların gelişi güzel zamanlarda değil, belli bir düzen kapsamında, zihnin çalışma sistemi dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Ders olarak okunan ezber sayfalarının tamamı (ham+has) şu tekrar zamanlarında yeniden hocaya arz edilir: Birinci tekrar 1 saat sonra yapılır. İkinci tekrar zamanı 24 saat sonrasıdır. Üçüncü tekrar 48 saat sonra yapılır. Buraya kadarki tekrarların yapılmasında saat önemlidir ve öğrencinin hocaya dersi verdiği ilk zaman başlangıç olarak esas alınır. Bundan sonraki haftalık, iki haftalık ve aylık tekrarlarında ise saat önemli değildir ve gün içinde herhangi bir vakitte ders hocaya okunabilir. Dördüncü tekrar, ezberin hocaya ders olarak verilmesinden 7 gün sonradır. Beşinci tekrar 14 gün sonra yapılır. Son tekrar ise 30 gün sonrasıdır.²³⁵ Yöntem önerisi kapsamında öğrencilerin sosyal aktiviteleri, beslenme alışkanlıkları, örnek günlük çalışma planları gibi farklı konularda da önerilerde bulunulmuştur.²³⁶ Tekrarlara dayalı yöntem, yeni geliştirilen

²³⁴ DİB, *Hafızlık Eğitim Programı*, ss. 16-18.

²³⁵ Şahin Aynur, *Başlangıcından Günümüze...*, ss. 190-191; DİB, *Hafızlık Eğitim Programı*, ss. 19-20.

²³⁶ Şahin Aynur, *Başlangıcından Günümüze...*, ss. 194-203.

bir yöntem olması, özellikle öğrencide ve ortamda olması gereken bazı şartlar sebebiyle kullanımı günümüzde kısıtlı olan bir yöntemdir.²³⁷

Yöntem birliğini sağlamak ve birtakım yanlış uygulamalara engel olmak için hem geleneksel hem de tekrarlara dayalı yöntemde uyulması gereken genel esaslar şöyledir:²³⁸

❖ Sayfaların cüz sonundan başlanarak ezberlenmesi sağlanmalıdır.

❖ Ezberlenen sayfaların belirli aralıklarla tekrar edilebilmesini sağlamak amacıyla, derslerin bir cüzün baştan sona ezberlenmesini sağlayacak şekilde değil de, sırasıyla 1. cüz, 2. cüz, 3. cüz... olmak üzere her cüzün aynı sayfalarının ezberlenmesi şeklinde planlanması gerekmektedir. (Örnek: İlk derste 1. cüzün 20. sayfasını ezberleyen öğrencinin, ikinci derste 1. cüzün 19. sayfasını değil 2. cüzün 20. sayfasını ezberlemesi şeklinde.)

❖ Ezberin daha kuvvetli olması açısından sayfanın aşağıdan yukarıya doğru ezberlenmesi önemlidir. Ancak öğreticinin ve öğrencinin durumuna göre yukarıdan aşağıya da ezberlenebilir.

❖ Hafızlık sürecinin “ham+has”²³⁹ şeklinde devam ettirilmesi, bu sürecin herhangi bir aşamasında öğrenciye has sayfaların bırakılarak sadece ham sayfaların ders olarak verilmemesi gerekmektedir. (Örnek: Her cüzün 15 sayfasını ezberleyen öğrenciye yeni dönüşte daha önce ezberlediği bu 15 has sayfanın bırakılarak hafızlığını bir an önce tamamlamak amacıyla 5 ham sayfanın ders olarak verilmesi. Böyle bir uygulama, hafızlığın istenilen ölçüde kuvvetli tamamlanmasına engel olacaktır.)

❖ Günlük dersin sadece ham veya has sayfalar olarak ayrı ayrı değil, bir bütün halinde öğreticiye bir defada arz edilmesi sağlanmalıdır. (Örnek: Daha önce

²³⁷ Yeni yöntem arayışları hakkında yapılan değerlendirmeler için bkz. Yusuf Alemdar, “Teknik ve Estetik Açından Kur’an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, cilt 12, s. 225.

²³⁸ DİB, *Hafızlık Eğitim Programı*, ss. 14-16.

²³⁹ “Ham” ilk defa ezberlenen sayfalar, “has” daha önce ezberlenen sayfalar için kullanılan bir terimdir.

her cüzden 10 sayfa ezberi olan öğrencinin yeni dönüşte 2 ham sayfa ders aldığı düşünüldüğünde, öğreticisine dersini sunarken sabah 2 ham sayfayı daha sonra da 10 has sayfayı arz etmesi..)

❖ Öğrencilerin her gün ders vermeleri sağlanarak has sayfaların yaklaşık 35 günde bir tekrar edilmesi sağlanmalıdır. Bu sürede dahi daha önce ezberlenen has sayfalar unutulabilmektedir. Gününde ders veremeyen öğrencilerin eski ezberlerini tekrar etme süreleri 40-50 güne kadar uzayabilmekte, dolayısıyla bir sonraki dönüşte has sayfaların tekrarı oldukça güçleşmekte; bunun için harcanan emek ve zaman artmaktadır. Bu durum öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilemekte, hafızlık sürecini uzatmakta ve kuvvetini de azaltmaktadır.

❖ Öğrenci ezber yapılacak bölümü (sayfa veya sure) öncelikle öğretici veya diğer dinleme cihazlarından dinlemelidir. Böylece öğrencinin kelimeleri doğru algılaması sağlanmalıdır.

❖ Ezberlenecek sayfada hatalı okuma ihtimali bulunan kelimelere dikkat çekilmeli ve bu kelimeler öğrenciye kavratılmalıdır.

❖ Sayfada yer alan ve başka yerlerde de geçen benzer (müteşâbih) kelime ve ayetlere öğrencinin dikkati çekilmelidir.

❖ İmkân ölçüsünde ikili-dörtlü öğrenci çalışma grupları oluşturulmalı ve öğrencilerin hocadan önce birbirlerini dinlemeleri sağlanmalıdır.

❖ Öğrencinin ezberi (ham + has) akşamdan tamamen hazırlaması ve yatmadan önce yeterince tekrar etmesi sağlanmalıdır.

❖ Sayfa ve sure geçişlerini kolaylaştırmak için, ezber yapılan her bir bölümün (ayet, sayfa, sure, cüz) kendinden bir sonrası ile bağlantısı kurulmalıdır.

❖ Ezber yapma ve hocaya ders sunma “hadr” usulünde olmalıdır.

❖ Sesli okuma ezberi kolaylaştıracağı için öğrencilere bu imkân sağlanmalıdır.

❖ Hafızlık eğitimi alan her kişiye, kapasitesine göre ezber yükü verilmelidir.²⁴⁰

²⁴⁰ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon...*, ss. 69-70; DİB, *Hafızlık Eğitim Programı*, s. 14.

1.5.3. Proje İmam Hatip Okulları

Türkiye’de son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda da, “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi” kapsamında, DİB ile yapılan karşılıklı protokoller çerçevesinde hafızlık eğitimi verilmektedir. Kurulduğu günden beri Cumhuriyet tarihinde pek çok uygulamayla karşı karşıya kalan imam hatip okulları, proje okulları ile eğitim adına büyük gelişmeler göstermiştir.

Proje imam hatip okullarının 5 farklı türü bulunmaktadır. Bunlar:

1. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulayan İmam Hatip Ortaokulları
2. Hafız Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Anadolu İmam Hatip Liseleri
3. Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri
4. Fen ve Sosyal Bilimler Projesi Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri
5. Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Liseleri

Proje imam hatip okulları resmî dayanağını 6528 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’da yer alan şu maddeden almaktadır:

Madde: 22 (9) “Yurt içi veya yurt dışında, yerli veya yabancı kurum ve kuruluşlarla veya başka ülkelerle işbirliği anlaşması çerçevesinde kurulan ve ulusal veya uluslararası proje yürüten okul ve kurumlar, Bakan onayı ile proje okulu olarak seçilen ve belirli eğitim reformu ve programları uygulanan okul ve kurumlar ile Bakan onayıyla doğrudan Bakanlık merkez teşkilatına bağlanan kurumlara yapılacak öğretmen atamaları ve yönetici görevlendirmeleri Bakan tarafından yapılır.”²⁴¹

MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün çalışmaları çerçevesinde hafızlık eğitimi almak isteyen ya da hafızlık eğitimi bitirmiş öğrenciler için proje imam hatip okulları açılmıştır. Hafızlık eğitimi almak isteyen öğrenciler için, aynı anda hem örgün eğitimi hem de hafızlık eğitimi almaya imkân sağlayan imam hatip

²⁴¹ MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Proje Okulları*, Ankara, 2017, s. 8.

ortaokulları açılmış, bununla birlikte hafızlığını bir şekilde tamamlayıp hafızlık belgesini almış öğrencilere yönelik, sadece hafız öğrencilerin girebildiği hafız imam hatip liseleri açılmıştır.²⁴²

Milli Eğitim Bakan Yardımcısı Orhan Erdem tarafından verilen bilgiye göre MEB bünyesinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılı itibariyle 17 adet hafız öğrencilere yönelik imam hatip lisesi vardır.²⁴³

1.6. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi

Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları yönetmeliği Madde 32/4" kapsamında ortaokul seviyesindeki öğrencilere, hafızlık eğitimi için Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'an kurslarından yararlanma hakkı tanınmasıyla, Türkiye'de hafızlık eğitimi ayrı bir boyut kazanmıştır. Çocuklarının hafızlık eğitimi almasını isteyen veliler ve hafız olma hayali ile yaşayan çocuklar, daha önceleri örgün eğitimle hafızlık eğitimi arasında seçim yapmak zorunda bırakılıyorlardı. Fakat bu yönetmeliğin açtığı imkânlardan yararlanıp, çocuklarının erken yaşlarda hafızlık eğitimi almasını isteyen velilerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Hafızlık eğitiminin "Hazırlık, Hafızlık ve Pekiştirme" dönemlerinden ibaret olan üç temel aşamasının daha verimli gerçekleşmesi, okul ortamından uzak kalmadan diğer akranlarıyla birlikte aynı ortamda bulunarak hafızlık yapmaları, öğrencilerin bir üst öğrenime hazırlanmalarının yanı sıra ileriki dönemlerde Kur'an'ın muhtevasını kavramalarına yön verecek olan akademik öğrenmeleri tamamlamalarını sağlamak amacı ile Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretim Genel Müdürlüğünce İmam Hatip Ortaokullarında "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" başlatılmış ve bu projeyi uygulayan müstakil proje okulları açılmıştır.

²⁴² Kamil Coştu, "Hafızlık Eğitimi Veren Proje İmam-Hatiplerde Oryantasyon ve Müşavirlik Hizmeti: İstanbul Örneği", *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 2017, ss. 65-85.

²⁴³ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin...*, s. 77. Din Öğretimi Genel Müdürlüğünden alınan bilgiye göre 2018-2019 eğitim öğretim yılı başında söz konusu okulların sayısı 22'ye ulaşmıştır.

İlk olarak 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili Pursaklar İlçesi Medine İmam Hatip Ortaokulunda uygulanmaya başlanılan projeye, hemen akabinde Konya, Düzce ve Kayseri illerindeki açılan okullar eklenmiş ve beşinci yılında 15 farklı şehirde 22 proje okulu ile eğitime devam edilmektedir. 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle mevcut proje okullarının isimlerine, bulundukları il ve ilçelere, okulların açılış ve proje oluş yıllarına, işbirliği yaptıkları Kur'an kurslarına ait Din Öğretimi Genel Müdürlüğünden alınan bilgilere ait tablo EK 1'de bulunmaktadır. Ayrıca proje okullarına yıllara göre kaydolun öğrenci sayılarına ait tablo EK 2'de incelenebilir.

2017-2018 eğitim öğretim yılı sonunda ilk hafızlarını mezun eden Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ile öğrencilerin hafızlık eğitimi almalarının desteklenmesi, hafızlık eğitimi ile birlikte akademik, sosyal, kültürel, sportif ve ahlaki gelişimlerinin de sağlanması hedeflenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu proje kitapçığında amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:

- “1. Hafızlık eğitiminin erken yaşlarda başlanılmasının öğrenmeyi kolay ve kalıcı hale getirmesi,
2. Hafızlık eğitiminin 5. ve 6. sınıflarda tamamlanması, 7. ve 8. sınıflarda pekiştirilmesi,
3. Hafızlık eğitimi için ayrılan bir yıllık sürenin daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılması,
4. Millî, manevî, ahlâkî, kültürel ve insânî değerlerin içselleştirilmesinde Kur'an ayetlerinin anlamından ve hafızlık eğitiminin kazanımlarından yararlanılması,
5. Hafızlık eğitimiyle edinilen çalışma disiplini, zaman yönetimi gibi becerilerin pekiştirilmesi ve süreklilik kazandırılması,
6. Öğrencilerin, okul ortamından, aileden ve sosyal çevreden uzun süre uzak kalmadan örgün eğitimden azami düzeyde yararlanarak hafızlık eğitimi almaları,

7. Öğrencilerin, ortaokul düzeyinde din eğitim ve öğretimi ile ilgili temel becerileri edinmeleri ve Kur'an'ın ana konuları hakkında bilgi sahibi olmaları,

8. Hafızlık eğitimi alınan süre içerisinde çeşitli sosyal-kültürel etkinliklerle öğrencilerin kişisel becerilerinin ve sosyal yeteneklerinin geliştirilmesi,

9. Öğrencilerin hafızlık eğitimi için ilgi, istidat ve kabiliyeti olanlar arasından seçilmesi,

10. Öğrencilerin bir üst öğrenime akademik açıdan hazırlanması ve hazır bulunuşluklarında bir mahrumiyet yaşanmaması.

11. Öğrencilerin, okul ortamından, aileden ve sosyal çevreden uzun süre uzak kalmadan örgün eğitimden azami düzeyde yararlanarak hafızlık eğitimi almaları,

12. Akademik öğrenme açısından velilerin beklentilerinin karşılanması, amaçlanmaktadır.”

Proje ile öğrencilerin, insanlığa ve topluma katma değer üretebilen, okuyan, düşünen, tartışabilen; sosyal ilişkileri gelişmiş, kişi, grup ya da topluluklar arası yaşanan problemlere çözümler üretebilen, kendine ve değerlerine güvenen, liderlik becerisine ve evrensel değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleri, ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda daha donanımlı, özgüvenleri yüksek, kendi medeniyet değerlerimizin farkında olarak yetişmeleri, dinî ve ahlâkî sorumluluklarının bilincinde olmaları ve din hizmetleri ile ilgili temel becerileri kazanmaları, zihinsel ve sosyal yeteneklerinin geliştirilmesi, ilgi ve kabiliyetlerine göre musiki becerilerinin ve sportif yeteneklerinin geliştirilmesi planlanmıştır.²⁴⁴

Örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitimi veren imam hatip proje okulları, 4 yıl eğitim-öğretim yapılan okullardır. İmkânları ölçüsünde gündüzlü veya yatılı olarak eğitim verebilirler.

Hafızlık eğitiminin sınıflar düzeyindeki aşamaları şu şekilde planlanmıştır:

5. Sınıf: Hafızlığa hazırlık sürecinin tamamlanması ve hafızlığa başlanması,

6. Sınıf: Eğitim-öğretime bir yıl ara verilmesi ve hafızlık eğitiminin tamamlanması: Öğrencinin en geç 6. sınıfın sonundaki Temmuz ayında hafızlığını bitirmesi ve okula başlamadan önce en az bir defa pekiştirme yapması planlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 32 inci maddesinin 4. fıkrası kapsamında okula bir yıl ara veren 6. sınıf öğrencileri, devam edemedikleri eğitim ve öğretim yılına ait derslerden okul müdürünün sorumluluğu ve koordinesinde, alan öğretmenlerinden oluşturulacak komisyonca sınava alınır. Sınavlarda başarılı olanlar bir üst sınıfa devam ettirilir.

7. Sınıf: Hafızlığın pekiştirilmesi ve bir üst öğrenime hazırlık yapılması: 6. sınıfta bir yıl ara verdiği halde hafızlığını tamamlayamayan öğrencilerin 7. sınıfta okula devam ederken hafızlıklarını tamamlamaları gerekmektedir.

8. Sınıf: Hafızlığın pekiştirilmesi ve bir üst öğrenime hazırlık yapılması.

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık” projesinde hafızlık eğitimi üç aşamaya ayrılmıştır. Bunlardan Hazırlık ve Pekiştirme (Sağlama) dönemlerinin okulda, Hafızlık eğitimi aşamasının ise Diyanet İşleri Başkanlığının açmış olduğu veya desteklediği programlarla Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde belirtildiği şekilde tamamlanması esas olarak alınmıştır.

Hafızlık eğitimi için öğrencilere ancak bir yıl izin verilebilmektedir. Bu bir yıllık izin Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği Madde 32/4'e göre 5, 6 veya 7. sınıflardan sadece birisinde kullanılabilir. Ancak istenilen hedefe ulaşılabilmesi ve programa uygun bir süreç izlenebilmesi için 6. sınıfta izin kullanılması temel bir ilke olarak önerilmiştir.

Yönetmelikte belirtilen 1 (bir) yıllık iznin 6. sınıfta kullanılması temel bir ilke olarak önerilmesine rağmen zorunlu hallerde bu izni 7. sınıfta kullanmak isteyen öğrenciler olabileceği gibi örgün eğitime ara verilmesine ihtiyaç duyulmayan başarılı öğrenciler de olabilecektir.

²⁴⁴ MEB, *Proje Okulları*, s. 101.

Öğrencilerin, hafızlık için eğitim-öğretime ara verdikleri bir yıl içerisinde akranlarıyla bağlarının kopmaması ve okul ortamıyla irtibatlarının devamının sağlanması için okulların fiziki ortamlarından, sosyal etkinliklerden ve eğitim imkânlarından yararlanmaları sağlanır.

Örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitiminde il/ilçe millî eğitim müdürlükleri ve il/ilçe müftülükleri ortak protokoller çerçevesinde işbirliği içinde olurlar. Ayrıca öğretmenler ile Kur'an kursu öğreticileri sürekli istişare hâlinde bulunurlar. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi”ni takip edip gerekli koordinasyonu yürütmek üzere Okul idaresi tarafından bir “koordinatör öğretmen” görevlendirilir.

İl/ilçe milli eğitim müdürlükleri ile il/ilçe müftülükleri, Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatları çerçevesinde gerekli hallerde birbirlerine kadro ve program desteği verir. Projenin uygulanmasında hedeflenen amaçları gerçekleştirmek, maddi ve yerel imkânlardan yararlanmak için müftülükler, üniversiteler, yerel yönetimler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılabilir.

Proje okullarında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 17. Maddesi gereğince “Danışma Kurulu” oluşturulması gerekmektedir. Danışma Kurulu; okul müdürü başkanlığında, alanı itibariyle okulda yürütülen proje ve verilen eğitimle ilgili en az bir öğretim elemanı, öğretmenler kurulu tarafından seçilen iki üye, okul müdürü tarafından belirlenen bir müdür yardımcısı, okul aile birliği başkanı, varsa protokol yapılan tarafın (Diyanet İşleri Başkanlığı Kurumları) bir/iki resmi temsilcisi ile varsa okul mezunları derneği/vakfı tarafından seçilen bir üyeden oluşur. Danışma kurulları başkanları veya temsilci öğretim üyeleri ile en az yılda 1 (bir) defa Genel Müdürlük koordinesinde çalışma toplantısı yapmaları gerekmektedir.

Okullar, projenin uygulanmasına ilişkin görüş ve önerilerin, yapılan faaliyetlerin, özgün uygulamaların, elde edilen kazanımların ve yeni uygulamalara ait önerilerin yer aldığı bir raporu ders yılı sonunda Kalite Takip Sistemi (KTS) üzerinden elektronik ortamda Genel Müdürlüğe gönderirler.

1.6.1. Hafızlık Projesi Eğitiminin Aşamaları

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin eğitim çalışmaları, Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün yayımlamış olduğu Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları isimli kılavuzda geçtiği üzere altı aşamadan oluşmaktadır.²⁴⁵

1. Öğrenci Seçimi
2. Yaz Eğitimi ile Ön Hazırlık
3. Hafızlığa Hazırlık
4. Hafızlığa Başlama
5. Hafızlık
6. Hafızlığı Pekiştirme

1. Öğrenci Seçimi: Hafızlık projesine dâhil olmak isteyen ve ilkokul 4. sınıfı tamamlayan öğrencilerin sınav ve/veya mülâkatla seçimi yapılır. Hafızlık projesi adayları, proje uygulayan imam hatip ortaokulu müdürünün başkanlığında oluşturulan komisyonca, ilkokul 4. sınıfı bitiren, hafızlığa ilgi, istidat ve kabiliyeti olan öğrenciler arasından, Nisan, Mayıs veya Haziran aylarında seçilir.

Öğrenciler, başta akademik düzey olmak üzere Kur'an-ı Kerim'i akıcı ve düzgün okuma, ezberleme ve genel yetenek düzeylerinden, komisyonca belirlenen kriterler üzerinden hafızlık eğitimine seçilir.

İsteyen okullar, öğrenci velilerini daha önceden bilgilendirmek koşuluyla, yaz eğitimi sonrasında, hafızlık eğitimine alınacak öğrencileri belirlemek üzere, komisyonca belirlenen kriterlere göre yeniden bir sınav ve/veya mülakat yapabilirler.

Bir eğitim-öğretim yılında okullara kabul edilecek öğrenci sayısının, projenin sağlıklı yürütülmesi için uygun bir sayıda olmasına dikkat edilir. Öğrenciler sınıflara dengeli bir şekilde, Kur'an okuma seviyelerine göre yerleştirilir.

²⁴⁵ MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları*, Ankara, 2018, s.25.

2. Yaz Eğitimi ile Ön Hazırlık: Aday öğrencilerden, sınav ve/veya mülâkatla yapılan seçimi kazanan öğrencilere 4. sınıfın bitiminin yaz aylarında, en az 6 hafta olmak üzere yoğunlaştırılmış Kur'an-ı Kerim eğitimi verilir. Bu döneme “Hafızlık Ön Hazırlık Dönemi” adı verilir. Yaz eğitimi programlarında öğrencilere Kur'an-ı Kerim'i yüzünden, seri ve hatasız okuma çalışmaları yaptırılır; tecvit, tashih-i huruf ve dudak talimi eğitimleri de verilir. Bu dönemde öğrencilere ayrıca sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler yaptırılır.

“Hafızlık Ön Hazırlık Dönemi”nin sonunda il/ilçe müftülüğü Hafızlık Takip Komisyonu tarafından, hafızlık eğitimine devam edemeyecek öğrenciler tespit edilir. Bu öğrencilerin velileriyle görüşmek suretiyle, hafızlık projesini uygulamayan normal imam hatip okullarına ya da diledikleri başka bir ortaokula devam etmeleri için yönlendirilirler.

3. Hafızlığa Hazırlık: “Hafızlık Ön Hazırlık Dönemi”nin sonunda il/ilçe müftülüğü Hafızlık Takip Komisyonu tarafından, hafızlık eğitimine devam edebileceği tespit edilen öğrencilerin kayıtları proje imam hatip ortaokuluna alınır. İmam hatip ortaokulu 5. sınıfa kayıt olan öğrencilere, okul müfredatı içerisinde, İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelge eki “Çizelgenin Uygulanması ile ilgili Açıklamalar Bölümü”nün 4. Maddesi çerçevesinde haftada 9 (2+7) ders saati kadar Kur'an-ı Kerim dersi verilir. Kur'an-ı Kerim derslerinin ilk saatlerde olmasına özen gösterilir.

“Örgün ve Yaygın Eğitimi Destekleme ve Yetiştirme Kursları Yönergesi” kapsamında, okulda açılan kurslar ile takviye dersler verilir. Öte yandan müftülüklerle yapılan protokoller bağlamında “D veya C grubu Kur'an Kursu” ile takviye Kur'an-ı Kerim dersleri verilmesi de sağlanabilir.

Hafızlık hazırlık eğitimi süresince öğrenciye “hadr” okuyuş üslubu kazandırılır, tecvit kurallarına riâyet ettirilir, talim çalışmaları ile harflerin mahreçlerine ve kelimelerin telaffuzlarına özen gösterilir. Bir sonraki dönem olan “Hafızlığa Başlama” dönemine geçişte, öğrencilerin okuma tarzı, tavrı ve kulak aşinalığı kazanmaları için, CD/mp3 çalar, tablet ya da bilgisayar yardımıyla,

ülkemizin meşhur hafızlarından Kur'an-ı Kerim tilâveti dinlemeleri teşvik edilir ve bunun için gerekli ortamlar sağlanır. Bu hususta, isteyen öğrenciler İslam dünyasından farklı hafızların okuyuşlarını da dinleyebilirler.

Hafızlık eğitiminde ön hazırlık ve hazırlık aşamaları toplamda en fazla 7 aydır. Bu süre, 5. sınıfın Ocak ayında sona erer ve öğrenciler Ocak ayı içerisinde hafızlık dönemine başlamaları gerekir. Kabiliyetli olup hazırlık süresini erken tamamlayan öğrenciler, hafızlığa erken başlatılabilirler.

4. Hafızlığa Başlama: 5. sınıfta hafızlık hazırlığı tamamlayan öğrenciler, 5. sınıfa devam ettikleri yılın en geç “Ocak” ayı içerisinde hafızlığa başlarlar. Dolayısıyla 5. sınıfın ilk yarısı “hafızlığa hazırlık” dönemi, 5. sınıf ocak ayı veya ikinci döneminden itibaren ise “hafızlık” sürecidir. Öğrenci aynı eğitim-öğretim yılının “Mayıs” ayı sonuna kadar her cüzün sonundan en az 3-4 sayfa ezberler. 10 cüz üzerinden dönüş yapılan sistemde ise, öğrencilerin en az 8-9 dönüş yapmaları gerekir. Geriye kalan bölümü 5. sınıf ikinci dönemin sonundan itibaren 15 ay içerisinde ezberleyerek hafızlığını tamamlar.

Hafızlığa başlayamayan veya başladığı halde devam ettiremeyen öğrenciler için zümre kararı ile belirli süreleri, cüzleri veya ayet gruplarını ezberlemesi sağlanır.

5. Hafızlık: İlgili Yönetmeliğe göre 6. sınıfta izin alarak bir yılı hafızlığa ayrılan öğrenciler, yaklaşık olarak geçen bu 15 aylık sürede Diyanet İşleri Başkanlığınca açılan A, B veya C grubu Kur'an kursuna devam ederek hafızlığını tamamlar. Öğrenciler “hafızlık” sürecinde ezberlerini “hadr” okuyuşu ile verir. Bu okuyuşta, harflerin mahreçleri ve telaffuzlarına dikkat edilir, tecvid kurallarına uyulur. Öğreticiler de ezberleri bu hususlara riâyet ederek dinlerler. Öğrencilerin ezber takipleri düzenli olarak yapılır. Okullar öğrencilerin ezber durumlarını günlük ve aylık olarak Kalite Takip Sistemi (KTS) üzerinden sisteme kaydedilmesini sağlarlar.

6. Hafızlık Pekiştirme (Haslama/Sağlama): 6. sınıfta izin alarak o yılın sonuna kadar hafızlığını tamamlayan öğrenciler hafızlık tespit sınavına kadar yoğun bir pekiştirme dönemine girerek hıfzlarını tekrara başlar ve sağlama yaparlar.

Öğrencilerin 7. sınıfın ilk dönemine başlamadan hafızlık tespit sınavına girebilecek şekilde hazırlanmaları önerilir.

Sınava girmiş olsun ya da olmasın hafızlığını tamamlayan öğrenciler, imam hatip ortaokulu 7. sınıfa devam eder ve akademik derslerle birlikte İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelge eki “Çizelgenin Uygulanması İle İlgili Açıklamalar Bölümü”nün 4. Maddesi çerçevesinde haftada 9 ders saatine kadar Kur'an-ı Kerim dersi alır ve hafızlıklarını pekiştirmeye devam ederler.

Hafızlık tespit sınavına girip başarılı olarak belgesini alan öğrenciler ezberlerini koruma ve daha da sağlamlaştırma amaçlı klasik, hafif rutinde pekiştirme yaparken, sınava girmeyen öğrenciler de sonraki tespit sınavlarına hazırlık amaçlı olarak 7. sınıfta pekiştirme dönemlerine devam ederler.

Kur'an-ı Kerim dersinin okutulmasında hafız, Kur'an öğretiminde ve hafızlık eğitiminde tecrübeli, kârî ve mukrî, Kur'an kıraati düzgün ve tashih-i huruf seminerlerine katılmış öğretmenlere öncelik verilir. Bu vasıflarda öğretmen bulunamadığı takdirde Kur'an kursu öğreticileri veya din görevlilerinden ilgili mevzuat çerçevesinde yararlanılır.

1.6.2. Proje Okullarının Eğitim Ortamları ve Sosyal Etkinlikler

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık sistemini uygulayan imam hatip ortaokullarının Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı yatılı veya gündüzlü Kur'an kursları ile Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 22.11.2016 tarih ve 13207383 sayılı yazısı çerçevesinde İl Millî Eğitim Müdürlükleri ve İl Müftülükleri arasındaki protokoller gereğince işbirliği yapılır. Bu işbirliğinde, fiziki ve sosyal imkânı iyi olan ve yeterli kadrosu bulunan Kur'an kurslarına öncelik verilir. Gerek görülmesi halinde il milli eğitim müdürlüğünün bilgisi dâhilinde ilçe milli eğitim müdürlükleri, ilçe müftülükleri ile ek protokoller yapabilir.

Okullar; Uygulama, Usul ve Esaslarının yanı sıra Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce hazırlanan ve Makam Onayı ile uygulamaya konulan İmam Hatip

Ortaokulları Vizyon Belgesi çerçevesinde çalışmalarını yürütür, KTS sistemine bilgilerini işlerler.

Öğrencilerin hafızlık eğitimi sebebiyle sene kaybı yaşamaması için Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği Madde 32/4'te yer alan sınavla ilgili hükümler etkin bir şekilde uygulanır.

Eğitime bir yıl ara veren 6. sınıf öğrencilerine akademik öğrenmeden uzak kalmamaları için eğitim-öğretim yılı içerisinde veya yaz dönemlerinde; Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve İngilizce derslerine yönelik destekleyici eğitimler verilir.

Okul ve Kur'an kursunun haftalık ders programları, öğrencilerin hafızlık eğitimi almalarına uygun şekilde hazırlanır. Derslerin başlama ve bitiş saatleri işbirliği halinde belirlenir.

“Örgün ve Yaygın Eğitimi Destekleme ve Yetiştirme Kursları Yönergesi” kapsamında okullarda açılan kurslarda, alan derslerine yönelik takviye dersler de yapılır. Bu takviyeler hafta içi ve hafta sonlarında etkili ve verimli bir şekilde uygulanır. Hafta sonu açılan kurs programları ile hafta içindeki dersler arasındaki uyum okul idarelerince planlanır.

Okullarda fiziki imkanlar dahilinde vizyon belgesinde belirtildiği gibi “Kur'an Tilavet Odası” oluşturulur. U düzeni şeklinde hazırlanan odada diğer sınıfları rahatsız etmeyecek şekilde mikrofon/hoparlör sistemi kurulur. Duvarlarda, Kur'an-ı Kerim hat ve levhaları yer alır. Kur'an okuma (tilavet) odasında, meşhur Kur'an karîlerine/üstadlarına ait ses dosyaları, tecvit ve Kur'an tilaveti ile ilgili görseller ve kitaplar bulundurulur.

Okullarda öğrencilerin aktif olduğu bir öğrenme ortamı oluşturulması için çalışmalar yapılır. Eğitimin verimli bir şekilde yürümesi için standartlara uygun kütüphane, okuma salonu, laboratuvar, ezber yapma mekânları, kıraat odası, zümre odaları, atölyeler vb. eğitim ortamları hazırlanır. Ayrıca öğrencilerin daha özgün ders çalışmalarına imkân sağlayan fiziki ortamlar tasarlanabilir.

Örgün eğitimle birlikte hafızlık sistemindeki öğrencilerin, imkânlar dâhilinde, azami ölçüde Kur'an-ı Kerim dersi almaları sağlanır. Bu çerçevede;

a. Haftalık ders çizelgesinde “seçmeli dersler” hanesinde yer alan Kur'an-ı Kerim Dersi de seçilebilir. Söz konusu dersin uygulanmasında İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelge eki “Çizelgenin Uygulanması ile ilgili Açıklamalar Bölümü”nün 4. Maddesine riâyet edilir.

b. İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelge eki “Çizelgenin Uygulanması ile ilgili Açıklamalar Bölümü”nün 5. Maddesi gereğince ilave dersler de verilebilir. Bu kapsamda, hafta içi veya hafta sonlarında “Örgün ve Yaygın Eğitimi Destekleme ve Yetiştirme Kursları Yönergesi” kapsamında okulda açılan kurslarda, Kur'an-ı Kerim dersinin tercih edilmesine ve okutulmasına azami özen gösterilir.

c. Müftülüklerle irtibata geçilerek “C veya D grubu Kur'an Kursu” açılabilir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitiminde, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin kendi akranlarıyla birlikte, akademik hayattan ve okul ortamından uzak kalmadan hafızlık eğitimi almaları esastır. Okulda, öğrencilerin Temel İslam Bilimleri ile ilgi duydukları sanat dallarında, yeteneklerinin keşfedilmesine ve geliştirilmesine imkân veren sosyal, kültürel ve sanatsal etkinlikler yapılır. Ayrıca öğrenciler; sinema, belgesel film, drama etkinliği, sosyal sorumluluk projesi, bilim fuarı, münazara ve sportif faaliyet vb. etkinliklere katılırlar.

Örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitimi verilen okullarda, eğitim-öğretim faaliyetlerinin niteliğini geliştirmek ve okullarda yapılan sosyal etkinliklerinin sayısını arttırmak amacıyla il/ilçede bulunan yükseköğretim kurumları, gençlik ve spor il/ilçe müdürlükleri, il kültür ve turizm müdürlükleri, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, spor kulüpleri ile diğer resmî ve özel kurum veya kuruluşlarla iş birliği yapılır.²⁴⁶

²⁴⁶ MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi...*, s. 42.

1.6.3. Hafızlık Eğitiminde Lafız-Mânâ Öğretimi ile İlgili Etkinlikler

Namaz Surelerini Anlamak: Öğrencilere namaz surelerinin kısa açıklamaları yapılarak mealleri öğretilir.

Kur'an Ayetlerine Dikkat Çekmek: Öğrencinin ders verdiği sayfalarda bazı ayetlere dikkat çekilip ayetlerin anlamları üzerinde durulabilir.

Sayfanın Anlamını Özetlemek: Öğretmen veya Kur'an kursu öğreticisi, öğrencinin ezberini dinlendikten sonra, genel olarak okuduğu sayfa ya da sayfalarda nelerden bahsedildiğini kısaca özetleyebilir.

Sure ve Ayetler Üzerinden Soru Sormak: Öğrencilere, sure ve ayetlerin öne çıkan mesajları üzerinden sorular sorularak karşılıklı diyaloga dayalı öğrenme teknikleri uygulanabilir.

Dijital Ekran veya Kur'an Levhaları: Şartları müsait olan kurumlarda, dijital ekranlarda ayetlerin Arapçası ve anlamları birlikte verilerek öğrencilerin dikkatleri çekilir.

Kur'an Muhtevalı Söyleşiler: Belirli aralıklarla; muhtevayla uyumlu, öğrencileri bıktırmayacak söyleşi tarzında, Kur'an gündemli söyleşiler gerçekleştirilebilir.

Aşır Okuma: Cemaatle kılınan namazlardan sonra veya belirli programlarda öğrencilerin aşır-ı şerifleri topluluk önünde okumaları sağlanır. Bu okumalarda aşır-ı şeriflerin farklı yerlerden olmasına özen gösterilir. Aşır-ı şeriflerin anlamları da anlayış ve kavrayış seviyelerine göre öğrencilerle görsel veya işitsel olarak paylaşılır.

Serlevha Ayetler: Genel Müdürlükçe hazırlanan ve Kur'an-ı Kerim'in her bir sayfasından belirlenen ayetin lafız, anlam ve açıklamasını içeren kitaplardan "Ayet Ezberleme" etkinlikleri gerçekleştirilir. Böylece ezberlenen sayfaların belirtilen ayetlerle zihinlere kodlanması ve anlamlarıyla hafızalarda pekişmesi sağlanır.

Kur'anî Değerler, Kavramlar ve Dayanakları: Genel Müdürlükçe hazırlanan ve Kur'an-ı Kerim'de yer alan temel değerleri ve kavramları içeren kitaplardan uygulama esaslarında belirtilen etkinlikler bağlamında yararlanılır.²⁴⁷

1.7. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Çalışması/Programı Uygulayan Okullar

Mevcut durumda örgün eğitimle birlikte hafızlık sistemi ülkemizde iki şekilde yürütülmektedir. Birincisi örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okullarıdır. Proje okulları, statüleri yönetmelik ile belirlenmiş, bakan onayı ile açılan, müdürleri ve öğretmenleri bakanlık tarafından atanan okullardır. Kontenjanları sınırlı ve açılabilmesi belli kriterlere bağlı okullardır.

İkincisi ise örgün eğitimle birlikte hafızlık çalışmasını, uygulama usul ve esaslarına göre yapan okullardır. Örgün eğitimle birlikte hafızlık sistemine halktan gelen yoğun ilgi sebebiyle bazı şehirlerdeki proje okulları talebi karşılamakta yetersiz kalmışlar, bazı şehirlerde ise proje okulu olmadığından insanlar bu eğitim sisteminden faydalanamamışlardır.

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okullarının bir tamamlayıcısı olması amacı ile hafızlık çalışması yapmak isteyen okulların önünü açmış ve bu okulların süreci sağlıklı yürütebilmeleri için bazı usul ve esaslar belirlemiştir.

Müftülüklerle işbirliği yapan ve DÖGM ile irtibata geçerek 'hafızlık çalışması/programı' uygulamak isteyen okullar değerlendirmeye alınmış, usul ve esasların çoğunluğunu uygulayan okullar A grubu, daha az uygulayan okullar B grubu ve yeni takip edilmeye başlanan okullar da C grubu okullar olarak kategorize edilmiştir.

Buna göre 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla;

A grubu olup örgün eğitimle birlikte hafızlık çalışmasını uygulama usul ve esaslarına göre yapan okullar 32 farklı şehirde 49 okulda,

²⁴⁷ MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi...*, s. 50.

B grubu olup örgün eğitimle birlikte hafızlık çalışması izleme-değerlendirme süreci devam eden okullar 20 farklı şehirde 36 okulda,

C grubu olup örgün eğitimle birlikte hafızlık çalışması aday imam hatip ortaokulları (2018-2019 öğretim yılında yeni başlayan okullar) 38 farklı şehirde 71 okulda hafızlık programı uygulayarak eğitim öğretime devam etmektedirler.

Örgün eğitimle birlikte hafızlık çalışması/programı uygulayan okulların listesi DÖGM resmî internet sitesinde yayımlanmıştır. Bu okulların hafızlık müessesesine katkıları, hafızlıkla alakalı çalışma sistemleri, gerek akademik dersler gerek hafızlık anlamında başarı seviyeleri, okul olarak karşılaştıkları sıkıntılar ve beklentileri, uygulanan hafızlık programı hakkındaki öğretici, öğrenci ve veli görüşleri ayrı bir araştırma konusu olarak karşımızda durmaktadır.

1.8. Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu, Öğrenci Kabul Sınavları ve Kabul Edilen Öğrenci Sayıları

İlk olarak 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ahmet Hazım Uluşahin İmam Hatip Ortaokulu bünyesinde “Hafız Yetiştirme ve Akademik Başarıyı Destekleme Projesi” kapsamında 60 öğrenciyle başlayan proje 2016 yılında iş adamı Mustafa Büyükkaplan tarafından yaptırılan ve 32 derslik ile 240 öğrencilik yatılı pansiyona sahip olan yeni binaya taşınmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaklaşık 6 bin 4. sınıf öğrencisinin katıldığı sınavla seçilen 200 kişi ile eğitime başlayan Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu’nda halen 363’ü erkek, 365’i kız olmak üzere toplam 728 öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin 5. sınıf sonunda yarım hafızlığa ulaşmaları, altıncı sınıfın sonunda ise hafızlıklarını tamamlamaları hedeflenmektedir. Hafızlığını tamamlayan öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’i anlayabilmelerine katkı sağlamak adına Kur’an Arapçası ve Hadis dersleri verilmektedir.

Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu’na öğrenci alımı bir yazılı sınav ve iki mülakat olmak üzere toplam 3 aşama neticesinde gerçekleşmektedir. Sınav tarihleri her yıl okul idaresince belirlenip ilan edilmekle birlikte genel olarak Ocak ayı içerisinde başvurular kabul edilmektedir. Her yıl

Konya merkez ilçelerinde bulunan tüm ilkokul idarecileri ile bilgilendirme toplantısı yapılmakta ve öğrenci başvuruları da veliler tarafından öğrencilerin devam ettikleri ilkokul müdürlüklerine yapılmaktadır.

Okula kayıt hakkı elde edebilmek için ilk aşama olan yazılı sınav Mayıs ayı içerisinde yapılmakta ve genellikle 80 sorudan oluşan sınavı tamamlamak için öğrencilere 100 dakika süre verilmektedir. Sınav iki bölümden oluşmakta olup genel olarak birinci bölümde Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler derslerinden 40 soru, ikinci bölümde ise okul idaresi tarafından önceden ilan edilen dualar ve kısa sureler listesi içerisinde ezber, tecvit ve anlam bilgilerine dair 40 soru sorulmaktadır.

Yazılı sınavdan en yüksek puan alan ilk 250 kız ve ilk 250 erkek başarılı sayılmakta, mülakata girmeye hak kazanmaktadır. Sınav sonuçları, mülakata girilecek yer ve tarihle alakalı bilgiler ilkokul müdürlüklerince ve internet ortamında ilan edilmektedir. Mülakatlar genellikle Mayıs ayının son haftası yapılmaktadır. Toplam 3 kişiden oluşan mülakat jürisinin iki üyesi DİB, bir üyesi ise MEB bünyesinden görevlendirilmektedir.

Mülakatta öğrencilere yazılı sınavda sorumlu oldukları konulardan sorular sorulmakla birlikte çocuğun psikolojik olarak hafızlığa hazır olup olmadığı, herhangi bir zorlama neticesinde hafızlığa yönelip yönelmediği ya da ailenin öğrenciye destek verip vermediği de değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Mülakatlarda 50 kız ve 50 erkek öğrenci elenmekte ve başarılı olan 200 kız ve 200 erkek olmak üzere toplam 400 öğrencinin listesi mülakatı takip eden hafta içerisinde ilan edilmektedir. Listenin ilan edilmesine müteakip yaz dönemi eğitimine alınacak öğrencilerin velileri ile bilgilendirme toplantısı yapılmaktadır.

Proje uygulama ve esaslarında geçtiği üzere yaz dönemi eğitimine girmeye hak kazanan öğrencilere 4. sınıf sonundaki yaz aylarında 8 ya da 9 hafta olmak üzere yoğunlaştırılmış Kur'an-ı Kerim okuma, tecvit, tashih-i huruf ve dudak talimi eğitimleri verilmekte, Kur'an'ı yüzünden, seri ve hatasız okuma çalışmaları

yaptırılmaktadır.²⁴⁸ Öğrencilere sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin de yaptırıldığı bu döneme “hafızlık ön hazırlık” dönemi denilmektedir.

Yaz dönemi boyunca zaman zaman öğrencilere 5 satırlık ya da yarım sayfalık ezberler de yaptırılmaktadır. Çocukların yüzünden okuma performansları ve bu verilen ezberleri yapabilme yetenekleri sınıf öğretmenleri tarafından not alınmakta ve değerlendirilmektedir.

Yaz dönemi eğitimi sonunda il/ilçe müftülükleri hafızlık takip komisyonları tarafından “ezber mülakatı” denilen son bir mülakat daha yapılmaktadır. Bir hafta süren mülakatlarda öğrencilerin ezber kabiliyetleri ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda mülakat haftasında her gün öğle saatlerinde ertesi gün sabaha kadar ezberlenmesi için bir Kur’an sayfası ilan edilmekte, karışıklık olmaması için ezberlenecek sayfanın fotokopisi öğrencilere dağıtılmaktadır. Öğrenciler ilan edilen sayfayı ertesi gün müftülük komisyonu önünde ezbere okumakta ve komisyon öğrencinin ezber performansını bir hafta boyunca her gün değerlendirmektedir.

Komisyonu öğrencinin yaz dönemindeki sınıf öğreticisi de dâhil olmakta ve öğrencinin yaz boyunca gösterdiği performansa dair kendi değerlendirmelerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla mülakat sonucu komisyon üyeleri ve sınıf hocasının ortak kararları neticesinde belirlenmektedir. Ezber mülakatı haftası sonunda yaz döneminde eğitim almış öğrencilerin yarısı elenmekte, yaklaşık 100 kız ve 100 erkek öğrenci seçilerek proje okuluna kesin kayıtları yapılmaktadır. 5. sınıf başında öğrenciler seviyelerine göre sınıflara ayrılmakta yüzünden okuma konusunda yeterli olan sınıflar hafızlığa başlatılmaktadır.

Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve okul idaresinden elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde, Konya merkezde 4. sınıftan mezun olan öğrencilerin ortalama %20’sinin proje okuluna kayıt olabilmek için müracaat ettiği Tablo 1.1.’de

²⁴⁸ Yaz döneminde yüzünden okuma eğitimi sayfa tertibi hafızlık usulüne göre yapılmaktadır. Klasik ezber yönteminde takip edilen sayfa sıralaması, yüzünden okunarak takip edilmektedir. Yani her cüzün 20. sayfaları okunarak bir devir yapılmakta, sonraki dönüşte 20. ve 19. sayfalar birlikte okunarak dönüş yapılmakta, bir sonraki dönüşte 20, 19, ve 18. sayfalar okunarak dönüşlere devam edilmekte ve böylece hafızlık usulüne göre yüzünden bir hatim yapılmaktadır. Bu teknikle

görülmektedir. Zeki ve başarılı 5000 civarında öğrenci arasından hafızlık kabiliyeti en fazla olan 200 öğrencinin seçilerek eğitim verilmesi Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu'na öğrenci kaynağı açısından Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir ayrıcalık kazandırmakta bu bağlamda proje idaresi ve uygulayıcılarının sorumluluğunu da artırdığı düşünülmektedir.

Yıllara göre Konya merkezde 4. sınıftan mezun olan öğrenci sayıları, projenin yazılı sınavına müracaat eden öğrenci sayıları ve bunların karşılaştırmalı yüzdeleri Tablo 1.1.'de verilmiştir.

Tablo 1.1. Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Yıllara Göre Yazılı Sınava Müracaat Eden Öğrenci Sayıları

Öğretim Yılı	Konya Merkezde 4. Sınıf Mezun Öğrenci Sayısı	Yazılı Sınava Müracaat Eden Öğrenci Sayısı	Yazılı Sınava Müracaat Eden Öğrenci Yüzdesi
2014-2015	8128*	700	8,61%
2015-2016	21562	1832	8,50%
2016-2017	30003	5658	18,86%
2017-2018	21180	4354	20,56%
2018-2019	21344	4585	21,48%

Ek 2'deki tablo incelendiğinde Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu'nun, yurt genelindeki 22 proje okulu içerisinde hem kız hem de erkek öğrenci kabul eden yedi okuldan birisi olduğu, üstelik bütün proje okulları içerisinde en fazla öğrenci kabul eden okul olduğu görülecektir. Dolayısıyla proje okulları içerisinde en fazla hafız öğrenci çıkaran okul olduğu da bilinmektedir.

Bu anlamda Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin gözbebeği denilebilecek bir pozisyonda bulunmaktadır. Bu başarının sağlanmasında öğrenci kalitesi, idare ve öğreticilerin özverisi, okul aile birliğinin gayretleri, okulun fiziki

öğrencilerin hafızlık ezber sistemine uyum sağlamaları da amaçlanmaktadır. Yaz döneminde bitirilemeyen hatimler sonraki dönemlerde tamamlanmaktadır.

* 2014-2015 öğretim yılında, projenin ilk öğrencileri 4. sınıf mezunlarından değil, aynı yıl imam hatip ortaokullarının 5. sınıflarına devam eden öğrencilerin müracaat edenleri arasından sınavla alınmıştır. Dolayısıyla 8128 rakamı ilgili yılın 5. sınıf öğrenci sayısını ifade etmektedir.

şartlarının son derece modern olması, maddi olarak katkıda bulunan kurum, dernek ve şahısların destekleri gibi birçok etken bulunmaktadır ve hepsi ayrı ayrı tebrik edilmelidir.

1.9. Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Hafızlık Eğitimindeki Mevcut Seviyeleri

2018-2019 eğitim öğretim yılı Ocak 2019 tarihi itibarıyla okul yetkilileri tarafından iletilen, öğrencilerin hafızlık eğitimlerinde içinde bulundukları seviyeyi sınıf bazlı gösteren tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.2. Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO 2018-2019 Öğretim Yılı 7. Sınıf Öğrencilerinin Hafızlık Seviyeleri

	Erkek Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Yüzdesi	Kız Öğrenci Sayısı	Kız Öğrenci Yüzdesi	Toplam Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Yüzdesi
Diplomalı Hafızlar	24	28,24%	18	17,82%	42	22,58%
Sene Sonuna Kadar Hafızlık Sınavına Girecek Olanlar	19	22,35%	28	27,72%	47	25,27%
16-20 Arası Dönüşte Devam Edenler	13	15,29%	11	10,89%	24	12,90%
15 ve Aşağı Dönüşte Devam Edenler	29	34,12%	44	43,56%	73	39,25%
Toplam	85	100%	101	100%	186	100%

2018-2019 eğitim öğretim yılı 7. sınıflarına dair veriler Tablo 1.2.'de incelendiğinde, Ocak 2019 tarihi itibarıyla öğrencilerin toplamda (n=42) %22,58'inin hafızlığını bitirmiş ve hafızlık sınavına girerek diplomasını almış olduğu, (n=47) %25,27'sinin hafızlığının devam ettiği ve yedinci sınıf sonuna kadar hafızlık sınavına girmesinin planlandığı, (n=24) %12,90'ının 16-20 arası dönüşle hafızlığa devam ettiği, (n=73) %39,25'inin 15 ve aşağı dönüşle hafızlığa devam ettiği görülmektedir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin aşamalarında 7. sınıfa hafızlığı bitirerek girilmesi hedef olarak belirlenmişken, mevcut durumda okuldaki öğrencilerin %22,58 oranında hafızlığını bitirmiş olması, ezber dönemine devam eden öğrencilerin okul dersleri ile birlikte hafızlık eğitimini de beraber yürütmeleri anlamına gelmektedir. Çünkü 6. sınıfta bir yıl ara verilen okul dersleri 7. sınıfla beraber yeniden öğrencilere örgün olarak verilmeye devam etmektedir. Bu durum çocukların okul derslerine yeterince yoğunlaşamayacakları ve akademik manada geri kalabilecekleri konusunda bazı velileri kaygılandırmaktadır.

Okul idaresi 7. sınıftaki hafız olmayan öğrencilerin, bir yandan hafızlık eğitimlerini tamamlarken diğer yandan okul derslerinden geri kalmamaları için gerekli önlemleri almakta ve kültür dersi öğretmenleri ile birlikte öğrencilerin akademik anlamda yüksek başarıyı yakalayabilmeleri için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bununla birlikte okul idaresinin öğrencilerin 7. sınıfa hafızlıklarını bitirmiş olarak başlama oranlarını yukarı çekme amacına yönelik gayretleri de gözlerden kaçmamaktadır.

Tablo 1.3. Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO 2018-2019 Öğretim Yılı 8. Sınıf Öğrencilerinin Hafızlık Seviyeleri

	Erkek Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Yüzdesi	Kız Öğrenci Sayısı	Kız Öğrenci Yüzdesi	Toplam Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Yüzdesi
Diplomalı Hafızlar	35	46,05%	44	46,81%	79	46,47%
Sene Sonuna Kadar Hafızlık Sınavına Girecek Olanlar	24	31,58%	29	30,85%	53	31,18%
5 ya da 10 Cüz Ezberden Sonra Devamsızlar	17	22,37%	21	22,34%	38	22,35%
Toplam	76	100%	94	100%	170	100%

2018-2019 eğitim öğretim yılı 8. sınıflarına dair veriler Tablo 1.3.'de incelendiğinde, Ocak 2019 tarihi itibarıyla öğrencilerin toplamda (n=79) %46,47'sinin hafızlığı bitirmiş ve hafızlık diplomasını almış olduğu, (n=53)

%31,18'inin sekizinci sınıf sonuna kadar hafızlık sınavına girmesinin planlandığı, (n=38) %22,35'inin ise hafızlığa devam etmediği görülmektedir.

Tablo 1.2.'deki verilerle de paralellik arz eden Tablo 1.3.'deki verilere göre 8. sınıfta hafızlık diplomasını alan öğrencilerin oranı yarıya yaklaşmıştır. 8. sınıfta olup eğitim yılı sonuna kadar hafızlık sınavına girecek olan öğrencilerin de sınavı başarı ile geçip hafızlık belgelerini aldıklarını düşündüğümüzde 8. sınıf sonunda hafız olan öğrencilerin oranı (n=132) %77,65 olacaktır. Her ne kadar 7. ve 8. sınıfta öğrenciler hafızlık eğitimlerine okul dersleri ile birlikte devam ediyor olsalar bile diğer kursların başarıları ile karşılaştırıldığında %80'e yakın bir başarı oranı takdir edilmesi gereken bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Öğrencilerin akademik başarıları devam ettiği ve daha da yükseldiği sürece, çocukların hem hafızlık hem de okul ders eğitimlerini birlikte başarı ile götüremeyecekleri ile alakalı kaygılar da azalacaktır.

Tablo 1.4. Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO İlk Mezunlarının Hafız Olma Durumları

	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Yüzdesi
Diplomalı Hafız Olarak Mezun Olanlar	32	64,00%
Diplomasız Hafız Olarak Mezun Olanlar	6	12,00%
Hafızlığı Tamamlayamadan Mezun Olanlar	12	24,00%
Toplam	50	100%

2014-2015 eğitim öğretim yılında projenin ilk öğrencileri olan ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında sekizinci sınıftan mezun olan, proje okulunun ilk öğrencilerinin hafız olarak mezun olma durumlarına dair veriler Tablo 1.4.'de incelendiğinde, öğrencilerin (n=32) %64'ünün diplomalı hafız olarak mezun olduğu, (n=6) %12'sinin hafızlığını bitirdiği ama diploma alamadığı, (n=12) %24'ünün ise hafızlığı tamamlayamadan mezun oldukları görülmektedir.

Hafızlığını bitirdiği halde diploma alamayanlar, eğitim öğretim yılı dahilinde açılan hafızlık sınavlarına yetişemeyen ya da sınava girdikleri halde (öğretim yılı içinde) başarılı olmayan öğrencileri kapsamaktadır.

Proje okulunun ilk öğrencilerinin hafız olarak mezun olma durumları incelenip, diplomasız hafızların da sonraki dönemlerde açılan hafızlık sınavlarında başarılı oldukları varsayımından hareketle ilk grupla beraber değerlendirildiğinde, (n=38) %76 oranında başarı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar 2018-2019 öğretim yılı 8. sınıf verileri ile de paralellik arz etmektedir. Proje sisteminin her geçen sene daha da oturduğu, tecrübe kazanıldığı, bununla birlikte öğrenci kalitesinin de arttığı düşünülürse, gelecekte başarı oranlarının daha da yükseleceği tahmin edilmektedir.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın temel hipotezleri doğrultusunda 61 hafız öğreticisi ve 70 hafız öğrenci velisinin anket sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular ortaya konulacak, elde edilen bulgular hem anketlerden elde edilen veriler hem de araştırma örnekleminizi oluşturan okulda yapılan gözlemlerden hareketle yorumlanacaktır.

Sonuç kısmında ise gerek Din Öğretimi Genel Müdürlüğündeki ilgili birimlerin gerek okul idarecilerinin ve öğretmenlerinin faydalanabileceği bazı tespit ve önerilere yer verilecektir.

2.1. Öğreticilerin Özellikleri

Tablo 2.1. Öğreticilerin Yaş Aralıkları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
20-30	12	19,7	19,7	19,7
31-40	33	54,1	54,1	73,8
41-50	14	23,0	23,0	96,7
51-60	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Yaşınız?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.1’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=12) %19,7’sinin 20-30 yaş aralığında, (n=33) %54,1’inin 31-40 yaş aralığında, (n=14) %23,0’ının 41-50 yaş aralığında, (n=2) %3,3’ünün 51-60 yaş aralığında oldukları görülmektedir.

Tablo 2.2. Öğreticilerin Cinsiyetleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Bay	35	57,4	57,4	57,4
Bayan	26	42,6	42,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Cinsiyetiniz?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.2’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=35) %57,4’ünün bay, (n=26) %42,6’sının bayan oldukları görülmektedir.

Tablo 2.3. Öğreticilerin Medenî Durumları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evli	51	83,6	83,6	83,6
Bekar	10	16,4	16,4	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Medeni Haliniz?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.3’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=51) %83,6’sının evli, (n=10) %16,4’ünün bekar oldukları görülmektedir.

Tablo 2.4. Öğreticilerin Eğitim Düzeyleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Lise	4	6,6	6,6	6,6
Önlisans	33	54,1	54,1	60,7
Lisans	23	37,7	37,7	98,4
Lisansüstü	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*En son mezun olduğunuz okul?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.4.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=4) %6,6’sının lise, (n=33) %54,1’inin önlisans, (n=23) %37,7’sinin lisans, (n=1) %1,6’sının lisansüstü bölüm mezunu oldukları görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin toplamda %93,4’ünün üniversite mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Okul idaresinden hafız öğretmenlerinin tamamının kendilerinin de hafız oldukları bilgisi alındığından dolayı ankette öğretmenlere yönelik hafızlık olup olmadıklarına dair ayrıca bir soru sorulmamıştır.

Tablo 2.5. Öğreticilerin Meslekî Kıdemleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
0-5 Yıl	34	55,7	55,7	55,7
6-10 Yıl	15	24,6	24,6	80,3
11-15 Yıl	7	11,5	11,5	91,8
16-20 Yıl	3	4,9	4,9	96,7
20 Yıl ve Üzeri	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Kaç yıldır Kur'an kursu öğreticisi olarak görev yapıyorsunuz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.5.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=34) %55,7'sinin 0-5 yıl, (n=15) %24,6'sının 6-10 yıl, (n=7) %11,5'inin 11-15 yıl, (n=3) %4,9'unun 16-20 yıl, (n=2) %3,3'ünün 20 yıl ve üzeri görev yaptıkları görülmektedir.

Tablo 2.6. Öğreticilerin Proje İçerisinde Görevde Oldukları Toplam Süreler

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
1 Yıldan Az	13	21,3	21,3	21,3
1-2 Yıl	22	36,1	36,1	57,4
2-3 Yıl	13	21,3	21,3	78,7
3-4 Yıl	9	14,8	14,8	93,4
5 Yıl ve Üzeri	4	6,6	6,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi içerisinde kaç yıldır görevdesiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.6.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=13) %21,3'ünün 1 yıldan az, (n=22) %36,1'inin 1-2 yıl, (n=13) %21,3'ünün 2-3

yıl, (n=9) %14,8'inin 3-4 yıl, (n=4) %6,6'sının 5 yıl ve üzeri bir süredir proje içerisinde görev yaptıkları görülmektedir.

Tablo 2.7. Öğreticilerin Pedagojik Formasyon Eğitimi Almış Olma Durumları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	18	29,5	29,5	29,5
Hayır	43	70,5	70,5	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Resmi bir kurumdan sertifikalı pedagojik formasyon eğitimi aldınız mı?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.7.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=18) %29,5'inin evet, (n=43) %70,5'inin hayır şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

2.2. Öğrencilere ve Ailelerine Dair Genel Özellikler

Tablo 2.8. Velilerin Öğrenciye Yakınlık Dereceleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Anne	37	52,9	52,9	52,9
Baba	32	45,7	45,7	98,6
Dede	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrenciye yakınlık dereceniz nedir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.8.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=37) %52,9'unun öğrencinin annesi, (n=32) %45,7'sinin öğrencinin babası, (n=1) %1,4'ünün öğrencinin dedesi olduğu görülmektedir.

Tablo 2.9. Öğrencilerin Cinsiyetleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Kız	36	51,4	51,4	51,4
Erkek	34	48,6	48,6	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin cinsiyeti nedir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.9.’da incelendiğinde; öğrencilerin (n=36) %51,4’ünün kız öğrenci, (n=34) %48,6’sının erkek öğrenci oldukları görülmektedir.

Tablo 2.10. Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
6. Sınıf	0	00,0	00,0	00,0
7. Sınıf	45	64,3	64,3	64,3
8. Sınıf	25	35,7	35,7	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin şu andaki sınıf seviyesi nedir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.10’da incelendiğinde; öğrencilerin (n=45) %64,3’ünün 7. sınıf, (n=25) %35,7’sinin 8.sınıf seviyesinde oldukları görülmektedir.

Tablo 2.11. Öğrencilerin Yaşları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
11 Yaş	2	2,9	2,9	2,9
12 Yaş	31	44,3	44,3	47,1
13 Yaş	30	42,9	42,9	90,0
14 Yaş	7	10,0	10,0	100,0
15 Yaş ve Üstü	0	00,0	00,0	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrenci kaç yaşındadır?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.11.’de incelendiğinde; öğrencilerin

(n=2) %2,9'unun 11 yaşında, (n=31) %44,3'ünün 12 yaşında, (n=30) %42,9'unun 13 yaşında, (n=7) %10,0'ının 14 yaşında oldukları görülmektedir.

Tablo 2.12. Öğrencilerin Kardeş Sayıları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
1	1	1,4	1,4	1,4
2	12	17,1	17,1	18,6
3	37	52,9	52,9	71,4
4	18	25,7	25,7	97,1
5	2	2,9	2,9	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrenci kendisi dahil toplam kaç kardeşler?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.12.’de incelendiğinde; öğrencilerin (n=1) %1,4’ünün ailenin tek çocuğu, (n=12) %17,1’inin 2 kardeş, (n=37) %52,9’unun 3 kardeş, (n=18) %25,7’sinin 4 kardeş, (n=2) %2,9’unun 5 kardeş oldukları görülmektedir.

Tablo 2.13. Ailelerin Ortalama Aylık Gelirleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
1500-2000 TL	13	18,6	18,6	18,6
2001-3000 TL	19	27,1	27,1	45,7
3001-5000 TL	28	40,0	40,0	85,7
5001-7000 TL	6	8,6	8,6	94,3
7001 TL ve Üzeri	4	5,7	5,7	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Ailenin ortalama aylık geliri ne kadardır?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.13.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=13) %18,6’sının 1500-2000 TL arası, (n=19) %27,1’inin 2001-3000 TL arası, (n=28) %40,0’ının 3001-5000 TL arası, (n=6) %8,6’sının 5001-7000 TL arası, (n=4) %5,7’sinin 7001 TL ve üzeri aylık ortalama gelire sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2.14. Annelerin Yaşları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
20-30	4	5,7	5,7	5,7
31-40	51	72,9	72,9	78,6
41-50	13	18,6	18,6	97,1
50 Üzeri	2	2,9	2,9	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin annesinin yaşı?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.14.’de incelendiğinde; öğrenci annelerinin (n=4) %5,7’sinin 20-30 yaş aralığında, (n=51) %72,9’unun 31-40 yaş aralığında, (n=13) %18,6’sının 41-50 yaş aralığında, (n=2) %2,9’unun 50 yaş ve üzerinde oldukları görülmektedir.

Tablo 2.15. Annelerin Tahsilleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
İlkokul	25	35,7	35,7	35,7
Ortaokul	12	17,1	17,1	52,9
Lise	17	24,3	24,3	77,1
Önlisans	7	10,0	10,0	87,1
Lisans	6	8,6	8,6	95,7
Lisansüstü	3	4,3	4,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin annesinin tahsili nedir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.15.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=25) %35,7’sinin ilkokul mezunu, (n=12) %17,1’inin ortaokul mezunu, (n=17) %24,3’ünün lise mezunu, (n=7) %10,0’ının önlisans mezunu, (n=6) %8,6’sının lisans mezunu, (n=3) 4,3’ünün ise lisansüstü eğitim mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 2.16. Annelerin Meslekleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Ev Hanımı	54	77,1	77,1	77,1
Kuran Kursu Öğreticisi/Vaize	7	10,0	10,0	87,1
Öğretmen	3	4,3	4,3	91,4
Doktor-Eczacı	1	1,4	1,4	92,9
Diğer	5	7,1	7,1	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin annesinin mesleği nedir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.16.’da incelendiğinde; öğrenci annelerinin (n=54) %77,1’inin ev hanımı, (n=7) %10,0’ının Kur’an kursu öğreticisi/vaize, (n=3) %4,3’ünün öğretmen, (n=1) %1,4’ünün doktor-eczacı, (n=5) %7,1’inin diğer meslek sahibi oldukları görülmektedir.

Tablo 2.17. Babaların Yaşları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
31-40	36	51,4	51,4	51,4
41-50	29	41,4	41,4	92,9
50 Üzeri	5	7,1	7,1	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin babasının yaşı?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.17.’de incelendiğinde; öğrenci babalarının (n=36) %51,4’ünün 31-40 yaş aralığında, (n=29) %41,4’ünün 41-50 yaş aralığında, (n=5) %7,1’inin 50 yaş ve üzerinde oldukları görülmektedir.

Tablo 2.18. Babaların Tahsilleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
İlkokul	10	14,3	14,3	14,3
Ortaokul	4	5,7	5,7	20,0
Lise	19	27,1	27,1	47,1
Önlisans	10	14,3	14,3	61,4
Lisans	18	25,7	25,7	87,1
Lisansüstü	9	12,9	12,9	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin babasının tahsili nedir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.18.’de incelendiğinde; öğrenci babalarının (n=10) %14,3’ünün ilkokul, (n=4) %5,7’sinin ortaokul, (n=19) %27,1’inin lise, (n=10) %14,3’ünün önlisans, (n=18) %25,7’sinin lisans, (n=9) 12,9’unun lisansüstü eğitim mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 2.19. Babaların Meslekleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Din Görevlisi	11	15,7	15,7	15,7
Esnaf	15	21,4	21,4	37,1
İşçi	14	20,0	20,0	57,1
Memur	6	8,6	8,6	65,7
Öğretmen	8	11,4	11,4	77,1
Doktor-Mühendis	4	5,7	5,7	82,9
Diğer	12	17,1	17,1	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Öğrencinin babasının mesleği nedir?*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.19.’da incelendiğinde; öğrenci babalarının (n=11) %15,7’sinin din görevlisi, (n=15) %21,4’ünün esnaf, (n=14) %20,0’ının işçi, (n=6) %8,6’sının memur, (n=8) %11,4’ünün öğretmen, (n=4) %5,7’sinin doktor-mühendis, (n=12) %17,1’inin diğer meslek sahibi oldukları görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen veliler içerisinde

müteahhit, veteriner hekim, muhasebeci, gazeteci, ilaç mümessili, imalatçı ve aşçı olanlar bulunmaktadır.

2.3. Öğrencilerin Evdeki Çalışma Ortam ve İmkânlarına İlişkin Bilgiler

Tablo 2.20. Aynı Evde Yaşayan Hafız Bireyler

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Anne	3	4,3	4,3	4,3
Baba	10	14,3	14,3	18,6
Kardeş	10	14,3	14,3	32,9
Yok	46	65,7	65,7	98,6
Diğer	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Aynı evde yaşayan aile bireyleri içerisinde kimler hafız?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.20.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=3) %4,3’ü anne, (n=10) %14,3’ü baba, (n=10) %14,3’ü kardeş, (n=1) 1,4’ü diğer seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Evlerinde kendisinden başka hafız olmayan öğrencilerin oranı (n=46) %65,7’dir. Toplamda %34,3 oranındaki öğrencilerin evlerinde en az bir hafız bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.21. Hafızlık Sürecinde Evde Öğrencinin Derslerini Dinleyen ve Takip Edenler

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Anne	47	67,1	67,1	67,1
Baba	21	30,0	30,0	97,1
Hiç Kimse	1	1,4	1,4	98,6
Diğer	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Hafızlık sürecinde genelde evde çocuğun derslerini kim dinleyip takip etti?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz

sonuçları Tablo 2.21.'de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=47) %67,1'i anne, (n=21) %30,0'ı baba, (n=1) %1,4'ü diğer, (n=1) 1,4'ü hiç kimse cevabı vermişlerdir.

Analiz sonuçlarında da görüldüğü üzere genelde evde çocukların dersleri ile ilgilenip, ezberlerini dinleyenler annelerdir. Katılımcılar cevaplarına ilişkin olarak “anne hafız olduğu için”, “anne daha müsait olduğu için”, “anne gönüllü olduğu için”, “evde anneden başka Kur'an okumayı bilen olmadığı için” şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Tablo 2.22. Ailelerin Evde Öğrencinin Çalışabileceği Kendine Özel Oda Ayırabilme Durumları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	45	64,3	64,3	64,3
Kısmen Evet	18	25,7	25,7	90,0
Hayır	7	10,0	10,0	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Evde öğrencinin çalışabileceği kendine özel oda ayırabildiniz mi?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.22.'de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=45) %64,3'ü evet, (n=18) %25,7'si kısmen evet, (n=7) %10,0'ı hayır cevabı vermişlerdir.

Öğrenci için evde çalışabileceği özel oda ayırabildiğini ifade eden veliler, ezber yaparken “dikkatin dağılmaması için bunun çok önemli olduğunu”, “çocuğun sessiz bir ortamda daha verimli çalıştığını” belirtmektedirler. Özel çalışma odası ayıramayan ya da kısmen bunu gerçekleştirebilen veliler ise “ev küçük olduğundan müsait odasının olmadığını”, evin kullanılan diğer odalarından birini boşaltıp, çocuk için müsaitleştirerek, geçici çalışma ortamı oluşturabildiklerini dile getirmişlerdir.

Tablo 2.23. Öğrenci Hafızlığa Başladıktan Sonra Evde Televizyon, Bilgisayar, Tablet gibi Dikkat Dağıtan Cihazların Kullanımdan Kaldırılma Durumları

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	19	27,1	27,1	27,1
Kısmen Evet	34	48,6	48,6	75,7
Hayır	17	24,3	24,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Öğrenci hafızlığa başladıktan sonra, evde televizyon, bilgisayar, tablet gibi dikkat dağıtan cihazları kullanımdan kaldırdınız mı?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.23.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=19) %27,1’i evet, (n=34) %48,6’sı kısmen evet, (n=17) %24,3’ü hayır cevabı vermişlerdir.

Soruya evet şeklinde cevap veren velilerden bazıları, “çocuk kendisi de istediği için” bunu gerçekleştirebildiklerini ifade ederlerken, “bu tür cihazların çocuklarda dikkat bozukluğu sorunlarına yol açtığına”, “çocuğun dikkatinin dağılmaması için ailedeki herkesin bu konuda hassas olması gerektiğine” de dikkat çekmişlerdir.

Soruya kısmen evet ya da hayır şeklinde cevap veren veliler ise, ev içindeki dikkat dağıtan televizyon, bilgisayar, tablet gibi cihazları tamamen kullanımdan kaldırmanın gerekli olmadığını, bu cihazları faydalı işlerde kullanmanın da mümkün olduğunu, “bilgisayar ve tableten çocukların değişik hafızlardan Kur’an’ı Kerim tilaveti dinlediklerini ya da ders takibi yaptıklarını”, çocuğun çalışmasına engel olmaya başladığı zaman bu cihazları “gerektiğinde engellediklerini”, bununla birlikte ödül veya teneffüs mahiyetinde “hafta sonları kontrollü olarak kullanma izni verdiklerini” belirtmişlerdir.

2.4. Öğreticilerin Hafızlık İçin En Uygun Yaşa Dair Görüşleri

Tablo 2.24. Öğreticilerin Hafızlık İçin En Uygun Yaşa Dair Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
7-11 yaş (İlkokul çağı)	12	19,7	19,7	19,7
11-14 yaş (Ortaokul çağı)	45	73,8	73,8	93,4
14-18 yaş (Lise çağı)	4	6,6	6,6	100,0
18 yaş ve üzeri (Liseden)	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlık eğitimi için en uygun yaş sizce hangisidir?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.24.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=12) %19,7’sinin 7-11 yaş (ilkokul çağı), (n=45) %73,8’inin 11-14 yaş (ortaokul çağı), (n=4) %6,6’sının 14-18 yaş (lise çağı) cevabını verdikleri görülmektedir. 18 yaş ve üzeri (liseden sonra) görüşünde olan çıkmamıştır.

Hafızlık eğitimi için en uygun yaş olarak ilkokul çağı olan 7-11 yaş aralığını işaretleyen öğretmenler, özellikle zeki ve ezber yeteneği olan çocuklar için bu çağı daha verimli olduğunu öne sürmüşlerdir. 11-14 yaş aralığı olan ortaokul çağında hafızlık yapmanın en uygun zaman dilimi olduğu görüşünde olanlar ise bu dönemde “zihnin daha açık olduğunu” belirtmişlerdir.

2.5. Öğreticilerin Proje ile Alakalı Görüşleri

Tablo 2.25. Öğreticilerin Proje Amaç, Hedef ve İşleyişi ile Alakalı Bilgi Yeterlilikleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	50	82,0	82,0	82,0
Kısmen Katılıyorum	10	16,4	16,4	98,4
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi'nin amaç, hedef ve işleyişi ile alakalı yeterli bilgiye sahibim*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.25.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=50) %82,0'ı katılıyorum, (n=10) %16,4'ü kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6'sı katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye kısmen katılan Kur'an kursu öğretmenlerinden bazıları, projenin henüz yeni sayılabileceğini, gelişme evresinde olduğunu, bu yüzden kaliteyi yükseltme amaçlı işleyişle alakalı zaman zaman yeni tekniklerin ve yöntemlerin uygulamaya konulduğunu, işleyişle alakalı bu tür değişikliklerin ise kesin ve sabit bilgiye sahip olmanın önünde engel olduğu belirtmişlerdir.

Tablo 2.26. “Proje, Nitelikli Hafız Yetiştirme Bakımından Genel Olarak Amacına Ulaşmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	37	60,7	60,7	60,7
Kısmen Katılıyorum	23	37,7	37,7	98,4
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0,0	0,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Proje, ‘nitelikli’ hafız yetiştirme bakımından genel olarak amacına ulaşmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.26.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=37) %60,7'ı katılıyorum, (n=23) %37,7'ü kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6'sı katılmıyorum görüşündedir.

Nitelikli hafız yetiştirme bakımından projenin genel olarak amacına ulaştığı görüşünde olan Kur'an kursu öğretmenleri, projenin daha yeni ve çocukların yaşlarının da küçük olmasına rağmen başarısının yüksek olduğunu belirtirken, önermeye kısmen katılan öğretmenler, projenin başarılı bir başlangıç yapmasına rağmen henüz asıl hedeflere ulaşmak için erken olduğunu, zamana ihtiyaç olduğunu, çocukların bir yandan okul derslerine bir yandan hafızlık eğitimine vakit ayırmalarının onları

zorladığını ve bu zor şartlar altında kısa sürede nihai amaçlara ulaşmanın beklenmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

Önermeye katılmayan bir öğretici ise kalitenin öğrenciden öğrenciye değiştiğini, öğrencilerdeki hafızlık bilincinin yeterince yerleşmediğini, bu sebeple “nitelikli hafızlık” vasfının henüz tamamen gerçekleşmediğini öne sürmüştür.

Tablo 2.27. “Proje, Çıkardığı Hafız Sayısı Bakımından Genel Olarak Amacına Ulaşmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	44	72,1	72,1	72,1
Kısmen Katılıyorum	14	23,0	23,0	95,1
Katılmıyorum	2	3,3	3,3	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Proje, çıkardığı ‘hafız sayısı’ bakımından genel olarak amacına ulaşmaktadır” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.27.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=44) %72,1’i katılıyorum, (n=14) %23,0’ı kısmen katılıyorum, (n=2) %3,3’ü katılmıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler, projenin henüz yeni olduğunu, içinde bulunulan düzeyin “amaçlara ulaşmak” için erken sayılacağını belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerden bazıları hafız sayısına takılmamak gerektiği, asıl “içi dolu bir hafızlık” için çalışılması gerektiği ve sayı olarak amaca ulaşılsa bile içi boş bir hafızlığın bir anlamı olmayacağı görüşünü dile getirmişlerdir.

Tablo 2.28. “Proje, Her Geçen Sene Eğitim-Öğretim ve Öğrenci Kalitesini Daha da Artırmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	52	85,2	85,2	85,2
Kısmen Katılıyorum	8	13,1	13,1	98,4
Katılmıyorum	0	0	0	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Proje, her geçen sene eğitim-öğretim ve öğrenci kalitesini daha da artırmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.28.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=52) %85,2’ı katılıyorum, (n=8) %13,1’i kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, yapılan hatalı ya da eksik uygulamalardan deneme yanılma yöntemiyle dersler çıkarıldığını, zaman içerisinde oluşan tecrübeler ile kalitenin de giderek arttığını, proje başarısının duyuldukça ilginin de artmasıyla beraber başarılı öğrenci girişinin daha da artmasının kalitenin artmasında etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca “birçok ilkokulun bünyesinde, projeye giriş sınavlarına hazırlık kursları açtığını” böylece öğrencilerin daha proje okuluna girmeden önce iyi bir seviye kazandıkları, bu durumun da projenin kalitesinin artmasında büyük etkisi olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.29. “Projenin Geleceği Parlaktır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	53	86,9	86,9	86,9
Kısmen Katılıyorum	6	9,8	9,8	96,7
Katılmıyorum	0	0	0	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Projenin Geleceği Parlaktır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.29.’da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=53) %86,9’u katılıyorum, (n=6) %9,8’i kısmen katılıyorum, (n=2) %3,3’si kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılarak, projenin geleceğini parlak olarak gören öğretmenler, her geçen yıl kalite artırmasının ve başarılarının projenin geleceğinin parlak olduğunu zaten gösterdiğini belirtmişlerdir. Diğer yönden eski klasik sistemdeki gibi ilkokuldan sonra 2-3 yıl örgün eğitime ara vererek hafızlık yapma imkanının yeni

eğitim sisteminde ortadan kalktığını, bu yüzden mecburen örgün eğitimle hafızlık sisteminin şimdi ve gelecekte uygulanması gerektiğine dikkat çekmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise şu anda değil ama projenin çalışma sisteminin tam anlamıyla oturduğu zaman “geleceğinin parlak” olarak nitelendirilebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 2.30. “Bir Daha Fırsat Verilse Yine Aynı Proje Okulunda Görev Yapmak İsterim” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	56	91,8	91,8	91,8
Kısmen Katılıyorum	4	6,6	6,6	98,4
Katılmıyorum	0	0	0	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Bir daha fırsat verilse yine aynı proje okulunda görev yapmak isterim*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.30.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=56) %91,8'i katılıyorum, (n=4) %6,6'sı kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6'sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, proje okulunun “enerjisi çok yüksek ve çalışması çok keyifli” bir ortam olduğunu, “çocukların masumiyetinin ve ortamın” kendilerini çok etkilediğini, “ağaç yaşken eğilir” atasözünde de belirtildiği gibi “küçük yaşta çocuklara eğitim vermenin daha verimli” olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 2.31. “Proje, Geleneksel Kurslarda da Hafızlık Başvurularının Artmasına Sebep Olmuş ve Bu Anlamda Genel Olarak Hafızlık Müessesine Katkıda Bulunmuştur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	45	73,8	73,8	73,8
Kısmen Katılıyorum	10	16,4	16,4	90,2
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	95,1
Kararsızım	3	4,9	4,9	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Proje, geleneksel kurslarda da hafızlık başvurularının artmasına sebep olmuş ve bu anlamda genel olarak hafızlık müessesine katkıda bulunmuştur*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.31.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=45) %73,8'i katılıyorum, (n=10) %16,4'ü kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9'u katılmıyorum, (n=3) %4,9'u kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenlerin karşılıklı görüşmelerimiz esnasında belirttiklerine göre, proje okuluna girebilmek için ilkökul 4. sınıftan itibaren hazırlanan fakat yazılı ya da mülakat sınavında elenen birçok öğrenci, elendikten sonra hafızlık hedefinden vazgeçmemekte, bu hedefe ulaşabilmek için hafızlık yapabilecekleri Kur'an kurslarına veya hafızlık programı uygulayan imam hatip ortaokullarına kayıt yaptırmaktadırlar. Bu da dolaylı olarak Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi okulunun, diğer hafızlık kursları ve programlarına da öğrenci sağladığını göstermektedir. Zaten birçok Kur'an kursunun, proje okulunun sınavlarına girip, kayıt hakkı kazanamayan öğrencilere talip olması ve onlara hafızlık eğitimi teklifinde bulunması da bunun açık bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir.

Proje okulunun, geleneksel kurslarda da hafızlık başvurularının artmasına sebep olduğu ve genel olarak hafızlık müessesesine katkıda bulunduğu görüşüne kısmen katılan ya da katılmayan bazı öğretmenler ise, her ne kadar hafızlığa başvuran öğrenci sayılarında artışa sebep olsa bile, diğer bazı kurslarda ve hafızlık programı uygulayan imam hatip ortaokullarında takip edilen yanlış yöntemler yüzünden ailelerin, çocukların ve öğretmenlerin zor durumda kaldıklarını dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak hatalı ya da eksik uygulanan sistemler yüzünden ya başlarda ya da ortalarda hafızlığı tamamlayamayıp kursu bırakan, bununla beraber okul derslerinden de geri kalmış bir çok öğrencinin eğitim hayatlarının darbe almasına sebep olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.32. “Proje, Statüsü ve Gelir Düzeyi Yüksek İnsanların da Çocuklarını Hafızlık Yapmaya Yönlendirmesinde Etkili Olmuştur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	55	90,2	90,2	90,2
Kısmen Katılıyorum	4	6,6	6,6	96,7
Katılmıyorum	2	3,3	3,3	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Proje, statüsü ve gelir düzeyi yüksek insanların da çocuklarını hafızlık yapmaya yönlendirmesinde etkili olmuştur*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.32.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=55) %90,2’si katılıyorum, (n=4) %6,6’sı kısmen katılıyorum, (n=2) %3,3’ü katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenlerden bazıları, proje okulunda verilen kaliteli eğitimin, statüsü ve gelir düzeyi yüksek insanların, çocuklarını hafızlık yapmaya yönlendirmesinde etkili olduğunu, çocukların akademik anlamda da ilerlemesine engel olmadan hafızlık yapma imkanına sahip olmalarının bu noktada etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılanlar ise Örgün Eğitim ile Birlikte Hafızlık Projesi ile alakalı halen birçok kişinin bilgisi olmadığını, sadece ilgili belli çevrelerin konu ile alakalı bilgi sahibi olduğunu, daha geniş ve farklı çevrelere de proje ile alakalı bilgi verilse, her düzeyde müracaat ve katılımın daha da yüksek olacağını öne sürmüşlerdir.

Tablo 2.33. “Proje İçerisinde, Veli-Öğretici-İdare İlişkileri Genel Manada Düzenli ve Verimli İşlemektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	41	67,2	67,2	67,2
Kısmen Katılıyorum	16	26,2	26,2	93,4
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Proje içerisinde, veli-öğretici-idare ilişkileri genel manada düzenli ve verimli işlemektedir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.33.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=41) %67,2’si katılıyorum, (n=16) %26,2’si kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9’u katılmıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Veli-öğretici-idare ilişkilerinin düzenli olduğu görüşünde olanlar, zaten bu ilişkinin düzenli ve “sağlam olması durumunda başarı elde edilebileceğini”, projenin başarısının temelinde de bu ilişkinin düzenli olmasının büyük etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Önermeye kısmen katılanlar, her ne kadar genelde düzenli bir ilişki olsa da zaman zaman bazı durumlarda uyumsuzluk da yaşanabildiğini ifade etmişlerdir. Önermeye katılmayanlar ise özellikle “toplu hareket gerektiren gezi, piknik gibi aktiviteler konusunda” daha özenli organize yapılması gerektiği, öğretmenlerin ve velilerin gerekli konularda önceden ya da anlık olarak bilgilendirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca proje okulunun gerçekleştirdiği hedefler, başarılar, dereceler, aktiviteler, rakamsal veriler, Milli Eğitim tarafından yapılan ya da okul tarafından yapılan bazı istatistik ve anket sonuçlarının aylık ve yıllık olarak velilerle çeşitli ortamlarda, gerek dijital medya olarak gerekse değişik baskı vasıtalarıyla paylaşılmasının faydalı olacağı görüşündedirler.

Tablo 2.34. “Okul ve Kurs İdaresi, Düzenli İstişare ve Karşılıklı Anlayış Çerçevesinde Projeyi Yönetmektedirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	48	78,7	78,7	78,7
Kısmen Katılıyorum	11	18,0	18,0	96,7
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Okul ve kurs idaresi, düzenli istişare ve karşılıklı anlayış çerçevesinde projeyi yönetmektedirler” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.34.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=48) %78,7’si katılıyorum, (n=11) %18,0’ı kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6’sı katılmıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılanlar, Türkiye genelinde projeyi uygulayan diğer okullar arasında Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu’nu önlere taşıyan başarısının temelinde; okul ve kurs idaresi arasındaki uyumunun yattığını ifade etmektedirler. Projenin okul ile kursun, Milli Eğitim Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığının “ortak bir projesi” olduğunu, bu iki kurum ve çalışanları arasında bir uyum sağlanırsa, gerçek başarıya ulaşılacağını, Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu’nda ise bahsedilen uyum ve birlikteliğin mükemmel bir şekilde sağlandığını, her iki kurumun, idare ve çalışanlarının “tek bir vücut gibi” hareket ettiklerini, inşa edilen bu düzen ve anlayış için “okul ve kurs idaresini tebrik ettiklerini” belirtmişlerdir.

Tablo 2.35. “İdare, Öğreticiler Tarafından Yapılan Öneri ve Eleştirilere Değer Vermekte, Fikirlerini Önemsemektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	44	72,1	72,1	72,1
Kısmen Katılıyorum	14	23,0	23,0	95,1
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin *“İdare, öğretmenler tarafından yapılan öneri ve eleştirilere değer vermekte, fikirlerini önemsemektedir”* önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.35.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=44) %72,1'i katılıyorum, (n=14) %23,0'ı kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9'u katılmıyorum görüşündedir.

Görüşlerinin idare tarafından önemsendiği ve fikirlerine değer verildiğini düşünen öğretmenler, gelişim aşamasında olan projenin kaliteyi yükseltebilmesi için, idarenin öğretmenler ile sürekli istişare içerisinde olmak, dönütleri değerlendirmek ve öğretmenlerin görüşlerini önemsemek zorunda olduğunu, çünkü *“öğrencilerle birebir iletişimde olan”*, onların durumlarını, başarılarını ya da başarısızlıklarını, uygulanan tekniklere karşı verdikleri tepkileri en iyi gözlemleyebilenlerin öğretmenler olduğunu dile getirmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise, idarenin öğretmenler ile istişareye önem verdiğini kabul etmekle birlikte, bu *“seviyenin daha fazla olmasını beklediklerini”* ifade etmişlerdir.

Tablo 2.36. “Proje İçerisinde Görev Alan Hafız Hocaları Arasında Saygı ve Dostluk Ortamı Hakimdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	50	82,0	82,0	82,0
Kısmen Katılıyorum	9	14,8	14,8	96,7
Katılmıyorum	2	3,3	3,3	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin *“Proje içerisinde görev alan hafız hocaları arasında saygı ve dostluk ortamı hakimdir”* önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.36.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=50) %82,0'ı katılıyorum, (n=9) %14,8'i kısmen katılıyorum, (n=2) %3,3'ü katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, projedeki amacın “bireysel başarı değil ortak başarı” olduğunu, öğretmenlerin bunun bilincinde olduklarını, ortak başarının ise ancak ortak değerlerde buluşma, birlik içerisinde, karşılıklı anlayış ve yardımlaşma çerçevesinde hareket etme ile elde edilebileceğini belirtmişlerdir. Karşılıklı yapılan görüşmelerde, hem idare hem öğretmenler, projenin Konya ayağındaki başarısında, hafız öğretmenleri arasındaki dostluk ortamının çok etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 2.37. “Projede Görev Alan Hafız Hocaları ile Kültür Dersi Öğretmenleri, Ekip Ruhu İle Birlikte Hareket Etmektedirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	45	73,8	73,8	73,8
Kısmen Katılıyorum	13	21,3	21,3	95,1
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Projede görev alan hafız hocaları ile kültür dersi öğretmenleri, ekip ruhu ile birlikte hareket etmektedirler*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.37.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=45) %73,8'i katılıyorum, (n=13) %21,3'ü kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9'u katılmıyorum görüşündedir.

Hafız hocaları ile kültür dersi öğretmenlerinin ekip ruhu ile birlikte hareket ettiklerini düşünen öğretmenler, projenin iki kurumun beraber uyguladıkları “ortak bir proje olması sebebiyle” doğal olarak bu birlikteliğin olması gerektiğini hatta başarı için bu birlikteliğin zorunlu olduğunu ifade etmişlerdir. Bilakis kültür dersi öğretmenleri ile hafız öğretmenleri arasında karşılıklı istişare ve birlikte hareket anlayışı uygulanamaz ise hem öğrencilerin, hem öğretmenlerin hem de velilerin bundan olumsuz yönde etkileneceklerini, özellikle çocukların kültür dersleri ve hafızlık dersleri arasında ezilerek zorluk çekeceklerini dile getirmişlerdir.

Önermeye katılmayan bazı öğretmenler ise, kültür dersi öğretmenleri ile aralarında herhangi bir sorun olmadığını, “görüşmelerde karşılıklı güler yüz ve

dostluğun hakim olduğunu”, fakat yoğun ders programları, teneffüs saatlerinin uyuşmaması ve “öğretmen odalarının da farklı yerlerde olması” nedeniyle çok fazla birebir iletişimde olamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2.38. “Öğretici Olarak, Çocukların Sınıfta ve Sınıf Haricinde Bana Karşı Gösterdikleri Saygı Düzeyinden Memnunum” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	46	75,4	75,4	75,4
Kısmen Evet	14	23,0	23,0	98,4
Hayır	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğretici olarak, çocukların sınıfta ve sınıf haricinde bana karşı gösterdikleri saygı düzeyinden memnunum*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.38.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=46) %75,4’ü evet, (n=14) %23,0’ı kısmen evet, (n=1) %1,6’sı hayır görüşündedir.

Önermeye evet cevabını vererek öğrencilerin gösterdikleri saygı düzeyinden memnun olduklarını ifade eden öğretmenler, “başarının ancak saygı ile beraber geldiğini, saygı olmayan bir ortamda başarıdan da söz edilemeyeceğini”, öğrenci ailelerinin genelde bilgili, kültürlü, sosyal ilişkileri kuvvetli bireylerden oluştuğu, bunun da doğal olarak çocuklarına yansıdığını dile getirmektedirler.

Önermeye kısmen katılan bazı öğretmenler ise “öğrencilerin geldikleri ilkokullarda genelde dereceye girmiş, el üstünde tutulmuş zeki ve çalışkan çocuklar olmaları, projeye 5000 civarında öğrenci içerisinde seçilerek kayıt hakkı elde etmeleri” sebebiyle aile ve çevreleri tarafından “fazlaca önemsenmelerinin bazı öğrencilerde farklı ahlakî problemlere yol açabildiğine” işaret etmişlerdir. Bununla beraber “çocukların yaşlarının küçük olmasından dolayı, her zaman belli bir seviyeyi koruyamadıklarına”, “karşılıklı saygı-sevgi dengesinin korunabilmesi için öğreticinin

rolünün önemli olduğuna” bununla beraber “ailelerin de hocalarına karşı tavırları konusunda çocuklara nasihatlerde bulunmalarının önemine” dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.39. “Hafızlığı Başarı ile Bitiren Öğrencilere, Şan Eğitimi Olarak da Bilinen, Ses Tellerini Eğitme ve Sesi Bilinçli Tonlama Dersleri Verilmelidir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	41	67,2	67,2	67,2
Kısmen Katılıyorum	15	24,6	24,6	91,8
Katılmıyorum	5	8,2	8,2	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlığı başarı ile bitiren öğrencilere, şan eğitimi olarak da bilinen, ses tellerini eğitme ve sesi bilinçli tonlama dersleri verilmelidir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.39.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=41) %67,2'si katılıyorum, (n=15) %24,6'sı kısmen katılıyorum, (n=5) %8,2'si katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, “bu tür bir eğitimin hafız öğrencilere kesinlikle verilmesi gerektiğini”, “küçük yaşlarda yapılan ses eğitimin bütün hayatları boyunca kendilerine faydası olacağını” belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise “ses eğitimin hafızlık esnasında değil mutlaka hafızlık bittikten sonra verilmesinin önemine” işaret etmişler, ayrıca sesi etkili kullanma becerisinin sadece eğitimle alakalı olmadığına, bu konuda yeteneğin daha fazla role sahip olduğuna ve “bazı çocukların sesini etkili kullanma noktasında yetenekli olamayabileceklerine” dikkat çekmişlerdir.

2.6. Velilerin Proje ile Alakalı Görüşleri

Tablo 2.40. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ile İlgili Mevcut Bilgilerinizi Nereden Edindiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
İlkokul	29	41,4	41,4	41,4
Arkadaşlar	9	12,9	12,9	54,3
Proje Okulu	21	30,0	30,0	84,3
Medya/İnternet	8	11,4	11,4	95,7
Diğer	3	4,3	4,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi ile ilgili mevcut bilgilerinizi nereden edindiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.40.’da incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=29) %41,4’ü ilkokul, (n=9) %12,9’u arkadaşlar, (n=21) %30,0’ı proje okulu, (n=8) %11,4’ü medya/İnternet, (n=3) 4,3’ü diğer cevabı vermişlerdir.

Velilerin proje ile alakalı mevcut bilgilerini yüksek oranda ilkokuldan almış olmaları, projenin, öğrenci kaynağını oluşturan ilkokullara (idarelerine, öğretmenlerine) ulaşma ve onlara projeyi anlatma konusunda başarılı olduklarını göstermektedir. İlkokulların, öğrencilere ve velilerine Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi hakkında gerekli bilgileri vermeleri, projeye katılmayı düşünenlere yol göstermeleri de ilkokulların projeye olan desteğini ortaya koymaktadır.

Proje ile alakalı bilgileri doğrudan proje okulundan alan veliler, ikinci yüksek oranı oluştururken, medya ve internet seçeneğinin düşük bir oranda işaretlenmiş olması, proje ile alakalı reklam, bilgi ya da bilgilendirici materyallerin, internet ve sosyal medya ortamlarında daha fazla kullanılması gerektiğine dair fikir vermektedir. İnternet ortamının proje enformasyonu için etkili kullanılması, projeye olan teveccühün sadece belli bir kesim tarafından değil, daha geniş yelpazedeki veli/öğrenci potansiyelinden olmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 2.41. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Hafızlık Sürecinin, Okul Sürecine Engel Olmadan, İki Eğitimin Birlikte Yürütülmesidir” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	6	8,6	8,6	8,6
Evet	64	91,4	91,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okulunu seçmemizde etkili olan neden; hafızlık sürecinin, okul sürecine engel olmadan, iki eğitimin birlikte yürütülmesidir” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.41.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=64) %91,4’ünün önermeye katıldıkları görülmektedir.

Tablo 2.42. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Proje Okulu, Öğreticileri ve İdaresinin Kalitesine Güvenmemizdir” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	39	55,7	55,7	55,7
Evet	31	44,3	44,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okulunu seçmemizde etkili olan neden; proje okulu, öğretmenleri ve idaresinin kalitesine güvenmemizdir” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.42.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=39) %55,7’sinin önermeye katılmadığı, (n=31) %44,3’ünün önermeye katıldığı görülmektedir.

Tablo 2.43. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Hafızlık İçin İdeal Yaş Olan Ortaokul Çağında Hafız Olma İmkânı Sağlamasıdır” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	20	28,6	28,6	28,6
Evet	50	71,4	71,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okulunu seçmemizde etkili olan neden; hafızlık için ideal yaş olan ortaokul çağında hafız olma imkanı sağlamasıdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.43.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=50) %71,4’ünün katıldığı, (n=20) %28,6’sının katılmadığı görülmektedir.

Tablo 2.44. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Proje Okulunu Seçmemizde Etkili Olan Neden; Okul Binasının Evimize Yakın Olmasıdır” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	69	98,6	98,6	98,6
Evet	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okulunu seçmemizde etkili olan neden; okul binasının evimize yakın olmasıdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.44.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=69) %98,6’sının bu önermeye katılmadıkları görülmektedir. Katılanlar sadece (n=1) %1,4 oranındadır.

Tablo 2.45. “Çocuğunuzu Proje Okuluna Kayıt Yaptırdığınız İçin Pişman Mısınız?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	1	1,4	1,4	1,4
Kısmen Evet	2	2,9	2,9	4,3
Hayır	65	92,9	92,9	97,1
Kararsızım	2	2,9	2,9	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Çocuğunuzu proje okuluna kayıt yaptırdığınız için pişman mısınız?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.45.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=1) %1,4’ü evet, (n=2) %2,9’u kısmen evet, (n=65) %92,9’u hayır, (n=2) %2,9’u kararsızım şeklinde cevap vermişlerdir.

Genel manada eğitim sistemindeki bazı olumsuzluklar, öğretici-veli ilişkilerindeki doğal karşılanabilecek düzeyde bireysel anlaşmazlıklar ve gelişme sürecinde olan projedeki olası yöntem ya da uygulama hataları göz ardı edildiğinde, araştırmaya katılan velilerin neredeyse tamamının, çocuklarını proje okuluna kayıt ettirdikleri için pişman olmadıklarını belirtmeleri, projenin başarısını açıkça ortaya koymaktadır.

Projenin temelini oluşturan usul ve esaslardan, bunların uygulanmasına dair yöntemlere, idare-veli-öğretici ilişkilerinden, binaların fiziksel yapılarına kadar birçok konuda, genel manada velilerde memnuniyet duygusunun hakim olduğu görülmektedir.

Pişman olmadıklarını ifade eden veliler “Allah sebep olanlardan razı olsun”, “böyle bir sistem olmasaydı biz çocuğumuzu hafızlığa yöneltmezdik”, “çocuğumuz hem hafız olacak hem de akademik alanda başarılı olacak”, bundan dolayı “memnunuz”, “her ne kadar bazı eksikleri olsa da”, “diğer çocuklarımız için de proje okulunu düşünüyoruz” şeklinde açıklamalar yapmışlardır.

Velilerden toplam %7,2 oranındaki, kısmen ya da tamamen pişman olduğunu belirten ya da kararsız kalanlar “hafızlığın başlı başına zaman ve sabır isteyen bir süreç olduğunu gördüklerini, hafızlığı okul ile birlikte yürütemediklerini, bunun bir koltukta iki karpuz taşımaya benzediğini, akademik derslerin muhakkak aksadığını, bu aksamadan dolayı hem çocuğun hem de kendilerinin huzursuz olduklarını”, “çocukların çok yıprandığını”, “çocuğun kazandığı ve kaybettiği şeyleri kıyasladıklarında kaybedilenlerin daha fazla olduğunu düşündüklerini” ve projede “bazı eksiklikler” gördüklerini dile getirmişlerdir.

Öğrenci velilerinin tamamına yakınının projeden memnun olmaları yanında, çeşitli sebeplerle projeyi eleştiren velilerin rahatsız oldukları yönler proje ve okul idaresince değerlendirilmeli, düzeltilmesi ya da değiştirilmesi gereken hususlar belirlenmeli, ivedilikle kalite, başarı ve memnuniyeti artırma yönünde adımlar atılmalıdır. Projeden memnun olup idare ve çalışanları taltif eden, onların

gayretlerini artıran veliler kadar, genel ya da lokal eleştirilerini dillendiren velilerin uyarıları da projenin başarısında ve yükselmesinde etkili olacaktır.

Tablo 2.46. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Olmasaydı, Yine de Çocuğunuzu Geleneksel Hafızlık Kurslarına, Hafızlık Eğitimi İçin Kayıt Yaptırır mıydınız?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	20	28,6	28,6	28,6
Kısmen Evet	14	20,0	20,0	48,6
Hayır	23	32,9	32,9	81,4
Kararsızım	13	18,6	18,6	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi olmasaydı, yine de çocuğunuzu geleneksel hafızlık kurslarına, hafızlık eğitimi için kayıt yaptırır mıydınız?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.46.’da incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=20) %28,6’sı evet, (n=14) %20,0’ı kısmen evet, (n=23) %32,9’u hayır, (n=13) %18,6’sı kararsızım görüşündedir.

Proje olmasaydı, çocuklarını hafızlığa yönlendirmeyeceklerini belirten velilerin %32,9 gibi yüksek bir oranda olması, projenin genel olarak hafızlık müessesine katkısının, insanların hafızlığa olan ilgisinin artmasına ve ülkemizdeki hafız sayısının yükselmesine sebep olduğunun açık bir göstergesidir. Kısmen evet ve kararsızım şeklinde cevap veren velilerin, çocuklarının akademik başarısını öne alıp hafızlıktan vazgeçme ihtimallerinin daha yüksek olduğu değerlendirilmesi dikkate alındığında bu oran %71,5’e yükselmektedir ki bu Türkiye’de hafızlık müessesesinin gelişmesi için projenin önemini ortaya koymaktadır.

Hayır cevabını veren veliler, daha önceki sistemde çocukların örgün eğitime ara verip, 2-3 yıl hafızlık eğitimi gördüklerini, bu süre zarfında okuldan ve derslerden uzaklaştıklarını, hafızlık bittikten sonra ise tekrar okula ve derslere uyum sağlayamadıklarını, derslerde başarı sağlayamadıkları için de akademik olarak yükselmediklerini, proje ile birlikte “çocukların bir yandan hafızlık yaparken aynı

anda akademik derslerden de geri kalmadıklarını, iki eğitimin aynı anda devam edebildiğini”, “zaman kaybı yaşamadıklarını” bu tür imkanların hafızlığa yönelmelerinde etkili olduğunu dile getirmişlerdir.

Proje olmasaydı da çocuklarını geleneksel hafızlık kurslarına kayıt ettireceklerini beyan eden veliler, “çocuğun bu yönde kendi istek ve gayreti olduğunu”, “çocuğun ileriki yaşamında hafızlığın ona büyük katkısının olacağını düşündüklerini”, bu yüzden “kendi isteği doğrultusunda, çocuğu hafızlık eğitimine bir şekilde yönlendireceklerini” ifade etmişlerdir.

Herhangi bir cevap vermeyip kararsız kalan veliler ise, “ortaokul çağının akademik dersler açısından çok önemli olduğunu”, kültür derslerinde bu dönemde yaşanacak “zaman kaybının” ve geri kalmışlığın, çocuğun ileriki eğitim hayatında devam eden yaralar açabileceğini düşündükleri için “hafızlık ile akademik başarı arasında çekimser kaldıklarını” dile getirmişlerdir.

2.7. Hafız Öğreticilerinin Yeterliliklerine Dair Görüşler

Tablo 2.47. “Hafız Hocalarının, Pedagojik Formasyon Eğitimi Almış Olmalarını Önemser Misiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	56	80,0	80,0	80,0
Kısmen Evet	12	17,1	17,1	97,1
Hayır	1	1,4	1,4	98,6
Kararsızım	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Hafız hocalarının, ortaokul çağındaki çocukların eğitimi, bedensel ve ruhsal gelişimleri/psikolojileri, uygulanabilecek en uygun eğitim metotları ile alakalı pedagojik formasyon eğitimi almış olmalarını önemser misiniz?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.47.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=56) %80,0’ı evet, (n=12) %17,1’i kısmen evet, (n=1) %1,4’ü hayır, (n=1) %1,4’ü kararsızım görüşündedir.

Velilerin büyük çoğunluğu soruya evet cevabı vermişler ve yaptıkları açıklamalarda konunun önemine işaret etmişlerdir. Hafızlık eğitiminde öğreticilerin “eğitimlerinin şart olduğunu”, “bu konunun çok önemli olduğunu”, “hafız hocalarının yaptıkları işe gönül vermiş öğreticiler olmasının gerektiğini”, “hafızlık sürecinde hocanın öğrencisinin ruh halinden anlamasının son derece önemli olduğunu”, “özellikle projede çocukların iki ayrı eğitimi aynı anda götürmeye çalışmalarından dolayı buna daha çok ihtiyaçları olduğunu” belirtmişlerdir.

Velilerden bir kısmı proje öğreticilerine yönelik eleştirilerini dile getirerek; projedeki bazı “hocaların bu konuda eksikleri olduğunu”, “yetersiz olduklarını”, “ergenlik gibi çok kritik bir süreçte, hayatlarının en duygusal dönemlerini yaşayan çocuklara karşı kulaktan dolma bilgilerle ya da kendi hafızlık hocalarının yöntemlerini baz alarak eğitim vermelerinin çocukları yaraladığını” iddia etmektedirler.

Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an kursu öğreticileri için pedagojik formasyon eğitimi alma şartı aramadığı bilinen bir gerçek, proje içerisinde görev yapan öğreticilerin de %70,5 oranında formasyon eğitimi almadığı araştırmamız sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Pedagojik formasyon eğitiminin gerekliliği ve faydasını tartışmaya gerek olmadığı gibi sadece bu eğitimin her şey demek olduğunu kabullenmek de gerçeklerden uzaklaşmak demektir. Yıllar boyu bilimsel araştırma ve makalelerde Diyanet İşleri Başkanlığına eleştiri olarak yöneltilen “Kur'an kursu öğreticilerinin pedagojik formasyon eğitimi almamış olmaları”, sonuçlarda defalarca beyan edilen bu eksikliğin bir an önce kapatılmasına yönelik tespitlere rağmen, halen resmi olarak bir adım atılmamış olması hayret verici bir durum olarak değerlendirilmektedir. Hem Diyanet İşleri Başkanlığını ve Kur'an kurslarını bu noksanlıktan kurtarmak, hem öğreticilere her cenahtan gelen eleştirilere bir son verilmesini sağlamak, hem de asıl gaye olan kaliteyi artırmak adına, başkanlığın bir an önce üniversitelerle işbirliği yaparak, Kur'an kursu öğreticilerine yönelik şartsız formasyon eğitimi vermesinin, yıllardır yapılması ertelenen bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Aksi halde hafızlık sürecinde yaşanan olumsuzlukların bir çoğunun sorumluluğu, formasyon eğitimi

almadıkları gerekçesiyle, Kur'an kursu öğretmenlerinin omuzlarına yüklenmeye devam edecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığının bu konuda bir adım atmasından önce de gerçekleşmesini ümit ettiğimiz Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik olarak verilecek pedagojik formasyon eğitiminden sonra da proje idaresinin kaliteyi zirveye çıkarabilmek için öğretmenlere yönelik, özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar için etkili eğitim teknikleri, onların psikolojileri ile alakalı geliştirici dersler ve seminerler vermeye devam etmesinin gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 2.48. “Hafız Öğreticilerinin Tamamı, Pedagojik Formasyon Eğitimi Almış Olsalardı, Projenin Başarısı Daha Fazla Olurdu” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	28	45,9	45,9	45,9
Kısmen Katılıyorum	23	37,7	37,7	83,6
Katılmıyorum	9	14,8	14,8	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafız öğretmenlerinin tamamı, ortaokul çağındaki çocukların eğitimi, bedensel ve ruhsal gelişimleri/psikolojileri, uygulanabilecek en uygun eğitim metotları ile alakalı pedagojik formasyon eğitimi almış olsalardı, projenin başarısı daha fazla olurdu*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.48.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=28) %45,9’u katılıyorum, (n=23) %37,7’si kısmen katılıyorum, (n=9) %14,8’i katılmıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Öğreticilerin tamamının pedagojik formasyon eğitimi almış olmaları durumunda, proje başarısının daha fazla olacağı görüşüne katılmayanlar, verilen formasyon eğitiminin maalesef sadece “kağıt üzerinde” bir sertifikadan ibaret olduğunu, bu eğitimi alanlara pratik olarak bir faydasının olmadığını, bu belgeye sahip olmanın her şeyi çözdüğü, bütün problemlere ilaç olduğu gibi bir “takıntı”

bulunduğunu, insanın eğitim alanında en iyi şekilde ancak “tecrübe ile kendini geliştirebileceğini” savunmaktadırlar.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler de benzer şekilde, özellikle “hafızlığın bambaşka bir eğitim olduğunu”, “formasyon eğitimi esnasında verilen bilgilerin havada kaldığını”, samimi ve gayretli olarak birkaç yılını hafız yetiştirmek için harcayan bir öğretmenin, formasyon almış bir öğretmenden daha verimli olabileceğini öne sürmektedirler.

Öğreticilerin tamamının pedagojik formasyon eğitimi almış olmaları durumunda, proje başarısının daha fazla olacağı görüşüne katılanlar ise; çocukluk ile gençlik arasındaki “ergenlik dönemi olan ortaokul çağı çocuklarının eğitimlerinin daha farklı” ve hassas olduğunu, özellikle “anne-baba olmayan öğretmenlerin çocuklara yaklaşım ve psikolojileri konusunda çok fazla tecrübeleri olmadığından zorluk yaşadıklarını” bu yüzden pedagojik formasyon eğitiminin kesinlikle faydasının olacağını belirtmişlerdir.

Tablo 2.49. “Hafız Öğreticileri, Çocuklara Rehberlik Edebilecek, Çocukların Özel Sorunları ile İlgilenip, Çözümler Konusunda Alternatifler Sunabilecek Kapasitede Öğreticilerdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	37	60,7	60,7	60,7
Kısmen Katılıyorum	21	34,4	34,4	95,1
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafız öğretmenleri, çocuklara rehberlik edebilecek, çocukların özel sorunları ile ilgilenip, çözümler konusunda alternatifler sunabilecek kapasitede öğretmenlerdir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.49.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=37) %60,7'si katılıyorum, (n=21) %34,4'ü kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9'u katılmıyorum görüşündedir

Önermeye katılan öğretmenler, hafız öğretmenlerinin de gerek göreve başlamadan önce gerekse görev esnasında eğitim-öğretim yöntemleri ve öğrenci psikolojisi ile ilgili kurum içi seminerler aldıklarını, “belli bir eğitimden geçtiklerini” ifade etmişlerdir.

Önermeye kısmen katılanlar ise, “zaman zaman sorunlar yaşanabildiğini”, özellikle çocukluk ile ergenlik dönemi arasında olan ortaokul çağı çocuklarına yaklaşma ve onlara rehberlik etmenin daha karmaşık ve zor olduğunu, karşılaştıkları bazı durumlarda rehberlik etmekten aciz kalabildiklerini dile getirmişlerdir. Bununla beraber ara sıra yaşanan zorluklar haricinde, öğretmenlik ve rehberlik kapasitesini taşımayan öğretmenlerin, “proje içerisinde barınmadıkları ve ancak az bir süre proje içerisinde görev alabildiklerini” belirtmişlerdir.

Tablo 2.50. “Hafız Hocalarının Öğrenci ile İlişkilerinden, Öğrencilere Yönelik Tutum ve Tavırlarından Memnunum” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	47	67,1	67,1	67,1
Kısmen Evet	19	27,1	27,1	94,3
Hayır	3	4,3	4,3	98,6
Kararsızım	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Hafız hocalarının öğrenci ile ilişkilerinden, öğrencilere yönelik tutum ve tavırlarından memnunum*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.50.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=47) %67,1’i evet, (n=19) %27,1’i kısmen evet, (n=3) %4,3’ü hayır, (n=1) %1,4’ü kararsızım görüşündedir.

Veliler büyük oranda hocaların öğrenci ile ilişkilerinden, öğrencilere yönelik tutum ve davranışlarından memnun olduklarını ve “hocaların ellerinden geleni yaptıklarını”, “çoğu hocaların bu işi kendine dert edindiğini” belirtmişlerdir. Kısmen memnun olan veliler ise, “her hocaların aynı olmadığını”, “bazı hocaların öğrenci ile diyalog kuramadıklarını”, “bazılarından memnun kalmadıklarını” belirtmişler, daha önce öğrenci ile iletişimi yüksek seviyede olan bir hocaların öğrencisi iken, hoca

değişimi sebebiyle, iletişim becerisi daha az olan bir hocaya geçen öğrencilerin, yeni hocaların tavırlarına alışmakta güçlük çektiklerini ve bu tür durumlardan olumsuz etkilendiklerini eklemişlerdir.

Tablo 2.51. “Öğrenciler, Sorunlarını Çözmek İçin Rahatlıkla Hocalarına ya da Kurs İdaresine Başvurabilirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	55	90,2	90,2	90,2
Kısmen Katılıyorum	6	9,8	9,8	100,0
Katılmıyorum	0	0	0	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Öğrenciler, sorunlarını çözmek için rahatlıkla hocalarına ya da kurs idaresine başvurabilirler” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.51.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=55) %90,2’si katılıyorum, (n=6) %9,8’i kısmen katılıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan yüksek orandaki öğretmenler, proje okulunun “öğrenci merkezli bir okul” olduğunu ifade etmişlerdir. Katı disiplin kuralları olan, kaşları çatık, sinirli (görünmeye çalışan) öğretmenlerin çalıştığı, çocukların baskı ve korku ile sindirilmeye ve ders vermeye çalışıldığı eski Kur'an kursu anlayışını tamamen yıkmaya yönelik uygulamalara önem verildiğini dile getirmişlerdir. Bu anlamda öğrenciler ile yeri geldiğinde bir arkadaş gibi “muhabbet ettiklerini, onların dertlerini” iyi ve kötü anılarını, aileleriyle ve arkadaşlarıyla yaşadıkları olayları vs. dinlediklerini, sorunlarına çözüm bulmaya çalıştıklarını, bu yüzden de çocukların “dertlerini kendilerine rahatça açabildiklerini”, fikirlerini sıkılmadan ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. İdare ve öğretmenlerin sadece çocukları dinlemekle yetinmeyip, onların görüşlerine değer verdiklerini, onların mâkul istek ve önerilerini yerine getirerek, çözüm odaklı olduklarını ispat ettiklerini eklemişlerdir.

Önermeye kısmen katılan düşük orandaki öğretmenler ise “bütün hocaların bir olmadığını”, aralarında çocuklar ile iletişimi düşük düzeyde olan öğretmenlerin az da olsa bulunduğunu, öğrencilerin de her hocaya açılmadıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 2.52. “Hafız Öğreticileri, Meslekleri İçin İhtiyaç Duyulan İslamî İlimler Noktasında, Yeterli Donanıma Sahiptirler” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	31	50,8	50,8	50,8
Kısmen Katılıyorum	26	42,6	42,6	93,4
Katılmıyorum	4	6,6	6,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafız öğretmenleri, meslekleri için ihtiyaç duyulan İslamî ilimler noktasında, yeterli donanıma sahiptirler*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.52.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=31) %50,8’i katılıyorum, (n=26) %42,6’sı kısmen katılıyorum, (n=4) %6,6’sı katılmıyorum görüşündedir

Önermeye katılan öğretmenler, hem öğretmenler olarak hem de idare olarak bu konunun öneminin farkında olduklarını, “proje idaresinin bu konuda tam destek verdiğini”, belli aralıklarla öğretmenlere özel, farklı ilmi alanlarda seminerler ve dersler verildiğini, üniversitelerden ve diyanet camiasından değerli hocaların davet edilerek kendilerinden faydalandığını, buna artı olarak “öğretmenlerin kendilerini bireysel olarak da geliştirme gayreti içinde olduklarını” belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenlerden bazıları ise, “zaman zaman bu konuda sıkıntı yaşayabildiklerini” ifade etmişlerdir.

Tablo 2.53. “Hafız Öğreticisinin Dindarlık ve Ahlak Seviyesi, Çocuğun Dine Bakışında Doğrudan, Olumlu ya da Olumsuz Etki Etmektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	47	77,0	77,0	77,0
Kısmen Katılıyorum	13	21,3	21,3	98,4
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafız öğreticisinin dindarlık ve ahlak seviyesi, çocuğun dine bakışında doğrudan, olumlu ya da olumsuz etki etmektedir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.53.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=47) %77,0’ı katılıyorum, (n=13) %21,3’ü kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6’sı katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan yüksek orandaki öğretmenler, önermeye “kesinlikle katıldıklarını”, hafız öğreticisinin duruşuyla, tavırlarıyla, konuşmasıyla ve her şeyiyle öğrenciler için hayatları boyunca gözlerinin önünden ayrılmayacak bir “örnek teşkil ettiğini” ifade etmişlerdir.

Tablo 2.54. “Hafızlık ve Ezber Teknikleri ile Alakalı Güncel Gelişmeleri Takip Eder ve Alanımda Kendimi Geliştirmeye Çalışırım” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	44	72,1	72,1	72,1
Kısmen Evet	17	27,9	27,9	100,0
Hayır	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlık ve ezber teknikleri ile alakalı güncel gelişmeleri takip eder ve alanımda kendimi geliştirmeye çalışırım*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.54.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=44) %72,1’i evet, (n=17) %27,9’u kısmen evet görüşündedir.

Önermeye evet cevabı vererek, alanında kendini yetiştirmek için güncel gelişmeleri takip ettiğini ifade eden öğretmenler, geleneksel yöntemlere takılmamak gerektiğini, “yenilenmenin şart olduğunu”, özellikle “yeni bir proje olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde başarıyı yakalayabilmek için yeniliklere açık olmak gerektiğini”, gerekirse “her öğrencinin kapasitesine ve öğrenme diline yönelik olarak, öğrenciye özel farklı metotlar uygulanabileceğini” dile getirmişlerdir.

Tablo 2.55. “Okul İdaresi ve Hafız Hocaları; Hafızlık ve Teknikleri ile Alakalı Konulara Hâkim Olup, Güncel Gelişmeleri Takip Ederek Alanlarında Kendilerini Sürekli Geliştirme ve Kaliteyi Yükseltme Çabasındadırlar” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	46	65,7	65,7	65,7
Kısmen Evet	20	28,6	28,6	94,3
Hayır	2	2,9	2,9	97,1
Kararsızım	2	2,9	2,9	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Okul idaresi ve hafız hocaları; hafızlık ve teknikleri ile alakalı konulara hâkim olup, güncel gelişmeleri takip ederek alanlarında kendilerini sürekli geliştirme ve kaliteyi yükseltme çabasındadırlar” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.55.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=46) %65,7’si evet, (n=20) %28,6’sı kısmen evet, (n=2) %2,9’u hayır, (n=2) %2,9’u kararsızım görüşündedir.

Önermeye yüksek oranda evet cevabını veren veliler, idare ve hafız hocalarının “başarıyı artırmak için bu tür gayretler içinde olduklarını” belirterek idare ve öğretmenlere olan güvenlerini ifade etmişlerdir.

Önermeye kısmen evet cevabı veren velilerden bir kısmı; “idarenin yeterli fakat hocaların karışık olduğunu”, “hocalar içerisinde kendini yetiştirme gayreti içinde olanlar olduğu gibi pasif hocaların da bulunduğunu” dile getirirken, velilerden bir kısmı da “idarenin tecrübe eksikliğinden dolayı, öğrenciler üzerinde çok fazla deneme yanılma uygulaması yaptığını” iddia etmiş ve bu yönde eleştirmişlerdir.

Tablo 2.56. “Okul İdaresi Gayretli, Fedakar ve Sorunlara Karşı Duyarlı Kimselerden Oluşmaktadır” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	51	72,9	72,9	72,9
Kısmen Evet	12	17,1	17,1	90,0
Hayır	3	4,3	4,3	94,3
Kararsızım	4	5,7	5,7	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Okul idaresi gayretli, fedakar ve sorunlara karşı duyarlı kimselerden oluşmaktadır” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.56.’da incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=51) %72,9’u evet, (n=12) %17,1’i kısmen evet, (n=3) %4,3’ü hayır, (n=4) %5,7’si kararsızım görüşündedir.

Velilerin yüksek oranda okul idaresinin gayretli ve duyarlı kimselerden oluştuklarını düşündükleri görülmektedir. Evet cevabı veren veliler idarenin “problem çözme odaklı” çalıştıklarını belirtirlerken, “özellikle bayan kısmının idare ve müdirelerinin gayretli olduklarına” değinmişlerdir.

Kararsız olan velilerden bazıları “idarenin gayretli ve fedakar olmasına rağmen kız öğrencilerle alakalı uygulamalarında daha empatik olması gerektiğini” savunurlarken, soruya hayır cevabını veren bir kısım veli ise “sadece akademik başarı temelli olarak düşündüğünü”, manevi eğitimi ikinci plana ittiğini iddia ederek, idareyi bu yönde eleştirmişlerdir.

2.8. Öğreticilerin Öğrenci Seçiminde Uygulanan Tekniklere Dair Görüşleri

Tablo 2.57. “Öğrenci Seçiminde Uygulanan (Yazılı Sınav, Sözlü Mülakat gibi) Yöntemler Amacına Uygundur, Gerçekten Nitelikli Öğrencileri Seçmeye Yöneliktir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	47	77,0	77,0	77,0
Kısmen Katılıyorum	11	18,0	18,0	95,1
Katılmıyorum	2	3,3	3,3	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrenci seçiminde uygulanan (yazılı sınav, sözlü mülakat gibi) yöntemler amacına uygundur, gerçekten nitelikli öğrencileri seçmeye yöneliktir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.57.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=47) %77,0'ı katılıyorum, (n=11) %18,0'ı kısmen katılıyorum, (n=2) %3,3'ü katılmıyorum, (n=1) %1,6'sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, öğrenci seçiminde uygulanan yöntemlerin eğitim komisyonları tarafından, “mümkün olan en iyi şekilde ve yöntemlerle yapılmaya çalışıldığını” belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler arasında, sınavlarda sorumlu tutulan “ezberlerin daha kapsamlı olması gerektiğini” dile getirenler olduğu gibi, “insandaki ezber yapma kabiliyetinin ayrı bir yeti olduğunu ve zamanla ortaya çıktığını”, belli bir dönemde belli ezberleri yapamayan ya da zayıf yapabilen çocukların elenmelerinin çok isabetli bir seçim uygulaması olmadığını ifade edenler de bulunmaktadır.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler arasındaki diğer bir grup ise, projeye kabul edilenler içerisinde hafız olamayan yüzde 30-40 civarındaki öğrenci oranının, daha da düşürülebilmesinin, “özellikle mülakatlarda daha nitelikli öğrencileri seçmek

ile olabileceğini, mülakatlarda çocukların ezber yeteneklerini ortaya çıkaran değişik teknikler uygulamanın yanı sıra özellikle öğrencilerin hafız olma isteklerine dair de sorgulama yapılması gerektiğini”, çünkü bazı çocukların ailelerinin zorlaması ya da aşırı isteği üzerine hafızlığa niyetlendikleri, gerçekten kendi istekleri ile hafızlığa başlamayan çocukların ise ilerde zoru gördüklerinde kendilerini salıverdiklerini savunmaktadırlar.

Tablo 2.58. “Öğrenci Seçiminde Uygulanan Yöntemlerde Hakkaniyete Riayet Edilmektedir ve Tarafsızdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	49	80,3	80,3	80,3
Kısmen Katılıyorum	9	14,8	14,8	95,1
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrenci seçiminde uygulanan yöntemlerde hakkaniyete riayet edilmektedir ve tarafsızdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.58.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=49) %80,3'ü katılıyorum, (n=9) %14,8'i kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6'sı katılmıyorum, (n=2) %3,3'ü kararsızım görüşündedir.

Öğrenci seçiminde uygulanan yöntemlerde tarafsız olduğu önermesine katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, uygulanan seçim ve eleme yöntemlerinin şeffaf bir şekilde gerçekleştiğini, seçimlerde hem yazılı sınav hem de sözlü mülakat yapılmasının yetenekli çocukların öne çıkmasında etkili olduğunu, ayrıca yüzünden okuma süreci olan yaz döneminde öğretmenlerin çocuklarla yaklaşık 2 ay boyunca beraber oldukları ve çocukların kapasiteleri hakkında genel kanı sahibi olduklarını, yaz dönemi sonunda yapılan ezber seçmelerinin ise tek seferlik değil, bir haftalık bir süreç içerisinde olduğunu, bunun da çocuklardaki hastalık, heyecan gibi olumsuz etkileri en aza indirdiğini beyan etmişlerdir. Ayrıca çocukları sınavlarda başarılı olamayan statüsü yüksek insanların varlığı, proje içerisinde görev yapmasına rağmen elendiği için çocuğunu proje okuluna kayıt yaptıramayan öğretmenlerin varlığının da

seçimlerin tarafsız olduğu ve hakkaniyete riayet edildiğinin ispatı olduğunu belirtmektedirler.

Sınavlar esnasında ve komisyonlarda bulunmadığı için önerme ile alakalı kararsızım görüşünde olan öğreticiler olduğu gibi, projenin henüz resmiyet kazanmamasından dolayı, sınavları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmamasını bir eksiklik olarak görüp önermeye kısmen katılan öğreticiler de bulunmaktadır.

2.9. Projede Uygulanan Hafızlık Eğitim Teknikleri ile Alakalı Görüşler

Tablo 2.59. “Projenin, Geleneksel Hafızlık Kurslarından Tek Farkı, Hafızlığın Okul Dersleri ile Beraber Yürütölmesidir, Hafızlık Yapma/Yaptırma Yöntemlerinde Bir Farklılık Yoktur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	14	23,0	23,0	23,0
Kısmen Katılıyorum	28	45,9	45,9	68,9
Katılmıyorum	19	31,1	31,1	100,0
Kararsızım	0	00,0	00,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğreticilerinin “*Projenin, geleneksel hafızlık kurslarından tek farkı, hafızlığın okul dersleri ile beraber yürütölmesidir, hafızlık yapma/yaptırma yöntemlerinde bir farklılık yoktur*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.59.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğreticilerinin (n=14) %23,0'ı katılıyorum, (n=28) %45,9'u kısmen katılıyorum, (n=19) %31,1'i katılmıyorum görüşündedir.

Projenin hafızlık yöntemlerinde farklılıkları olduğu görüşünde olan öğreticiler, doğal olarak uygulanan hafızlık süreçlerinde benzer özellikler olduğu gibi genel anlamda “projenin kendine has yöntemi” olduğunu belirtmektedirler. Öğreticilerle yüzyüze yaptığımız görüşmelerde, Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan Kur'an kursu genelgelerinde "Kur'an-ı Kerim'in Hıfzında Usul" başlığı altında maddelenen tavsiyelere genel anlamda uyulduğunu fakat bununla birlikte bazı verimliliği kanıtlanmış yöntemlerin de toplu olarak uygulandığını ifade etmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenlerden bazıları, örgün eğitimle birlikte hafızlık tekniğini (proje değil) program olarak uygulayan bazı Kur'an kursları ve imam hatip ortaokulları olduğunu, bu yönüyle projeye tam anlamıyla “farklı” denilemeyeceğini dile getirmişlerdir.

Önermeye katılan öğretmenler ise, projenin hafızlık eğitim metotlarının hiç duyulmadık, daha önce uygulanmamış, keşfedilmemiş metotlar olmadığını, fakat hafızlık eğitiminde evvelden beri bilinen metotlar içerisinde daha verimli olanlarının, bir sistem dairesi içerisinde, toplu ve seviyeli olarak düzenli şekilde uygulanmasına dayanan bir yöntem izlendiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.60. “Projede, Belirlenmiş ve Bütün Öğreticiler İçin Geçerli Olan Hafızlık/Ezber Yöntemleri Yoktur, Her Öğretici Kendi Uygun Gördüğü ve Başarılı Olduğu Yöntem ile Öğrencilerine Hafızlık Yaptırmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	7	11,5	11,5	11,5
Kısmen Katılıyorum	17	27,9	27,9	39,3
Katılmıyorum	35	57,4	57,4	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Projede, belirlenmiş ve bütün öğretmenler için geçerli olan hafızlık/ezber yöntemleri yoktur, her öğretici kendi uygun gördüğü ve başarılı olduğu yöntem ile öğrencilerine hafızlık yaptırmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.60.’da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=7) %11,5’i katılıyorum, (n=17) %27,9’u kısmen katılıyorum, (n=35) %57,4’ü katılmıyorum, (n=2) %3,3’ü kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılmayan öğretmenler, “projede toplu hareket edildiğini”, her öğreticinin kendi bildiği yöntemleri uygulamadığını, “genel anlamda çocuklardan en fazla verim alınan yöntemlerin idare tarafından belirlendiğini”, “bütün hocaların belirlenen bu programı (bazen ufak değişikliklerle birlikte) sınıflarında uyguladığını” ve bu konuda “toplu hareket edildiğini” belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise 2018 yılına kadar ki alınan öğrenciler için uygulanan yöntemlerde, idarenin metot tavsiyeleri olduğunu fakat bunları toplu olarak uygulama kararı verilmediğini, dolayısıyla bazı öğretmenlerin idarenin tavsiye ettiği yöntemleri değil kendi yöntemlerini uyguladıkları, fakat 2018 yılında alınan öğrencilere, idarenin tavsiye ettiği özellikle “koro yöntemi”nin toplu uygulanması kararı çıktığı ve böylece projede “2018 yılından itibaren toplu hafızlık yöntemleri uygulanmaya başlandığını” dile getirmişlerdir.

Önermeye katılan öğretmenler ise, toplu metot uygulamasının erkek öğretmenler tarafından daha sistemli bir şekilde uygulandığını fakat bazı bayan öğretmenlerin “her öğrencinin kabiliyetinin ve öğrenme şeklinin farklı olduğu”, “seviyeleri ve öğrenme dilleri farklı öğrencilerin aynı yöntem ile hafızlık yapmalarının süreci zorlaştırdığı” gibi nedenlerle toplu metot uygulamasına uyum sağlayamadıklarına dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.61. “Öğrenciler, Yüzünden Okuma Döneminde İken En Az Bir Kur’an Hatmi Yapmadan Hafızlığa Başlatılmamalıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	38	62,3	62,3	62,3
Kısmen Katılıyorum	16	26,2	26,2	88,5
Katılmıyorum	7	11,5	11,5	100,0
Kararsızım	0	00,0	00,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “*Öğrenciler yüzünden okuma döneminde iken en az bir Kur’an hatmi yapmadan hafızlığa başlatılmamalıdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.61.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin (n=38) %62,3’ü katılıyorum, (n=16) %26,2’si kısmen katılıyorum, (n=7) %11,5’i katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, hafızlığa başlamadan önce öğrencilerin bir Kur’an hatmi hatta “mümkünse daha fazla hatim yapmalarının” hafızlık sürecinde çok faydası olacağını ifade etmişlerdir. Öğrencinin Kur’an’ı Kerim’i seri ve düzgün

bir şekilde okumasının, ezberin kalitesine ve kolay ezberlemeye yardımcı olduğunu, aksi halde yüzünden okuyuşunu geliştirmemiş bir öğrencinin hafızlık esnasında birçok lafzı yanlış ezberleme ve ezberleme eyleminde zorlanma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasının söz konusu olacağını belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise, hafızlığa başlamadan önce bir hatim yapmanın faydalı olacağını kabul etmelerine rağmen, bunun “öğrencinin kapasitesi ile de alakalı olduğunu”, “her öğrenci için geçerli olmadığını”, “okuması seri ve mahreci düzgün olan öğrenciler için bir hatim şartı gözetmenin öğrenci için zaman kaybı olacağını”, projede ise zamanın çok değerli olduğunu ve bu yüzden bazı öğrenciler için hatim şartının uygulanmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.62. “Yüzünden Okuma Döneminde, Meharic-i Huruf Konusunda ve Yüzünden Okuma Performansında Eksikleri Olan Bir Öğrenciyi, Ezberi Çok Kuvvetli Olsa Bile Hafızlığa Başlatmam” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	43	70,5	70,5	70,5
Kısmen Evet	15	24,6	24,6	95,1
Hayır	3	4,9	4,9	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Yüzünden okuma döneminde, meharic-i huruf konusunda ve yüzünden okuma performansında eksikleri olan bir öğrenciyi, ezberi çok kuvvetli olsa bile hafızlığa başlatmam” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.62.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=43) %70,5'i evet, (n=15) %24,6'sı kısmen evet, (n=3) %4,9'u hayır görüşündedir.

Önermeye evet şeklinde cevap veren öğretmenler, hafızlığa başlayan çocuğun Kur'an-ı Kerim'in düzgün ve doğru bir şekilde okunması ile alakalı “yeterli eğitimleri almış olması gerektiğini”, ezber sürecine başladıktan sonra mahreçlerinde ve yüzünden okuma seviyesinde eksikleri olan bir öğrencinin hatalarını düzeltecek

zamanı olmayacağını, yanlış mahreç üzere ezberlenmiş yerler için sonradan mahreç eğitimi vermenin ve düzeltmenin çok zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Hafızlıktan önce mahreçlerin oturmuş olması meselesi, hafızlık eğitiminde kabul edilmiş ana sütunlardan biri olmasına rağmen, öğretmenlerden yaklaşık %30'luk bir bölümün önermeye “kısmen evet” ve “hayır” şeklinde cevap vermeleri dikkat çeken ve sebepleri araştırılması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.63. “Ham Sayfaları Ezberleme Tekniği Olarak, Sınıfta ‘Koro Yöntemi’ Uygulayıp Toplu Talim Yaptırmak, Ezber Sürecini Kolaylaştıran Verimli Bir Yöntemdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	26	42,6	42,6	42,6
Kısmen Katılıyorum	24	39,3	39,3	82,0
Katılmıyorum	10	16,4	16,4	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Ham sayfaları ezberleme tekniği olarak, sınıfta ‘koro yöntemi’ uygulayıp toplu talim yaptırmak, ezber sürecini kolaylaştıran verimli bir yöntemdir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.63.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=26) %42,6'sı katılıyorum, (n=24) %39,3'ü kısmen katılıyorum, (n=10) %16,4'ü katılmıyorum, (n=1) %1,6'ü kararsızım görüşündedir.

Koro yönteminin verimli bir uygulama olduğunu düşünen öğretmenler, bu tekniğinin “seviye sınıfları oluşturulmasını gerektirdiğini”, sınıf içindeki öğrencilerin seviyelerinin birbirine yakın olması durumunda çok verimli bir uygulama olduğunu, aynı zamanda “öğrencilerin ders olarak da aynı seviyede gitmeleri ve aynı dersleri çalışmalarının gerektiğini” belirtmişlerdir. Koro yöntemi ile sınıfta öğretici ile beraber sayfaların toplu talim yaptırılması sonucunda, bazı öğrencilerin sayfaları daha okulda iken ezberledikleri, bazılarının az bir ek çalışma ile ezberleyecek kadar sayfaya aşına oldukları, bazılarının ise ezberleyemeseler bile toplu halde defalarca yüzünden okuma etkinliği sonunda, sayfadaki kelimelerin yanlış şekilde

ezberlenmesinin engellendiğini, her koşulda ve her öğrenci için koro sisteminin mutlaka faydalı olduğunu savunmaktadırlar. Koro sistemi ile çalışılmasının ham sayfaların daha okulda iken ezberlenmesi konusunda faydalı olduğu ve böylece çocukların okul sonrası evlerine giderken psikolojik olarak daha rahat oldukları, ayrıca ham dersler okulda yapıldığı için ailelerin üzerindeki yükü de hafiflettiğini belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılanlar koro tekniğinin “bazı öğrenciler için verimli olurken bazıları için verimli olmadığını, tekniğin verimli olduğu çocukların genelde ezber yeteneği kuvvetli olan çocuklar olduğunu”, “kursta toplu olarak uygulanması yerine sadece bazı özel sınıflarda uygulanmasının daha uygun olduğunu” dile getirmişlerdir.

Önermeye katılmayan bazı öğretmenler ise her öğrencinin ders çalışma ve öğrenme kabiliyetinin farklı olduğunu, “koro sisteminin uzun dönemde uygulanabilir bir yöntem olmadığını”, sınıftaki bütün öğrencilerin her gün aynı seviyede ilerlemelerinin mümkün olmadığını, koro sisteminde ise bütün sınıfın toplu olarak aynı dersleri talim yaptıklarını, talim yapılan dersleri bazı öğrencilerin ezberlerken bazıların ezberleyemediğini, ertesi gün dersi zayıf öğrencilerin sınıfla birlikte koro sistemini takip edebilmesi için dersini geçmiş sayılacağını, sonuç olarak koro sisteminin bazı öğrenciler için zayıf hafızlığa sebep olacağını, bu yüzden koro tekniğinin verimli bir yöntem olmadığını öne sürmüşlerdir.

Tablo 2.64. “Çocuğunuzun Sınıfta Koro Tekniği ile Ezber Yapması, Kendi Başına Ezber Yapmasından Daha Kolay Oldu mu?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	17	24,3	24,3	24,3
Kısmen Evet	13	18,6	18,6	42,9
Hayır	27	38,6	38,6	81,4
Kararsızım	13	18,6	18,6	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuzun sınıfta koro tekniği ile ezber yapması, kendi başına ezber yapmasından daha kolay oldu mu?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.64.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=17) %24,3’ü evet, (n=13) %18,6’sı kısmen evet, (n=27) %38,6’sı hayır, (n=13) %18,6’sı kararsızım görüşündedir.

Koro sisteminin, projenin ilk senelerinde öğretmenlerin isteğine bağlı olarak uygulanması, bazı öğretmenlerin uygularken bazılarının uygulamaması ya da bir dönem koro sistemini uygulayan öğretmenlerin sonradan bu uygulamayı terk etmeleri gibi nedenlerden dolayı, araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla hafızlığını bitirmiş olan öğrencilerin bir kısmı koro sistemini hiç uygulamamış bir kısmı da sadece geçici bir dönem uygulamışlardır. Koro sistemiyle çalışmayı tecrübe etmemiş olmalarından dolayı, araştırma sorusuna kararsızım şeklinde cevap veren velilerin %18,6 oranında olması doğal karşılanmalıdır. Kararsızım seçeneğini işaretleyen velilerin yaptıkları açıklamalarda “koro tekniğinin sınıfta uygulanmadığını”, çocuklarının “koro tekniği ile ezber yapmadığını” ifade etmeleri de bu görüşü desteklemektedir. Kısmen evet seçeneğini işaretleyen bir kısım velinin “başlarda bir müddet koro tekniği uygulandı fakat sonra bırakıldı” şeklinde not düşmeleri de, koro tekniği hakkında kesin bir yargıya sahip olmadıklarını göstermektedir.

Soruya evet cevabı veren veliler, koro tekniğinden memnuniyetlerini “koro tekniğiyle öğrencinin dersini büyük ölçüde okulda bitirdiği ve tekniğin veli üzerindeki yükü hafiflettiği” şeklinde ifade ederlerken, hayır cevabı verenler ise “çocukların kapasitelerinin farklı olmasından dolayı koro tekniğini doğru bulmadıklarını” dile getirmişlerdir.

Tablo 2.65. “Hafızlık Eğitiminde, Seviye Sınıfları Oluşturulması ve Öğrencilerin Seviyelerine Göre Sınıflarda Ders Yapmaları, Hafızlık Sürecini Olumlu Etkileyen Bir Uygulamadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	33	54,1	54,1	54,1
Kısmen Katılıyorum	16	26,2	26,2	80,3
Katılmıyorum	10	16,4	16,4	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlık eğitiminde, seviye sınıfları oluşturulması ve öğrencilerin seviyelerine göre sınıflarda ders yapmaları, hafızlık sürecini olumlu etkileyen bir uygulamadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.65.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=33) %54,1’i katılıyorum, (n=16) %26,2’si kısmen katılıyorum, (n=10) %16,4’ü katılmıyorum, (n=2) %3,3’ü kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan ve seviye sınıfları oluşturulmasının olumlu bir uygulama olduğunu düşünen öğretmenler, özellikle projede uygulanan toplu koro uygulaması ile ezber yapma tekniğinin en verimli bir şekilde uygulanabilmesi için sınıftaki öğrencilerin seviyelerinin birbirine yakın olmasının zorunlu olduğunu belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise bu uygulamanın avantajları ile beraber dezavantajlarının da bulunduğunu, avantajlarının daha çok olduğunu gördüğünden projede uygulandığını fakat “her öğrencide farklı etkilere sebep olduğunu”, özellikle seviye sınıfları oluşturulması ile çocukların öğretici değiştirmelerinin onları olumsuz yönde etkilediğini dile getirmişlerdir.

Önermeye katılmayıp seviye sınıfları oluşturulmasının olumlu bir uygulama olmadığını düşünen öğretmenler, “homojen sınıflarda verimin daha fazla olduğunu”, iyi seviyedeki sınıflar hızlı ilerlerken, “düşük seviyedeki sınıfların ilerleyemediğini”, “düşük seviyedeki sınıflarda bulunan öğrencilerin bundan olumsuz etkilendiğini”, “içlerinde sonradan atak yapacak çocuk varsa bile özgüvenlerinin sarsılmasından dolayı bunu başaramadığını ya da sınıfın seviyesine göre kendisini yeterli görüp atak yapmadığını, rahat davrandığını” dile getirmişlerdir.

Ayrıca iyi seviyedeki sınıfları alan öğretmenlerin, sınıf başarılarının sınıf öğreticisine mâl olduğu gibi, düşük seviyedeki sınıfların başarısızlıklarının da ister istemez sınıf öğreticisine mâl olmasından ve düşük seviyedeki sınıfların, öğretmenleri daha çok uğraştırmasından dolayı seviye sınıfları oluşturulmasını olumlu bulmayan öğretmenler de vardır.

Seviye sınıfları oluşturulması ile alakalı önemli bir noktanın da, seviyelerine göre ayrılan sınıflardan iyi seviyedeki sınıfı hangi öğreticinin, düşük seviyedeki sınıfı hangi öğreticinin alacağı konusu olduğuna işaret eden bir kısım öğretmenler, idarenin bu konuda kesinlikle öğretmenler arasında ayırım yapmadan, açık ve şeffaf bir yöntem ile dağıtım yapması gerektiğini, sınıflar dağıtıldıktan sonra da özellikle düşük seviyedeki sınıfların başarısızlıklarından dolayı, gerek komisyonlar önünde gerekse velilere karşı idarenin öğreticinin yanında durması gerektiğini savunmaktadırlar.

Tablo 2.66. “Kur’an-ı Kerim’i, 30 Cüzü Bir Bütün Olarak Ele Alıp Ezberlemek Yerine ‘Son 5 Cüz’ ya da ‘Son 10 Cüz’ gibi Parçalara Ayırıp, Bölümler Halinde Hafızlık Yapmak Daha Verimli Bir Uygulamadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	9	14,8	14,8	14,8
Kısmen Katılıyorum	23	37,7	37,7	52,5
Katılmıyorum	27	44,3	44,3	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “*Kur’an-ı Kerim’i, 30 cüzü bir bütün olarak ele alıp ezberlemek yerine ‘son 5 cüz’ ya da ‘son 10 cüz’ gibi parçalara ayırıp, bölümler halinde hafızlık yapmak daha verimli bir uygulamadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.66.’da incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin (n=9) %14,8’i katılıyorum, (n=23) %37,7’si kısmen katılıyorum, (n=27) %44,3’ü katılmıyorum, (n=2) %3,3’ü kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılmayanlar içerisinde “kesinlikle katılmadığını” beyan edenler olduğu gibi bu görüşlerine sebep olarak; Kur’an-ı Kerim’i baştan itibaren bir bütün

olarak ele alıp, her cüzün son sayfalarını ezberleyerek hafızlığa başlamanın esas olduğu “klasik Osmanlı usûlünün daha verimli olduğunu” öne sürmüşlerdir. Kur’an’ı bölerek hafızlık yaptırmanın “sadece hafızlığı yarıda bırakma tehlikesi olan öğrenciler için faydalı olabileceğini, bu durumun ise sınavlarla seçilmiş zeki çocukları kabul eden proje için çok karşılaşılan bir durum olmadığını”, hafızlığın “ilerleyen dönemlerinde bu tekniğin tekrarlar yüzünden öğrencileri çok yorduğunu”, “öğrencilerin son cüzleri tekrar etmekten artık bitkin düştüğünü, tekrar etmeyi bıraksa unutmaya başladığını”, ayrıca bu yöntemde “çocukların önlerindeki süreci görmekte ve kavramakta zorlandıklarını”, “yıllarca denenmiş ve başarılı olmuş klasik yöntem varken, eksileri artılarından fazla olan bu sistemin verimli olmadığını” savunmaktadırlar.

Önermeye kısmen katılanlar bu tekniğin her öğrenciyi farklı etkilediğini, uygulamanın 5-10 cüzlük bölümler halinde değil de Kur’an’ı 15 cüzlük iki bölüm halinde ezberlemenin daha verimli olacağını belirtmişlerdir.

Söz konusu tekniğin verimli bir uygulama olduğunu savunanlar ise, Kur’an’ı iki ya da üç bölüme ayırarak hafızlık yaptırılmasının çocuğun zihin dünyasında daha kolay bir hedef olarak şekillendiği, ayrıca bölümler içerisinde dönüşlerin daha kısa sürede gerçekleşmesinden dolayı tekrar edilen sayfaların unutulmadan daha sağlam bir şekilde verildiği, diğer yönden ileride hafızlığı tamamlayamayan öğrenciler için Kur’an’ın aralarından bazı sayfaların ezberlenmiş olma durumuna kıyasla, belli cüzlerin ve bölümlerin tamamen ezberlenmiş olma durumunun daha avantajlı olacağını savunmaktadırlar.

Tablo 2.67. “Ham Bir Sayfa Ezberlerken, Sayfanın Son Ayetinden Başlayarak, Aşağıdan Yukarı Doğru Ayet Ayet, Toparlayarak Ezberlemek, Dersin Sağlamlığını Artıran Verimli Bir Uygulamadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	32	52,5	52,5	52,5
Kısmen Katılıyorum	20	32,8	32,8	85,2
Katılmıyorum	7	11,5	11,5	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Ham bir sayfa ezberlerken, sayfanın son ayetinden başlayarak, aşağıdan yukarı doğru ayet ayet, toparlayarak ezberlemek, dersin sağlamlığını artıran verimli bir uygulamadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.67.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=32) %52,5’i katılıyorum, (n=20) %32,8’i kısmen katılıyorum, (n=7) %11,5’i katılmıyorum, (n=2) %3,3’ü kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, bazı kaynaklarda tahlilî ezberleme yöntemi olarak geçen ve ezberin daha kuvvetli olmasını sağlayan bu tekniğin “özellikle proje okulunda uygulanması gerektiğini”, bu tekniği uygulayan çocukların “sayfayı toplamasının daha kolay olduğunu” belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise “her öğrencinin bu tekniği uygulayamadığını”, “bütün öğrenciler için verimli ve genelgeçer bir yöntem olmadığını”, “tahlilî ezber tekniğini doğru ve verimli bir şekilde uygulayamayan öğrencilerin genelde sayfa başlarının zayıf olduğunu”, bu tekniğin herkesin uyması gereken toplu bir uygulama şeklinde değil, fayda gören öğrenciler için “kişiye özel olarak uygulanmasının daha doğru olduğunu” ifade etmişlerdir.

Önermeye katılmayan öğretmenler, olumlu ve olumsuz yönleri olan bu uygulamanın, “olumsuz yönlerinin daha fazla olması sebebiyle” uygulanması taraftarı olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 2.68. “Ham Bir Sayfa Ezberlerken, Sayfayı Aşağıdan Yukarı ya da Yukarıdan Aşağı Doğru Ezberleme Konusunda, Öğrencileri Serbest Bırakmak Daha Doğrudur” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	37	60,7	60,7	60,7
Kısmen Katılıyorum	20	32,8	32,8	93,4
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Ham bir sayfa ezberlerken, sayfayı aşağıdan yukarı ya da yukarıdan aşağı doğru ezberleme konusunda, öğrencileri serbest bırakmak daha doğrudur*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.68.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=37) %60,7’si katılıyorum, (n=20) %32,8’i kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9’u katılmıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Tahlilî (aşağıdan yukarı) ya da mekanik (yukarıdan aşağı) ezber teknikleri konusunda öğrencileri serbest bırakmanın daha doğru olduğunu düşünen öğretmenler, her çocuğun yapısının farklı olduğunu, öğrencinin kendisini tanıdığını, kendisi için verimli olan yöntemi bildiğini ve hangi yöntemi uygulayacağı konusunda kendisinin karar vermesi gerektiğini, dolayısıyla tahlilî ya da mekanik tekniğini uygulama konusunda herhangi bir zorlamanın uygun olmayacağını ifade etmişlerdir.

Önermeye katılmayan öğretmenler ise her ne kadar öğrencilerin zoruna gitse ya da alışık olmadıkları bir yöntem olsa bile, “tahlilî yöntemle yapılan ezberlerin daha sağlam olması” ve yöntemin başarısının kanıtlanmış olması sebebiyle, öğrencilerin tercihi değil göre değil toplu olarak uygulanması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Tablo 2.69. “Bilgisayar Destekli Hafızlık Tekniği Proje Kursunda Pratik Olarak Uygulanmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	24	39,3	39,3	39,3
Kısmen Katılıyorum	23	37,7	37,7	77,0
Katılmıyorum	11	18,0	18,0	95,1
Kararsızım	3	4,9	4,9	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Bilgisayar destekli hafızlık tekniğinde; çocuklar bilgisayar, tablet, mp3 çalar gibi medya ortamları yardımı ile ezberleyecekleri sayfaları, meşhur hocaların sesinden defalarca dinleme, takip etme imkânına sahiptirler. Ezber yapmayı da kolaylaştıran, bilgisayar destekli hafızlık tekniği proje kursunda pratik olarak uygulanmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel

istatistik analiz sonuçları Tablo 2.69.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=24) %39,3'ü katılıyorum, (n=23) %37,7'si kısmen katılıyorum, (n=11) %18,0'ı katılmıyorum, (n=3) %4,9'u kararsızım görüşündedir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi kılavuz kitapçığında, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimin Aşamaları başlığı altında; “hafızlık eğitiminde, öğrencilere tavır, okuma tarzı ve kulak aşinalığı kazanmaları için ülkemizin meşhur hafızlardan Kur'an-ı Kerim tilâveti dinlemeleri sağlanır ve teşvik edilir. Bu hususta, isteyen öğrencilerin İslam dünyasından farklı hafızların okuyuşlarını da dinleyebilir” şeklinde tavsiyesi bulunmaktadır.

Önermeye katılan öğretmenler, bu tavsiyeye binaen, özellikle yüzünden okuma döneminde bilgisayar destekli hafızlık tekniğini kullanarak, öğrencileri daha çok mp3 çalar yardımı ile meşhur hafızlardan Kur'an-ı Kerim dinlemeye teşvik ettiklerini belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise bilgisayar destekli hafızlık çalışmasının sadece yüzünden dönemde uygulandığını, ezber dönemi başladıktan sonra öğrencilerin yoğun çalışma tempoları ve vakit darlığı sebebi ile bu uygulamanın sona erdiğine dikkat çekmişlerdir.

Önermeye katılmayan öğretmenler, sadece mp3 çalar yardımı ile ses dosyaları dinlemenin bilgisayar destekli hafızlık tekniği olarak adlandırılmayacağını, kurs içerisinde bu yöntemi daha profesyonel bir şekilde uygulayabilmek için özel bir bilgisayar odasının dizayn edilmesi ve burada hem görsel hem işitsel olarak dijital ortamlardan faydalanılması gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir.

Tablo 2.70. “Öğrencilerin Sabahları İlk Ders Verme Sırasını, Önceden Liste Halinde Belirlerim” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	15	24,6	24,6	24,6
Kısmen Evet	21	34,4	34,4	59,0
Hayır	25	41,0	41,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencilerin sabahları ilk ders verme sırasını, önceden liste halinde belirlerim*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.70.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=15) %24,6'sı evet, (n=21) %34,4'ü kısmen evet, (n=25) %41,0'ı hayır görüşündedir

Önerme sonuçlarına göre, öğrencilerin sabahları ders verme sırasını belirleme konusunda öğretmenler birkaç farklı teknik uygulamaktadırlar. Bazı öğretmenler liste ile önceden sıra belirlemenin “sınıf hakimiyetini sağlamak ve karmaşanın önüne geçmek için gerekli” olduğunu, böylece “bütün öğrencilerin kendi sıralarını bildiklerini” ifade ederlerken, bazıları da “alfabetik isim listesine göre ders verme sırası oluşturduklarını” fakat aynı çocuğun her gün ilk sırada ders vermesinin diğer çocuklara haksızlık olacağı ve adalete uymayacağı için sıranın bir döngü halinde belirlendiğini, “bugün ilk sırada ders veren çocuğun yarın son sırada ders verdiğini” eklemişlerdir.

Önermeye kısmen evet şeklinde cevap veren öğretmenler, belirlenmiş bir liste olmasına rağmen buna her zaman uymanın mümkün olmadığına, “önceki gün ders veremeyen öğrencilerin, bugün ilk sırada ders verme konusunda öncelikli olduklarına” dikkat çekmişlerdir.

Ders verme sırasını, liste halinde belirlemediğini beyan eden öğretmenler ise “ilk etapta liste belirlediklerini fakat ilerleyen süreçte sırası geldiği halde dersi hazır olmayan öğrencilerin arka sıralara kaydırılması mecburiyetinden dolayı, ‘belirlenmiş liste’ uygulamasının devam ettirilemediğini” ifade etmişlerdir.

Liste belirleme şeklinde bir uygulama yapmadığını ifade eden öğretmenler arasında, “sabahları dersi hazır olan çocuklar arasında ders verme sırasını kura çekerek belirlediğini”, ya da “bu konuyu tamamen çocukların inisiyatifine bıraktığını, kendi aralarında bir şekilde belirlediklerini, anlaşarak sıraya girdiklerini, bu tür bir uygulamanın sınıf içinde sorumluluk bilincinin gelişmesine de faydalı olduğunu”, sonuçta “ders verme sırasının her gün değiştiğini” dile getirenler olmuştur.

Tablo 2.71. “Öğrencilerin, Derslerini Bütün Halinde Değil Parça Parça Vermelerini Kabul Etmem” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	42	68,9	68,9	68,9
Kısmen Evet	14	23,0	23,0	91,8
Hayır	5	8,2	8,2	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencilerin, derslerini bütün halinde değil parça parça vermelerini kabul etmem*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.71.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=42) %68,9’u evet, (n=14) %23,0’ı kısmen evet, (n=5) %8,2’si hayır görüşündedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı’nda “günlük dersin sadece ham veya has sayfalar olarak ayrı ayrı değil, bir bütün halinde öğreticiye bir defada arz edilmesi sağlanmalıdır”²⁴⁹ maddesi yer almaktadır. Buna göre önermeye evet cevabı vererek, öğrencilerin derslerini parça parça vermelerini kabul etmediğini beyan eden öğretmenler, bu konudaki kararlılıklarını “ders bütündür bölünemez”, “parça parça ders dinleme sistemi olmaz, bütünlük bozulursa ciddiyet ortadan kalkar”, “sayfa düzeni dağılır” sözleri ile ifade etmişler ve “parça parça verilen dersin sağlam olmadığını”, “bu şekilde alınsa bile sonradan bütünlük oluşturmakta ve toplamakta öğrencinin sıkıntı çekeceğini” eklemişlerdir.

Önermeye kısmen evet ya da hayır cevabı veren öğretmenler, “sürecin her zaman planlandığı ve olması gerektiği gibi gitmediğini, bazen öğrencinin durumuna göre parça parça ders vermesini kabul etmek zorunda kaldıklarını”, “çocuk dersini bütün olarak bir türlü toparlayamıyorsa, en azından kısıtlı olan vaktin değerlendirilebilmesi için bu tür bir uygulamaya bazen başvurduklarını” dile getirmişlerdir.

²⁴⁹ DİB, *Hafızlık Eğitim Programı*, s. 14.

Tablo 2.72. “Hafızlıkta Önemli Olan; Öğrencinin Çok Ham Alıp Hafızlığı Kısa Sürede Bitirmesi Değil, Düzenli Ders Verip, Sağlam Hafızlık Yapmasıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	57	93,4	93,4	93,4
Kısmen Katılıyorum	4	6,6	6,6	100,0
Katılmıyorum	0	0	0	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlıkta önemli olan; öğrencinin çok ham alıp hafızlığı kısa sürede bitirmesi değil, düzenli ders verip, sağlam hafızlık yapmasıdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.72.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=57) %93,4’si katılıyorum, (n=4) %6,6’sı kısmen katılıyorum görüşündedir.

Katılımcıların neredeyse tamamını oluşturup önermeye katılan öğretmenler, bu görüşe “kesinlikle katıldıklarını”, acele ile geçirilen ve “sağlam verilmeyen sayfaların dönüşlerinin yine zor olacağını”, dolayısıyla başta vakit kazandırdığı için cazip gibi görünen fazla ham sayfa verme uygulamasının ilerleyen süreçte yine büyük bir engel olarak öğrencinin önüne çıkacağını, “ilerlemeyi engelleyeceğini”, bu yüzden zaman kaygısı ile öğrencilere fazla miktarda ham sayfa verilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise özellikle proje içerisinde ister istemez zaman ile bir yarış içerisinde olduklarını, çocukların okul derslerine ara verdikleri 6. sınıfın sonunda hafızlığı bitirmek ve 7. sınıfta tekrar kültür derslerine yönelmek gibi bir hedefin olduğunu, 7. sınıfa kadar hafızlığını bitiremeyen öğrencilerin okul dersleri ile hafızlık dersleri arasında kalabildiğini, dolayısıyla hedeflenen süre içerisinde hafızlığın bitirilebilmesi için kabiliyetli ve istekli öğrencilere sağlam ders verdikleri sürece fazla ham sayfa verilmesinde bir sakınca görmediklerini dile getirmişlerdir.

Tablo 2.73. “Hafızlığa Başlayan Bir Öğrenci, Sonradan Ezber Yapmada Çok Güçlük Çekse de, Mutlaka Hafızlığını Tamamlaması İçin Zorlanmalıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	6	9,8	9,8	9,8
Kısmen Katılıyorum	14	23,0	23,0	32,8
Katılmıyorum	38	62,3	62,3	95,1
Kararsızım	3	4,9	4,9	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlığa başlayan bir öğrenci, sonradan ezber yapmada çok güçlük çekse de, mutlaka hafızlığını tamamlaması için zorlanmalıdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.73.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=6) %9,8’i katılıyorum, (n=14) %23,0’ı kısmen katılıyorum, (n=38) %62,3’ü katılmıyorum, (n=3) %4,9’u kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılmayan öğretmenler, “zorla hafızlık yapmak ya da yaptırmak, şeklinde bir anlayışın kesinlikle olamayacağını” ve kabul edilemeyeceğini, “zorlamanın öğrenciye bir tür zulüm olacağını”, “zorlanan öğrencinin zaten büyük ihtimal hafızlığı bitiremeyeceğini, bitirse bile kısa süre sonra unutacağını”, hatta “zorlamanın çocuğu Kur'an'dan soğutabileceğini”, bu yüzden “öğrencinin ezber yapamamasının sebeplerinin geniş bir şekilde araştırılması, çözüm yolları denenmesi ve gayretler sonunda halen olmuyorsa, hafızlık eğitiminden çekilmesinin en uygun yol olduğunu” dile getirmişlerdir. Bu konuda öğretmenlerin ve görevli komisyonların daha gerçekçi ve soğukkanlı davranmalarına rağmen, genelde öğrenci ailelerinin olaya duygusal yaklaştıkları ve çocuklarının mutlaka bir şekilde hafızlığa devam etmeleri konusunda öğretmenlere baskı yapabildiklerini de eklemişlerdir.

Önermeye kısmen ya da tamamen katılan öğretmenler, “her çocuğun bir şekilde hafız olabileceğini”, eğer öğrenci planlanan performansı göstermiyor ve derslerde başarısız oluyorsa bunun sebebinin çocuğa uygun tekniğin uygulanamamasından veya ortamın sağlanamamasından kaynaklandığını, çocuklar ikna edilip uygun teknikler uygulandığında, geç de olsa bir şekilde hafızlığı tamamlayabileceklerini,

aksi halde hafızlığı tamamlayamayıp, programdan çekilen çocukların, hayatlarının her döneminde bu “başarısızlığın” ezikliğini ve olumsuz etkilerini yaşayabileceklerini savunmaktadırlar.

Tablo 2.74. “Sınıf Hakimiyeti ve Dersler Konusunda Disiplinli Hocaların Sınıfları, Aynı Konularda Daha Rahat Olup Öğrencileri Sıkmayan Hocaların Sınıflarına Göre, Daha Başarılı Olmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	29	47,5	47,5	47,5
Kısmen Katılıyorum	23	37,7	37,7	85,2
Katılmıyorum	9	14,8	14,8	100,0
Kararsızım	0	00,0	00,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Sınıf hakimiyeti ve dersler konusunda disiplinli hocaların sınıfları, aynı konularda daha rahat olup öğrencileri sıkmayan hocaların sınıflarına göre daha başarılı olmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.74.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=29) %47,5’i katılıyorum, (n=23) %37,7’si kısmen katılıyorum, (n=9) %14,8’i katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenlerden bazıları, “çocukların yaş düzeylerinden dolayı disiplinin şart olduğunu”, çocukların genelde yaşları itibarıyla kendi kendine çalışma yetisi kazanmadıkları, bu yüzden sık sık hatırlatma ve yönlendirmeler ile derslerine yoğunlaştıkları, böyle bir ortamda derslerle alakalı olarak öğreticide bir gevşeklik ve rahatlık gördüklerinde bunu suistimal edip derslerden kaytarma yönünde kullanabildikleri, dolayısıyla öğreticinin sınıf hakimiyeti ve dersler konusunda disiplinli hareket etmesinin öğrencilerin kendileri için faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katıldığını ifade eden öğretmenler ise “sınıf idaresinin hem disiplinli hem de çocukları sıkmadan, onların da rahat olacakları bir şekilde devam ettirilebileceğini” düşünmektedirler.

Disiplinli öğreticilerin sınıflarının, öğrencileri sıkmayan rahat öğreticilerin sınıflarına göre daha başarılı olduğunu kabul etmeyen öğreticiler ise disiplinden bazı öğreticilerin kendilerine yanlış anlamlar çıkardıklarına ve sertliğin disiplin demek olmadığına, bazı yanlış uygulamaların öğrencileri bezdirip derslerden soğutabileceğine dikkat çekmişlerdir.

2.10. Kur'an'ın Mânâ EĞitimine Dair Görüşler

Tablo 2.75. “Çocuğunuzun Kur'an-ı Kerim'in Arapça Lafzını Ezberlemekle Beraber Anlam Bilgisine de Sahip Olmasını ve Bu Yönde Gerekli Derslerin Verilmesini Önemser Misiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	66	94,3	94,3	94,3
Kısmen Evet	4	5,7	5,7	100,0
Hayır	0	0,0	0,0	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuzun Kur'an-ı Kerim'in Arapça lafzını ezberlemekle beraber anlam bilgisine de sahip olmasını ve bu yönde gerekli derslerin verilmesini önemser misiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.75.'de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=66) %94,3'ü evet, (n=4) %5,7'si kısmen evet görüşündedir.

Soruya hayır cevabı veren çıkmamıştır. Velilerin neredeyse tamamı çocuklarının hafız olmakla beraber Kur'an'ın anlam bilgisine de sahip olmasını ve bu yönde dersler verilmesini önemsediklerini belirtmişlerdir. Veliler, çocuklarını hafızlığa yönlendirmelerindeki asıl “amaçlarının; sadece Arapça lafzın ezberlenmesi olmadığını”, çocuklarının “Kur'an'ı doğru anlayıp, doğru bir şekilde yaşamalarını”, “Kur'an'ı hayatlarına aktarmalarını” istediklerini, bunun için “tek başına lafzî hafızlığın yeterli olmadığını”, hatta “Kur'an'ı anlamamanın ezberlemekten daha önemli” role sahip olduğunu, dolayısıyla ezber ile beraber “anlam bilgisine yönelik eğitimin de kesinlikle olması gerektiğini”, böyle olursa “çocukların hafızlıktan tat

alacaklarını ve donanımlı birer hafız olacaklarını”, “projenin de istenilen hedeflere ancak bu şekilde ulaşabileceğini” belirtmişlerdir.

Velilerin bu konuda tamamen kararlı ve tatminkar cevaplar vermeleri ve açıklamalarda bulunmaları, projenin sahip olduğu veli potansiyelinin gerçekten bilinçli insanlardan oluştuğunu, bu anlamda proje idaresi ve öğretmenlerinin de şanslı sayılabileceklerini ortaya koyarken, diğer yandan Türkiye’de hafızlık eğitiminin anlam ve içerik olarak gelecekte daha güzel yerlere doğru gittiğini de bizlere göstermektedir.

Kısmen evet cevabı veren %5,7 oranındaki velilerin ise, araştırmanın geneline bakıldığında, salt olarak anlam eğitimine karşı olmadıkları, fakat bu eğitimin hafızlık esnasında değil hafızlık bittikten sonra verilmesi gerektiği görüşünde oldukları değerlendirilmektedir.

Tablo 2.76. “Hafızlık Eğitimi ile Beraber İtikad, İbadet, Siyer, Ahlak, Meal-Tefsir gibi Derslerin de Bir Yandan Verilmesi Gereklidir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	52	85,2	85,2	85,2
Kısmen Katılıyorum	8	13,1	13,1	98,4
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlık eğitimi ile beraber itikad, ibadet, siyer, ahlak, meal-tefsir gibi derslerin de bir yandan verilmesi gereklidir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.76.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin (n=52) %85,2’si katılıyorum, (n=8) %13,1’i kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6’sı katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, hafızlıktan asıl amacın yaşayan bir Kur’an, Kur’an’ı yaşayan bir Müslüman yetiştirmek/yetiştirmek olduğunu, “ne okuduğunu ve ezberlediğini anlamayan bir bireyin elbette ezberlediği Kur’an’ı da hayatına

yansıtamayacağını”, dolayısıyla bu tür derslerin mutlaka hafızlık esnasında verilmesi gerektiğini, “temel Kur’an ve İslam bilgilerini vermek için çocukların en uygun yaş döneminde olduklarını” belirtmektedirler. Hafızlık esnasında verilen bu derslerin öğrenciye artı bir yük getirmeyecek şekilde sunulması, öğrenciden herhangi bir şekilde ödev beklenilmemesi, görev de verilmemesi, bu tür derslerin bir tür teneffüs, rahatlama, dinlenme ve muhabbet havası içinde geçirilmesi gerektiğine de dikkat çekmektedirler.

Kısmen katılanlar, hafızlık sürecinde ve özellikle proje sistemi içerisinde “zaman sıkıntısının son derece fazla olduğuna”, “belli bir vakte kadar hafızlığı bitirmeye dair program olmasa” anlam ve lafız eğitiminin birlikte verilmesinin en güzeli olduğunu, dolayısıyla “bu tür ders ve eğitimlerin hafızlık bittikten sonra verilmesinin daha iyi bir fikir olabileceğini” ifade etmişlerdir.

Önermeye katılmayanlar ise, önce lafzî hafızlığı sonrasında mânâ eğitimi savunmakta, öğrencilerin zaten hafızlıktan önce bu tür dersleri aldıklarını, hafızlıktan sonra da eğitim hayatları boyunca almaya devam edeceklerini, “zaman ve dikkat” ihtiyacının had safhada olduğu hafızlık eğitimi sürecinde bu tür derslerin elzem olmadığını belirtmektedirler.

Tablo 2.77. “Kuran-ı Kerim’i Anlam Bağlamından Koparıp, Sadece Lafız Düzleminde Bir Hafızlık Eğitiminin Yapılması, Hafızlardan Bir Kısımın Hayatlarının İlerleyen Dönemlerinde, Dindarlık Çizgisinden Uzaklaşmalarında Etkili Olmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	31	50,8	50,8	50,8
Kısmen Katılıyorum	19	31,1	31,1	82,0
Katılmıyorum	10	16,4	16,4	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “*Kuran-ı Kerim’i anlam bağlamından koparıp, sadece lafız düzleminde bir hafızlık eğitiminin yapılması, hafızlardan bir kısmının hayatlarının ilerleyen dönemlerinde, dindarlık çizgisinden*

uzaklaşmalarında etkili olmaktadır” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.77.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğreticilerinin (n=31) %50,8’i katılıyorum, (n=19) %31,1’i kısmen katılıyorum, (n=10) %16,4’ü katılmıyorum, (n=1) %1,6’sı kararsızım görüşündedir.

Öğreticilerin yarıya yakını önermeye katılırken, diğer yarısı ise kısmen katılmakta ya da katılmamaktadır. Çağlar boyu, hafızlığın anlam ve yaşam boyutundan ayrılmamasına dikkat edildiğinin bilinmesine rağmen öğretmenlerin yarıya yakın bir oranda önermeye kısmen katılmaları ya da katılmamalarının sebebi araştırıldığında, “hafızlık bittikten sonra mânâ ile alakalı eğitimler verilmesi”, “hafızlık sonrasında meal ve tefsir konusundaki eksiklerin giderilmesi” gibi açıklamalarından, öğretmenlerin aslında salt olarak Kur’an’ın mânâ boyutunun işlenmesine değil, bu eğitimin hafızlık eğitiminden sonraya ertelenmesi gerektiğine işaret ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 2.78. “Öğrencinin Kur’an Bilgisine Katkısı Olması ve Hatırlama Etkinliğini Artırması Amacı ile Ezberlediği Sureler ya da Bazı Ayetler ile Alakalı Kısa Anlam/Meal Bilgileri Veririm” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	29	47,5	47,5	47,5
Kısmen Evet	30	49,2	49,2	96,7
Hayır	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencinin Kur’an bilgisine katkısı olması ve hatırlama etkinliğini artırması amacı ile ezberlediği sureler ya da bazı ayetler ile alakalı kısa anlam/meal bilgileri veririm*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.78.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin (n=29) %47,5’i evet, (n=30) %49,2’si kısmen evet, (n=2) %3,3’ü hayır görüşündedir.

Hafızlık sürecinde bazı ayetler ile alakalı kısa anlam bilgileri verdiğini ifade eden öğretmenler, “özellikle Kur’an’daki kıssalar ve dua ayetleri üzerinde bu tür bir

uygulama yaptıklarını”, “bu uygulamanın faydasını çok gördüklerini, çocukların o ayetin anlamına dair bilgiyi her dönüşte hatırladıklarını ve böylece tekrarlanan anlam bilgisinin çocuğun zihninde de unutulmayacak şekilde yerleştiğini”, “Kur’an, lafzen çocukların kalplerine yerleşirken, mânâ ve manevi olarak da yerleşebilmesi için en verimli fırsatın bu süreç içerisinde olduğunu”, ayetlerle alakalı ufak bilgiler vermenin “tekrarlarda hatırlamaya faydasının olduğunu” belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların yaşlarının henüz küçük ve Kur’an bilgilerinin az olmasından dolayı, karşılırlarına çıkan Kur’an terimlerini ve Türkçe’de de kullanılan bazı Arapça kelimelerin ayet içerisinde geçme sebebini merak ettiklerini, öğrenmek için “hamd etmek ne demek, bu sureye neden Bakara ismi verilmiş, peygamber isimleri geçen bu ayette nelerden bahsediyor, telaffuzu değişik olan bu kelimenin anlamı nedir” gibi sorular sorduklarını, sorulara “bunları anlatmak için vakit yok, sen dersini oku” şeklinde bir cevap vermenin manevi vebalinin büyük olacağını, çocukların kendi istekleri ile öğrenmeye talip oldukları bu tür durumların büyük fırsatlar olarak görülüp kesinlikle değerlendirilmesi gerektiğini, “çocukların zihinlerinin çok berrak olduğunu, anlatılan her şeyin onların zihin dünyasında yerleştiğini ve çok güzel izler bıraktığını” da eklemişlerdir.

Uygulamayı kısmen yaptığını ifade eden öğretmenler, hafızlık sürecinde ve proje sistemi içerisinde önlerinde somut olarak büyük bir “vakit sıkıntısı olduğunu”, “zamanın kısıtlı olduğunu”, öğrencilerin yoğun ders çalışma ve ders verme, öğretmenlerin de yoğun ders dinleme süreçleri sırasında bu tür uygulamaları “sistematik bir şekilde yapmanın mümkün olmadığını,” fakat zaman zaman yeri geldiğinde, uygun ortam olduğunda bazı ayetlerin anlamını verdiklerini dile getirmişlerdir.

2.11. Öğretici-Veli-Öğrenci İlişkilerine Dair Görüşler

Tablo 2.79. “Öğrencinin Hangi Dersi Verdiği, Dersi Geçip Geçemediği ve Yarınki Okuyacağı Ders ile Alakalı Bilgileri Günlük Olarak Ailelerine Mesaj ile Bildiririm” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	29	47,5	47,5	47,5
Kısmen Evet	23	37,7	37,7	85,2
Hayır	9	14,8	14,8	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Öğrencinin hangi dersi verdiği, dersi geçip geçemediği ve yarınki okuyacağı ders ile alakalı bilgileri günlük olarak ailelerine mesaj ile bildiririm” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.79.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=29) %47,5'i evet, (n=23) %37,7'si kısmen evet, (n=9) %14,8'i hayır görüşündedir.

Önermeye evet şeklinde cevap verip günlük olarak aileleri Whatsapp gibi sosyal medya uygulamaları üzerinden yapılan paylaşımlar aracılığıyla bilgilendirdiklerini belirten öğretmenler yanında, aileleri bilgilendirdiğini ama bunu “günlük olarak yapmadığını”, çocukların ders geçme çizelgelerini “haftalık olarak aileler ile paylaştığını”, sadece “derslerinde sıkıntı olan ve ihtiyaç duyulan öğrenciler için günlük olarak ailelerine bildirim yaptıklarını” ifade edip önermeye kısmen evet ya da hayır cevabı veren öğretmenler de bulunmaktadır.

Tablo 2.80. “Kur'an Kursu Hocaları, Çocuğun Ödev ve Dersleri ile Alakalı Mesajlar Göndererek, Aileleri Günlük Olarak Bilgilendirmektedirler” Önermesine İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	36	51,4	51,4	51,4
Kısmen Evet	17	24,3	24,3	75,7
Hayır	17	24,3	24,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Kur'an kursu hocaları, çocuğun ödev ve dersleri ile alakalı mesajlar göndererek, aileleri günlük olarak bilgilendirmektedirler*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.80.'de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=36) %51,4'ü evet, (n=17) %24,3'ü kısmen evet, (n=17) %24,3'ü hayır görüşündedir.

Velilerin yarısından fazlası önermeye evet cevabı vermişler ve “kendisini eğitime adanmış öğretmenlerin düzenli olarak günlük bilgilendirme yaptıklarını” ifade etmişlerdir. Kısmen evet cevabı veren veliler ise “bilgilendirmenin başta günlük yapıldığını fakat ilerleyen süreçte düzenli devam etmediğini”, bazen iki gün arka arkasına bilgilendirme yapılırken bazen de bir hafta boyunca bilgilendirme yapılmadığını, bu durumun “hocadan hocaya değiştiğini, bazı hocaların kendilerine sormaktansa, öğrenci ile alakalı bilgileri belletmeden almayı tercih ettiklerini” dile getirmişlerdir.

Tablo 2.81. “Çocuğun Düzenli Ders Verirken, Bir Süre Derslerinin Aksaması, Ders Verememesi Durumunda, Ailesi ile İrtibata Geçerek, Sorunları Tespit Etmeye Çalışır ve Çözüm Arayışına Girerim” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	57	93,4	93,4	93,4
Kısmen Evet	4	6,6	6,6	100,0
Hayır	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Çocuğun düzenli ders verirken, bir süre derslerinin aksaması, ders verememesi durumunda, ailesi ile irtibata geçerek, sorunları tespit etmeye çalışır ve çözüm arayışına girerim*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.81.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=57) %93,4'ü evet, (n=4) %6,6'sı kısmen evet görüşündedir.

Öğreticilerin neredeyse tamamı, öğrencinin derslerinin aksaması durumunda ailesi ile irtibata geçerek, sorunlar için çözüm arayışına girdiklerini belirtmişlerdir.

Veli-öğretici irtibatının son derece önemli olduğu hafızlık sürecinde, bu konuda uygulama birliğinin olması elbette projenin başarısına olumlu etki eden temel unsurlardan bir tanesidir.

Tablo 2.82. “Veli Toplantılarının Yapılma Sıklığından ve Toplantıların Verimliliğinden Memnun Musunuz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	33	47,1	47,1	47,1
Kısmen Evet	22	31,4	31,4	78,6
Hayır	12	17,1	17,1	95,7
Kararsızım	3	4,3	4,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Veli toplantılarının yapılma sıklığından ve toplantıların verimliliğinden memnun musunuz?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.82.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=33) %47,1’i evet, (n=22) %31,4’ü kısmen evet, (n=12) %17,1’i hayır, (n=3) %4,3’ü kararsızım görüşündedir.

Velilerin yarıya yakını veli toplantılarının yapılma sıklığından ve toplantıların verimliliğinden memnun olduklarını, zaten gelişen iletişim imkanlarını kullanarak ya da doğrudan okula giderek “istedikleri zaman öğreticiler ya da idare ile görüşme ve derterini anlatma imkanına sahip olduklarını” belirtmişlerdir.

Kısmen evet şeklinde cevap veren velilerden bir kısmı, “çocukları hafızlığı bitirdikten sonra hafız hocası ile toplantı yapmadıklarını, sadece okul dersleri için yapılan toplantılara katıldıklarını” belirtirken, bir kısmı da “toplantılara hiç katılmadığı” için bir fikrinin olmadığını dile getirmişlerdir.

Veli toplantılarının verimliliğinden ve yapılma sıklığından memnun olmadıklarını belirten veliler, “toplantı yapılma sıklığını az gördüklerini”, “böyle bir projede istişarenin çok önemli olduğunu ve ayda bir kez velilerin toplanması gerektiğini”, “özellikle hafız hocalarının kendi sınıf velilerine yönelik toplantılarının daha sık olması gerektiğini” belirtmişler, bazı veliler ise “toplantıların genelde

istişareye değil bilgilendirmeye yönelik olduğunu, fikir alışverişi yapılmadığını” iddia etmişlerdir.

Tablo 2.83. “Veli Toplantıları Dışında, Çocuğunuzun Hafızlık Hocası ile Görüşmek ve Durum Bilgisi Almak İçin Ne Sıklıkla Okula Gidersiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Ayda Bir	24	34,3	34,3	34,3
3 Ayda Bir	23	32,9	32,9	67,1
Yılda Bir	5	7,1	7,1	74,3
Hiç Gitmem	8	11,4	11,4	85,7
Diğer	10	14,3	14,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Veli toplantıları dışında, çocuğunuzun hafızlık hocası ile görüşmek ve durum bilgisi almak için ne sıklıkla okula gidersiniz?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.83.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=24) %34,3’ü ayda bir, (n=23) %32,9’u 3 ayda bir, (n=5) %7,1’i yılda bir, (n=8) %11,4’ü hiç gitmem, (n=10) %14,3’ü diğer şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Araştırmada en yüksek oranı oluşturup ayda bir hafız hocası ile görüşmek için okula gittiğini beyan eden veliler “öğretmen-veli işbirliğinin çocuğun başarısını artırdığını”, bu yüzden “Whatsapp grubundan günlük bilgi almalarına rağmen ayda bir okula gitmeyi de ihmal etmediklerini”, hatta “gerekli olması halinde daha kısa aralıklarla okula görüşmeye gittiklerini” beyan etmişlerdir. Normal şartlarda üç ayda bir öğretici ile yüzyüze görüştüğünü ifade eden veliler de aslında “telefonla sürekli iletişim halinde olduklarını” dile getirmişlerdir.

Öğrenci velilerinin büyük oranda öğretici-veli iletişimi ve işbirliğinin önemini farkında olmaları, karşılıklı görüşmeleri ve aradaki istişareyi sıkı tutmaları projenin başarısındaki önemli etkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Toplamda %32,8’lik bir oranı oluşturan ve hafız hocası ile görüşmek için okula yılda bir kez gittiğini ya da hiç gitmediğini belirten veliler ile diğer seçeneğini

işaretleyenler, seçimlerine yönelik olarak; “telefonla sürekli iletişim halinde olduklarını”, “hocaların gerektiğinde velileri aradıklarını”, “ihtiyaç olduğunda velilerin de hocalarla telefonda irtibat kurabildiklerini”, bu şekilde “gerekli bilgileri telefonda aldıklarını”, dolayısıyla “okula gitmek yerine telefon ile görüştiklerini”, “ancak gerekli durumlarda okula gittiklerini”, herhangi bir ihtiyaç ya da “sıkıntı yoksa okula gitmediklerini” beyan etmişlerdir.

Velilerin içerisinde azımsanamayacak bir oranın, veli-öğretici arasındaki ilişkiyi sadece bilgi akışı olarak görmeleri ve telefonlardaki çeşitli mesajlaşma uygulamalarıyla aldıkları verileri yeterli görüp, ihtiyaç olmadığı sürece okula gitmemeleri proje idaresi tarafından değerlendirilmesi gereken bir olgu olduğu düşünülmektedir. Velinin okul idaresi ve öğretmenler ile görüşmeler yapmak ya da sadece ziyaret için zaman zaman okula gelip gitmesi, çocuğunun yanında öğreticisi ile beraber konuşarak, evladının yanında olduğunu ve desteklediğini fiziksel olarak da göstermesi, çocuğun arkadaşları ile tanışması gibi etkenlerin öğrencinin başarısında ne derece etkili olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış olmasına rağmen, zorunlu olmadıkça okula gelmeyen velilerin bu tutumları üzerinde özel bir çalışma yapıp, gerekirse onların okula gelmesini cazip hale getirecek çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir. Bu yönde atılacak adımların projenin başarısına olumlu yönde etki edeceği değerlendirilmektedir.

2.12. Hafızlık Sürecindeki Sosyal Aktivitelere Dair Görüşler

Tablo 2.84. “Öğrencilerin Hafızlığa Olan Motivasyonlarını Artırmak İçin Zaman Zaman (Başarılı Öğrencileri Ödüllendirme, Sınıfın Toplu Başarılarında Onları Sınıfça Yemeğe ya da Pikniğe Götürme gibi) Değişik Teknikler Uygularım” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	47	77,0	77,0	77,0
Kısmen Evet	14	23,0	23,0	100,0
Hayır	0	00,0	00,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Öğrencilerin hafızlığa olan motivasyonlarını artırmak için zaman zaman (başarılı öğrencileri ödüllendirme,

sınıfın toplu başarılarında onları sınıfça yemeğe ya da pikniğe götürme gibi) değişik teknikler uygulamam” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.84.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin (n=47) %77,0’ı evet, (n=14) %23,0’ı kısmen evet görüşündedir.

Önermeye evet cevabı veren öğretmenler, hafız öğrenciler için en fazla ihtiyaç duyulan şeyin motivasyon olduğunu, “motivasyon için başarıları ödüllendirme yönteminin çok önemli olduğunu”, özellikle sosyal etkinliklerden sonra “öğrencilerin motivasyonlarında gözle görülür ciddi düzelmeler olduğunu” ifade etmişlerdir.

Önermeye kısmen evet cevabını veren öğretmenler ise bu tür uygulamaların olumlu etkilerini kabul etmekle beraber, özellikle toplu yapılan etkinliklerin istenilen sıklıkta yapılamadığını, “bunlar için idare organizasyonu ve veli izinlerinin gerektiğini”, dile getirip ayrıca “piknik, müze ziyareti, sinema gibi etkinliklerin genel manada motivasyona olumlu etkisi olsa bile, günlük programlarını aksatıp yeterince çalışamadıklarından dolayı, etkinliğin ertesi günü bazı öğrencilerin ders veremediklerine” dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.85. “Hafızlığa Çalışan Bir Öğrenci Ailesi Olmak, Sizi Sosyal ya da Bireysel Bazı Etkinliklerden (Akraba Ziyaretleri, Akşam Oturmaları vs.) Alıkoydu mu?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	41	58,6	58,6	58,6
Kısmen Evet	24	34,3	34,3	92,9
Hayır	5	7,1	7,1	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Hafızlığa çalışan bir öğrenci ailesi olmak, sizi sosyal ya da bireysel bazı etkinliklerden (akraba ziyaretleri, akşam oturmaları vs.) alıkoydu mu?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.85.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=41) %58,6’sı evet, (n=24) %34,3’ü kısmen evet, (n=5) %7,1’i hayır cevabı vermişlerdir.

Soruya evet şeklinde cevap veren öğrenci velileri, “hafızlığın sadece çocuk için değil tüm aile bireyleri için fedakarlık gerektiren” ve tüm ailenin yaşamını etkileyen bir eğitim süreci olduğunu, “haftanın 6 günü ders vermesi gereken öğrencinin yoğun şekilde çalıştığını”, “akraba ziyaretleri ya da oturmalar esnasında çocuğun dersini yapmakta zorlandığını” ya da yapamadığını “bu tür etkinliklerden fedakarlık yapmadan hafızlığın yürümeyeceğini” belirtmişlerdir.

Kısmen evet şeklinde görüş belirten veliler ise “sosyal etkinliklerden ve çevreden tamamen soyutlanmanın mümkün olmadığını”, “kontrollü ve yeterli şekilde akraba/arkadaş ziyaretleri yapmanın ve diğer sosyal etkinliklerin çocuğa zarar değil faydası olacağını” düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.86. “Hafızlık Esnasında, Tatil Günlerinde, Ailecek, (Akraba Ziyaretleri, Piknik, Yürüyüş, Tiyatro, Sinema gibi) Ev Dışı Etkinlikleri Düzenli Olarak Yapmaya Çalıştınız mı?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	27	38,6	38,6	38,6
Kısmen Evet	26	37,1	37,1	75,7
Hayır	17	24,3	24,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “*Hafızlık esnasında, tatil günlerinde, ailecek, (akraba ziyaretleri, piknik, yürüyüş, tiyatro, sinema gibi) ev dışı etkinlikleri düzenli olarak yapmaya çalıştınız mı?*” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.86.’da incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=27) %38,6’sı evet, (n=26) %37,1’i kısmen evet, (n=17) %24,3’ü hayır görüşündedir.

Soruya evet cevabı veren veliler, “çocukların motivasyona ihtiyacı olduğunu”, “gerekli motivasyonun sağlanabilmesi için zaman zaman bu tür etkinlikleri yapmaya çalıştıklarını”, “sonuçta çocuğun sosyal hayattan kopmaması ve hayattan keyif almasının da gerektiğini” belirtmişlerdir.

Kısmen evet cevabı veren veliler, yoğun hafızlık çalışma temposunda bu tür etkinliklere çok fazla vakit ayıramadıklarını, “sadece cumartesi akşamları genelde babaanne-anneanne ziyaretlerine vakit bulabildiklerini”, “çocuk hafta içi açık

yapmışsa, açığı kapatabilmesi için bazen cumartesileri dahi evden çıkamadıklarını”, zaman zaman “dersler dışındaki nedenlerden dolayı da bu tür etkinliklere olması gereken önemi veremediklerini” dile getirmişlerdir.

Soruya hayır cevabı verenler ise, hafızlar için “haftada sadece bir günün boş olduğunu ve o güne de ne sığdıracaklarını şaşırdıklarını”, çoğu zaman “tatillerde dahi çocuğun ders çalıştığını” ifade etmişlerdir.

Başarılı bir çalışmanın her zaman için ‘yoğun çalışma’ anlamına gelmediğini, asıl önemli olanın verimli çalışma olduğunu göz önüne aldığımızda tatil, dinlenme ve rahatlama dönemlerinden uzak, kesintisiz bir çalışma temposu içerisinde olmalarının çocuklara olumsuz etkilerinin olacağı uzmanlarca dillendirilmektedir. Dolayısıyla öğrenci, hayatının ilerleyen dönemlerinde hafızlık dönemini düşündüğünde, hayattan kopmuş, sosyal aktivitelerden uzak, renksiz bir dönemin hatırına gelmemesi, hayatlarının en neşeli olması gereken dönemlerinde, hafızlık eğitimi aldıkları için çocukların renksiz bir hayata mahkum edilmemeleri için özellikle velilere çok büyük sorumluluklar düştüğü değerlendirilmektedir.

Öğreticilerle yaptığımız karşılıklı görüşmelerde, bir kısım öğreticilerin “bazı velilerin çocuklarına ebeveynlikten çok hocalık yaptıklarına, çocukların bir anlamda okulda hoca ve evde yine hoca(!) ile muhatap olup baskı altında kaldıklarına, çocukların motivasyon ve rahatlama ile meşgul olmaları gerekirken, bazı velilerin hafızlık yöntemleri veya başka teknik konular ile daha fazla ilgilendiklerine işaret etmişler” ve olması gerekenin “öğreticilerin hocalık, velilerin ise anne babalık yapması gerektiği” yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 2.87. “Çocuğunuzu Hafızlık Esnasında, Kurs Haricinde (Sportif Faaliyetler ya da El Becerisi Geliştirme gibi) Sosyal Etkinliklere Yönlendirdiniz mi?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	6	8,6	8,6	8,6
Kısmen Evet	15	21,4	21,4	30,0
Hayır	49	70,0	70,0	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuzu hafızlık esnasında, kurs haricinde (sportif faaliyetler ya da el becerisi geliştirme gibi) sosyal etkinliklere yönlendirdiniz mi?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.87.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=6) %8,6’sı evet, (n=15) %21,4’ü kısmen evet, (n=49) %70,0’ı hayır görüşündedir.

Veliler yüksek oranda soruya hayır cevabı vermişlerdir. Kısmen evet cevabı veren velilerin yaptığı açıklamalarda aslında onların da “bu tür aktiviteler için fırsat bulamadıklarını” ifade etmelerinden dolayı bu iki grubun beraber değerlendirilmesi gerekirse, velilerin neredeyse tamamının hafızlık yapan çocuklarını, hafızlık esnasında, sportif faaliyetler ya da el beceri kurslarına yönlendirmedikleri anlaşılmaktadır.

Açıklama yapan velilerin hepsi dil birliği yapmışçasına “çocuğun hafızlık derslerine ancak yetişebildiğini”, “başka bir aktivite için vakit ayırabilmenin imkansız olduğunu”, “zaman sıkıntısı olduğunu”, “hafızlıktan başka bir etkinliğine fırsat olmadığını” dile getirmişlerdir.

Gelişim çağındaki çocukların hafızlık eğitiminin yoğunluğu bahane edilerek sportif etkinliklerden uzak tutulması, hem bedensel hem de ruhsal sorunlara yol açabilecek bir kayıp olarak değerlendirilmektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde, velilerin neredeyse tamamının “vakit yok” şeklinde kesin bir kanıya sahip oldukları görülmektedir. Benzer şekilde öğretmenlerin değişik önermelere verdikleri cevaplarda, veliler gibi “zaman sıkıntısı” kaygısı taşıdıkları izlenmektedir.

Yaklaşık iki yıl süren hafızlık eğitimi boyunca çocukların fiziksel ihtiyaçları olan sportif faaliyetlerden geri kalmışlıklarının ne denli büyük bir kayıp olabileceği göz önüne alındığında, bu soruna en hızlı şekilde idarenin çözüm bulabileceği düşünülmektedir. Proje idaresinin bir yandan veli ve öğretmenlere yönelik, konunun önemine dair bilgilendirici etkinlikler düzenlerken, bir yandan da çocukların okulda geçirdikleri saatler içerisinde asgari sportif faaliyetleri yapabilmeleri için gerekli programlar oluşturması ve bu konuyu tamamen velilerin inisiyatifine bırakmaması gerektiği düşünülmektedir.

2.13. Okulun Fiziksel İmkânlarına Dair Görüşleri

Tablo 2.88. “Okul ile Kurs Binalarının Birbirinden Uzak Olmayıp, Aynı Bahçe İçerisinde Olması, Öğrenci Başarısını Olumlu Yönde Etkilemektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	55	90,2	90,2	90,2
Kısmen Katılıyorum	5	8,2	8,2	98,4
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Okul ile kurs binalarının birbirinden uzak olmayıp, aynı bahçe içerisinde olması, öğrenci başarısını olumlu yönde etkilemektedir” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.88.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=55) %90,2’i katılıyorum, (n=5) %8,2’si kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6’i katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan yüksek orandaki öğretmenler, hafızlık eğitimi için ve özellikle proje içerisindeki “hafızlık eğitiminde zamanın çok değerli olduğunu”, “yollarda kaybedilecek zaman olmadığını”, okul ve kurs binaları arasında öğrencileri servislerle taşımanın zorluklarını daha önce yaşadıklarını, zaman zaman servislerde gecikmelerin yaşandığını, soğuk ve sıcak hava koşullarında servisle yolculuk yapmanın çocukların performansını olumsuz yönde etkilediğini, diğer yünden aileler için de ek servis masrafı doğurabildiğini, buna karşın okul ve kurs binalarının aynı bahçe içerisinde olmasının “zamandan kazanma açısından büyük avantaj sağladığını” ve bu durumun Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık projesi Konya ayağı olan Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu’nun başarısında önemli etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca okul ve kurs binalarının yan yana olmasının, okul ve kurs idaresinin, okul öğretmenleri ile kurs öğretmenlerinin her an için birbirleri ile iletişim halinde olmalarına da olanak sağlamasına ve projenin daha kontrollü şekilde ilerlemesine zemin hazırladığına dikkat çekmişlerdir.

Önermeye kısmen katılanlar ise öğrencilerin sabahın erken vakitlerinden öğleden sonraya kadar neredeyse gündüzün tamamında, hep aynı yerleşke içerisinde eğitim görmelerindense, iyi organize edilmiş bir servis sistemi ile farklı yerdeki kurs binasına öğrencilerin taşınmasının öğrencilerde yenilenme psikolojisi, farklı bina ya da yerleşkeye gelmekle yeni bir başlangıç isteği doğurabileceğine, bunun da öğrencilerdeki sıkılma ve yorgunluğu kısmen de olsa atmalarında etkili olabileceğine dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.89. “Kurs Binası ve Bahçesi Fizikî Mekan Olarak Hafızlık Eğitimi Açısından Uygunur, Yeteri Kadar Yeşil Alana Sahip Olup Sportif Faaliyetler İçin de Gerekli Alanlara Sahiptir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	44	72,1	72,1	72,1
Kısmen Katılıyorum	13	21,3	21,3	93,4
Katılmıyorum	4	6,6	6,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Kurs binası ve bahçesi fizikî mekan olarak hafızlık eğitimi açısından uygundur, yeteri kadar yeşil alana sahip olup sportif faaliyetler için de gerekli alanlara sahiptir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.89.’da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=44) %72,1’i katılıyorum, (n=13) %21,3’ü kısmen katılıyorum, (n=4) %6,6’sı katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan yüksek orandaki öğretmenler, erkek öğrencilere ait okul, kurs ve yurt binalarının yeni inşa edilmiş olup şehrin en modern eğitim binaları arasında olduğunu, kız öğrencilere ait kurs ve yurt binalarının ise yeni modernize edilmiş bir bina olduğunu belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler ise, okul bahçesinin ortaokul çağı çocuklarının eğlenceli vakit geçirebilecekleri aktivite bölümleri ile “daha da geliştirilebileceğine” dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.90. “Okulun Isıtma Sisteminden, Yemeklerinden ve Eğer Çocuğunuz Yatılı Kalıyorsa Yurt İmkanlarından Memnun Musunuz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	56	80,0	80,0	80,0
Kısmen Evet	10	14,3	14,3	94,3
Hayır	4	5,7	5,7	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Okulun ısıtma sisteminden, yemeklerinden ve eğer çocuğunuz yatılı kalıyorsa yurt imkanlarından memnun musunuz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.90.’da incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=56) %80,0’ı evet, (n=10) %14,3’ü kısmen evet, (n=4) %5,7’si hayır görüşündedir.

Soruya evet cevabı vererek okulun yemeklerinden, yurt imkanlarından ve ısıtma sisteminden memnun olduğunu belirten %80,0 oranındaki veliler, okuldaki “imkanların gayet güzel olduğunu”, “memnun olduklarını” ve “teşekkür ettiklerini” beyan etmişlerdir. Soruya kısmen evet cevabını veren velilerden bazıları fiziksel yurt imkânlarından memnun olduklarını fakat “yatılı kalınan yurttaki eğitimci eksikliği olduğunu” dile getirmişlerdir.

2.14. Öğrencilerin Hafız Olma İstek ve Nedenlerine Dair Görüşleri

Tablo 2.91. “Öğrencilerin Genel Olarak Hafızlığa Olan İlgileri ve Gayretleri Yüksek” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	37	60,7	60,7	60,7
Kısmen Katılıyorum	21	34,4	34,4	95,1
Katılmıyorum	2	3,3	3,3	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “Öğrencilerin genel olarak hafızlığa olan ilgileri ve gayretleri yüksektir” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları 2.91.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin (n=37)

%60,7'si katılıyorum, (n=21) %34,4'ü kısmen katılıyorum, (n=2) %3,3'ü katılmıyorum, (n=1) %1,6'sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, “çocukların hafızlığı en güzel hedef olarak benimsediklerini” bu yüzden ilgilerinin yüksek olduğunu, “öğreticilerin hafızlık esnasında da hafızlığın yüce bir makam olduğunu ve faziletlerini öğrencilere zaman zaman hatırlatan konuşmalar yapmaları” böylece çocukların ilgi ve isteklerini yüksek seviyede tutmaları gerektiğini ifade etmektedirler.

Önermeye katılmayan ya da kısmen katılan öğretmenler ise, asıl hafızlığa ilgisi olanın aileler olduğunu, bazı çocukların yaşlarının küçük olmasından dolayı hafızlığın önem ve değerini içselleştiremediklerini, neden hafızlık yaptıklarına dair kesin ve samimi inançlarının olmadığı ya da az olduğunu öne sürmüşlerdir. Gayret anlamında ise en geç 7. sınıfın başında hafızlığın bitmiş olması gerektiği, aksi halde uzayan hafızlık süresi ve 7. sınıfta bir yandan okul derslerinin başlaması ile beraber ağır çalışma yükü sebebi ile çocuklardaki gayretin yerini “bıkkınlığın” alabildiğini belirtmişlerdir.

Tablo 2.92. “Hafızlığını Tamamlayan Öğrencilerin, Gelecekte Eğitim ve İş Hayatlarında Önlerinin Açık Olması, Halkın Çocuklarını Hafızlığa Yönlendirmesinde Etkili Olmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	50	82,0	82,0	82,0
Kısmen Katılıyorum	10	16,4	16,4	98,4
Katılmıyorum	1	1,6	1,6	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlığını tamamlayan öğrencilerin, gelecekte eğitim ve iş hayatlarında önlerinin açık olması, halkın çocuklarını hafızlığa yönlendirmesinde etkili olmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.92.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=50) %82,2'si katılıyorum, (n=10) %16,4'ü kısmen katılıyorum, (n=1) %1,6'sı katılmıyorum görüşündedir.

Tablo 2.93. “Çocuğun Hafızlığa Yönelmesinde En Fazla Kim Etkili Oldu?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Tamamen Kendi Seçimiydi	28	40,0	40,0	40,0
Anne-Babası	33	47,1	47,1	87,1
Dede-Nenesi	3	4,3	4,3	91,4
İlkokul Öğretmenleri	4	5,7	5,7	97,1
Din Görevlileri	1	1,4	1,4	98,6
Diğer	1	1,4	1,4	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğun hafızlığa yönelmesinde en fazla kim etkili oldu?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.93.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=28) %40,0’ı tamamen kendi seçimiydi, (n=33) %47,1’i anne-babası, (n=3) %4,3’ü dede-nenesi, (n=4) %5,7’si ilkokul öğretmenleri, (n=1) %1,4’ü din görevlileri, (n=1) 1,4’ü diğer cevabı vermişlerdir.

Öğrencilerin yarıdan fazlasının başta anne-baba olmak üzere çevreden birilerinin teşviki ile hafızlığa yöneldikleri görülmektedir. Çocukların teşvik edilerek hafızlığa yönlendirilmeleri elbette doğal karşılanmalıdır. Fakat ‘teşvik’, gerek başlangıçta gerekse hafızlığın ilerleyen süreçlerinde baskı ve zorlamaya dönüşürse, maksadını aşmakta ve hem öğrenci ve ailesinin hem de öğreticiler başta olmak üzere birçok kişinin sıkıntılar yaşamasına sebep olmaktadır.

2.15. Öğrencilerin Verimliliğine Etki Eden Faktörlere Dair Görüşler

Tablo 2.94. “Çocuğunuz Yeterince Çalışmasına Rağmen Hafızlık Sürecinde Tahminlerinizden Daha Çok Zorlandı mı?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	17	24,3	24,3	24,3
Kısmen Evet	18	25,7	25,7	50,0
Hayır	35	50,0	50,0	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuz yeterince çalışmasına rağmen hafızlık sürecinde tahminlerinizden daha çok zorlandı mı?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.94.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=17) %24,3’ü evet, (n=18) %25,7’si kısmen evet, (n=35) %50,0’ı hayır görüşündedir.

Hafızlık sürecinde çocuklarının tahminlerinden fazla zorlanmadığını belirten %50 oranındaki velilerin, hafızlık ve hafızlık süreci ile alakalı yeterli bilgiye sahip oldukları ve yaşanabilecek zorlukları önceden tahmin ettikleri değerlendirilmektedir.

Çocuklarının çok zorlandığını ifade eden velilerden bir kısmı, “daha önce hafızlık ile alakalı tecrübeleri olmadığından, bu kadarını tahmin edemediklerini” açıklarken, bir kısmı da hafızlık ve bu süreçte yaşanabilecek zorluklar ile alakalı tecrübeleri olduğunu fakat “okul dersleriyle birlikte hafızlık eğitiminin tahminlerinden daha zor çıktığını”, seviye sınıfları oluşturulduğu için “sık sık hoca ve arkadaş değişikliği olmasının çocukların dikkatini dağıttığını” bunun da süreci daha da zorlaştırdığını dile getirmişlerdir.

Ayrıca hem çocuğun hem de aile olarak kendilerinin çok zorlandıklarını, çocuğun dersini okulda yapmadığını/yaptırılmadığını oysa öğrencinin dersini okulda bitirmiş olarak eve gelmesi gerektiğini, böyle olmayınca yükün aile üzerine kaldığını, ailenin de bu yükün altında ezildiğini hatta çocuk ile aile arasındaki ilişkilerin olumsuz etkilendiğini belirten ve “çocuk mu hafızlık yapıyor biz mi, bilemiyoruz!” şeklinde düşüncelerini dile getiren veliler de bulunmaktadır.

Soruya kısmen evet cevabı veren veliler ise “zaman zaman değişik durumların yaşandığını, çocuğun bazen çok zorlanıp performansının düştüğünü” bazen de normale döndüğünü belirtmişler. Bu dalgalanmanın sebebi olarak “şeytanın hafızları engellemek için boş durmadığını” düşünenler olduğu gibi, konuyu “nazar değmesi” gibi değişik unsurlara bağlayan veliler de bulunmaktadır.

Tablo 2.95. “Öğrencinin Yaşadığı Evde, Ailesinden (Anne, Baba ya da Kardeşlerinden) Hafız Birisinin Olması, Çocuğun Başarısına Doğrudan Olumlu Etki Etmektedir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	43	70,5	70,5	70,5
Kısmen Katılıyorum	13	21,3	21,3	91,8
Katılmıyorum	4	6,6	6,6	98,4
Kararsızım	1	1,6	1,6	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencinin yaşadığı evde, ailesinden (anne, baba ya da kardeşlerinden) hafız birisinin olması, çocuğun başarısına doğrudan olumlu etki etmektedir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.95.'de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=43) %70,5'i katılıyorum, (n=13) %21,3'ü kısmen katılıyorum, (n=4) %6,6'sı katılmıyorum, (n=1) %1,6'sı kararsızım görüşündedir.

Önermeye katılan öğretmenler, öğrencinin ve ailenin “bu durumu lehlerine kullanabilmeleri durumunda”, “çocuğun derslerini evde hafız olan bireyin dinlemesinin çok verimli olacağını”, daha önce hafızlık eğitimi almış ve süreci bilen kişinin evde çocuğa zaman zaman yol göstermesi ya da zorlandığı dönemlerde teselli etmesinin öğrenciye son derece faydasının olacağını belirtmişlerdir. Özellikle hafızlığın ilerleyen dönemlerinde, verilen sayfa sayısı çoğaldıkça evde ders çalışan çocuğun sayfalarını dinlemenin, yüzünden takip eden aile fertleri için de artık zorlaşmaya başladığını, zaman zaman buna vakit ya da güç yetiremediklerini, evdeki hafız bireyin dinleme işini daha rahat yapabildiğini, bu anlamda avantajlarının olduğunu eklemişlerdir.

Önermeye kısmen katılan öğretmenler, çocuğun aile bireyleri arasında hafız ya da hafızların olmasının, bazen çocuğun aleyhinde bir duruma dönüşebileceğini, daha önce hafızlık eğitimi geçirmiş aile bireyinin, kendi hafızlık yaptığı, gördüğü veya bildiği tekniklerin dışındakileri benimsemekte zorlandığını, projede uygulanan toplu yöntemlere, sınıfta takip edilen metotlara karşı itirazlarda bulunabildiklerini, hatta öğrencinin yanında “projeye, kursa, öğretmenlere vs.” yönelik eleştirel düşüncelerini

açıkça dillendirmesi sonucunda, çocuğun okula ve öğretmenlere olan güvenini sarsmakta ve öğrencinin çalışma azmini kırmakta olduklarını dile getirmişlerdir. Bu şekilde aslında avantaj olarak kullanılabilecek, evde hafız bireyin olması durumunun, dezavantaja dönüştürülebildiğine dikkat çekmişlerdir.

Tablo 2.96. “Hafızlığa Başladığı Halde Devam Ettiremeyip, Hafızlığı Bırakan Çocukların Bırakma Sebepleri; Proje ile Alakalı Değil, Genelde Bireysel ya da Ailesel Nedenlerdir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	28	45,9	45,9	45,9
Kısmen Katılıyorum	30	49,2	49,2	95,1
Katılmıyorum	3	4,9	4,9	100,0
Kararsızım	0	0	0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Hafızlığa başladığı halde devam ettiremeyip, hafızlığı bırakan çocukların bırakma sebepleri; proje ile alakalı değil, genelde bireysel ya da ailesel nedenlerdir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.96.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=28) %45,9'u katılıyorum, (n=30) %49,2'si kısmen katılıyorum, (n=3) %4,9'u katılmıyorum görüşündedir.

Önermeye katılan yarıya yakın öğretmen yanında, hafızlığı bırakan çocukların bırakma sebeplerinin proje ile alakalı değil genelde bireysel ya da ailesel nedenlerden olduğu önermesine kısmen katılan öğretmenlerin diğer yarısı, “nedenlerin her iki taraftan da olabildiğini”, “bazı durumlarda hoca kaynaklı”, “bazı durumlarda ise sistemden kaynaklanan” sebeplere bağlı olarak çocukların hafızlığı bırakabildiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin “hocalardan” ya da “sistemden” kaynaklanabildiğini söyledikleri sebeplerin neler olduğuna dair, idare tarafından ayrıntılı bir araştırma yapılmasının gerektiği düşünülmektedir.

Okul idaresi ve hafız öğretmenleri ile karşılıklı yaptığımız görüşmelerde, zorlu hafızlık sürecinin ancak ailenin yardımı ile kolaylaşabileceğini, aile hafızlık sürecinde çocuğa her konuda destek vermezse yanında olmazsa öğrencinin

zorlanacağını ifade etmişlerdir. Bu anlamda hafızlığın hem çocuğun hem de ailenin fedakârlıkları ile yürüyen bir süreç olduğunu, evdeki aile fertlerinin de tablet, televizyon, telefon kullanımı, akraba ve arkadaş ziyaretleri, çeşitli geziler ve sosyal etkinlikler konusunda kendilerine belli sınırlamalar getirip hafızlık sürecinde çocuğun dersleri ile daha fazla ilgilenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

5. sınıfta nispeten daha kolay ilerleyen hafızlık sürecinin, 6. sınıfta yoğunlaşması ile birlikte öğrencinin ailesinin desteğine daha fazla ihtiyaç duyduğunu, bu dönemde ailesinden gerekli desteği göremeyen çocukların derslerinde zorlandıklarını, çocuklarının zorlandığını gören bazı ailelerin ise ümitsizliğe kapıldıklarını, çocuklarına destek vermek yerine çocuklarını hafızlık eğitiminden çekme ve bazen de okuldan alma yönünde tavır takındıklarını dile getirmişlerdir.

Çocuğun istekli ama ailenin ilgisiz olduğu durumlarda çocuğun devamını sağlayabilmek için gerekirse okul idaresinden ya da öğretmenlerinden görevlendirilen bir ya da birkaç kişinin çocuğun evine yakın olan cami görevlileri ile görüşerek, hafızlık sürecinde öğrenciye destek olmasını rica etmesinin faydalı olabileceği değerlendirilmektedir.

Yine okul servisleri konusunun da özellikle uzak yerlerden gelen çocukların zorlanmalarına sebep olabildiğini, proje okulunun tüm Konya merkez ilçeleri gibi geniş bir alana hitap ettiğini, bu yüzden uzak yerleşim birimlerinden gelen çocukların sabahın çok erken vakitlerinde, ders başlama saatinden yaklaşık bir saat önce servise binebildiğini, bunun da ilerleyen süreçte bazı öğrenci ve velilere ağır gelmeye başladığını belirtmişlerdir.

Tablo 2.97. “Çocuğunuzun Hafızlığı Yatılı ya da Evcil Olarak Yapmasının, Performansına Herhangi Bir Etkisi Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	46	65,7	65,7	65,7
Kısmen Evet	12	17,1	17,1	82,9
Hayır	9	12,9	12,9	95,7
Kararsızım	3	4,3	4,3	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuzun hafızlığı yatılı ya da evci olarak yapmasının, performansına herhangi bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.97.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=46) %65,7’si evet, (n=12) %17,1’i kısmen evet, (n=9) %12,9’u hayır, (n=3) %4,3’ü kararsızım görüşündedir.

Veliler yüksek oranda evet seçeneğini işaretlemişler ve bu seçimlerine yönelik “hafızlık yapacak öğrencinin kesinlikle yatılı kalması gerektiği”, “yatılı olduğu takdirde zaman sorununun daha az olacağı”, “dikkatini dağıtan etkenlerden daha uzak olacağı”, böylece “derslerinde daha az açık vereceği” gibi açıklamalarda bulunmuşlardır.

Soruya kısmen evet ve hayır cevabı veren ya da kararsız kalan %34,3 oranındaki veliler ise açıklamalarında “evci ya da yatılı olmasının çocuğun başarısında etkisi olmadığını düşündüklerini”, “bazı çocukların başarıyı yatılı bazılarının ise evci olarak yakaladıklarını”, “bunun çocuğun kendi yapısı ve gayreti ile alakalı olduğunu”, “çocukların yaşlarının küçük olması”, ev ortamı ve aile sıcaklığına ihtiyaç duymaları sebebiyle “yatılıyı düşünmediklerini” dile getirmişlerdir.

Tablo 2.98. “Evcı Öğrencilerin Hafızlık Performansları Yatılı Öğrencilerden Daha Düşüktür” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Katılıyorum	6	9,8	9,8	9,8
Kısmen Katılıyorum	16	26,2	26,2	36,1
Katılmıyorum	37	60,7	60,7	96,7
Kararsızım	2	3,3	3,3	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur’an kursu öğretmenlerinin “Evcı öğrencilerin hafızlık performansları yatılı öğrencilerden daha düşüktür” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.98.’de incelendiğinde; Kur’an kursu öğretmenlerinin

(n=6) %9,8'i katılıyorum, (n=16) %26,2'si kısmen katılıyorum, (n=37) %60,7'si katılmıyorum, (n=2) %3,3'ü kararsızım görüşündedir.

Evcî öğrencinin performansının yatılı öğrencilerden daha düşük olduğu önermesine katılmayan öğretmenler, özellikle ortaokul çağı çocukları için “aileden ve evlerinden uzak bir yaşantının kaliteli olmadığını”, bunun şimdi ve gelecekte değişik sorunlara yol açabileceğini, “evde aile çocuğu desteklediği ve yardımcı olduğu sürece ev ortamının yatılıya göre daha verimli olduğunu” belirtmişlerdir.

Önermeye kısmen katılanlar, bu durumun öğrenciden öğrenciye değişebildiğini, öğrencinin evdeki ortamının bu konuda doğrudan etkili olduğunu dile getirmişlerdir.

Önermeye katılıp yatılı öğrencilerin performansının daha fazla olduğu görüşünde olan az sayıdaki öğretici ise “genelde ev ortamlarında çocuğun dikkatini dağıtacak bir çok materyal bulunduğunu” böyle ortamlarda yüksek yoğunlaşma gerektiren hafızlık çalışmaları yapmanın elbette zor olacağını, bu yüzden yolda ya da servislerde boşa geçirilen bir zamanın olmadığı, dijital cihazların kısıtlandığı, ders, dinlenme ve yemek saatlerinin bir düzen içerisinde uygulandığı yatılı imkânlarının, çocukların performanslarında olumlu etkilerinin olduğunu dile getirmişlerdir.

Tablo 2.99. “Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Kâbiliyetli Olmalarına Rağmen, Gayretsiz ve İlgisiz Olmalarıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	6	9,8	9,8	9,8
Evet	55	90,2	90,2	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “Öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının en büyük sebebi; kâbiliyetli olmalarına rağmen, gayretsiz ve ilgisiz olmalarıdır” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.99.'da incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=6) %9,8'i önermeye katılmamakta, (n=55) %90,2'si katılmaktadır.

Tablo 2.100. “Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Ezber Kâbiliyetlerinin Olmamasıdır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	36	59,0	59,0	59,0
Evet	25	41,0	41,0	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının en büyük sebebi; ezber kâbiliyetlerinin olmamasıdır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.100.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=36) %59,0’ı önermeye katılmamakta, (n=25) %41,0’ı katılmaktadır.

Tablo 2.101. “Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Dikkat Dağınıklığı ve Yoğunlaşamama Problemleridir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	8	13,1	13,1	13,1
Evet	53	86,9	86,9	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının en büyük sebebi; dikkat dağınıklığı ve yoğunlaşamama problemleridir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.101.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=8) %13,1’i önermeye katılmamakta, (n=53) %86,9’u katılmaktadır.

Tablo 2.102. “Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Ailenin Çocukla Yeterince İlgilenmemesidir” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	20	32,8	32,8	32,8
Evet	41	67,2	67,2	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının en büyük sebebi; ailenin çocukla yeterince ilgilenmemesidir*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.102.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=20) %32,8’i önermeye katılmamakta, (n=41) %67,2’si katılmaktadır.

Tablo 2.103. “Öğrencilerin Hafızlık Sürecinde ve Ezber Yapmakta Zorlanmalarının En Büyük Sebebi; Seçeneklerde Bulunmayan Diğer Nedenlerden Kaynaklanmaktadır” Önermesine İlişkin Öğretici Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Boş	52	85,2	85,2	85,2
Evet	9	14,8	14,8	100,0
Toplam	61	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan Kur'an kursu öğretmenlerinin “*Öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının en büyük sebebi; seçeneklerde bulunmayan diğer nedenlerden kaynaklanmaktadır*” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.103.’de incelendiğinde; Kur'an kursu öğretmenlerinin (n=52) %85,2’si önermeye katılmamakta, (n=9) %14,8’i katılmaktadır.

Önermeye evet cevabı veren öğretmenler, öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının sebeplerini, “öğrencinin temelde kendi isteği ile değil asıl ailenin isteği, baskı ve zorlamasıyla hafızlığa başlaması”, ya da “kendi isteği ile hafızlığa başlayan öğrencilerin ilerleyen dönemlerde aile tarafından ‘hafız olmak zorundasın’ baskısına maruz kalması”, “tablet, telefon, televizyon, internet gibi pek çok caydırıcının bulunması”, “çocuğun karakter yapısına bağlı durumların olması”, “öğrencilerin ezberleyecekleri sayfayı yeterince yüzünden okumadan ezber yapmaya başlamaları”, “gayretsiz öğrencilerin başarılı öğrencileri de olumsuz bir örnek olarak etkilemeleri”, “yenilen içilen gıdaların katkılı ve helal olmasına dikkat edilmemesi” gibi nedenlere bağlamışlardır.

2.15. Velilerin Çocuklarının Geleceğine Dair Görüşleri

Tablo 2.104. “Çocuğunuzun Ortaokuldan Sonra Öğrenimine Hafız Proje Lisesinde Devam Etmesini İster Misiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Evet	49	70,0	70,0	70,0
Kısmen Evet	10	14,3	14,3	84,3
Hayır	6	8,6	8,6	92,9
Kararsızım	5	7,1	7,1	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuzun ortaokuldan sonra öğrenimine hafız proje lisesinde devam etmesini ister misiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.104.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=49) %70,0’ı evet, (n=10) %14,3’ü kısmen evet, (n=6) %8,6’sı hayır, (n=5) %7,1’i kararsızım görüşündedir.

Soruya evet cevabı vererek çocuklarının hafız proje lisesinde eğitimine devam etmesini isteyen velilerin kararlarında; hafızlık desteği olmayan bir lisede, “çocukların ezberlerini unutacakları” kaygısının etkili olduğu görülmektedir. “Başka bir lisede çocuğumun hafızlığının körelmesini istemem”, proje lisesinde “hafızlığını sağlamaya devam eder” ve böylece “hafızlığı daha da gelişir” şeklinde yaptıkları açıklamalar bu durumu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan birçok velinin akademik başarıyı da göz ardı etmedikleri, “projeledeki eğitimin kaliteli olduğunu”, “ortaokulda çocukların kültür derslerinden geri kaldıkları yönlerin, lisedeki kaliteli eğitim ile kapatılabileceğini”, “proje lisesindeki hedefin; fen liseleri kalitesinde bir eğitim vermek olarak açıklandığını, bu seviyede bir lise eğitimi olduktan sonra elbette proje lisesini seçeceklerini” ifade etmelerinden anlaşılmaktadır.

Soruya kısmen evet şeklinde cevap veren ya da kararsız olan veliler, henüz lise kısmının çok yeni olduğunu, “eğitim kalitesi ve başarısının nasıl olacağı konusunda kararsız olduklarını”, kalitesini henüz kanıtlamamış yeni bir liseyi

düşünmektense “kalitesini kanıtlamış ve eğitimde başarılı diğer liseleri de değerlendirdiklerini”, “bu konuda son kararın çocuklarında olacağını” beyan etmişlerdir.

Çocukları için hafız proje lisesini düşünmeyen %8,6 oranındaki veliler ise, ortaokulda bir yandan hafızlık bir yandan kültür dersleri eğitimi verilmesinin çocuklarının kapasitesini zorladığını, hem kendilerinin hem çocukların yorulduğunu, hafız proje lisesinde de “bu yoğunluk ve tempoda bir eğitimi kaldıramayacaklarını” ifade etmişlerdir.

Tablo 2.105. “Çocuğunuzun İlerde Hangi Meslek Alanını Seçmesini İsterdiniz?” Sorusuna İlişkin Veli Görüşleri

	Frekans(f)	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Din Hizmetleri	27	38,6	38,6	38,6
Tıp/Mühendislik	33	47,1	47,1	85,7
Yönetim/Siyaset	3	4,3	4,3	90,0
Öğretmen	3	4,3	4,3	94,3
Diğer	4	5,7	5,7	100,0
Toplam	70	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin “Çocuğunuzun ilerde hangi meslek alanını seçmesini isterdiniz?” önermesine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2.105.’de incelendiğinde; öğrenci velilerinin (n=27) %38,6’sı din hizmetleri, (n=33) %47,1’i tıp/mühendislik, (n=3) %4,3’ü yönetim/siyaset, (n=3) %4,3’ü öğretmen, (n=4) 5,7’si diğer cevabı vermişlerdir.

Araştırmada en yüksek oranı oluşturan ve çocuklarının ilerde tıp ve mühendislik gibi bir alanı seçmesini isteyen veliler, “bu seçimin aslında çocuğun kendi isteği” olduğunu, “çocuğun ilgi ve kapasitesinin bu yönde olduğunu”, “aile olarak çocukta gördükleri istek ve yeteneğin kendilerini de bu yönde düşünmeye ittiğini”, çocuğun “küçüklüğünden beri istediği ve hayal ettiği” alan olması sebebiyle “aile olarak çocuklarının gönlündeki mesleğe yönelmesinde ona destek olacaklarını” belirtmişlerdir.

Araştırmada ikinci en yüksek oranı oluşturan din hizmetleri alanını işaretleyen veliler, bu tercihlerine sebep olarak büyük ölçüde; çocukların çok emek vererek ve büyük zorluklarla elde ettikleri “hafızlığın unutulmaması ve korunmasını” göstermişlerdir. “Türkiye’nin kaliteli din eğitimcilerine ihtiyacı olduğunu”, çocukların aldıkları eğitimin din ağırlıklı olduğundan, “en fazla din hizmetleri alanında başarılı olacaklarını düşündüklerini” ifade eden veliler de bulunmaktadır.

Okul idaresinin ve öğretmenlerinin gerek veli toplantılarında gerekse karşılıklı görüşmeler esnasında, zaman zaman okulda uygulanan eğitim sistemi ve öğrenci profilinin kalitesine atıf yaparak, hayallerinin gelecekte Türkiye’yi yönetecek, hatta dünya siyasetine yön verecek kaliteli insanlar yetiştirmek olduğunu, “neden hafız bir devlet başkanımız olmasın, neden hafız bakanlarımız, milletvekillerimiz, belediye başkanlarımız olmasın, bunlar gerçekleşmesi imkansız şeyler değil” sözleriyle gönüllerindekini dile getirip, çocuklarının gelecekteki meslekleri konusunda aileleri açıkça bu yöne teşvik etmelerine rağmen, yapılan araştırmada yönetim/siyaset alanını işaretleyen velilerin oranının %4,3 gibi çok düşük çıkması dikkat çekici ve üzerinde araştırma yapılması gereken bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, bütün insanlığa rehber olarak gönderilmiş ve kıyamete kadar ilahi koruma altında olan son ilahi kitaptır. Nüzulünden günümüze kadar tarih boyunca Kur'an'ın korunmuşluğuna hizmet etmek ve onunla şereflenmek için Müslümanlar Kur'an'ı ezberleme gayretinde olmuşlardır. Hafızlığın faziletine dair rivayetlerin de etkisiyle ne geçmişte ne de gerek baskı ve dijital saklama imkânlarının geliştiği günümüzde, diğer koruma yöntemleri hafızlığın önüne geçememiştir.

Asırlar boyu Kur'an'ı ezberleyenlere, ezberletenlere, ezberlenen mekânlara verilen isimler değişmiş fakat hedef ve gayret değişmemiştir. Hak ve batıl mücadelesi her alanda olduğu gibi Kur'an ve hafızlık eğitimi cephesinde de kendini göstermiş, iktidar gücünü ellerine geçiren birtakım güçler dünyanın değişik yerlerinde olduğu gibi Türkiye'de de dönem dönem Kur'an ile insanların arasını ayırmak için imkânlarını seferber etmişlerdir.

Tarihin tozlu ve kara sayfaları arasındaki gömülü selefleri gibi, başaramayacakları bir işe kalkıştıklarını kendileri de bilen bu güçler her seferinde hezimete uğramış ve Müslümanlar Allah'ın yardımı ile her seferinde düştükleri yerden kalkmayı başaramışlardır. Türkiye'de tek parti dönemi ve 28 Şubat sürecinin Kur'an eğitimine olumsuz etkileri ve ülkemizde şu andaki geline seviye ortadadır.

Kur'an ve hafızlık eğitiminin devlet tarafından daha fazla desteklendiği ve önünün açık olduğu günümüzde, bu işe gönül vermiş kimseler ülkemizde Kur'an eğitimin kalitesini artırmaya yönelik çözümler aramakla daha fazla meşgul olmaktadırlar. Hızlı gelişen ve dönüşen dünya sisteminde her ne kadar verimliliği kanıtlanmış bile olsa geleneksel sistemlere tamamen bağlı kalmak dolaylı ya da doğrudan geri kalmışlığa ve başarısızlığa sebep olabilmektedir. Bu anlamda insanların hafızlığa yönelmeleri önündeki engellerin tespit edilip bunlara yönelik çözümler bulunulması kaçınılmaz olmaktadır. Türkiye'deki zorunlu kesintisiz eğitim sistemi, dünyada birçok Müslüman ülkede yıllardan beri uygulanmakta olan örgün

eğitimle birlikte hafızlık sistemlerine geçişe zemin hazırlamış hatta mecbur bırakmıştır.

Ülkemizde ilk defa 2014-2015 öğretim yılında uygulamaya konulan MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün koordine ettiği “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi” Türkiye’deki hafızlık sisteminin temel problemlerine çözümler sunabilme hedefiyle uygulamaya konulmuş, hayallerdekilerin devlet eliyle hayata geçirilmesine aracılık etmiş ve ufukları genişletmiştir.

İlk yıllarından itibaren proje halk tabanında yüksek ilgi görmüş ve her kesimden yüksek sayıda insanın çocuklarını hafızlığa yönlendirmesinde etkili olmuştur. Araştırmaya katılan velilerin %32,9 oranında proje olmasaydı çocukları için hafızlığı düşünmediklerini kesin bir dille ifade etmeleri, hatta kararsızların da sonuçta çocukları için akademik başarıyı önceleyip hafızlıktan vazgeçecekleri gerçeği ve böylece bu oranın %71,5’e yükseleceği göz önüne alınırsa, projenin genel manada hafızlık müessesesine büyük katkısı anlaşılabacaktır.

2018-2019 öğretim yılı itibariyle Türkiye genelinde 22 ayrı yerde devam eden proje okulları içerisinde, uygulama usul ve esaslarına riayeti ve başarısı ile ilk sıralarda yer alan Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu gerek idaresi, gerek öğreticileri gerekse seçkin öğrenci ve velileriyle, Türkiye’nin geleceğinde imzası olacağına dair hedeflerine doğru emin adımlarla ilerlemektedir.

Okul dersleri ile beraber hafızlığa imkân vermesi sebebiyle halk tabanından tam destek alan proje okulu, verdiği kaliteli eğitimle, halk içerisindeki gelir düzeyi ve statüsü yüksek kesimlerden de hafızlığa geçmişte olmadığı kadar talep gelmesine sebep olmuştur. Öğrenci velilerinden annelerin %20, babaların %53 civarında üniversite mezunu olması, üstelik ebeveynlerin toplamda %17’sinin yüksek lisans eğitimi almış olmaları bu yargıyı desteklemektedir.

Proje okulu kendisine sağlanan yasal imkânları da kullanarak özellikle hafız öğreticilerinin, alanlarında kendilerini kanıtlamış, başarılı, saat mefhumuyla değil hizmet ve gönüllülük prensibiyle çalışan, aktif kişiler olmasına özen göstermektedir.

Öğreticilerin yaklaşık dörtte üçünün 40 yaşın altında, dinamik ve %91,8'inin üniversite mezunu olması öğretici kalitesine dair fikir vermektedir.

Proje başarılarında başrolde olan hafız öğretmenleri, çoğunlukla hafızlık için en uygun yaş grubu olarak gördükleri ortaokul öğrencileri ile ilgilenmekten mutluluk duymakta ve neredeyse tamamı tekrar bir fırsat verilse yine proje okulunda görev yapma isteklerini belirtmektedirler. Projenin ileride daha büyük başarılar imza atacağını dile getirerek, geleceğe umutla bakmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında, öğretmenlerde pedagojik formasyon eğitimi şartı aranmaması, değişik mecralarda eleştirildiği gibi proje okulunda da karşılaşılan ve özellikle veliler tarafından eleştirilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğreticilerin büyük orada formasyon eğitimi almamış olmalarının, ergenliğe geçiş dönemindeki çocukların eğitimleri ve onlarla olan ilişkilerde yanlış bir üslup kullanılmasına sebep olabileceği konusunda bazı velileri kaygılandırmaktadır. Her ne kadar proje okulu, öğretmenlere konuya yönelik olarak zaman zaman eğitim programları düzenlese de Diyanet İşleri Başkanlığının üniversitelerle işbirliği halinde gerekli resmî altyapıyı oluşturarak, bütün Kur'an kursu öğretmenlerine şartsız sertifikalı pedagojik formasyon eğitimi verilmesine yönelik adımlar atması, bu problemin çözülmesinde en büyük katkıyı sağlayacaktır.

Proje içinde uygulanan hafızlık teknikleri ile alakalı olarak, Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan Kur'an kursu genelgelerinde "Kur'an-ı Kerim'in Hıfzında Usul" başlığı altında maddelenen tavsiyelere genel anlamda uyulmakla birlikte, başarıyı artırma amaçlı bazı çok yaygın olmayan teknikler de uygulanmakta ve bu uygulamalara dönük olarak bazen olumlu bazen eleştirel yorumlar alınmaktadır. Örneğin koro tekniği ile sınıfta toplu talim yaptırılarak öğrencilere ham sayfa ezberletilmesi tekniği, öğretmenlerin de yarıya yakını tarafından tamamen verimli bir sistem olarak görülmemektedir. Bu teknikle alakalı soru işaretlerinin değerlendirilerek yeniden bir düzenleme yapılması, koro tekniğinin bütün sınıflarda uygulanması gereken bir sistem olarak değil, ezber kabiliyeti yüksek öğrencilerin bulunduğu sınıflarda uygulanması şeklinde değişiklikler yapılmasının kaygıları gidereceği düşünülmektedir.

Birçok eğitim kurumu başarısını artırmak için seviye sınıfları oluşturma uygulaması yapmaktadır. Bu uygulamanın herkes için daha verimli olduğuna velileri ikna etmeye çalışan yönetimler, genelde karşılarında kendileri gibi düşünmeyen kaygılı ailelerle muhatap olmaktadır. Proje okulu da seviye sınıfları uygulamasını bazı açılardan mecburen uygulamaktadır. Örneğin koro tekniği aynı seviyedeki öğrencilerin olduğu sınıflarda daha verimli sonuçlar çıkardığından bir anlamda seviye sınıflarını gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte seviye sınıfları oluşturulması, öğrencilerin hafızlık hocalarının da değişmesi anlamına gelmektedir ki bu da aileler tarafından çocuğun performansına olumsuz etki ettiği düşüncesi ile eleştirilmektedir. Öğreticilerden bir kısmının da çeşitli sebeplerle mesafeli baktıkları seviye sınıfları oluşturulması uygulamasının, olumlu ve olumsuz yönleri bulunmakla birlikte, bu konuda duygusal çerçeveden ziyade, istatistiksel başarı grafikleri incelenerek idarenin en uygun yolu belirleyeceğine inanılmaktadır.

Öğreticilerin yarıya yakını tarafından, avantajları yanında dezavantajlarının daha fazla olduğuna inanılan bir uygulama da; Kur'an'ın bölümlere ayrılarak son 5 cüz ya da 10 cüz gibi parçalar halinde hafızlık yaptırılmasıdır. Tekniğin %20 civarında hafızlığı tamamlayamadan mezun olan öğrenciler düşünülerek uygulandığı ifade edilse de diğer %80 civarında öğrencinin hafızlık süreçlerinin zorlaştırıldığına dair iddialar konusunda idarenin, çoğunluğun faydasını düşünerek bu uygulamayı tekrar gözden geçirmesinin gerekli olduğu kanaatindeyiz.

Uygulanan hafızlık teknikleri ve değişik uygulamalar ile alakalı olarak okul tarafından gerek öğretmenlere gerekse öğrenci ve velilere yönelik zaman zaman anket çalışmalarının yapılmasının faydayı artıracakı düşünülmektedir. Böylece hem uygulayanlar hem de uygulananlar tarafından dönütler alınacak ve araştırma sonuçları ileri aşamalar için bir ışık olacaktır.

Proje usul ve esaslarında belirtilen aşamalar gereği, öğrencilerin 7. sınıfa hafızlıklarını bitirmiş olarak başlamaları ve 7. sınıftan itibaren okul derslerine ağırlık vermeleri hedeflenirken, 2019 yılı Ocak ayı itibarıyla okul yetkilileri tarafından iletilen verilerde, 7. sınıfa hafız olarak başlayan öğrencilerin oranı sadece %25 civarında gözükmemektedir.

Genel bir bakışla 7. sınıfın sonunda hafızlığı bitirenlerin oranı %50 civarını bulmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin 8. sınıfa hafız olarak başlama oranı yaklaşık %50 iken, 8. sınıf sonunda yani ortaokul bittiğinde hafız olanların oranı %80'i bulmaktadır. Böylece %20'lik bir öğrenci bölümünün hafızlığı tamamlayamadan son 5 ya da 10 cüz hafızı olarak mezun oldukları anlaşılmaktadır.

Diğer Kur'an kurslarındaki başarı oranları ile karşılaştırıldığında proje ortaokulundaki öğrencilerin %80'inin hafız olarak mezun olmasının, büyük ve takdire şâyân bir başarı olduğu aşîkardır. Bununla birlikte öncelikli olarak 7. sınıfa hafız olarak başlayan öğrenci oranlarının yükseltilmeye çalışılması ve bir yandan da %20 civarında, hafız olamadan mezun olan öğrenci oranının aşağı çekilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Aksi halde 7. sınıfa başlarken hafızlığını bitiremeyen öğrencilerin, tam anlamıyla okul derslerine yönelmeleri mümkün olamayacak, akademik başarı konusunda kaygılar ortaya çıkacak ve böylece projenin akademik başarı hedefleri sarsılmaya başlayacaktır.

Bu konunun çözümü öncelikle zamanı daha iyi değerlendirmekten geçmektedir. Yapılabilecek değişikliklerin lokal olmasından daha ziyade projenin genel hatlarına yönelik yapılması, problemlerin de daha etkili çözülmesine zemin hazırlayacaktır. Örneğin proje okullarının 1 sene hazırlık ve 4 sene eğitim olmak üzere 5 yıllık olarak tasarlanması, böylece öğrencilerin hazırlık sınıfını da kullanarak, 6. sınıftaki bir yıl ara verme süresi ile birlikte iki yıl hafızlık için çalışmaları ve 7. sınıfa büyük oranda hafız olarak başlamalarının, başarılı bir sistem olabileceği değerlendirilmektedir.

İkinci bir çözüm olarak, öğrencilerin 4. sınıf yaz sürecini yüzünden okuma dönemi olarak geçirmeleri yerine hafızlık için kullanmaları yönünde çalışmalar yapılmasının zamandan kazanmayı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla alakalı olarak proje okul sınavının daha erkene alınması, kazanan öğrencilerin daha erken belirlenmesi ve yaz dönemine kadar öğrencilerin gerekli ayarlamalar yapılarak yüzünden okuma performanslarının geliştirilmesi yönünde çalışmaların yapılabileceği de düşünülmektedir.

Zeki ve başarılı 5000 civarında öğrenci arasından hafızlık kabiliyeti en fazla olan 200 öğrencinin seçilerek eğitim verilmesi, Mustafa Büyükkaplan Hafız İHO adına kaliteli öğrenci kaynağı açısından büyük bir imkân olarak değerlendirilmektedir. İnsanların okula olan teveccühünde araştırmaya katılan velilerin yarıya yakınının da belirttiği gibi okulun kalitesine olan güvenleri önemli bir etkidir. Dolayısıyla kaliteli öğrenci kaynağı imkânının devam etmesi için hem akademik anlamda hem de hafızlık anlamında gösterilecek başarılar önemli rol oynamaktadır.

Tam anlamıyla başarının yakalanabilmesi için kaliteli öğrenci kaynağı tek başına yeterli olmamaktadır. Bilakis hedeflere ulaşabilmek için üçlü saç ayağı şeklinde üç ayrı bileşenin ortak başarısı gerçek başarıya giden yolu açacaktır. Bunlar öğrenci, öğretici ve hafızlık programı/metodu olarak sıralanabilir. Bu saç ayaklarından herhangi birisinin yetersizliğinin genel başarıya doğrudan etki edeceği düşünülmektedir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini, sadece ‘okul dersleri ile beraber hafızlık yapılması’ bakışının ötesinde algılayan, Kur’an’ın ana konuları hakkında bilgi sahibi, dinî ve ahlakî sorumluluklarının bilincinde, manevi anlamda hafızlık eğitiminin kazanımlarından yararlanmış bir nesil yetiştirebilme gayreti içerisinde çalışan okul idaresi ve öğretmenlerinin en iyiyi bulma yönündeki gayretleri bütün çevrelerce takdir edilmektedir. Bu yolda okul idaresi ve öğretmenlerinin her zaman yanında olan okul aile birliğinin, maddi ve manevi katkıda bulunan kurum, vakıf, dernek ve şahısların desteklerinin de okulun başarısında büyük etkisi olduğu bilinmektedir.

Proje ile alakalı olumlu ya da olumsuz görüşleri dikkate alan ve tecrübelerden dersler çıkaran proje okulunun açıldığı yıldan itibaren her geçen sene artan başarısı, gelecekteki başarılarının da teminatı olarak görülmektedir.

TEKLİFLER

1. Öğrencilerin 7. sınıf başında hafızlıklarını bitirmiş olma oranlarını artırmak ve akademik derslerdeki seviyelerini daha da yükseltebilmek için proje eğitim sisteminin 1 yıl hazırlık ve 4 sene eğitim olmak üzere beş yıllık olarak tasarlanabilir.

2. Endonezya modelinde olduğu gibi örgün eğitimle birlikte hafızlık sistemi ortaokuldan değil ilkokuldan itibaren başlayan bir eğitim süreci olarak şekillendirilebilir.

3. Öğrencilerin 4. sınıfın sonundaki yaz dönemini yüzünden okuma eğitimine değil doğrudan hafızlık için değerlendirebilmeleri amacıyla;

- a) Bazı ilkokulların 4. sınıflarında uygulanmakta olan proje okulu sınavlarına hazırlık kursları, müftülüklerin de desteği ile daha sistemli bir hale getirilebilir.
- b) Öğrenci seçme sınavları 4. sınıfın Mayıs ayında değil daha erken bir tarihte yapılarak kazanan öğrencilerin önceden belirlenmesi ve yüzünden eğitimlerinin yaz döneminden önce geliştirilmesi için çalışmalar yapılabilir.

4. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün bir projesi olması sebebiyle proje dahilinde hafız olan öğrencilerin ortaöğretim diplomalarına hafız oldukları ile alakalı şerh düşülmesi için gerekli çalışmalar yapılabilir.

5. Diyanet İşleri Başkanlığı, üniversitelerle işbirliği yaparak bünyesindeki bütün Kur'an kursu öğreticilerine yönelik şartsız sertifikalı pedagojik formasyon eğitimi verilmesine yönelik adımlar atabilir.

6. Uygulanan hafızlık teknikleri ya da yeni yöntemler ile alakalı velilerin görüşlerini de öğrenmek adına, velilerin çoğunluğuna ulaşabilmek ve onların da telefon ya da bilgisayarlarından kolayca katılımlarını sağlayabilmek için zaman zaman internet üzerinden online/çevrimiçi anket formları hazırlanabilir.

7. Koro tekniği ile toplu talim yaptırılarak ham sayfa ezberletilmesi yöntemi sadece ezber kabiliyeti yüksek öğrencilerin bulunduğu sınıflarda uygulanıp diğer sınıflar bu konuda serbest bırakılabilir.

8. Kur'an'ın bölümlere ayrılarak son 5 cüz ya da 10 cüz gibi parçalar halinde hafızlık yaptırılması uygulaması idare tarafından yeniden masaya yatırılıp, veli görüşleri de dikkate alınarak avantaj ve dezavantajları ortaya konulabilir, gerekirse bazı avantajlarına binaen sadece ezber kabiliyeti düşük ve diğerlerine göre hafızlığı tamamlaması daha riskli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda uygulanabilir.

9. Evde velisi tarafından dersleri ile ilgilenilemeyen öğrencilerin evlerine yakın cami görevlileri ile irtibata geçilip derslerinde öğrenciye destek olmaları yönünde girişimlerde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- ABDÜLBAKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 2001; *el-Mektebetü'l-İslamiyye*, İstanbul, 1986.
- ABİDİN, Alâuddîn, *el-Hediyyetu'l-Alâiyyeh*, İstanbul, 1984.
- ADIGÜZEL, Adnan, “İslamiyet’in İlk Dönemlerinde Eğitim Öğretim”, *Diyanet İlmi Dergi*, cilt: 37, sayı: 2; Nisan-Haziran 2001.
- AKDEMİR, Mustafa Atilla, *Zübdetü'l-İrfan*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999.
- AKIN, Ahmet, “Osmanlı’da Din Görevlisinin Konumu Üzerine Değerlendirmeler (Bursa Örneği)”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 8, 2006.
- AKYÜREK, Süleyman, “Kur’an Kursu öğreticisinin Mesleki Yeterlilikleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 18, 2005.
- AKYÜZ, Ali, “Bir Yetişkin Eğitim Kurumu Olarak Suffa”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri*, İstanbul, 2006.
- AKYÜZ, Yahya, *Başlangıçtan 2001’e Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001
- , *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi Yayınları, 24. Baskı, Ankara, 2013.
- ALBAYRAK, Halis, *Tefsir Usulü*, Şule Yayınları, İstanbul, 1998.
- ALEMDAR, Yusuf, “Teknik ve Estetik Açından Kur’an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 12, Sivas, 2008.
- ALGUR, Halil, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2018.
- ALTINAY, Ramazan, “Giriş”, *Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı*, İlahiyat, Ankara, 2003.
- ATAY, Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983.
- AYCAN, İrfan, “Emeviler Döneminde İlmi Hayat”, *Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2003.
- AYDIN, M. Şevki, *Bir Din Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursu*, DİB Yayınları, Ankara, 2008.
- AYHAN, Halis, “İslam Tarihinde İlk Eğitim ve Öğretim Müesseseleri”, *İslam Medeniyeti*, Nisan 1973.
- , *Türkiye’de Din Eğitimi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999.
- AYNÎ, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Tashih: Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer, 1. baskı, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2001/1421.
- BAKTIR, Mustafa, “Suffe”, *DİA*, XXXVII, İstanbul, 2009.
- , *İslâm’da ilk Eğitim Müessesesi Ashâb-ı Suffa*, Yayılcık Matbaası, İstanbul, 1984.
- BALCI, Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 11. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2015.
- BALTACI, Cahid, *İslam Medeniyeti Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2013.

- , *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İFAV Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2005.
- , “Türk Eğitim Sistemi İçinde Kur’an Kursları”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.
- BAYRAKTAR, Faruk, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur’an Kursları*, Fecr Yayınları, Ankara, 2008.
- BEYHÂKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn, *Şu’abu’l-İmân*, thk. Ebû Hecr Muhammed es-Sa’îd b. Besyûnî Zeğlûl, 1. baskı, Dâru’l-Kütûbi’l-İlmiyye, Beyrut, 1990/1410.
- BİLMEN, Ömer Nasuhî, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, 1962.
- BOZKURT, Nebi, “Hafız”, *DİA*, XV, İstanbul, 1997.
- , “Dârülkurrâ”, *DİA*, VIII, İstanbul, 1993.
- BUHARÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail *es-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- CEBECİ, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
- , Kur’an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi, *Diyanet İlmî Dergi*, cilt 46, sayı 4.
- CEBECİ, Suat & ÜNSAL, Bilal, Hafızlık Eğitimi ve Sorunları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, cilt 4, sayı 11, 2006.
- CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara, 2015.
- ÇAYLI, Ahmet Fatih, *Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri (Göller Bölgesi Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005.
- ÇELEBÎ, Ahmed, *İslam’da Eğitim-Öğretim*, Çev. Ali Yardım, Damla Yayınları, İstanbul, 1998.
- ÇETİN, Abdurrahman, *Kur’an Okuma Esasları*, Emin Yayınları, 34. Baskı, Bursa, 2016.
- ÇOŞTU, Kamil, “Hafızlık Eğitimi Veren Proje İmam-Hatiplerde Oryantasyon ve Müşavirlik Hizmeti: İstanbul Örneği”, *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 2017.
- DAĞ, Mehmet - ÖYMEN, Hıfzırrahman R., *İslam Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1974.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân, *Sünen*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1407.
- DARTMA, Bahattin, Günümüzdeki Hafızlık ile Asr-ı Saadetteki Hafızlığın Karşılaştırılması, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, sayı 29.
- DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1988.
- DEMİRCİ, Mustafa, *Kur’an Tarihi*, MÜİFV Yayınları, İstanbul, 1997.
- DİB, 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Kur’an Kursları Yönetmeliği, Ankara, 2000.
- , *Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri*, Ankara, 2004.
- , *Hafızlık Eğitim Programı*, Ankara, 2010,
- , *2015–2016 Eğitim-Öğretim Yılı Kur’an Kursları Uygulama Esasları*, Ankara, 2016.

-----, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği, Ankara, 2000.

-----, 7 Nisan 2012 tarih ve 28257 sayılı Kur'an Kursları Yönetmeliği, Madde 12, 17, Ankara, 2012.

DRAZ, M. Abdullah, *En Mühim Mesaj Kur'an*, Çev. Suat Yıldırım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1985.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as, *es-Sünen*, thk. Muhammed Avvame, Dârü'l-Kable li's-Sekâfeti İslâmiyye, Cidde, 1998.

EBU'S-SUÛD, Muhammed el-İmâdî, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Abdülkadir Ahmed Atâ, Mektebetü'r-Riyad, Riyad, ts.

ERGİN, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Kültür Yayınları, İstanbul, 1977.

EVLİYA ÇELEBİ, İbn Derviş Muhammed Zillî, *Seyahatname*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, Çev. Heyet, Erkam Yayınları, İstanbul, 2016.

GEZER, Süleyman, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'an*, 2. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015.

GÖZÜTOK, Şakir, *İlk Dönem İslâm Eğitim Tarihi*, Fecr Yayınevi, Ankara, 2002.

-----, *Resulullah Döneminde Eğitim ve Öğretim*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2014.

GÜNDOĞDU, Yusuf Bahri, "Suudi Arabistan'ın İHL'si: Hafızlık Okulları", *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 2017.

HADİMÎ, Muhammed Ebu Said, *Kur'an'ı Kerim'i Okuma Âdâbı ve Faziletleri*, (Hazırlayan: Yavuz Fırat), Kayseri, 2007.

HALEBÎ, Ali b. Burhaneddin, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1400.

HALİFE B. HAYYAT, İbn Halife eş-Şeybânî el-Uşfûrî, *Tarihu Halife bin Hayyat*, Çev. Abdulhalik Bakır, Ankara, 2001.

HALİLOVİĆ, Safwat, *Hifz Memorization of Qur'an*, Boşnakçadan İngilizceye Çev. Tajip Pasanbegovic, Islamic Pedagogical Academy, Zenica, 2005.

HALLÂF, Abdulvehhâb, *İlmü Usulî'l-Fıkh*, İstanbul, 1984.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 2004.

-----, *İslam'a Giriş*, Çev. Cemal Aydın, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.

-----, *Muhtasar Hadis Tarihi*, Çev. Kemal Kuşçu, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007.

HASKEFÎ, Alâuddîn, *ed-Dürü'l-muhtâr*, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1987.

HEYSEMÎ, Ebû'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman, *Mecmâ'uz-Zevâid ve Menbaü'l-Fevâid*, I-X, 2. bs., Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1967.

HİTTİ, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ, İFAV Yayınları İstanbul, 2011.

İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf en-Nemerî, *el-İstizkâr*, thk. Abdülmuti Emin Kal'aci, Dâru Kuteybe, Beyrut, 1993.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, *Musannef*, Mektebetü'r-Riyâd, Riyad 1409.

İBN HACER, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412.

İBN HALDUN, Abdurrahman b. Muhammed el-Hadramî, *Mukaddime*, Çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Kültür Armağanı, Ankara, 2004.

İBN HALLİKÂN, Ebu'l-Abbas Şemsüddin, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâi'z-Zemân*, Beyrut, 1978.

İBN HANBEL, Ahmed, *Müsned*, Dâru Sâdır, Beyrut, ts.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik, *es-Siretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Sakka, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1955.

İBN KESÎR, Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmail b. Şihâbiddîn Ömer b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, I-XVI, Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, ts.

-----, *Fedâilü'l-Kur'an*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1987.

İBN KUDÂME, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed, *el-Muğnî*, Mektebetü'r-Riyadi'l-Hadise, Riyad, ts.

İBN MACE, Abdullah Muhammed b. Yezid, *Sünen*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

İBN MENSÛR, Said, *Sünen*, Dâru'l-Âsımî, Riyâd, 1414 H.

İBN RÜŞD, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, İstanbul, 1985.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed el-Kâtib el-Hâşimî, *Tabakât*, Daru Sadır, Beyrut, 1968.

İBNÜ'L-ARABÎ, Ebu Bekir, *Ahkâmü'l-Kur'an*, thk. Ali Muhammed Bicavi, İsa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1974.

İBNÜ'L-CEZERÎ, Şemsüddîn Ebî'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî ed-Dimeşkî eş-Şafiî, *en-Neşr fî'l-Kıraati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabba', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, ts.

JASCHKE, Gotthard, *Yeni Türkiye'de İslâmcılık*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1972.

LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kırıtlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991.

KANDEHLEVÎ, Muhammed Zekerıyyâ, *Fezâ'il-i 'Amal*, Çev. Yusuf Karaca, İstanbul, 1997.

KARA, Seyfullah, *Selçukluların Dini Serüveni: Türkiye'nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Planı*, Şema Yayınları, İstanbul, 2006.

KARAÇAM, İsmail, *Sonsuz Mucize Kur'an İlmi ve Edebi Sırları*, MÜİFV, İstanbul, 2012.

-----, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İFAV, İstanbul, 2008.

KASTALLÂNÎ, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevahibü'l-ledünniyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1996.

KATTÂN, Mennâ' Halîl, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'an*, Kahire, ts.

- KAZICI, Ziya, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2012.
- , “Bir Eğitim Kurumu Olarak Dârülkurrâ”, *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, İstanbul, 2000.
- , *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, 5. Baskı, İFAV Yayınları, İstanbul, 2003.
- , *Osmanlı'da Eğitim-Öğretim*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2014.
- KESKİOĞLU, Osman, *Nüzulünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, TDV Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2014.
- KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebîr, *et-Terâtibü'l-idâriyye, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye*, Beyrut, ts.; *H. Peygamber'in Yönetimi*, Çev. Ahmet Özel, İz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003.
- KILINÇ, Emin, “Klasik Osmanlı Eğitim Kurumlarından Konya Dârülfâzları (XVII. Yüzyıl)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 2008.
- KİNÂNE, Ahmed b. Ebi Bekr, *Misbâhü'z-Zücâce*, Dâru'l-Arabiyye, Beyrut, 1403.
- KOÇ, Ahmet, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*, Avrasya Yayınları, Ankara, 2005.
- , *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi, Din Eğitimi*, Ed. M. Köylü - N. Altaş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.
- KURT, Yaşar, *Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi*, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, cilt 11, sayı 22.
- KURTUBÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru's-Şu'ûb, Kahire, 1372
- LANDAU, Jacob M., “Küttab”, *DİA*, XXVII, Ankara, 2003.
- MÂLİK, İbn Enes, *el-Muvatta'*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Mahmûd Muhammed Halîl, 1. baskı, Beyrût, 1992/1412.
- MEB, 18 Ağustos 1997 Tarih ve 23084 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. I. Cilt, Resmi Gazete, 1997.
- MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları*, Ankara, 2018.
- , *Proje Okulları*, Ankara, 2017.
- MÜNZİRÎ, Muhammed Abdülkerîm b. Abdülkavî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1417 H.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahih-u Müslim*, I-V, thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1413/1992.
- NAZIROĞLU, Bayramali & VAHAPOĞLU, Vahap, “Türk Milli Eğitim Sisteminde Meydana Gelen Değişikliklerin Kur'an Kurslarındaki Öğrenci Yapısına Etkisi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Haziran 2017, 6 (11).
- NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Mecmu'*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- NÎSÂBÜRÎ, Ebû Abdillâh el-Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, Dâru'l-Marife, Beyrut, y.y.

ÖCAL, Mustafa, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

ÖGE, Ali, 18. *Yüzyıl Osmanlı Âlimlerinden Yusuf Efendizâde'nin Kıraat İlmindeki Yeri*, Hüner Yayınları, Konya, 2015.

ÖGE, Ali - DERELİ, M. Vehbi, *Kur'an Bilgisi Soru Bankası*, 5. Baskı, Kitap Dünyası, İstanbul, 2016.

ÖZ, Mustafa, "Kurrâ", *DİA*, XXVI, Ankara, 2002.

ÖZYILMAZ, Ömer, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002.

PARLADIR, Selahaddin, "Asr-ı Saadette Eğitim", Ed. Vecdi Akyüz, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, cilt 3/4, Ensar Neşr., 2. Baskı, İstanbul, 2007.

PEDERSEN, Jons, "Mescid", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, MEB Yayınları, İstanbul, 1971.

PEZDEVÎ, Ebu'l-Yüsr, *Usul*, Beyrut, ts.

RÂZÎ, Ebû Abdillâh Fahrüddin Mahmud b. Ömer b. Hüseyin, *Mefatihü'l-Gayb*, I-XXIII, Çev. Heyet, Akçağ Yayınları, Ankara, ts.

RESMÎ GAZETE, "MEB İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik", S. 28360, 21.07.2012, Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120721-9.htm> (Erişim Tarihi: 11.11.2018).

-----, "MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği", S. 29072, 26.07.2014 Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm> (Erişim Tarihi: 11.11.2018).

SAHNÛN, Abdüsselam b. Saîd Tenuhî, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1905.

SÂLÎH, Subhi, *Mebâhis fulûmi'l-Kur'an*, Dersaadet, İstanbul, ts.

SARIÇAM, İbrahim, "Hz. Peygamber Dönemi", *İslam Tarihi*, Ed. Eyüp Baş, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

-----, *Hz. Ebubekir*, TDV Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011.

SİRÂCUDDÎN, Abdullah, *Tilâvetü'l-Kur'ani'l-Mecîd*, Halep, 1984.

SÖYLEMEZ, M. Mahfuz, "İslam'ın Erken Dönemlerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri", *Dini Araştırmalar*, 2002, sayı 13.

SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahman, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut, ts.

-----, *ed-Dürü'l-Mensûr fî't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Merkezü Hicr li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye, Kahire, 2003.

SÜDDÎ, Ebû Muhammed İsmail b. Abdurrahman, *Tefsîru's-Süddî el-Kebîr*, thk. Muhammed Ata Yusuf, Dâru'l-Vefâ, yy., 1993.

ŞAFÎÎ, Muhammed b. İdrîs, *el-Ümm*, Bulak, Mısır, 1321.

ŞAHİN AYNUR, Hatice Şahin, Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt 11, sayı 2, 2011.

-----, *Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, DİB Yayınları, Ankara, 2015.

ŞENGÜL, İdris, *H. Osman Döneminde Kur'an-ı Kerim'in İstinsahı, Çoğaltılıp Neşredilmesi, Kur'an'ın Mucizevi Korunması*, Işık Yayınları, İstanbul, 2004.

ŞULUL, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, 3. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem*, Musul, 1983.

TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, Neşr. Mektebetü İbn Teymiye, 2. baskı, Kahire, y.y.

TAHTÂVÎ, Ahmed b. Muhammed b. İsmâil, *Hâşiyetü't-Tahtâvî alâ Merâkî'l-Felâh*, Mısır, 1356.

TEMEL, Nihat, *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtida*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2001.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.

ÜNSAL, Bilal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

WATT, Montgomery, *Kur'an'a Giriş*, Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dîni Kur'an Dili*, sadeleştiren: İsmail Karaçam ve diğerleri, Azim Dağıtım, İstanbul, ts.

YENİÇERİ, Celâl, *H. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2000.

YILDIZ, Hakkı Dursun (Heyet), *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

YILDIZ, İlhan, "Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Van, 1998/2.

YILDIRIM, Ali – ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.

YILDIRIM, Selahattin, *Kur'an Eğitimi Açısından Şehzade Selim'in Tire'deki Vakfiyesi*, Dûrulhadis Yayınları, İstanbul, 2004.

YILMAZ, Ali, *XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun'da Eğitim ve Öğretim*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2013.

ZEBÎDÎ, es-Seyyid Murtaza Muhammed b. Muhammed el-Huseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Abdulkerîm İbrahim el-Azbâvî, Kuveyt, 1403/1983.

ZEHEBÎ, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXIII, thk. Şuayb el-Arnâvut, Hüseyin Erat, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1405/1985.

ZENGİN, Salih Zeki, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

ZİHNÎ, Mehmed, *Nimet-i İslâm*, İstanbul, 1322 H.

ZÜRKÂNÎ, Muhammed Abdulazîm, *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Mekke, ts.; Dâru'l-Marife, Beyrut, 1999.

EKLER

Ek 1. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Kapsamındaki İmam Hatip Ortaokullarına Ait Bilgiler

**EK 1: ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİ KAPSAMINDAKİ
PROJE İMAM HATİP ORTAOKULLARINA AİT BİLGİLER**

Sıra	İl	İlçe	Okul Adı	İşbirliği Yapılan Erkek Kur'an Kursu Adı	İşbirliği Yapılan Kız Kur'an Kursu Adı	Okulun Açılış Yılı	Okulun Proje Olduğu Yıl
1	Adana	Çukurova	Hümeyra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	*	Hacı Hüseyin Bilen Kız Kur'an Kursu	2016	2017
2	Ankara	Pursaklar	Medine İmam Hatip Ortaokulu	Ehlibeyt Kur'an Kursu	-	2014	2016
3	Ankara	Yenimahalle	Şehit Ömer Halisdemir Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	Şehit Ömer Halisdemir Erkek Kur'an Kursu	Şehit Ömer Halisdemir Kız Kur'an Kursu	2016	2016
4	Bolu	Merkez	Akşemseddin İmam Hatip Ortaokulu	Bölge Yatılı Kur'an Kursu	Sandallar Kız Kur'an Kursu	2015	2015
5	Bursa	Nilüfer	Ali Kuşçu Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	Nilüfer Müftülüğü Dini Eğitim Külliyesi Hafızlık Kur'an Kursu	-	2016	2016
6	Çorum	Merkez	Çorum Belediyesi Prof. Dr. Hayreddin Karaman Anadolu İHL (Bünyesinde İHO)	Çorum Merkez Hıdırlık Kur'an Kursu	-	2015	2016
7	Düzce	Merkez	Mehmet Akif İnan Hafız İHO	Düzce 15 Temmuz Şehitleri Erkek Kur'an Kursu	Düzce 15 Temmuz Şehitleri Kız Kur'an Kursu	2015	2016
8	Gaziantep	Şahinbey	Mehmet Görmez Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	Hoşgör/Nazım Gökçek Kur'an Kursu	-	2017	2018
9	Hatay	Kırıkhan	Şehit Hurşit Uzel İmam Hatip Ortaokulu	Şüheda Erkek Kur'an Kursu	Beyazıt-ı Bestami Kız Kur'an Kursu	2016	2016
10	İstanbul	Eyüp	Asımın Nesli İmam Hatip Ortaokulu	Eyüpsultan Güzel Yayla Kur'an Kursu	-	2015	2016

* Kız ya da erkek öğrenci kabul etmeyen okulların ilgili Kur'an kursu hücreleri boş bırakılmıştır.

Sıra	İl	İlçe	Okul Adı	İşbirliği Yapılan Erkek Kur'an Kursu Adı	İşbirliği Yapılan Kız Kur'an Kursu Adı	Okulun Açılış Yılı	Okulun Proje Olduğu Yıl
11	İstanbul	Fatih	Recep Tayyip Erdoğan Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	İstanbul Fatih Recep Tayyip Erdoğan Anadolu İmam Hatip Lisesi Kur'an Kursu	-	1951	2017
12	İstanbul	Sancaktepe	Musa Efendi Bilgen Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	Özel Akmesicid Kur'an Kursu	-	2016	2016
13	İstanbul	Üsküdar	İTO Şehit Ragıp Ali Bilgen Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	İstanbul Üsküdar İTO Şehit Ragıp Ali Bilgen AİHL Kur'an Kursu	-	2016	2016
14	İstanbul	Üsküdar	Şehit Ayşe Aykaç İmam Hatip Ortaokulu	-	İstanbul Üsküdar Şehit Ayşe Aykaç İHO Kur'an Kursu	2016	2017
15	Kayseri	Kocasinan	Mustafa Germirli İmam Hatip Ortaokulu	Mustafa Germirli Kur'an Kursu		2016	2016
16	Kayseri	Melikgazi	Medine İmam Hatip Ortaokulu	Melikgazi Hisarcık Kur'an Kursu	-	2015	2016
17	Kayseri	Melikgazi	Şehit Mustafa Sezgin Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	Şehit Mustafa Sezgin Kız Kur'an Kursu	2016	2016
18	Kocaeli	Gölcük	Eyüp Sultan İmam Hatip Ortaokulu	Eyüp Sultan Kur'an Kursu	-	2016	2016
19	Konya	Selçuklu	Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu	Fahrettin Büyükkaplan Yatılı Erkek Kur'an Kursu	Fuat Binici Kız Kur'an Kursu	2016	2014
20	Rize	Güneysu	Kaptan Ahmet Erdoğan İmam Hatip Ortaokulu	Güneysu Merkez Kur'an Kursu	-	2014	2015
21	Sakarya	Erenler	Şehit Bülent Yurtseven İmam Hatip Ortaokulu	Bilge Hafız Erkek Kur'an Kursu	Bilge Hafız Kız Kur'an Kursu	2016	2016
22	Sivas	Merkez	Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu	Morali Baba Kur'an Kursu	Abdulahhabı Gazi Kız Kur'an Kursu	2015	2016

Ek 2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Kapsamındaki İmam Hatip Ortaokullarına Yıllara Göre Kaydolan Öğrenci Sayıları

EK 2: ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİ KAPSAMINDAKİ İMAM HATİP ORTAOKULLARINA YILLARA GÖRE KAYDOLAN ÖĞRENCİ SAYILARI

Sıra	İl	İlçe	Okul Adı	2014-2015		2015-2016		2016-2017		2017-2018		2018-2019	
				Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1	Adana	Çukurova	Hümeysra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	*	-	-	-	-	-	-	12	-	-
2	Ankara	Pursaklar	Medine İmam Hatip Ortaokulu	71	-	74	-	108	-	59	-	61	-
3	Ankara	Yenimahalle	Şehit Ömer Halisdemir Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	48	48	28	27	24	26
4	Bolu	Merkez	Akşemseddin İmam Hatip Ortaokulu	-	-	25	25	24	24	40	40	40	40
5	Bursa	Nilüfer	Ali Kuşçu Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	100	-	80	-	76	-
6	Çorum	Merkez	Çorum Belediyesi Prof. Dr. Hayreddin Karaman Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	-	-	82	-	74	-
7	Düzce	Merkez	Mehmet Akif İnan Hafız İHO	-	-	48	48	75	75	90	90	70	70
8	Gaziantep	Şahinbey	Mehmet Görmez Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	-	-	60	-	100	-
9	Hatay	Kırıkhan	Şehit Hürşit Uzel İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	40	40	40	40	40	40
10	İstanbul	Eyüp	Asımın Nesli İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	90	-	72	-	72	-
11	İstanbul	Fatih	Recep Tayyip Erdoğan Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	-	-	36	-	40	-
12	İstanbul	Sancaktepe	Musa Efendi Bilgen Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	-	-	74	-	64	-

* Henüz öğrenci kabulüne başlanmamış yıllara ait yahut başlanılsa bile erkek ya da kız öğrenci kabul etmeyen okulların ilgili hücreleri boş bırakılmıştır.

Sıra	İl	İlçe	Okul Adı	2014-2015		2015-2016		2016-2017		2017-2018		2018-2019	
				Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
13	İstanbul	Üsküdar	İTO Şehit Ragıp Ali Bilgen Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	57	-	58	-	57	-
14	İstanbul	Üsküdar	Şehit Ayşe Aykaç İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	-	-	-	42	-	60
15	Kayseri	Kocasinan	Mustafa Germirli İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	80	-	67	-	83	-
16	Kayseri	Melikgazi	Medine İmam Hatip Ortaokulu	-	-	64	-	61	-	80	-	100	-
17	Kayseri	Melikgazi	Şehit Mustafa Sezgin Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)	-	-	-	-	-	56	-	57	-	71
18	Kocaeli	Gölcük	Eyüp Sultan İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	40	-	20	-	20	-
19	Konya	Selçuklu	Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu	60	-	95	110	107	113	109	100	103	103
20	Rize	Güneysu	Kaptan Ahmet Erdoğan İmam Hatip Ortaokulu	-	-	30	-	40	-	40	-	40	-
21	Sakarya	Erenler	Şehit Bülent Yurtseven İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	110	65	60	60	60	60
22	Sivas	Merkez	Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu	-	-	-	-	92	106	75	75	45	51

Ek 3. Araştırmada Kullanılan Öğretici Anketi Formu

KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİ ANKETİ

Değerli Hocalarım,

Bu anket formu, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalında yapılmakta olan bir yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Anketin amacı; "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" ve Kur'an eğitimine katkısını, Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu örneği üzerinde incelemektir.

Nicel yöntemin ve anket veri toplama tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada 64 adet soru bulunmaktadır. Sorulara tek seçenekle, eksiksiz, gerçekçi ve içtenlikle cevap vermeniz bu araştırmanın amacına ulaşmasına katkıda bulunacaktır. Soruları, kutucuklar içindeki boşluklara X işareti koyarak cevaplandırınız.

Lütfen anket formuna adınızı, soyadınızı veya kimliğinizi belirten başka bilgileri yazmayınız. Anket formları bizde mahfuz kalıp, sadece istatistiksel sonuçları teze yansıtılacağı için soruları gönül rahatlığı ile cevaplandırmanızı dileriz.

Verdiğiniz cevap ile alakalı, açıklama yapma gereği hissederseniz, bazı cevap şıklarının altındaki "Çünkü...." şeklinde ayrılmış kısma, cevabınız ile alakalı gerekçenizi yazabilirsiniz. Cevap için ayrılan boşlukların yetmediği durumlarda anket formunun boş olan kısımlarını da açıklamalar için kullanabilirsiniz.

Sorulara vereceğiniz samimi cevaplarınız için şimdiden çok teşekkür ederim. Saygılarımla.

Ekrem KOZAKOĞLU

NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

Aşağıdaki sorularda size uygun gelen seçeneği (X) işareti ile belirtiniz.

- 1) Yaşınız? ☐ 20-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ 60 üzeri
 - 2) Cinsiyetiniz? ☐ Bay ☐ Bayan
 - 3) Medeni Haliniz? ☐ Evli ☐ Bekar
 - 4) En son mezun olduğunuz okul? ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü
 - 5) Kaç yıldır Kur'an kursu öğreticisi olarak görev yapıyorsunuz?
☐ 0-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl ☐ 16-20 yıl ☐ 20 yıl üzeri
 - 6) Diyanet kurum içi nakil ile Kur'an kursu öğreticisi oldu iseniz, toplam kaç yıldır diyanette görev yapıyorsunuz?
☐ Kurum içi nakil ile gelmedim. ☐ 0-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl ☐ 15 yıl üzeri
 - 7) "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" içerisinde kaç yıldır görevdesiniz?
☐ 0-1 yıl ☐ 1-2 yıl ☐ 2-3 yıl ☐ 3-4 yıl ☐ 4 yıl üzeri
 - 8) Resmi bir kurumdan sertifikalı pedagojik formasyon eğitimi aldınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır
 - 9) Hafız öğreticiliğinden başka, kurs dışında yaptığınız işler var mı? ☐ Var ☐ Yok
- Varsa Neler?

10) Projede görev yapan bir öğretici olarak, “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi”nin amaç, hedef ve işleyişi ile alakalı yeterli bilgiye sahibim.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

11) Proje, “nitelikli” hafız yetiştirme bakımından genel olarak amacına ulaşmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

12) Proje, çıkardığı “hafız sayısı” bakımından genel olarak amacına ulaşmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

13) Proje, her geçen sene eğitim-öğretim ve öğrenci kalitesini daha da artırmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

14) Projenin geleceği parlaktır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

15) Bir daha fırsat verilse yine aynı proje okulunda görev yapmak isterim.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

16) Hafızlık eğitimi için en uygun yaş sizce hangisidir?

☐ 7-11 yaş (İlkokul çağı) ☐ 11-14 yaş (Ortaokul çağı)

☐ 14-18 yaş (Lise çağı) ☐ 18 yaş ve üzeri (Liseden sonra)

Çünkü

17) Proje, geleneksel kurslarda da hafızlık başvurularının artmasına sebep olmuş ve bu anlamda genel olarak hafızlık müessesine katkıda bulunmuştur.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

18) Proje, statüsü ve gelir düzeyi yüksek insanların da çocuklarını hafızlık yapmaya yönlendirmesinde etkili olmuştur.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

19) Öğrencilerin genel olarak hafızlığa olan ilgileri ve gayretleri yüksektir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

20) Halkın, hafızlık yapan öğrencilere olan sevgi, ilgi ve alakaları yüksektir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

21) Hafızlığını tamamlayan öğrencilerin, gelecekte eğitim ve iş hayatlarında önlerinin açık olması, halkın çocuklarını hafızlığa yönlendirmesinde etkili olmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

22) Proje içerisinde, veli-öğretici-idare ilişkileri genel manada düzenli ve verimli işlemektedir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

23) Okul ve kurs idaresi, düzenli istişare ve karşılıklı anlayış çerçevesinde projeyi yönetmektedirler.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

24) İdare, öğretmenler tarafından yapılan öneri ve eleştirilere değer vermekte, önemsemektedir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

25) Proje içerisinde görev alan hafız hocaları arasında saygı ve dostluk ortamı hakimdir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

26) Projede görev alan hafız hocaları ile kültür dersi öğretmenleri, ekip ruhu ile birlikte hareket etmektedirler.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

27) Öğrenciler, sorunlarını çözmek için rahatlıkla hocalarına ya da kurs idaresine başvurabilirler.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

28) Hafız öğretmenleri, çocuklara rehberlik edebilecek, çocukların özel sorunları ile ilgilenip, çözümler konusunda alternatifler sunabilecek kapasitede öğretmenlerdir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

29) Hafız öğretmenleri, meslekleri için ihtiyaç duyulan İslami ilimler noktasında, yeterli donanıma sahiptirler.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

30) Hafız öğretmenlerinin tamamı, ortaokul çağındaki çocukların eğitimi, bedensel ve ruhsal gelişimleri/psikolojileri, uygulanabilecek en uygun eğitim metotları ile alakalı pedagojik formasyon eğitimi almış olsalardı, projenin başarısı daha fazla olurdu.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

31) Öğrenci seçiminde uygulanan (yazılı sınav, sözlü mülakat gibi) yöntemler amacına uygundur. Gerçekten nitelikli öğrencileri seçmeye yöneliktir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

32) Öğrenci seçiminde uygulanan yöntemlerde hakkaniyete riayet edilmektedir ve tarafsızdır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

33) Öğrenciler yüzünden okuma döneminde iken en az bir Kur'an hatmi yapmadan hafızlığa başlatılmamalıdır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

34) Yüzünden okuma döneminde, meharic-i huruf konusunda ve yüzünden okuma performansında eksikleri olan bir öğrenciyi, ezberi çok kuvvetli olsa bile hafızlığa başlatmam.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

35) Projenin, geleneksel hafızlık kurslarından tek farkı, hafızlığın okul dersleri ile beraber yürütülmesidir. Hafızlık yapma/yaptırma yöntemlerinde bir farklılık yoktur.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

36) Projede, belirlenmiş ve bütün öğreticiler için geçerli olan hafızlık/ezber yöntemleri yoktur. Her öğretici kendi uygun gördüğü ve başarılı olduğu yöntem ile öğrencilerine hafızlık yaptırmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

37) Bilgisayar destekli hafızlık tekniğinde; çocuklar bilgisayar, tablet, mp3 çalar gibi medya ortamları yardımı ile ezberleyecekleri sayfaları, meşhur hocaların sesinden defalarca dinleme, takip etme imkanına sahiptirler. Ezber yapmayı da kolaylaştıran, bilgisayar destekli hafızlık tekniği, proje kursunda da pratik olarak uygulanmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

38) Hafızlık eğitiminde, seviye sınıfları oluşturulması ve öğrencilerin seviyelerine göre sınıflarda ders yapmaları, hafızlık sürecini olumlu etkileyen bir uygulamadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

39) Kur'an-ı Kerim'i, 30 cüzü bir bütün olarak ele alıp ezberlemek yerine, "son 5 cüz", "son 10 cüz" ya da "son 15 cüz gibi" parçalara ayırıp, bölümler halinde hafızlık yapmak daha verimli bir uygulamadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

40) Ham sayfaları ezberleme tekniği olarak, sınıfta "koro yöntemi" uygulayıp toplu talim yaptırmak, ezber sürecini kolaylaştıran verimli bir yöntemdir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

41) Ham bir sayfa ezberlerken, sayfanın son ayetinden başlayarak, asağıdan yukarı doğru ayet ayet, toparlayarak ezberlemek, dersin sağlamlığını artıran verimli bir uygulamadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

42) Ham bir sayfa ezberlerken, sayfayı asağıdan yukarı ya da yukarıdan asağı doğru ezberleme konusunda, öğrencileri serbest bırakmak daha doğrudur.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

43) Hafızlıkta önemli olan; öğrencinin çok ham alıp hafızlığı kısa sürede bitirmesi değil, düzenli ders verip, sağlam hafızlık yapmasıdır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

44) Okul ile kurs binalarının birbirinden uzak olmayıp, aynı bahçe içerisinde olması, öğrenci başarısını olumlu yönde etkilemektedir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

45) Sınıf hakimiyeti ve dersler konusunda disiplinli hocaların sınıfları, aynı konularda daha rahat olup öğrencileri sıkmayan hocaların sınıflarına göre, daha başarılı olmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

46) Öğrencinin yaşadığı evde, ailesinden (anne, baba ya da kardeşlerden) hafız birisinin olması, çocuğun başarısına doğrudan olumlu etki etmektedir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

47) Öğrencilerin hafızlık sürecinde ve ezber yapmakta zorlanmalarının en büyük sebebi sizce nedir? Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.

☐ Öğrencinin kabiliyetli olmasına rağmen, gayretsiz ve ilgisiz olması

☐ Öğrencinin ezber kabiliyetinin olmaması

☐ Öğrencinin dikkat dağınıklığı ve yoğunlaşamama problemlerinin olması

☐ Ailenin çocukla yeterince ilgilenmemesi

☐ Diğer:

48) Evcî öğrencinin hafızlık performansı, yatılı öğrencilerden daha düşüktür.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

49) Hafızlığa başlayan bir öğrenci, sonradan ezber yapmada çok güçlük çekse de, mutlaka hafızlığını tamamlaması için zorlanmalıdır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

50) Hafızlığa başladığı halde devam ettiremeyip, hafızlığı bırakan çocukların bırakma sebepleri; proje ile alakalı değil, genelde bireysel ya da ailesel nedenlerdir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

51) Hafız öğreticisinin dindarlık ve ahlak seviyesi, çocuğun dine bakışında doğrudan, olumlu ya da olumsuz etki etmektedir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

52) Kuran-ı Kerim'i anlam bağlamından koparıp, sadece lafız düzleminde bir hafızlık eğitiminin yapılması, hafızlardan bir kısmının hayatlarının ilerleyen dönemlerinde, dindarlık çizgisinden uzaklaşmalarında etkili olmaktadır.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

53) Hafızlık eğitimi ile beraber, itikad, ibadet, siyer, ahlak, meal-tefsir gibi derslerin de bir yandan verilmesi gereklidir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

54) Öğrencinin Kur'an bilgisine katkısı olması ve hatırlama etkinliğini artırması amacı ile ezberlediği sureler ya da bazı ayetler ile alakalı kısa anlam/meal bilgileri veririm.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

55) Öğrencilerin sabahları ilk ders verme sırasını, önceden liste halinde belirlerim.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

56) Öğrencilerin, derslerini bütün halinde değil, parça parça vermelerini kabul etmem.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

57) Öğrencinin hangi dersi verdiği, dersi geçip geçemediği ve yarınki okuyacağı ders ile alakalı bilgileri günlük olarak ailelerine mesaj ile bildiririm.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

58) Bir çocuğun düzenli ders verirken, bir süre derslerinin aksaması, ders verememesi durumunda, ailesi ile irtibata geçerek, sorunları tespit etmeye çalışır ve çözüm arayışına girerim.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

59) Öğrencilerin hafızlığa olan motivasyonlarını artırmak için zaman zaman (başarılı öğrencileri ödüllendirme, sınıfın toplu başarılarında onları sınıfta yemeğe ya da pikniğe götürme gibi) değişik teknikler uygulayım.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

60) Hafızlık ve ezber teknikleri ile alakalı güncel gelişmeleri takip eder ve alanımda kendimi geliştirmeye çalışırım.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

61) Öğretici olarak, çocukların sınıfta ve sınıf haricinde bana karşı gösterdikleri saygı düzeyinden memnunum.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

62) Hafızlığı başarı ile bitiren öğrencilere, şan eğitimi olarak da bilinen, ses tellerini eğitme ve sesi bilinçli tonlama dersleri verilmelidir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

63) Kurs binası ve bahçesi fizikî mekan olarak hafızlık eğitimi açısından uygundur. Yeteri kadar yeşil alana sahip olup, sportif faaliyetler için de gerekli alanlara sahiptir.

☐ Katılıyorum ☐ Kısmen Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Çünkü

64) Anket sorularının dışında, açıklamaya ihtiyaç duyduğunuz, proje ve hafızlık sistemi ile alakalı olumlu ya da eleştirel hususlar varsa belirtebilirsiniz.

.....

Ek 4. Araştırmada Kullanılan Veli Anketi Formu

VELİ ANKETİ

Değerli Veliler,

Bu anket formu, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalında yapılmakta olan bir yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Anketin amacı; "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" ve Kur'an eğitime katkısını, Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu örneği üzerinde incelemektir.

Nicel yöntemin ve anket veri toplama tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada 53 adet soru bulunmaktadır. Sorulara tek seçenekle, eksiksiz, gerçekçi ve içtenlikle cevap vermeniz bu araştırmanın amacına ulaşmasına katkıda bulunacaktır. Soruları, kutucuklar içindeki boşluklara X işareti koyarak cevaplandırınız.

Lütfen anket formuna adınızı, soyadınızı veya kimliğinizi belirten başka bilgileri yazmayınız. Anket formları bizde mahfuz kalıp, sadece istatistiksel sonuçları teze yansıtılacağı için soruları gönül rahatlığı ile cevaplandırmanızı dileriz.

Verdiğiniz cevap ile alakalı, açıklama yapma gereği hissederseniz, bazı cevap şıklarının altındaki "Çünkü..." şeklinde ayrılmış kısma, cevabınız ile alakalı gerekçenizi yazabilirsiniz. Cevap için ayrılan boşlukların yetmediği durumlarda anket formunun boş olan kısımlarını da açıklamalar için kullanabilirsiniz.

Sorulara vereceğiniz samimi cevaplarınız için şimdiden çok teşekkür ederim. Saygılarımla.

Ekrem KOZAKOĞLU

NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi
Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

Aşağıdaki sorularda size uygun gelen seçeneği (X) işareti ile belirtiniz.

1) Öğrenciye yakınlık dereceniz nedir? ☐ Anne ☐ Baba ☐ Kardeş ☐ Dede ☐ Diğer:

2) Öğrencinin cinsiyeti nedir? ☐ Kız ☐ Erkek

3) Öğrencinin şu andaki sınıf seviyesi nedir? ☐ 5. Sınıf ☐ 6. Sınıf ☐ 7. Sınıf ☐ 8. Sınıf

4) Öğrenci kaç yaşındadır? ☐ 11 yaş ☐ 12 yaş ☐ 13 yaş ☐ 14 yaş ☐ 15 ve üstü

(Bundan sonraki 6 sorunun cevabı için öğrencinin kendisinden yardım alabilirsiniz.)

5) Öğrenci hafızlık belgesi sınavına kaçınıcı girişinde başarılı oldu?

☐ 1. ☐ 2. ☐ 3. ☐ 4. ☐ 5. ve üstü

6) Öğrencinin hafızlığa başlamadan önceki yüzünden okuma dönemi ne kadar sürdü?

☐ 1 ay ☐ 2-3 ay ☐ 4-5 ay ☐ 6-7 ay ☐ 7 ay üzeri

7) Öğrencinin ezber dönemine başlaması ile, ezber dönemini (ham sayfa vermeyi) bitirmesi arasında geçen süre ne kadardır?

☐ 0-12 ay ☐ 13-18 ay ☐ 19-24 ay ☐ 25-36 ay ☐ 36 ay üzeri

8) Öğrenci ezber dönemini bitirdikten sonra, sağlama dönemi ne kadar sürdü?

☐ 1-2 ay ☐ 3-5 ay ☐ 6-8 ay ☐ 9-12 ay ☐ 12 ay üzeri

9) Öğrenci hafızlık başarı belgesini almadan kaç sağlama dönüşü yaptı?

☐ 1-3 ☐ 4-6 ☐ 7-10 ☐ 11-15 ☐ 15 üzeri

10) Öğrencinin ezber dönemine başlaması ile hafızlık sınavını kazanması arasında geçen süre ne kadardır?

☐ 0-12 ay ☐ 13-18 ay ☐ 19-24 ay ☐ 25-36 ay ☐ 36 ay üzeri

11) Anne-Baba birlikte mi yaşıyorlar? ☐ Evet ☐ Hayır

12) Öğrenci kendisi dahil toplam kaç kardeşler? ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ Diğer

13) Öğrenci ailenin kaçınıcı çocuğu? ☐ 1. ☐ 2. ☐ 3. ☐ 4. ☐ 5. ☐ Diğer

14) Ailenin ortalama aylık geliri ne kadardır?

☐ 1500-2000 ☐ 2000-3000 ☐ 3000-5000 ☐ 5000-7000 ☐ 7000 üzeri

15) Öğrencinin annesi sağ mı? ☐ Evet ☐ Hayır

16) Öğrencinin annesinin yaşı? ☐ 20-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 50 üzeri

17) Öğrencinin annesinin tahsili nedir?

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisans üstü

18) Öğrencinin annesinin dini tahsili nedir?

☐ Kur'an Kursu ☐ İmam Hatip ☐ İlahiyat ☐ Hiçbiri ☐ Diğer

19) Öğrencinin annesi çalışıyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Emekli

20) Öğrencinin annesinin mesleği nedir?

☐ Ev Hanımı ☐ Kur'an Kursu Öğreticisi/Vaize ☐ Memur ☐ Öğretmen ☐ Doktor-Eczacı
☐ Diğer

21) Öğrencinin babası sağ mı? ☐ Evet ☐ Hayır

22) Öğrencinin babasının yaşı? ☐ 20-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 50 üzeri

23) Öğrencinin babasının tahsili nedir?

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisans üstü

24) Öğrencinin babasının dini tahsili nedir?

☐ Kur'an Kursu ☐ İmam Hatip ☐ İlahiyat ☐ Hiçbiri ☐ Diğer

25) Öğrencinin babası çalışıyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Emekli

26) Öğrencinin babasının mesleği nedir?

☐ Din Görevlisi ☐ Esnaf ☐ İşçi ☐ Memur ☐ Öğretmen ☐ Doktor-Mühendis ☐ Diğer

27) Aynı evde yaşayan aile bireyleri içerisinde kimler hafız?

☐ Anne ☐ Baba ☐ Kardeş ☐ Yok ☐ Diğer.....

28) Hafızlık sürecinde genelde evde çocuğun derslerini kim dinleyip takip etti?

☐ Anne ☐ Baba ☐ Kardeş ☐ Hiç kimse ☐ Diğer.....

Çünkü

29) Evde öğrencinin çalışabileceği kendine özel oda ayırabildiniz mi?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

30) Öğrenci hafızlığa başladıktan sonra, evde televizyon, bilgisayar, tablet gibi dikkat dağıtan cihazları kullanımdan kaldırdınız mı?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

31) Hafızlığa çalışan bir öğrenci ailesi olmak, sizi sosyal ya da bireysel bazı etkinliklerden (akraba ziyaretleri, akşam oturmaları vs) alıyordu mu?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır

Çünkü

32) Çocuğun hafızlığa yönelmesinde en fazla kim etkili oldu?

☐ Tamamen kendi seçimiydi ☐ Anne-Babası ☐ Kardeşleri ☐ Dede-Nenesi

☐ İlkokul öğretmenleri ☐ Din Görevlileri ☐ Arkadaşları ☐ Diğer

33) Çocuğunuzun ileride hangi meslek alanını seçmesini isterdiniz?

☐ Din Hizmetleri ☐ Tıp/Mühendislik ☐ Yönetim/Siyaset ☐ Öğretmen ☐ Diğer

Çünkü

34) Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi ile ilgili mevcut bilgilerinizi nereden edindiniz?

☐ İlkokul ☐ Arkadaşlar ☐ Proje okulu ☐ Medya/İnternet ☐ Diğer.....

35) Örgün eğitimle birlikte hafızlık proje okulunu seçmenizdeki etkili olan sebepler nelerdir? Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.

☐ Hafızlık süreci, okul sürecine engel olmadan, iki eğitim birlikte yürütüldüğü için

☐ Proje okulu, öğrencileri ve idaresinin kalitesine güvendiğim için

☐ Okul binası evimize yakın olduğu için

☐ Hafızlık için ideal yaş olan ortaokul çağında hafız olma imkanı sağladığı için

☐ Diğer:

36) Çocuğunuzun proje okuluna kayıt yaptırdığınız için pişman mısınız?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

37) Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi olmasaydı, yine de çocuğunuzu geleneksel hafızlık kurslarına, hafızlık eğitimi için kayıt yaptırır mıydınız?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

38) Çocuğunuz Kur'an-ı Kerim'in Arapça lafzını ezberlemekle beraber, anlam bilgisine de sahip olmasını ve bu yönde gerekli derslerin verilmesini önemser misiniz?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

39) Çocuğunuzun ortaokuldan sonra öğrenimine hafız proje lisesinde devam etmesini ister misiniz?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

40) Okulun ısıtma sisteminden, yemeklerinden ve eğer çocuğunuz yatılı kalıyorsa yurt imkanlarından memnun musunuz?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

41) Veli toplantılarının yapılma sıklığından ve toplantıların verimliliğinden memnun musunuz?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

42) Veli toplantıları dışında, çocuğunuzun hafızlık hocası ile görüşmek ve durum bilgisi almak için ne sıklıkla okula gidirsiniz?

☐ Haftada bir ☐ Ayda bir ☐ 3 ayda bir ☐ Yılda bir ☐ Hiç gitmem ☐ Diğer

Çünkü

43) Kur'an kursu hocaları, çocuğun ödev ve dersleri ile alakalı mesajlar göndererek, aileleri günlük olarak bilgilendirmektedirler.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

44) Çocuğunuzun hafızlığı yatılı ya da evci yapmasının, performansına herhangi bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

45) Çocuğunuz yeterince çalışmasına rağmen hafızlık sürecinde tahminlerinizden daha çok zorlandı mı?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

46) Çocuğunuzun sınıfta koro tekniği ile ezber yapması, kendi başına ezber yapmasından daha kolay oldu mu?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

47) Hafızlık süreci esnasında, tatil günlerinde, ailecek, (akraba ziyaretleri, piknik, yürüyüş, tiyatro, sinema gibi) ev dışı etkinlikleri düzenli olarak yapmaya çalıştınız mı?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

48) Çocuğunuzu hafızlık esnasında, kurs haricinde (sportif faaliyetler ya da el becerisi geliştirme gibi) sosyal etkinliklere yönlendirdiniz mi?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

49) Hafız hocalarının, ortaokul çağındaki çocukların eğitimi, bedensel ve ruhsal gelişimleri/psikolojileri, uygulanabilecek en uygun eğitim metotları ile alakalı pedagojik formasyon eğitimi almış olmalarını önemser misiniz?

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

50) Hafız hocalarının; öğrenci ile ilişkilerinden, öğrencilere yönelik tutum ve tavırlarından memnunum.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

51) Okul idaresi gayretli, fedakar ve sorunlara karşı duyarlı kimselerden oluşmaktadır.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

52) Okul idaresi ve hafız hocaları; hafızlık ve teknikleri ile alakalı konulara hâkim olup, güncel gelişmeleri takip ederek alanlarında kendilerini sürekli geliştirme ve kaliteyi yükseltme çabasıdadırlar.

☐ Evet ☐ Kısmen Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

Çünkü

53) Anket sorularının dışında, açıklamaya ihtiyaç duyduğunuz, proje ve hafızlık sistemi ile alakalı olumlu ya da eleştirel hususlar varsa belirtebilirsiniz.

.....

Ek 5. Okulda Anket Uygulanmasına Dair Resmî İzin Belgesi

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

EBYS Kayıt
Yapıldı

Sayı : 83688308-605.99-E.23031984
Konu: Araştırma İzni
(Ekrem KOZAKOĞLU)

30.11.2018

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 22/11/2018 tarihli ve 48178250-300-E.16920 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Kuran'ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ekrem KOZAKOĞLU'nun "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur'an Eğitimine Katkısı" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın; Selçuklu ilçesinde bulunan Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu ve Mustafa Büyükkaplan Anadolu İmam Hatip Lisesinde görevli öğretmenler ile ilgili okullarda eğitim gören öğrencilerin velilerine eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Araştırmacının, Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmalarını 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlaması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2018-2019 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini arz ederim.

Dündar POLATCAN
İl Millî Eğitim Müdür V.

Ek:
1-Öğrenci Velisi Anket Formu (5 Sayfa)
2-Kur'an Kursu Öğreticileri Anket Formu (6 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Aşıl ile
30 Kasım 2018

Akçeşme Mah.Garaj Cad. No:4 Karatay/KONYA
Elektronik Ağ: <http://konya.meb.gov.tr>
e-posta: isticatistik42@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef
Ali Naci IŞIK VHKİ
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 4aae-98fa-386a-8604-4dc6 kodu ile teyit edilebilir.

